

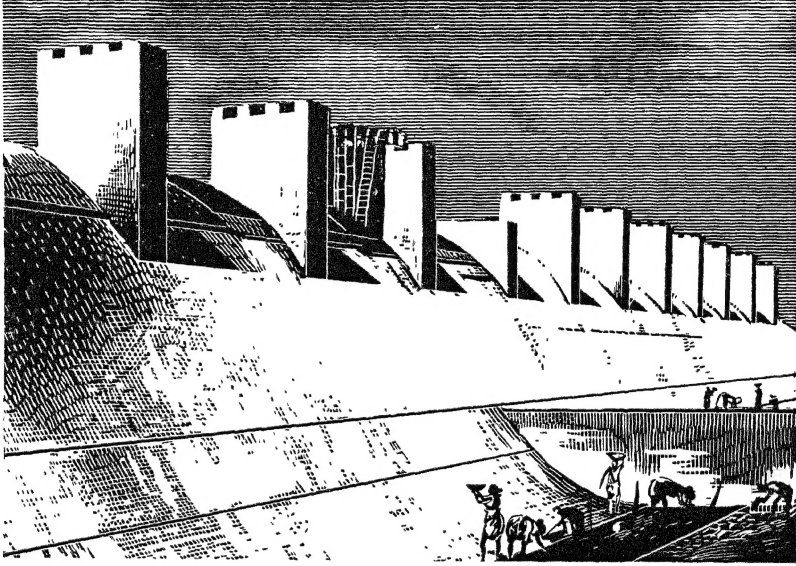
భారతి

ఏప్రిల్
1954

*
వెల. రు. 1

తుంగభద్రా ప్రాజెక్టు

ఎ.సి.సి. సిమెంటు

2,20,000

టన్నులకుపైగా

వినియోగింపబడినది.

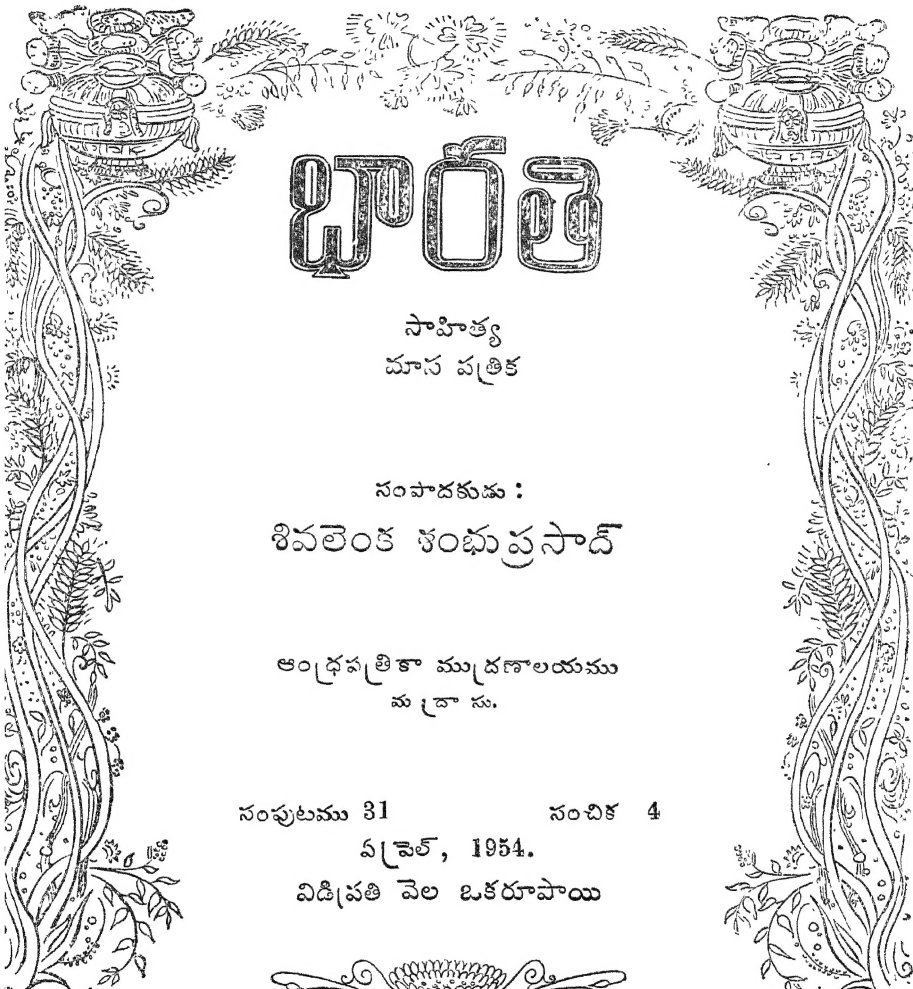
తుంగభద్రా ప్రాజెక్టు ఆంధ్రరాష్ట్రములో
1,00,000 కిలోవాట్ల విద్యుచ్ఛక్తిని,
8,00,000 ఎకరముల భూమిని తడుపుటకు
సీటిని సరఫరాచేయును.

కాంక్రీటు ఆనకట్టలు మనదేశములోగల
బంజరుభూములను ఆహారసమృద్ధితో
అభివృద్ధి చెందు ప్రదేశములుగా మార్పు
టకు తోడ్పడును.

సేల్సు మేనేజర్స్

డి సిమెంట్ మార్కెటింగ్ కంపెనీ ఆఫ్ ఇండియా.లి.

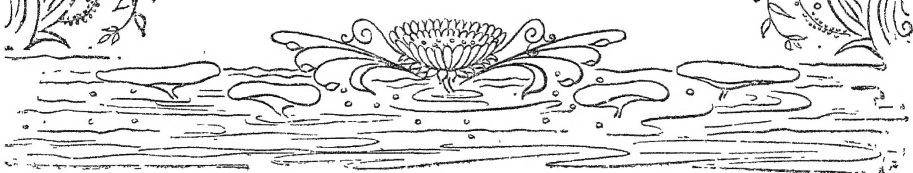
భారతి

సాహిత్య
మాస పత్రిక

సంపాదకుడు :
శివలెంక శంభుప్రసాద్

ఆంధ్రపత్రికా ముద్రణాలయము
మద్రాసు.

సంపుటము 31   సంచిక 4
ఏప్రిల్, 1954.
విడిపతి వెల ఒకరూపాయి

ఆంధ్ర ప్రజానీకానికి మా ప్రచురణలు

ఆంధ్రపత్రిక సచిత్ర వారపత్రిక ద్వారా ఆంధ్ర ప్రజానీకమునకు
పరిచయము గలిగిన యీ ప్రచురణలు మాచిస్త
చిల్లరగాను, టోకుగాను దొరకును.

రాజూపేద	(మార్క్ ష్టేన్)	2-0-0
టామ్ సాయర్	(")	2-0-0
హకల్ బెరీషన్	(")	2-0-0
విచిత్రవృత్తి	(")	2-0-0
కాంచనద్వీపం	(స్ట్రెవెన్)	1-8-0

పై బిడింటికి అనువాదం: సంఘారి రామమోహన రావు

అల్లీబిల్లీలోకంలో అమ్మాయి కథ	1-0-0
------------------------------	-------

(లూయీకెరోల్) అనువాదం : వి. డి. ప్రసాదరావు

కౌంట్ ఆఫ్ మాంట్ క్రిస్టో (అలెగ్జాండర్ డ్యూమా)	
---	--

(రెండుభాగములు) ఒక్కొక్క భాగము	3-8-0
-------------------------------	-------

అనువాదం : సూరంపూడి సీతారామ్

డాన్ క్విక్ సెట్ మూలం : సెరివాన్ టెట్	2-0-0
---------------------------------------	-------

(అనువాదం) విశ్వాత్మల నరసింహమూర్తి

రెండు మహానగరాలు (తెన్నేటి సూరి)	3-0-0
---------------------------------	-------

ఆత్మకథ రెండుభాగములు (మహాత్మాగాంధీ)	
------------------------------------	--

ఒక్కొక్క భాగం	5-0-0
---------------	-------

శ్రీమద్భగవద్గీత (కా. నాగేశ్వరరావుపంతులు)	4-0-0
--	-------

ఆంధ్రవాఙ్మయ చరిత్ర	2-0-0
--------------------	-------

శ్రీ మదాంధ్ర మహాభారతము	
------------------------	--

ఉద్యోగపర్వము	1-0-0
--------------	-------

బసవపురాణము (పాల్కురికి సోమనాథకవి)	4-0-0
-----------------------------------	-------

ఆంధ్రగ్రంథమాల, మదరాసు 1.

కామయోగమును క్రమమున వేదము

ఏప్రిల్ 1954

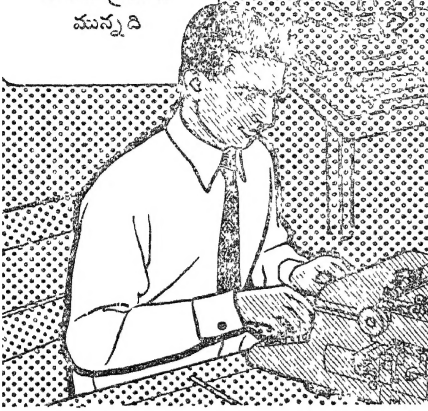
— 0 —

శుభోదయము—గత్తెపల్లి సత్యనారాయణగారు	...	293
శ్రీశంకుకుని అనుమతి వాదము—పోతుకూచి సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు		294
సంధ్యావందనం—పురిపండా అప్పలస్వామిగారు	...	300
తిక్కన పాత్రనిర్మాణవైచిత్రీ : గరుడోపాఖ్యానము— తెన్నేటి పూర్ణచంద్రరావుగారు	...	301
దాగిలిమూతలు—బుచ్చిబాబు	...	311
నాలుగు పరిమాణాల లోకం—వసంతరావు వెంకటరావుగారు	...	319
పరిస్థితుల వారసులు—రాహురి భరద్వాజగారు	...	325
జ్ఞానసాధన : ప్రాచీనుల ప్రమాణములు—గరికిపాటి సత్యనారాయణగారు		333
వెలుగు—రాజకొండ విశ్వనాథశాస్త్రిగారు	...	336
షర్మియన్ చిత్రకారుడు అబుల్ హసన్—వేలూరి రాధాకృష్ణగారు	...	344
ద్వంద్వ జగత్తు—స్ఫూర్తిరే	...	347
పగిలిన పచ్చికుండలు—నార్ల చిరంజీవిగారు	...	349
వేమన—ఉప్పల రాజగోపాలరావుగారు	...	355
బ్రాహ్మదొర జీవిత విశేషములు : నిఘంటు నిర్మాణము— కొత్తపల్లి వీరభద్రరావుగారు	...	357
వసంతః—ఉడాలి సుబ్బరామశాస్త్రిగారు	...	370
ఆశ్వాసాంతం—ముంధా వెంకట రమణారావుగారు	...	372
కలగూర గంప—	...	386
గ్రంథ విమర్శనము—	...	389

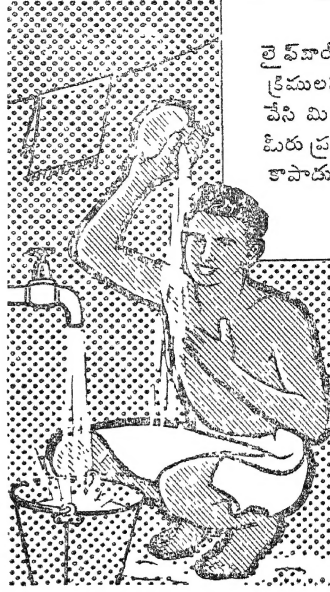
త్రివర్ణచిత్రము : “సంబుద్ధి”—దశిక రామలింగేశ్వరరావుగారు

ప్రతిదినము మీరు
మలినములోని
క్రిములనుండి
అంటురోగమును
పొందే ప్రమాద
మున్నది

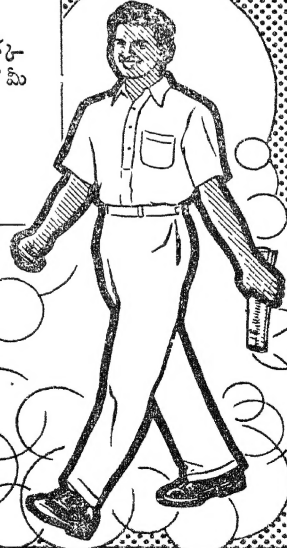
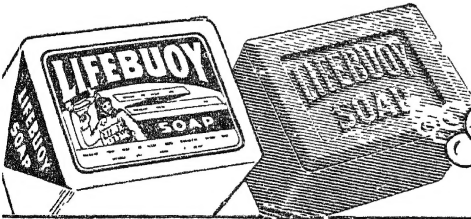
లైఫ్ బాయ్తో ఈ
క్రిములను తడిసి
వేసి మిమ్ములను
మీరు ప్రతిదినము
కాపాడుకొనండి

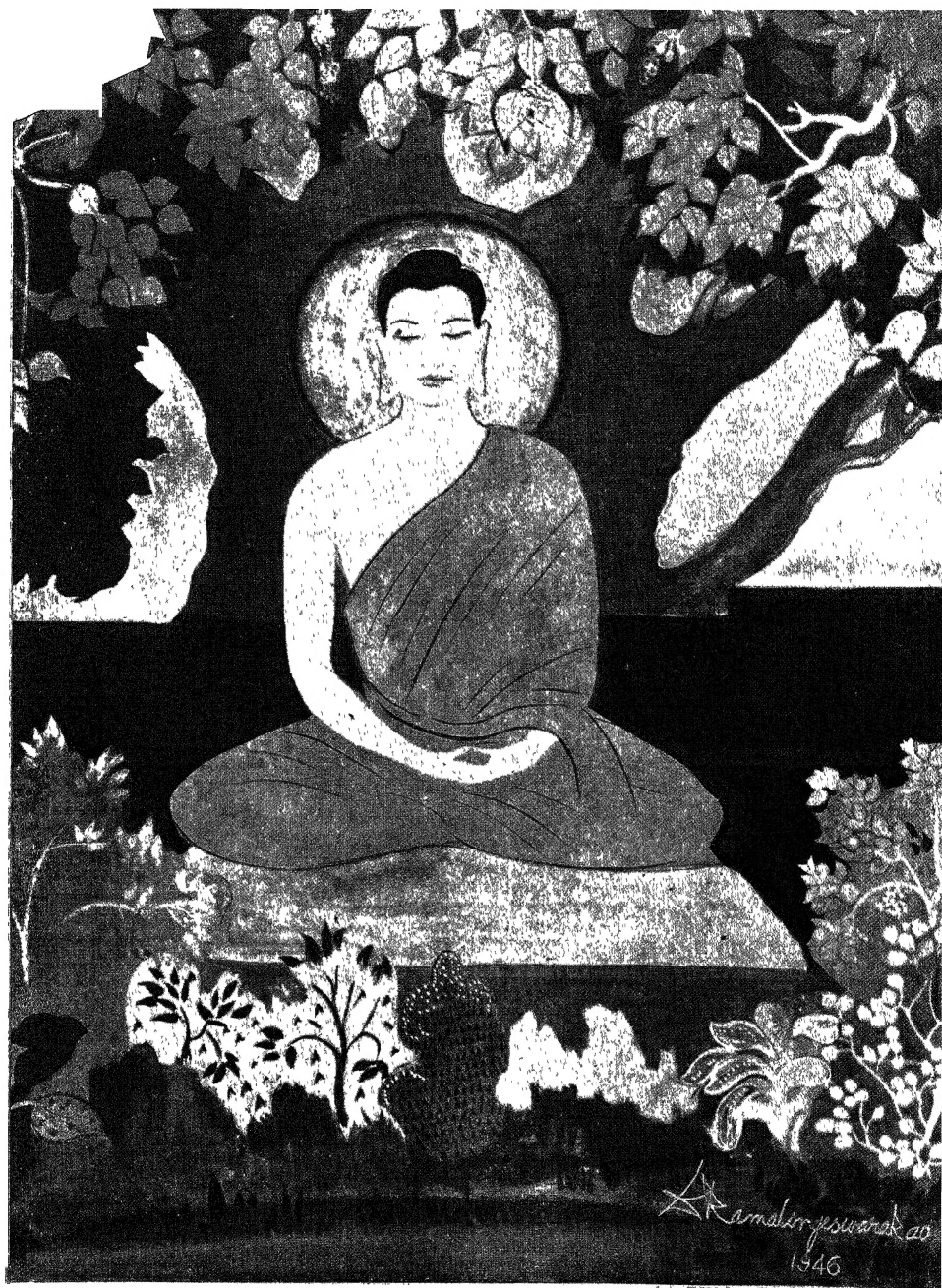
లైఫ్ బాయ్
సబ్బు

ప్రతిదిన మలినములోని క్రిములనుండి
మిమ్ములను కాపాడును

లైఫ్ బాయ్ యొక్క
“రక్షక సురగ” మీ
ఆరోగ్యమును
కాపాడును

“సంబుద్ధి”

చిత్రకారుడు : శ్రీ దశిక రామలింగేశ్వరరావు

జ య
చైత్ర ము

భా ర తి

సంపుటము 31
సంచిక 4

శు భో ద య ము

శ్రీ గణ్ణపతి సత్యనారాయణ

నా కవితా శుభోదయమునాటికి మా తెనుగిండ్లు మాధ్య శీ
లాకర బాలికాకర కళాశ్రీత మోహన రంగవల్లి కా
శ్రీ కలితంబులై సుమహామళితగుణ తోరణాల శో
భాకృతి స్వాగతంబిడు జయావహనవ్య వసంతలక్ష్మికిన్.

నా కవితా శుభోదయమునాటికి గ్రొత్త తెనుంగు రాజ్యల
క్ష్మీకర పద్మసారథ సమీర మనంత మనోజ్ఞమై బుధా
లీకలరావ రమ్యరవళిన్ హవళించి స్వతంత్ర భావనా
లోక విలోలమై మొగులులో గలియు న్నవ సాంద్రరాగమై.

నా కవితా శుభోదయమునాటికి తెన్లు ప్రబంధమర్థ వి
ద్యాకమనీయనీతము, మహాజన తా రచితానుబంధ లీ
లాకృతమున్, నవోజ్జ్వల రసాత్మక మాత్మయశస్సరిత్కథా
నీకము శరదంబయి మనీషి మనోబ్జములన్ ధన్వనించెడిన్.

శంకుకుని అనుమితి వాదము

శ్రీ పోతుకూచి సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి

ప్రపతితి సాక్షా దపరోహానుభూతి కాదని శంకుకునివాదము.

విభావాదులద్వారా రసరూపమున పరిణమించు స్థాయి తెలియబడుటచే విభావాదుల నవగమకము లివవలెను. అవగమకములను విభావాదులు లేనిచో స్థాయిని తెలిసికొనజాలము ఎచ్చు పైచ్చుట నిష్పకలవో అచట నే చూపము కనబడుట మన యనుభవమున కలదు. దూరమున పొగ కన్పించగా అచట నిష్పకలదని మన కానుమానిక జ్ఞానము కలుచున్నది. పొగ కన్పించనిచో నిష్పకలదను జ్ఞానము (అనుమాన ప్రమాణముద్వారా) సిద్ధించలేదు. అగ్ని కలదని సాధించుటకు ధూమప్రత్యక్షము కారణ మగుచున్నది. ఇట్లే విభావాదుల జ్ఞానముతో స్థాయిభావము కలదని సాధించ వలెననిన, విభావాదులు స్థాయిభావావ గతికి హేతువు లగును. విభావాది ప్రత్యక్ష జ్ఞానమునుండి పరోక్షమున గల స్థాయిని సాధించుటయే కావ్య నాట్యావ లోకనమున కన్పించుటచే రసజ్ఞానము అనుమానప్రమాణము ద్వారా సిద్ధమగుచున్న దని శంకుకుని వాదనాడు.

విభావాదులచే స్వయముగా ఉత్పన్నము చేయబడుచు, అనుభావములచే నూచించబడుచు, సంచారి భావములచే పోషించబడుచు, వీటి సంచారావశ్యమున స్థాయిభావము రసమగుచున్నది. రసీభావ ప్రక్రియలో స్థాయిభావమునకు ప్రధానస్థానము కలదు. కాని భరతుడు స్థాయిభావలక్షణమును చెప్పక మొట్టమొదట నే రసమునుగూర్చి పల్కుచున్నాడు. అట్టిచో శంకుకుడిచ్చట స్థాయిపరామర్శ చేయుట తగదని కొందరనినారు. కాని రసములను వర్ణించు సందర్భమున “ఉత్సాహోనామోత్తమ ప్రకృతిరుత్సాహోత్తమః” అని భరతుడు పలికినాడు. ఇట్లే హాస హాస్యముల సందర్భమునగూడ కలదు. దీనినిబట్టి రసములు, స్థాయిభావములు అభిన్నార్థకములని స్పష్టమగుచున్నది. ఇందు వలన శంకుకుడు స్థాయిభావములనుగూర్చి పలుక

దొడగినాడు. రసజ్ఞానమునకు హేతుభూతములగుటచే విభావములను రసలక్షణమున విస్తరించినప్పటి, భావానువాదమున స్వల్పముగా భరతుడు చెప్పినాడు.

విభావాద్యనుపచితమైనది స్థాయియని, తదుపచితావస్థారూపము రసమని లొల్లటాదుల వాదము. కాని ఈవాదము సంగీకరించినచో మందతేమి, మందతెర, మంద, మాధ్యస్థ్యాదిక మగు అనంతరూపములు గల స్థాయిభావము రాగలదు. ఇట్లే రసమునకుగూడ తీవ్ర, తీవ్రతెర, తీవ్రతమా ద్యసంఖ్యా రూపములు రాగలవు. పరిపుష్ట మైకస్థాయియే రసమని లొల్లట, దండి, రుద్రటాదులతో పల్గినచో స్థితాది షడ్రూపములతోనున్న హాస్యరసము సిద్ధించజాలదు. ఈ ఆరు రూపములకు ప్రత్యేక ప్రత్యేకముగ ఆరుస్థాయి భావములు రావలసి వచ్చును. కాని ఇది భరతునకు సమ్మతముకాదు. పైగా ఉత్తరోత్తర ప్రకర్ష తారతమ్య వశమున అభిలాషాది దశావస్థారూపముగా శృంగారమును భరతుడు వివరించినాడు. పూర్వావస్థప్రకృష్టము కాగా కలుగనిది పరావస్థ. ఈ పరప్రకర్షాధిగమమే రస నిచ్చుత్తి యనినచో శృంగారమున కన్పించు పది యవస్థలను పదిరసము లనవలసి వచ్చును. ఇది శాస్త్ర విరుద్ధము, అయుక్తమునగుటచే, వర్తమానమున గల స్థాయిభావము పోనుపోను పరిపుష్టమై రసముగా పరిణమించునని చెప్పరాదని శంకుకుని భావము.

ప్రాగవస్థాభావమగు స్థాయి క్రమక్రమముగా విభావాదుగ్రుచ్చితమై రసమగుచున్న దని పల్కునపుడింకొకదోషము కలదు. ఇష్టజనవియోగాది విభావముల ద్వారా ఉత్పన్నమగు మహా తీరమైనశోకము క్రమక్రమముగా ఉపశమించుట మన అనుభవమున కన్పించుచున్నది. శోకము రసవిలక్షణమైన స్థాయిభావమగుచు, పరిపుష్టమై రసమగుచున్న యడల, క్రమక్రమముగా ఉపశమించు శోకము కరుణరసముగా పరిణమించలేదు. స్యస్యకారణవశమున ఉద్భూతము లగు రతిక్రోధోత్సాహములుగూడ కాలవశమున సేవామర్షస్థైర్యములను కోల్పోవుచున్నవి. ఈ స్థాయిభావములు రసములుగా

పొషింపబడుటకుబదులు, రసములే స్థాయిభావములుగా తీసింటుంటు కలదు. కావున స్థాయిభావపూర్వకత్వము రసమునకు చెప్పరాదని, రసపూర్వకత్వమే స్థాయిభావాదులకు గలదని భరతు డనినాడు.

రసావస్థను నటును ప్రదర్శించుచున్నాడు. ఈ అభినయము నవలోకించి, రూపకమున గల పాత్రల మనోవృత్తులను అనుప్రమాణము ద్వారా తెలిసికొనుచున్నాము. విభావాది హేతుజ్ఞానము లేనిచే స్థాయిభావమును గ్రహించలేము. విభావము లనబడు హేతువులు, కార్యభూతిములగు అనుభావములు, సహచారి రూపములగు సంచారి భావములు అనునవి స్వాభావికములుగాగాక, ప్రయత్నార్థిత్వములుగా నటుని అభినయమున గలవు. కాని వీటిని కృత్రిమములని మనము భావించుట లేదు. అనుమితమాన విలక్షణముగా రత్నాద్రి స్థాయిభావములు నటునియందు సంభావ్యమానము లగుచున్నవి. కాని నటునియందు ఏవం విభస్థాయిభావ మత్యంతము అవిద్యమానమే యగును. నటుడు కావ్యగతి పాత్రలను అనుకరించువాడు. స్థాయిభావము తిత్తిత్పాత్రలయందు గలదు, కాని నటునియందు గాదు. కావ్యగతి పాత్రలకు నటునకు గమ్యగమక సంబంధము కలదు. విభావముల ద్వారా రసజ్ఞాన మానుమానికముగా సిద్ధించునట్లు, నటుని అభినయముద్వారా ముఖ్యరామాది గతి రస మానుమానికముగా తెలియబడుచున్నది. ముఖ్యరామాది పాత్రలకు జేరినస్థాయికి అనుకరణరూపమై, అనుకరణరూపత్వ లక్షితిమగుటచే రసమున వేరొక పేరును స్థాయిభావమే పొందుచున్నది. కావ్యబలానుసంధేయములుగా విభావములు, శిక్షణవలన అనుభావములు, కృత్రిమ నిజానుభావావస్థనవశేషము సంచారిభావములు రాగలవు. కాని స్థాయి భావము కావ్యబలానుసంధేయముకూడ కాజాలదు. ఒకని మనోగతిమగు స్థాయిభావము మరియొకనికి స్వాభావికముగా నుండజాలదు. ఒకని స్థాయిభావమును మరియొకడు అనుకరించగలడు. ఈ అనుకరణను హేతువుగా గ్రహించి అనుమాన ప్రమాణముద్వారా మొదిటివానికి గల స్థాయిభావమును తెలిసికొనగలము.

ఈ అభిప్రాయమును బలపరచగోరి వాచికాభినయరూపమున రతితోకాదులవగతము లగుటలేదని శంకుకుడనినాడు. రతితోకాది శిబ్దములు రతితోకాద్యర్థములనే చెప్పవలసి. కావున

“వివృద్ధాత్మా పృథగాహోఽపి
దురంతోఽపి మహానపి

బాహుజేనేవ జలధిః

శోకః క్రోధేన పీయతే”

“శోకేన కృతః సంభః

తిథాస్థితో యేనవర్జితాక్రందైః

హృదయ స్ఫుటన భయాద్దై

రోదితు మధ్యస్థ్యైలే నచివైః.”

అను శ్లోకములలో గల శోక మభిధేయమేగాని అభినేయము కాజాలదు.

“భాతి పతితో లిఖన్త్యాస్తస్యా

బాహ్మంబు శికరకఞ్ఞాఘః

స్వేదోద్గమ ఇవ కరతల

సంస్పర్శా దేవ మే వపుషి”

అను రత్నావలీ శ్లోకమున ఉదయనునియందు గుళాత్మకముగాగల రతి స్థాయిభావము అభినయింపబడుచున్నది.

నాట్యమునగల వాచికాభినయమునకు, రసప్రతీతికి గల అన్యోన్య సంబంధమును తెలిసికొనదలచినపుడు అభినయమువేరు, రసమువేరు అని గ్రహించుచున్నార. అభినయమున రసావగతికి తీసికొనిపోగల శిక్షణలు. రసజ్ఞానమునకు అభినయజ్ఞానము హేతువగుచున్నది. ఈ రసము స్థాయిభావముకంటె విలక్షణముకాదు గనుక రసనూత్రియను స్థాయి శిబ్దమును భరతుడు ప్రయోగించలేదు. కావున కావ్యగతి పాత్రనిష్ఠమున రతి స్థాయిభావమును నటు డనుకరించగా శృంగార రసము వచ్చుచున్నది.

ప్రదర్శించబడు వస్తుసౌందర్య బలమువలన అనుమానికముగా ప్రతీయమానమగు రసము సాక్షాదపరోక్షముగా భాసించుచున్నది. ఇంత మాత్రిమన రసప్రతీతిని అపరోక్షానుభూతియని యనరాదు. ప్రత్యక్షముగా కన్పించు విభావానుభావసంచారి భావములనబడు విశిష్ట హేతువులద్వారా పరోక్షమగు రసము తెలియబడుచున్నది. ఈ రసజ్ఞానము కావ్యాను మానసిద్ధము. తోకకాను మానమున వ్యాప్తిజ్ఞానము ప్రసిద్ధమగుటచే ప్రసిద్ధహేతువు కన్పించును. కావ్యానుమానమున హేతుతుల్యములు లేక హేతుప్రతీకలు అగు విభావాదులు కలవు. కావున రసప్రతీతి అనుమాన ప్రమాణసిద్ధమని శంకుకుని వాదము.

2

ఈ వాదమున విచారణీయాంశములు కొన్ని గలవు. అభిజ్ఞాన శాకుంతలము ప్రదర్శింపబడునపుడు ఏడవ అంకమున దువ్యంత పాత్రను ధరించిన నటుడు

సుఖి అను ప్రతిపత్తి మనకులేదు. ఈ నటుడు సుఖి కాడనిగాని, ఇతడే దుష్కంతుడనిగాని, ఇతడు దుష్కంతుడనా కాదాయనంశయము కాని, దుష్కంత సద్గురు డితడని కాని ప్రతిపత్తి మనకు కలుగుటలేదు. కాని ఏ దుష్కంతుడు సుఖియో వాడే విషయ ప్రతీతి మనకు కొంతవరకు గలదు. ఈ ప్రతీతి సమస్యోత్థాన సంశయ సాదృశ్య ప్రతీతులకంటె విలక్షణమైనది. ఈ నటుడు దుష్కంతుడు కాడని మన మెందుటలేదు. సందేహబుద్ధి, తాత్త్వికమనుబుద్ధి, విపర్యాయబుద్ధిగాని లేక, వీటికన్న విలక్షణమై, ఈ నటుడే దుష్కంతుడను ప్రతీతి మనకు గలదు.

రస ప్రతీతిలో అనుకరణ గలదని శంకుకు డని నాడు. ఈ అనుకరణ యెట్టిది? ఎవ రెవరిని అనుకరించును? సామాజిక డనుకరించుచున్నాడా? కావ్య గత పాత్రలను నటు డనుకరించుచున్నాడా? ఒకడు చేసిన పనిని దూచి తత్ఫలమును పనిచేసిన దీనిని అనుకరణ అందురు. అనుకరణకు సాదృశ్య మవసరము. నాట్యవేదిపై గిన్నెలోని పాలను త్రాగుచు నటుడు సురాపానమును అభినయించగలడు. కాని పాలు, గిన్నెలేనిచో సురాపానము ననుకరించ జాలడు. సురాపానము చేయుచున్నాడను జానమునకు హేతువులుగా వర్తించు గిన్నె పాలు, త్రాగుట, అను మూడును ఉండితీరవలెను. ప్రతిగ్రీక్ష సిద్ధమున నీ మూటినుండి పరోక్షమున సురాపానమును అనుమాని కయుగా సాధింపవచ్చును కావున అనుకృతినుండి అనుమానిక జ్ఞానమును పొందవలెననిన, అనుకృతి యని పీఠవదగిన విశిష్టప్రవృత్తి కన్పించవలెను. పాత్రయొక్క రతీయనుభావమును నటుడనుకరించు చున్నాడని చెప్పవలెననిన, నటుని ప్రవృత్తియందు అనుకరణయొక్క విశిష్టస్వభావము కన్పింపవలెను. కాని ఇట్టి స్వభావము ఇచ్చిట కన్పించదు. కావ్యగతి మైన పాత్రయొక్క ప్రవృత్తిని మనము దర్శించ లేనంతవరకు నటుని ప్రవృత్తిని అనుకరణ అనలేము నటుడు శృంగార రసము నభివ్యక్తము చేయునపుడు అభినయాది పరిస్పందిములు కన్పించుచున్నవి. అభినయమున కన్పించు సాత్త్వికానుభావములు రతి స్థాయిభావముయొక్క అనుకరణలు కాజాలవు. చిత్రివృత్తియగు స్థాయిభావ ముద్దీపితముకాగా, సాత్త్వికా ద్యనుభావములద్వారా బాహ్యభివ్యక్తిని ఈ స్థాయిభావమే పొందుచున్నది. ఇచ్చట కారణ ఘాతమైనది చిత్రివృత్తి, కార్యఘాతమైనది అను భావములు. స్థాయిభావ మనబడు చిత్రివృత్తియే విభావానుభావాదులను సమన్వయపరచు అనువృత్తి

నూత్రము, విభవానుభావాదులచే అనుకరింపబడినది స్థాయి కాజాలదు. కావున పాత్రల చిత్రివృత్తులను కవి, నట, పాఠక, సామాజిక లనుకరించుట లేదని సగమము.

నటుడు చూపు రోమాంచగగ్గడకాదికము, ధూనేపాదులు, మొదలైనవి చిత్రివృత్తి గూఢమున రతియొక్క అనుకరణములుగా ప్రతీయమానము లగుటలేదు. ఈ యనుభావములు భౌతిక సమునకు సంబంధించినవి మాత్రమేగాక, చిత్రివృత్తికన్న విలక్షణమున భిన్నైదియ గ్రాహ్యములు, భిన్నాభి కరణములు గలవని గ్రహింపవలెనని తాత్పర్యము.

నటగతిమైన చిత్రివృత్తియగు రతియే సామాజికమనిచే అనుకరింపబడి శృంగారముగా ప్రతీయమాన మగుచున్న దనిచో ఈ ప్రతీతి యేవిధముగా కల్గుచున్నది? ప్రమదాది కారణములు, కలాపా ద్యను భావములు, భృత్యాది సంచారిభావములు కలసి చిత్రివృత్తియగు స్థాయితో సమాకరించి ప్రతీతి యోగ్యము లగునట్లుగా నటుని చిత్రివృత్తి భాసించుచున్నదని సమాధానము నొసగవచ్చును కాని నటుని చిత్రివృత్తి రత్యాకారముగా భాసించుచున్నచో రత్యను కరణమునకు ప్రస కిలేదని స్పష్టమగుచున్నది.

అనుకరింపబడునది కావ్యగతమైన పాత్రయగుటచే దీనిని అనుకార్యమందురు. అప్పుడు నటుడు అనుకరియగును. ర్యవిషయమున విభావాదులు పారమార్థికములని, అనుకరియగు నటుని విషయమున అట్లు కాదని శంకుకుని నాదము. నటుని విషయమున విభావాదులు వాస్తవకారణములు కాక బోయినచో వాస్తవభిలీతముల నొసగుచున్నవను ప్రతీతి యెట్లు వచ్చుచున్నది? కావ్యశిల్పి బలమున కృత్రిములయ్యెను, వాస్తవములుగా భాసించ గలవా? సామాజిక లీవిభావానుభావ సంచారిములను కృత్రిములులని భాసించుచున్నారా? కృత్రిములులని భావించిన, రత్యాదిస్థాయిభావావగతి సిద్ధించదు. నటుడు కేవలమనుకరియే యైనచో నటుడనుకరించుచున్నాడను జ్ఞానము సామాజికమైన కెట్లు కల్గుచున్నది? అనుకరింపబడు స్థాయిభావముయొక్క సంచారి భావానుభావములు స్వాభావికములు కాలేవు. అట్టిచో అనుభూతమున రసముకాద స్వాభావికము కాజాలదు.

ప్రసిద్ధమున రతి లక్షణ కారణమువలన రత్యను కరణమును కారణాంతరము, జన్మించుచున్నదని, ఈ కారణాంతరమునగల ప్రభావశక్తియున అనుభావములు

వచ్చుచున్నవని, శంకుకు డవచ్చును. రతిస్థాయి భావమును నటుడు ప్రదర్శించుచున్నాడనుకొందము. దుష్టంతాది పాత్రలలోగల రతి ప్రధానకారణము. దీనివలన నటునియందు కారణాంతరముగా రత్నను కరణము కన్పించుచున్నది. ఈ రత్ననుకరణమున కన్పించు విభావాదికమున హేతువుద్వారా రత్నను కరణమే తెలియబడగలదుగాని ప్రధానపాత్రలోగల రతియనుభావము తెలియబడదని చెప్పవలెను. కాని సామాజికలకు రత్ననుకరణ ప్రతీతి ఆవంతయలేదు.

అనుకరణజ్ఞానమును హేతువుద్వారా పరోక్షముగు రస మవగతిమగుచున్నదనుట కూడ అయ్యుక్తమే. ధూమప్రత్యక్షమునుండి పరోక్షమున అగ్ని కలదని తెలిసికొనునపుడు ఈ ధూమజ్ఞానము హేతువు. ఈ ధూమము సదా అగ్నితో సంబద్ధమైయుండునని మనకు తెలియును. దీనిని వ్యాప్తిజ్ఞానమందురు. ఇచట హేతువగు ధూమము సాధ్యమగు అగ్నిని అనుకరించుచున్నదని చెప్పట ఉన్యత్ప్రలాపము. ధూమ సదృశముగా పొగమంచు కన్పించును. అగ్ని సదృశముగా జపాకుసుమము కన్పించును ధూమము ననుకరించునట్లుండు పొగమందును జూచి, అగ్నిని కాని, అగ్నిని అనుకరించునట్లుండు జపాకుసుమముగాని పరోక్షమున నున్నట్లు మనము తెలిసికొనలేముగదా ! కావున ఒక అనుకరణమునుండి మరియొక అనుకరణమును తెలిసికొన వలెదు. అగ్నిధూమములకుగల నియత సంబంధము వీటి అనుకరణలలో కన్పించదు. ఇట్లే ఒక అనుకృత విషయజ్ఞానమునుండి తదనుకార్యజ్ఞానము కలుగ నేరదు. ఆనుమానిక జ్ఞానమున ప్రత్యక్ష పరోక్ష విషయములకు నియతసంబంధముండి తీరవలెను. ఇట్టి సంబంధము అనుకరణలలో కన్పించకపోవుటచే అనుకరణద్వారా రసము ఆనుమానికముగా తెలియబడుచున్నదని చెప్పరాదు.

దుర్వ్యాస వేదధారీయగు నటుడు శిశుంతిలా ప్రవృత్తినిజూచి కోపగించినట్లు కనబడుచున్నాడు. ఇచట నటునకు కోపమున్నదా? లేదా? కోపములేని నటుడు క్రుద్ధునివలె కన్పించుచున్నాడని శంకుకు డవలెను. క్రుద్ధుటే మొదలగువానిని గమనించి క్రుద్ధసదృశుడై నటుడని యవలెను. కాని సామాజికల కిచట సాదృశ్యజ్ఞానములేదు. నట, దుర్వ్యాసులకు వైలక్షణ్యములేదని, కోపము వాస్తవమైనదేయని ప్రతీతిగలదు. దుర్వ్యాసకోపమును నటు డనుకరించుచున్నాడను జ్ఞానము సామాజికలకు కలిగినచో, పరచేష్టానుకరణరూపముగ హాస్యమే ప్రతీయమాన

మగునుగాని కోపముకాదు. హాస్యప్రాయముగు ఈ కోపము పంచమాంకమున కన్పించు విషాదవృత్తమునకు హేతువు కాలేదు.

దుష్టంత పాత్రను ప్రదర్శించునటుని దుష్టంతునిగా భావించుచున్నాము. రూపక ప్రవర్తనావసరమున ఇతనిని నిజనామముతోగాని, వేరొక పేరుతోగాని మనము వ్యవహరించుటలేదు. నట దుష్టంతులకు అధేదహాపము ప్రతిపాదించబడుచున్నది. రూపకాంతరము ఎప్పుడైనను ఈ ప్రదర్శనను విచారించవలసి వచ్చినచో మన మీ అధేదహాపమును పరిత్యజించుట లేదు. రసప్రతీతిలో ఈ అధేదజ్ఞానమే తాత్త్వికముగా భాసించుచున్నదని భావము. ఈ అధేదజ్ఞానము కేవలము భ్రమయే అని రోగించెదమేని, ఈ భ్రమ ఎట్లు ఉత్పన్నమైనది? దీని స్వభావమేమి? దీనికి, తత్త్విజ్ఞానమునకు గల సంబంధమేమి? అను ప్రశ్నలకు సమాధానము నీయవలెను. మైగా ఒకే ఒక పాత్ర భిన్ననటులచే ప్రదర్శించబడుటగలదు ఏ నటుడు దుష్టంతపాత్రను ప్రదర్శించినను, అతనిని దుష్టంతుడని భావించుచున్నాము. తద్వారా దుష్టంతాది పాత్రలు విశ్వజనీనములని, వ్యక్తులందరితోను వీటికి అభేదముగలదని, దుష్టంతిత్వము సామాన్య రూపమని నిశ్చితమగుచున్నది.

శిష్యశిష్యున అనుభావములు, కృత్రమ నిజానుభావార్జన బలమున సంచారిభావములు వచ్చుచుండగా విభావములు కావ్యబలాను సంధేయము లగుచున్నవని శంకుకు డనినాడు. కావ్యగతవాచోయ్యుక్తిని అనుసరిం? విభావములు ఆత్మీయములుగా పరిగణింపబడుచున్నవనుట ప్రామాదికము. 'ఈ శిశుంతిల మామకీనము' అని స్వాత్మీయత్వ రూపమున నటునకు ప్రతిపత్తి కలుగుటలేదు శిశుంతలా దుష్టంతుల అన్యోచ్య సంబంధము సామాజికలకు అవగతిమగుచున్నది. తాను దుష్టంతుడను అనుభావము నటునకు కల్గుటచే విభావరూపమున శిశుంతిల సాక్షాత్తుగా కన్పించుచున్నదేగాని కావ్యబలానుసారమున గాదు. సామాజికలకు కలుగు ప్రతీతిని అనుసరించికూడ రసమును స్థాయ్యనుకరణముని చెప్పజాలమని స్పష్టమగుచున్నది.

దుష్టంత పాత్రను ప్రదర్శించినపుడు నటున కేవిధమైన చిత్రవృత్తి కలదు? తను దుష్టంతునకన్న విలక్షణుడను బుద్ధియున్నదా? దుష్టంతునకన్న విలక్షణుడను బుద్ధియున్నచో నటుని చిత్రవృత్తులు

మాటిమాటికి ప్రయోజ్య దుష్కృత ప్రవృత్తికి అంత రాయములను కల్పించగలవు. కాని దుష్కృతునిగాని, దుష్కృతునిచిత్తవృత్తినిగాని, అనుకరించుచున్నానను జ్ఞానము నటునకులేదు. ఒక విషయమును చక్కగా అనుకరించువలెనని ఆ విషయమును పూర్తిగా చూచి తెలిసికొనియుండువలెను. తనకు సమకాలినుడగు వ్యక్తిని తాను తెలిసికొనినట్లు నటుడు దుష్కృతుని తెలిసికొనలేదు. అనుపల్గముగు దుష్కృతి ప్రవృత్తిని నటు యనుకరింపలేదు. తను ప్రత్యక్షముగా గమనించిన ఉత్తమప్రకృతిగల పురుషుని శోకమును నటు డారవ అంకమున అనుకరించుచున్నాడని చెప్పినవో, ఎట్లు అనుకరించుచున్నాడో తెలుపవలసియున్నది. అనుకార్యము శోకమునటచే, శోకముద్వారా అనుకరించుచున్నాడని చెప్పట అసంబద్ధప్రలాపమునను. నటున కితిఃపూర్వములేని శోకముతో శోక మనుకరింపబడజాలదు. అప్రపాతాదికము శోకజనిత మగుటచే దీనిద్వారాకూడా అనుకరణ జరుగ నేరదు. కావున ఉత్తమ ప్రకృతిగల పురుషుని శోకమున ఏయే అనుభావములుగలవో వాటిని అనుకరించుచున్నాడని చెప్పవలెను. అప్పుడు ఉత్తమప్రకృతి అనగా నేమి? అను ప్రశ్న రాగదు. ఉత్తమప్రకృతిగల పురుషునియందు వైశిష్ట్యములేనివో నటుని బుద్ధియం దాతని ప్రవృత్తి లగ్నము కాలేదు. పైగా ఉద్దీపితములైన సంచారిభావములచే నుద్బుధితులగు అనుభావములు స్వతఃసేద్యములు కావు. ఎవడివిషయగా శోకమును అనుభవించునో అతని శోకమును నటుడు చూపుచున్నాడనిన, నటున కట్టి వ్యక్తియొక్క అనుభూతియందు స్వాతంత్య్రముప్రవేశము కల్గుచున్నదిని స్పష్టము. కావున అనుకార్యాను కర్తృభావము నిరస్తమగుచున్నది.

శిక్ష, స్వవిభావస్మరణము అనువాటి ద్వారా చిత్తవృత్తి సాధారణీకరణము కలుగగా నటునకు హృదయసంవాదము సిద్ధమగుచున్నది. ఈ హృదయ సంవాదమువలన నటుడు శేషమ అనుభావమును చూపుచు, ఉచిత వాక్యోది పూర్వకముగా భాషించుచున్నట్లు ప్రతీయమానుడగుచున్నాడు. ఇంతేకాని అనుకరణను తెల్పుటలేదు. అసంవేద్య వస్తువృత్తి మును సంవేద్యముగా చేయుటలో అనుకరణకు ప్రసంగియేలేదు. విభావాది సమాహమున రతి సదృశతా ప్రతిపత్తి లేకపోవుటచే రసములు భావానుకరణములని చెప్పరాదు.

“సుఖదుఃఖములను జన్మింపచేయ శక్తిగల విషయసామగ్రి బాహ్యజగమున కలదు. సాంఖ్య దర్శనానుసారము సుఖదుఃఖ స్వభావముగలది రసము. విషయసామగ్రియందు దృఢములవలె విభావములు, ‘సార్వరకములుగా అనుభావ వ్యభిచారి భావములు, తత్సామగ్రిజన్యములై అంతరములుగా సుఖదుఃఖ స్వభావముగలవి స్థాయిభావములునై యున్నవి” అని శంకుకుడు వచించియున్నాడు. సుఖదుఃఖ స్వభావముగల స్థాయిభావములు కేవలము చిత్తవృత్తులని శంకుకు డెచట అంగీకరించినాడు. కాని మొదట స్థాయి, రసభేదముల శేషాత్రము భేదము లేదనినవాడు గూడ శంకుకుడే. చివరకు తన తివ్యను తానే దిద్దుకొని, స్థాయిభావ మాంతరంగిక చిత్తవృత్తియని, రసము జగన్నిష్ఠము లేక విషయ సామగ్రి నిష్ఠము అని గ్రహించగల్గినాడు.

3

రసాస్వాదనసమయమున రసము తాత్త్వికమా? కాదా? అను ప్రశ్న బయలుదేరదు రౌకిక సన్నివేశ సమృశిముగా రసము గ్రహింపబడుటలేదు. రూప్య సృష్టి పూర్వకముగ శక్తి రూప్యప్రతీతివంటి భ్రమాత్మకముగ జ్ఞానము సహిత మిదట కన్పించదు. రసజ్ఞానము ఆరోహాద్భవసాయాత్మకముగూడ కాదు. ఇంద్రముఖియను శబ్దప్రతీతిలో గల ఉత్ప్రేక్షగా కూడ రసమును నిర్వచింప వీలులేదు. చిత్రప్రసాది కర్మలలో కన్పించు రౌకిక ప్రతికృతిగా కూడ రసమును చెప్పరాదు. రసము లౌకికానుకారము గాదు. ఇంద్రజాలక్రియలో తాత్కాలికముగా నిర్మింపబడు నట్టి విషయముగా గూడ రసమును నిర్వచింపరాదు. హస్తలాఘవాదియుతమగు మాయచే జన్మించు చిత్రముతో రసమును పోల్చరాదు. ఆస్వాదింప బడు రసమున మనము ఉదాసీనులమై ప్రవర్తించుట లేదని భావము.

కావ్యమున వర్ణింపబడు దుష్కృతాది పాత్రలతో మనకు ఇంద్రియ సన్నికర్ష పూర్వకముగు ప్రత్యక్ష ప్రతీతిలేదు. కాని ఒక నటుడు దుష్కృత పాత్రను స్వీకరించి రంగస్థలమును ప్రవేశించగానే అతడు దుష్కృతుడే అనుబుద్ధి మనకు కలుగుచున్నది. ఇట్లే అభిజ్ఞాన శాకుంతలమును చదువునపుడు దుష్కృతుడే ఆయా పంక్తులను ఉచ్చరించుచున్నాడను ప్రతీతి మనకు కల్గుచున్నది. అంతేగాక కావ్యానుకీలనవశమున మన మానసములు విశేషములై, విస్తర

వికాసములనందగా, ఆయా పాత్రలు మనలో సంకలితము లగుచున్నవి. గుణాలంకార మనోహర శబ్దారశరీరము, లోకోత్తర రసప్రాణకమునగు కావ్యము నవలోకించు వేళ హృదయసంవాదవశమున నిమగ్నకారమగు చిత్రవృత్తి మనలో బహులు చేరుచున్నది. మన మాయాపాత్రలలో నిమగ్నమగు నపు డాయా పాత్రలు మనలో అంతర్లీనము లగుచున్నవి. తద్వారా లోకోత్తర దర్శన శ్రేవణ యోగ్యుల మగుటగలదు. ఏవం విధస్థితికి అనేక సన్నివేశములు ఉపకారకము లగుచున్నవి.

గీతాతోద్యమాల నాలకించునపుడు సాంసారిక మగు లౌకికభావము విస్మృతిమై, హృదయము నిర్మలమైన దర్పణమువలె భాసించును. నూర్చాద్యభి నయావళోకనమున ప్రవేశించి కోకొదిల తస్మయ భావము వచ్చుచున్నది. పాత్రమును వినుచు, పాత్రాంతర ప్రవేశము నవలోకించునపుడు మనలో విశిష్టమగు పరిణామ సంస్కారము కలుచున్నది. దేశకాలాది విశేషావేశములు తిరస్కరింపబడుట ఇందలి ముఖ్యవిషయము. అప్పుడు సమ్యక్చిన్మయా సంశయ సంభావనాదికముగ జ్ఞాన విశ్లేషాత్మక పరామర్శ కాస్తదము కాజాలని స్థితిచేరును. దుష్కర్మ తాది పాత్రలను తమపై ఆరోపించుకొనిన నలులు

కన్నడగానే తత్సంస్కారమువృత్తికి కారణభూతములు, తత్సహచర హృదయవస్తు యాపములునగు గీతాతోద్య ప్రమదానుభవ సంస్కారములచే నూచింపబడుచు, సమమగత మగుచున్నవట దుష్కర్మ తాద్య భేదముద్వి సామాజికవశు కలుచున్నది. ఈ అర్థన బుద్ధిలో దుష్కర్మతాదులు సామాజికవశు అంతర్లీనములు గాగలరను ప్రతీతి సామాజికవశు వచ్చును. తన ఆత్మవ్యారా, తన ఆత్మలో సామాజికమగు కావ్య జగమును దర్శించి గల్గుచున్నాడని భావము.

ఈ దర్శన దేశకాలాదులచే అనియంత్రితము. ఇవట సంవిద్విశేష రంజకములగు రమ్య గీతాతోద్యాది సంస్కారములవ్వారా హృదయాధ్యంతర విఖాతమగు రసానుభవము కలుచున్నది. ఇట్లే రసాస్వాదమును అనుకారమని ఎంచితీమేని రసము అనౌచిత్య గ్రాహ్యమగును. పరచేస్తానుకరణవ్యారా హాసముద్భవించునని భరతుని వాక్యముగలదు. అనౌచిత్య జనితమైనది అనుకరణ. హౌచిత్యవంతమగు రసమున అనుకరణ కన్పించు వీలులేదు. కావున ప్రమదాది విభావానుకరణము రసమున గలదని చెప్పరాదు. నియతానుకారముగాగాని, అనియతానుకారముగాగాని రసమును, నాట్యమును నిర్వచింపరాదని భట్టనాయకుడు, తాతభట్టు ప్రపంచించియున్నారు.

పండ్ల వందనం

శ్రీ పురిపండా అప్పలస్వామి

రాతిరి తీరని ఇదిలో
అలసిన జాబిలి పిల్లను
మబ్బుల వననం కప్పీ
నగ్నత పోగొట్టిన
చెలికత్తెలు
నేకువ తెలిగాలులు
శిశుకు పాత్రం కావో!—

అంబరం
దిగంబరిలా,
ఆకలిలా,
ఉరికొయ్యల వేలాడే
నేస్తగాని
నేత్రంలా—
కాలం కర్కటకుండు
కోరల సుద్ధారించిన
విషవహ్నిచ్చట సోకిన
తూరుపు నల మహారాజు
బాహుకు డై పడిపోతే,

తన ఇంటికి
దిగ్గంతికి
దమయంతికి
కల్లబొల్లి మళ్ళీ పెళ్లి—

భీతిల్లిన రాతిరి సైరంధ్రని
చెరపట్టిన అరుణకీచకుడు
అనూరుడై
పాపం!—

వేశ్యమాత లాస్యతృష్ణ
క్షుతక్షుతం దంతక్షుత
ముయూరపద నఖక్షుతం
విస్సన మూర్ఛిన వేదం
ఇస్సీ!—

కొక్కోరొ కొక్కో కొకో!
కావుకావు కావుమన
కాకిపాట కిదేతావు
కోయిల పాటా?
అది నా పోయిన మూట.

తిక్కన పాత్రనిర్మాణవేచి

గరుడోపాఖ్యానము

శ్రీ తెన్నేటి పూర్ణచంద్రావు

తొక్క కావించిన సృష్టి తిక్కనల చేతం గానునా, నే ముఖము దాబట్టిన పల్కులాగ ములై వర్తిల్లునా, వాణిని ల్లిలు నీతిం గొకరుండునా, జను మహత్యా ప్తిన కవిబ్రహ్మనా ప్రతి నిబంధిని వాడు బుధాంధున విరాజియన కక్కన సోమయాజి. ఆమహాభానుని కవితాకళాకాశిలముం గూర్చి యనే కులు నిమగ్నించి యున్నాడు. వారిలో తిక్కనగారి రచనా శ్రోధేమ విరాటమునం దెల్లున్నవో అనుశాసనిక పర్యయము నల్పేయున్నది. కాని అనుశాసని కాదులను హృదయాహ్లాదిక లేకుండుట సామాజీ పిపాసువుల దృష్టిని విశేషముగ నాకర్షింపలేదు. కాని తిక్కన రచనా సౌందర్యమును అవగతియిచేసుకొను మనసు దనిలి పరికింతుమేని అంధమాల్యములన మఱులెన్నియో లభింపగలవు. అట్టి మణిజాలమున గరుడోపాఖ్యానము సాననుతీర్చిన యొక మహావజ్రము.

కొందరు దీనిని నన్నయగారి గరుడోపాఖ్యానముతో పోల్చి మంచిచెడ్డలు నిర్ణయింతురు. తారతమ్య పరీక్ష యావస్థిక మే యగునుగాని ఆపోల్పబడునవి ఒకే విధమైన శైలిగలవై యుండవలయును. తారతమ్య పరీక్షను చేయుంపుడు కథాకథన శైలికి చెందిన రెండు కావ్యములను పోల్చి మంచిచెడ్డలు నిర్ణయించిన దవ్యలేదు. కాని కథాకథన శైలికి చెందిన దానిని నాటకీయ శైలికి చెందిన దానితో పోల్చుట ఎట్లు? అట్టి పోలిక శైలుల మధ్య నేయగును గాని రచయితల మధ్యనగునా? కాబట్టి నిరర్థకములగు నీ పోలికలు పిడివాదములకు దిప్పు సత్యాన్వేషణ కేమాత్రమును ప్రయోజనకారులు గావు. నన్నయగారి రచనలను కథను నిలువనియడు. ప్రతి పద్యమునందు కథ ముందుకు జరుగుచుండును. తిక్కనగారు పాత్రలను ప్రవేశ పెట్టి, నిలిపి, వాని సంభాషణముల మూలమున కథను గోచరింపజేయును. నన్నయగారు కథ నెట్లా

రంభింపవలెనో, ఏ విషయమును ముందుచెప్పి జేనిని పిదప జెప్పవలయునో—ఈవిషయములందు కడు జాగరూకత వహించును. తిక్కనగారు ఏపాత్రచే నేమాట యరిపింపవలయునో, ఏయే సన్నివేశముల నేపాత్రకెట్టి మానసికస్థితిని వర్ణింపవలెనో—ఈవిషయములం దిష్టమస్తుడై యుండును గతి ప్రధానమైన శైలి నన్నయగారిది. స్థితి ప్రధానమైన శైలి తిక్కనగారిది. నన్నయగారి శైలి ప్రవాహము వంటిది. తిక్కనగారి శైలి శుద్ధ కాసారమువంటిది. దాని యందము వేరు? దీని యందమువేరు. ఇట్లు చెప్పట వలన నన్నయగారి రచనమున సంభాషణా ప్రాగల్భ్యము లేదనిగాని, తిక్కనగారి రచనమున కథాకథనశక్తి కుంటువడెనని గాని యర్థము కానేకాదు. “ఏండినః పదాలిత్యం, భారవేరర్థ గౌరవమ్, ఉపమా కాళిదాసస్య మాఘసంత త్రియోగణః” అన్నపుడెట్లో, నన్నయగారి శైలి కథా కథనము తిక్కనగారి శైలి నాటకీయము నన్నపుడు నల్పే. కాబట్టి వీరిరువురి రచనములను పోల్చి మెఱుగుతెలుగులు చూపింప గౌరవింతుట మహాసాహస మనియే చెప్పదగియున్నది.

నన్నయ తిక్కన లిరువురును మహాకవులు. మార్గ దర్శకులు తిక్కన తెలుగు కవులెల్లరు వీరిలో నెవ్వరినో యనుసరించిన వారే. ‘కవులకల్ల గురువు తిక్కన; తిక్కనకు గురువు నన్నయ’ యనుమాట సమచిత్తమే. తిక్కనగారి రచనమును పరిశీలించినచో ఆయన నాటకీయ శైలి సుస్పష్టము కాగలదు. చిన్న కథనైనను స్వయం సమగ్రముగ చిత్రించును. గరుడోపాఖ్యానమునందే ఉచ్చైశ్రవమును జూచి కల్పద్రుమివలెనా వాదించుకొనుటను జూచిన సంభాషణల నాయన యెట్టి దక్షతతో నిర్వహింపగలడో, తెలు తెలుగును.

“వ. నిజేచ్ఛమైవచ్చిన యుచ్చైశ్రవంబు నిట్లా లోకించి.”

వినత :—చూయింత యొ ప్ప నె ? యనూన
ధవళ ప్రభాభ్యమై (అని పలుకన్ విని)

కద్రువ :—అపరాంఘంబున నీ లీ మ దో చె
(ననియే భూపవరేశ్యా)

(అనవుడు నమ్మి గాఢి) :—యి టు లా డి తి
నవ్వులకాడితో, నిజంబునకునా, నీదు చూపునకు
జోలిన భంగియొ చెప్పము ! (ఆన్మ)

అవ్వనిత :— (దరస్మితస్ఫురిత వక్త్రముతో)
ఇది యేటిమాట ? నల్లని ఎఱిగానరాక ? తెయలంబలుకం
బనియేమి ? (నావుకున్)

వినత :— (తెలియం జూచి) కాదు (అని పూని
పల్కుటయు)

కద్రువ :—పన్నిద మేమి డినిక న్వాదిది యేల
రిత్ర (అనినన్ విని)

ఆసతి :—నిక్క మేని నీ వేదపఠంబుగా డలచి
ఏర్పడజెప్పితి దానికేను సంవాదము సేయుదాన గరు
వంబుగ నొక్కటి నిశ్చయింపుమా !

(అనిన విని) కద్రువ :—(వి న త వ ద నంబున
చూడ్చి నిలిపి) నీవు గెల్చిన దాస్యంబు నీకు సేను
జేయగలదాన, సేను గెల్చినను నీవునాకు జేయంగల
దాన వికడింది పన్నిదమునటుము (అని తెగటాటి
పలికె)

[అను. ప్ర. 184—190]

తిక్కనగారి పద్యములను నాటక పద్ధతిగా పైన
వ్రాసితిని. ‘అని పలుకన్ విని, అన్న, నావుకున్,
అని పల్కుటయు, అనిన విని’ యనుమాటలను తీసి
వైచినచో తిక్కన భాగచుంతయు నాటక సంభాష
ణము వంటిదగును. తిక్కన నాటకీయముగ వ్రాయ
వలయుననిఅనుకొనియే వ్రాసియుండునాయను నాశ్చ
ర్యము ఈవిధమైన పన్ని వేళముల జూచినపుడు కలుగక
మానదు. పాత్రలనీట తే త్రదుచిత భాషణముల నాడిం
చుటయే గాక వారి ముఖవికాసములనుగూడ “తెలియం
జూచి, దరస్మితస్ఫురిత వక్త్రముతో, వినతవదనంబున
చూడ్చి నిలిపి” ఇత్యాది పదంబులలో వర్ణించును.
అచటనే గాదు. గరుడోపాఖ్యానమునందెల్ల యెడల
తిక్కనగారి చాతుర్యమును జూపియున్నారు. వినత
మత్సరగ్రస్తయై ‘వేగిరపడి అనీతి నొక యండుమవియ
నడచి’ నపుడు; అనూరుడు కలిగి ‘మత్సరమున జాప

లంబున’ నిట్లవియించితివని కోపించినాడు. అప్పుడు
వినతను తిక్కనగారు వర్ణించిన విషయం జూకుడు,

“వెలవెల బాటుచు, వసుకురు నలుకురు తన
మోముజూచు నయ్యంగన, న

పవులుగు కృపజూచి.

వినత నెంత శోకభారాత్తగా తిక్కన గాడు
వర్ణించెనో గమనింపుడు. తన మాత్సర్యము వెల్లడియై
నందుకు వెలవెలబాటుట, శాపస్థయముచే వసుకుట,
కుమారుని యవస్థలకుట, ఇత్యాద్యవస్థలను వర్ణించి
ఒకానొక శోకపరిచీనముగా రిని మనసుల ఎదుట
నిలుపుచున్నాడు కవిబ్రహ్మ.

కొన్ని పదముల నొక సందర్భమున నుపయో
గించి, ఆపదములచే అపూర్వమైన అర్థమును ధ్వనింప
చేయు సేర్పు తిక్కనగారికి కలదు. కద్రువ వినతిలు
పందెము సఱచికొనునపుడు కద్రువ పెట్టిసపన్నిదము
నకు వినతి యంగీకరించు సందర్భమున తిక్కనగారి
పద్యమిది :

“ఆ పాలతి యట్లు వల్చిన, శాపము ప్రేరేప
నరుణజననికి నుత్సాహోపేతమయ్యె జిత్రం బా ప
న్నిదమునకు”

ఇందు ‘అరుణజనని’యనుపదము ఎట్టి యర్థమును
స్ఫురింపజేయుచున్నదోచూడుడు! ఆమె చాపల్యము,
వేగిరపాటు, అమాయక వ్యాసయము స్ఫురించు
చున్నవి. కద్రువకు దాస్యము సేయకతప్పదనియు
వ్యంగ్యము. పందెము తా సే గలిచెద ననుకొను
చున్న వినత కీచేషణము నుపయోగించి తిక్కన
గారు చక్కని నాటకీయ వ్యంగ్యమర్పాదను పోషిం
చిరి. అట్లే కద్రువ కుమారుల రావించి వారితో సవ
తుల పందెపు వృత్తాంతము జెప్పనపుడు “అవ్వధూటి
కేవలవశ్యంబునావని యొడ్డారమునకు సేనదె నల్లదను
గంపె వెనుకదెన నన్నవాదయ్యె” ననును. ఇందు
తాను తోకయందు నలుపున్నదనుట ఒడ్డారమునకే
ననుచున్నది. ‘నవ్వులాటకు తా సేదో యనగా వినత
దానిని పట్టుకొని సాగదీసినదనియు, నలుపనుటలో
తన యుద్దేశము నవ్వులాటయేగాని మర యితరముగాద
నియు, వాదనుగుటకువినతయే కారణమనియు భావము,
‘ఒడ్డారమునకు’ ‘వాదయ్యె’ అను పదములచే నభి
వ్యంగ్యముగచున్నది. వి న త ను పే రొక్క న క యే
‘వాదయ్యె’ ననుట ఎంతగదాసరి తనమో యూహిం
పుడు ? ఈమాటవలన నామెకు వినతమైగల తృణి కార
భావముగూడ గోచరించుచున్నది. పదములను ఇట్లు

తూచి వాడు నేర్పు 'ఉభయకావ్యపాధి పాటించు
శిల్పమునకొపారగు' డైనవవానికే చెల్లినది.

గరుడుని పాత్రను చిత్రించుటలో తిక్కనగా
రొక చమత్కారమును చేసిరి. వివేక సవతాలికి
దాసియై సేవజేయుచు కాలముగడుపుచుండగా మహా
బలశాలియగు గరుత్మంతు డెట్లూరకొనెను? తెలియ
దని చెప్పకొనవలెను తెలియకుండుటకు చిన్నతనము
కారణము గావచ్చును. కాని తిక్కన గారుచేసిన ఈ
చమత్కారమువలన గరుడుని పాత్ర, కొక విలక్షణత
నిర్పడుటయే గాక వాస్తవికత గూడ చక్కగా కుదిరి
నది. గరుత్మంతుని వర్ణించుచు తిక్కనగారు:

‘ఘనతర కంధరుండు ధృఢ
కాయుడు దీప్తముఖుండు రక్తలో
చనుడు, మహాత్తమాంగకుడు
చారుసుసంగత శత్రుసారమం
డనుడు, పరిస్పరద్వ్యతివి
డంబిత బాలదివాకరుండు, లో
కనయన పర్వనిర్వహణ
కారి సుపద్మడుపుటై భూవరా!’

అను పద్యమును వ్రాసిరి. ఇట్టి వాడు తిల్లి
దాసియై యున్నదని ఎఱిగియున్న పక్షమున నూర
కొనునా? పోనీ తిల్లి దాసియైన పిదపనే గరుడుడు
జనించెనను కొందరున్న, దాసియైన వినతి యండమును
కద్రువ, మాయోపాయమున హరించెడిదే. అట్లుచేయ
నీయకుండ కాపాడుకొనగల నేర్పు, కపటము, గూఢ
భావము వినతికు లేవని తిక్కనగారు మొదలనే చెప్పి
నారు. మరి ఎట్లు? అందుచేతనే గరుడుడు వినతి
దాసియగుటకు ముందే పుట్టినట్లు వ్రాసినారు. ఇప్పు
డింకొక పెద్ద చిక్కు తలస్థించినది. తల్లి దాసియగు
టకు ముందే గరుడుడు జనించియుండిన పక్షమున
తల్లిని దాసీసేల గానిచ్చును? తానైన దాసుడై
అమెను విడిపించియుండును. దీనిని సమర్థించుటకే
తిక్కన గారి చెప్పబోవు చమత్కారమున జేసిరి.
ఆచమత్కార మొకటి పద్యమున నున్నది.

‘జననింబాసి చరించునస్తతనయి
చ్చం బక్షిసాధుండునరు

జని, దోష్టవ కల్పితంబు లగు భో
ంబుల శరీరంబు వ

ర్థన మొందింపగ సిద్ధ సాధ్యగణముల్
దక్షముద్దుసేయంగ గ్రీ
డన లోలతమునంజరించు పరితు
ప్తస్యాంతుడై యెల్లెడక్ష.’

గరుత్మంతుడు కశ్యపుని కుమారుడు. కశ్యపుడు
బ్రహ్మకృదుడు కాబట్టి బ్రహ్మకు గరుడుడు మనుమ
డగును. మనుమనిపై తాతకు ముగ్గు కలుగుట సహజము
గదా! అందునను గరుడుడు ‘లోకనయన పర్వ నిర్వ
హణకారి’ యని ముందే చెప్పినాడు, లోకులందరికు
నేత్ర పర్వముగానున్న మనుమని జూచి తాతగారగు
బ్రహ్మ ముద్దుసేయగా సిద్ధసాధ్యులందరును ముద్దు
జేసిరి. లోకములూ పెద్ద వాడెవడైన తన కుమారునో,
మనుమనో ముద్దాడుచున్నచో నాయనతో పనియుండి
వచ్చిన వారును నిజముగా నాపాప తమ కింపుకలుపు
చున్నను లేకున్నను మర్యాదకైన ముద్దాడుచుందురు.
అట్లే బ్రహ్మయే మనుమనికి భోజ్యములు కల్పింపగా
ఆయన అనుచరులు గరుడునెంత మన్నించియుందురు?
ఇట్లు బ్రహ్మ, సిద్ధ సాధ్యులు ముద్దుసేయగా గరుడు
నకు తల్లివద్ద నుండుటకంటే తాతగారివద్ద నుండుటయే
ప్రియమగుచు వచ్చినది. తల్లిపండులను నైతము విడిచి
తాతలకడనుండు బాలకులను మన మెందఱినో ఎఱుగు
దుము. అందుచే గరుడుడు శ్రీడాలోలుడై, దేశసం
చారియై ఇంటిగొడవ బట్టక తిరుగుచున్నాడు. తిక్కన
గారి విషయమునంతను ఊహించుటన నిర్బంధించి. ఈ
పద్యము వ్రాసిన పిదపనే కద్రువినతల వసవిహారము,
పన్నిచము వృత్తాంతము వ్రాయబడినవి. గరుడుడు
తల్లి దాస్య వృత్తాంతము నెఱుంగుమికి కారణము
తిక్కన గారి రెంటి చమత్కారముగ కలర్పిరి? గరు
డుడు చిన్నతనముండియు తాత గారి యొద్ద
నుండుచు తల్లి విషయమునంతగా పట్టించుకొనలేదు.
ఇది వాస్తవికతకు దగ్గర గాను మనోహరముగను
ఊహించబడినది.

ఇట్లునుటవలన గరుడుని పాత్ర కొక విలక్షణత
నిర్పడినది. గరుడుడు లోకనయన పర్వనిర్వహణ
కారియగుట కద్రువకు మఱింత మాతృద్రవ్యమును వృద్ధి
టాందించి యుండును. అంతయేగాక బ్రహ్మకులన
నట్టి ముద్దు లభించుటచే కేవలందరును గరుడుని
సంభావించియుందురు. ముందురాబోవు అమృతా

పహరణ మునకిది బలకరము. చిన్న తనమునుండి దేవ తల కడఁబెరిగి, దేవతా భాజ్యము లారగించినవాడే అమృతముకొఱతై దేవతానాథునితో పోరి గెలువ గలిగెను. అంతేగాక గరుడుడు వినతా దాస్యకాలము నకే యువకుడై యుండుటచే, ఆనాడును చెప్పివ ప్రకారముగా వీరివలన తన దాస్యము నివృత్తియగు నని వినత సమ్మియుండెను. దాస్యకాలమునకు ముందే గరుడోదయమగుట ఇచ్చట నుపకరించినది. అందు చేతనే తిక్కనగారు, వినతి “రెండవ యంతునిని గనించిన తిగూబానిం దలంచుచు నాసపాటు గదిరిన హృదయంబుతో దాస్యంబనాలస్యంబు ననుభవించె” నని చెప్పినారు. ఇట్లు గరుడుడు వినతా దాస్యకాల మునకు ముందే జనించెననియు, పుట్టిన దాది గరుడుడు తాతగారివిదే నే చనువుగనుండి క్రీడాలోలుడై చరించు చుండెననియు చెప్పి తిక్కనగారు చురుక్కొరముగ ననేక ప్రయోజనములను సాధించిన వాడైనారు. అంతేగాక గరుడుడు తల్లి కష్టమును ఎట్లు పోషించె నను ప్రశ్న లేకుండ బోయినది. గరుడుడా విషయ మెరుంగుడు. దానికతడేమిచేయును ? గరుడుని పాత్ర కీచమత్కరమువలన నొక వింత సాగగు సుదిరినది. తల్లి యిట్లు దాస్యము గొఱపుచున్నది. గరుడుడు తానీ విషయమునే పట్టించుకొనక ‘పరితృప్త స్వాంతృడై’ సంపరించుచున్నాడని ఇట్లుండ కొంతకాలమునకు :

యకావన దర్శమంది జవ
మంతకునంతకు నగ్గలింప మై
లావధికంబు గాగ, నుప
లాలననేయగ బద్ధసంభవుం
డా విహగో త్తముండు హృద
యంబున గర్వమెలర్చ నుద్ధతుం
డై విహరింపజూచి యొక
యష్టదు నారదు డ్దృజేరియున్.

సంపూర్ణ యావనము వచ్చినది. బల మంత కంతకు పెరుగుచున్నది. దానితోపాటు తాతగారి యుపలాలనమును పెరుగుచున్నది. ఇవి కారణములుగా గర్వ మెలర్చుటచే ఉద్బుతమై విహరించుచు న్నాడు. ఇది జూచి నారదు డల్ల జేరినాడు. కర్తవ్య బోధ కావలసిన యావశ్యికత ఏర్పడినది. నారదుడు పోటు మాటలతో :

దానియై నవతాలికి తల్లి కనులు
నేని నలగంగ, నదైన చింతవంత
లేక నీవులు దిగుట లెస్సయగునె
అద్భుతోజ్వలతేజ! కశ్యప తనూజ!

యని ముందలించినాడు. తిక్కనగారి జాతనము గమనింపుడు! ‘దాసియై’ యని గూరంభించి వినత దాస్యమే ప్రథమ విచారహేతువుగ కెప్పుడు న్నాడు. సవతాలికి, తల్లి దానియై పనులుచేసి నలుగు చున్నది. ఆప్రక్క యామె యట్లకస్టదుమండగా నీ విట్లు తిగుట పాడియా?” యని ముందలించి నారదుడు కొంటెగా ‘అద్భుతోజ్వలతేజ! కశ్యప తనూజ’ యని సంబోధించినాడు. ఇంతి తేజస్కుడైన యుండి, మహామభావుడైన కశ్యపుని కుమారుడైన యుండి యిట్లు తల్లి కష్టములపాలు కాగా ఉపేక్షింప తగునా యని ఆ సంబోధన భావము.

నారదు డెల్ల సంగతులను చెప్పినాడు. గరుడుడు వాయువేగమున జని ‘మాట ఎద్దియుడొకప్పుక తల్లికి వివాదధిరా ర్థమూర్తియై ప్రణాతి జేసినాడు.’ ఈ వివాదధిరా ర్థమూర్తి యగుట తన్ను తమింపుమని గావలయు. కన్నతల్లి కష్టముల నిన్నాళ్లు గమనింపకున్నందుకు గావలయు. ఇంక నచట నాగలేదు గరుడుడు. వెంటనే కద్రవపాలికిం బోయినాడు. తల్లి కష్టములసంగతి చెవిని బడినచో సహించునా? అందు చేతనే తిక్కనగారు బ్రహ్మజేవుని చక్కగా విని యొగించుకొని గరుడుని శీలమునకు వన్నె దిద్దినారు. ఇంక గరుడుడు కద్రవతోనన్నచూటల తీరు గమనింపుడు. నీకును నేను బుత్రుడనై, స్నేహముతో “నన్ను జూచియైన కృపసేతి పెట్టెయును లెస్స” యనెను. తనతల్లిని దానిగా చెసికొన్నది తన్ను జూచి ఎట్లు కృపసేయును? ‘నీ నెలియల్ చరించు నీ వరపుడెపుం జరిత్రమున వద్దునె నీకొక పేర్కి?’ యని ముందే చెప్పినాడు. ఆవిగముగా కరుణించియైనను సరే. లేకున్నచో అనుపమ బలదర్శ సమన్వితము నుమా! నేను కేతుంపను. నీకును పుత్రుడనైపోతిని. లేకున్నచో నేమయ్యెడిదో యను స్వని కలగుచున్నది. ఇదిదైనకృత్యమనియు చెప్పినాడు. అసగా తనతల్లి కీ దాస్యము కద్రవ రమ్యమటచే వచ్చినది కాదు; ఉండుమన్నచో నుండేదిగా దని భావము. విడుపు కలిగినచో తాను మనంబున పొండునల! లెన పొండుపరికి గావలయును? ఈ మాటల తీరు గర్వమును ఉద్ధతిని ప్రకటించుచున్నవి. ఈ మాటలకు కద్రవ

ముఖము “మఱకటిందు” కొన్నదట! గరుడుని వ్యంగ్య మామె గ్రహించినది గనుకనే “బలవంతుం డవు, నెర్పు చందముల జెప్పంజాలి ఈ రిత్తిపల్లెల దేర్పం పనితే” దన్నది. ఈతని బలగర్వమునకు తగిన శాస్త్రీ జేయవలెననియే ‘లోకులు నిన్ను ప్రణతింప తెమ్మవుతము’ అని చెప్పినది. “నీ వీంతవరకు లోక నయన పర్యనిర్వహణకారివి మాత్రమే. ఈపని చేసి నదో లోకులు నిన్ను ప్రణతింతురు కూడను. అమ్మ తిము లేవోయి పోయి” అని ఈశడించినది. అమ్మ తిము కొద్దుల సామాన్య కార్యముగాదు. అమ్మతిము తెమ్మనుటలోని కద్రువ తెలివి, తరువాత కశ్యపుడు గరుత్మాంతునితో—

అమ్మతల్లిలు దుర్లభం బ

య్యమరుల కేనియు నతిప్రయత్నంబున, గు

ప్తము నేసియుండు వానవు

డమల చరిత్ర నీకు నగునె నట్టిది దేరన్.

అన్నపుడు స్పష్టపడును. కాని యావనదర్ప ములికేయించియున్న గరుడుడు సాధ్యాసాధ్యముల నాలోచింపక ఉత్సాహమున ‘సతే’ యన్నాడు. వీర రస మిచ్చు రూపాందినది. తండ్రితోగూడ గరుడుడు “అల్లననగుచు నీవు పుత్రున్నే హాస్యండువయి పలికితే బలియుండ, నుపాయజ్ఞు డను మహాజ్వల తేజా” యని పలికినాడు. తండ్రి నట్లు సంబోధించుటలో ‘అత్మానై పుత్రనామాసి’ యనునుడి బొప్పన తాను నట్టివాడేయగున గదా! లోకులు ప్రణతింతు రని కద్రువ నటకారముగానన్నదిగాని భవితమున గరు డునివట్ల నది నిజమేయైనది. తిక్కన గారిరచనా కౌశల మిట్టిది.

ఇప్పుడు గరుడుడు వీరరసాలంబన మైనాడు. ఉత్సాహము దీప్తి పొందినది. ఆహారము గజకచ్చపము లగునని ఎఱింగి తండ్రిని పిడొగ్గిని ‘ఉత్సాహము కందింపగ వియద్యధీగతుండై విమాన నికాయంబులు దూల పక్షతి వితాన స్ఫూర్దచీప్రవణం బిన రశ్మి ప్రకరంబు గీప్పరుప’ నా గజకచ్చపములన్న ఎడకుం జనినాడు. అవి రెండూను పోరుచున్నతరి గరుడుడు వానిపై వ్రాలి “కచ్చపమున వలకాల, వామ పాద మ్మున వారణమ్మును ముదమ్మున బట్టి లిగిల్చె గోళులకొ.” ఇట్లు వానిని గోళులనొత్తి ‘మేఘ యుగళనకొలన దెరికొదల ప్రహయన కేలి యో యన నభస్సంచారియైనాడు. దీనగరుడుని యుత్సా

హము క్రియారూపము నందినది. తిక్కనగారి గజ కచ్చప సంహారమును రాబోవు అమృతాపహరణము నకు నాందిగా వాడుకొన్నాడు. గరుడుని యుద్ధ చాతుర్యము, బలపరాక్రమములు స్పష్టముగా నిచ్చటనే జూపినారు. గోళులం దగిల్చి వీగ్గును, తాజేలును ఆకాశబీధియందు సంధరించెనని ‘నెట్టి బల వంతుడై యుండువలయును? అట్టివానికి, బ్రహ్మ మనుమనికి అమృతాపహరణ మొక్క లెక్క గూ యను ధౌవము వారకున కిచ్చటనే కలగుచున్నది. తరువాతి వృక్షకాళా వృక్షాంతము వచ్చును. వీరిగిన యా కాళును అందు బహుశీక చంచువున బట్టినాడు. తాజేలు, ఏనులను రెండుకాళ్లతోను, పంచయోజన విస్తీర్ణమును వృక్షకాళును ముక్కుతోనుపట్టి గరుడుడు పయనించు చున్నాడు. ఆ కాళుయందున్న మహర్షులు కరుణించి దానిని విడిచిపెట్టినారు. అప్పుడు గరుడు డేమి చేయవలెను? ఆ కాళు నెడట విడువవలెను? దీని నితరుల నడుగుట ఎట్లు? ముక్కుతో కొమ్మను పట్టినాడు. ‘విపులకాళు నిచ్చట విడిచిన నిద్రుటి జంతువులముల్లె నచ్చునింక నేమి నేయువాడ నేనను నెవ్వగ పుట్టి నవ్విహంగపుంగవునకు’ అని తిక్కనగారు వ్రాసి నారు. లోపల నెవ్వగ కలిగినదిగాని పరుల నడుగుటకు వీలులేదు. ధౌతముపై గరుడునకుగల దయ దీన స్పష్టపడినది. అంత బలపరాక్రమములు అంత కరుణగల నాయకుడు ధీరోదాత్తుడే గదా! ‘అవికత్తనః తుమావా నలిగంభీరో మహా సత్త్వః | ధేయాన్ని గూఢమానో ధీరోదాత్తో దృఢవతః కథితః’ అని కదా ధీరోదాత్తుని లక్షణము. ఆత్మశాఘ తేనివా ంనుట సుస్పష్టమే. శ్రేతసమిష్ట వసుటయు మన మెరుంగుము. మహాసత్త్వవృక్షుట సువిధియుగదా! గూఢమానము గలవాడనుట కధ చివర గాని తెలియుదు. తన తల్లిని దాసిగా జేసికొన్నందుకు కద్రువపై గరుడునకు మిక్కిలి కోపమున్నది. కాని గంభీరుడగుట దానిని వెల్లడింపలేదు. అమ్మతమ్ము తెమ్మవతును కద్రువ నాటయే యెత్తెను. తన కింత కష్టమువచ్చిన దనుకొనడు. నవతీని కేసింపడు. కద్రువ కుమారులం గాంచి తార్కణ్య చెందడు. తిక్కనగారు పాత్ర నెట్లు తీర్చిదిద్దినో, ఎట్లు అలలి మాటలతో మహర్షులు స్ఫురింపజేయునో ఆశ్చర్యకరముగు విష యము.

అమ్మతమ్ము చుట్టును మండేడి యగ్నిం గాంచి దానిని ‘దనికిన నెఱకలు గెరురునొ యను తలపును’ బ్రహ్మకంఠ కేగినాడు. ఇచ్చట బ్రహ్మకంఠ కేగ ననుట సమంజసమేగదా! ఆయనవలన నగ్ని నణచు నుపాయ

మెఱింగికొనివచ్చి నీ తత్త్వకారంబున నగ్ని నుపశంబుంపజేసి, 'నీరుం పాయగజల్లి రాక్షసుల యున్నెచుంబు మర్తించి హృత్సారోదారు డయోమయంబయిన యజ్ఞాలంబులే వ్రచ్చి దుర్వారత్వైర్ విహారమొప్పు నమృతగ్రాహం బొడంగూడుడుం దారావీధి జనం దొడంగినాడు. ఈ సంగతి వెంటనే ఇంద్రునకు దెలిసినది. మరి ముందే గరుడున కమృతముండు ప్రదేశ మెటు తెలిసినది? గరుడుడు చిన్న తనమునుండి తాతగారి కడునుండి దేవలోకవృత్తాంతముంతయు నెరింగినవాడు గనుక అమృత మెచట నుండునో తెలిసికొనియేయుండును.

తిక్కనగా రిదట యుద్ధమును వర్తింపలేదు. గజకచ్చప సంహారముననే గరుడుని చాతుర్యము, బల సంపద వర్తించుటచే నిచట ప్రత్యేకించి మరల చెప్పనక్కఱలేకపోయినది. ఒక్క వజ్రాయుధపు దెబ్బ కేమైన వెలుచునేమో గాని పురి యితరమును లెక్క నేయడని గజకచ్చప సందర్భముననే మనకు తోచును. అందుచేతనే యింద్రుడు వజ్రాయుధము ప్రయోగించినట్లును, అదిగూడ గరుడు నేమియు చేయజాలక వెనుదిరిగి పోయినట్లును చెప్పబడినది. అంత నింద్రుడేమియు చేయజాలక వెనుదిరిగి తన పట్టణమునకు పోయానాడు. ఇంద్రుని దీనదశకు పాల్పడలేయుటలో గరుత్మంతుని పరాక్రమము పరకౌఠ్యనందినది. "ఇంద్ర జయమహోత్సవంబున నుపాత్రి యశః పరిపూరితంబులై లిజగములున్ వెలుంగ" సుధారస పూర్ణభాండమును గైకొన్నాడు. అమృతభాండమును 'తెచ్చి, డించి, కద్రువ ప్రీతిదేలజూపి తల్లి చెఱవాపిగొని పొంగి'నాడు. కద్రువ 'తెమ్మమృతమున్' అన్నది. గరుడుడు తెచ్చినాడు. తెచ్చినదానిని కద్రువ కీయవలెనని లేదు. గనుక మరల పుచ్చికొని ఎడగలుంగంబోయి నిలిచినాడు. గరుడుని గూఢ కోప మిచట ఈ పత్తికటనము నందినది. ఆ సందర్భమున గరుడు డెన్న మాట లివి :

"జననీ నీ వమృతంబు తెమ్మనిన యా
సతోన్యైకీ పాటించియే
జని నానావిధ కర్మ కర్మభద్రులై
సాధించి వే తెచ్చితిన్
మిను నానీ యొంటబాలు పెల్లె; జనులన్
విన్పించితిన్ తెల్లగా
మినతం దొడ్డొని పోయెదన్, మనమునం
విభ్రాంతి లేకుండుమీ."

'జననీ'యని ఎత్తిపొడిచినాడు. "నీ వమృతము తెమ్మన్నావు. నేను సాధించి తెచ్చితిని. నీ వన్న మాటను పాటించి బహు ప్రయాసకొల్పి సాధించితిని గాని మరొకటిగాదు. నీకును, నాకును, అయిన యెడబాటు నెల్లినది. నీ వమృతమును తెమ్మన్నావు, నేను తెత్తునన్నాను. అట్లే తెచ్చినాను. ఇంక వినతను నేను తోడ్కొని పోవచ్చునుగదా!" అని చెప్పి మనములో విభ్రాంతి లేకుండుమాయని మరల చెప్పినాడు. 'మాటకారినైన నన్నమాటతో ఓడించినేయనిగాని, వీని కింతటి తెలివినాయని గాని ఆశ్చర్యపడవద్దు. ఇది నీవుచేసిన పనికి ప్రాయశ్చిత్తమే గాని మరేమియు గాదునుమా' యని వ్యంగ్యము. అని యిట్లు ధర్మస్థితితో మాట నెరవేపారగా పల్కినాడని తిక్కనగారు చెప్పినారు. అన్న మాట నిలువబెట్టుకొనుటకై దేవతలతో యుద్ధము వైతము చేసి శ్రమపడి సాధించుట ధర్మస్థితి. మరల నా యమృతము కద్రువకు దక్కనీయక దేవలోకము నకే జేర్చుట నేర్పు. ఈ రెండును గరుడునియందు గలవు. గరుడుడు ధర్మాత్ముడే కాదు. నేర్పరి. ఉపాయజ్ఞుడు. ఈ నేర్పరితనము తాతగారి సాంగత్యమున నలవడిగముండును ధర్మముతోడి నేర్పుకలిసికీలఃసుగల పాత్రను భావించుట ఆయాగుణములకు విరోధము లేకుండునట్లుగ చిత్రించుట — వీని కట్టి నేర్పుకావలయును? 'సాత్వికతేయ సంస్కృతి శ్రీ విధివాస్తవదంబయిన చిత్తముతోడ మహా కవిత్య దీక్షావిధి నొంది'నవానికి దప్ప మరియొకని కాశక్తి కలుగునా? హవా ప్రభుధ్యము గలుగు రెండు గుణములను సమన్వయపరచి చిత్రించుటలో తిక్కనగా రెండవేసినచెయి. ధర్మాత్ముడు నేర్పరి కాకపోవచ్చును. కాకుండుటయే బహుళము. నేర్పరి ధార్మికుడు కాడు. రెండును ఒక్కచో కుదిరినట్లు చిత్రించుట అనన్యసాధ్యమగు పనితనము.

ఇంద్రునితో గరుడునకు కలిగిన మైత్రిని చక్కగా ప్రవేశ పెట్టినాడు కవి. అది యుద్ధరంగమున నైనదిగాదు. అమృతమును హరించుకొనిపోయెగదాయను దుఃఖముతో నున్న వాసపునకు; అమృత మెప్పుడు తీసికొనిపోయి తల్లి సెఱబాపుడునా యని ఆతురపడుచున్న గరుడునకు మైత్రి కలుగుట ఎట్లు? పోనీ గరుడుడు అమృతమును గొనిపోవునపుడు 'నేను మరల దీనిని నీ కే యిత్తునులే, గెయడడకు' మనియెస చెప్పినవాడు కాదు. అట్లు చెప్పినచో నింద్రుడు యుద్ధముక్కలకేయే అమృతభాండమును తెచ్చి యాయకపోవునా? కాని గరుడుని గొప్పతన మిది

గాదు. సవతితల్లితోనైన యొడబాటు పాటించుటకై వజ్రాయుధమును చైత్రము నిర్మించి యనన్య సాధారణం బగు పరాక్రమమును చేపట్టినీకముల పార్వత్రోలి యమృతమును దెచ్చినను కీర్తి యిట్లుయిన కలుగునా? అంతేగాక సవతితల్లికోరిక దీర్చలేక కుట్ర పన్నినట్లుండును. అపుడు ధర్మస్థితికి లోపముగను. ఇపుడట్లుగాదు. కావలయునన్నచో అమృత భాండమును కద్రువ క్రియగలిగిన శక్తి గరుడునకున్నది. కాని, 'కొడుకుల బంచి తెచ్చెనగు గుఱ్ఱము వాలమునందు నల్లగలెడు క్రియ దీర్చి పన్నిదము గల్గిన కద్రువ'ను మాటమై నోడింపవలెననియు, తన్మూలమున కద్రువ తానుచేసిన తప్పును గుర్తించి పశ్చాత్తాపపడవలెననియు నాతడు తలచినాడు. "వినతయును వినతను, తెలివి తేటలు జూపి నీనోడించితేవి, నీకంటె తెలివిగలవాడను నీనోడించితేవి. తాడి తన్ను నాని తలనన్ను వాడు లోకములో నెప్పుడునుండును కుమా! మాటలమారి తనముతో ధర్మమును జయింపగలగా?" యని యామెకు పాత్రము బోధింపవలచినాడు అట్టి గరుడుని యాచిత్యంబును, కవి యాచిత్యమును సంతుల్యములు గదా! అప్పుడు అమృతభాండమును గొంపోయి యింద్రుని కిచ్చినాడు. దేవలోకమున నుండదగిన యమృత భాండము ధూమిపైనున్న ధర్మక్షీణత్యము కలుగును గదా! ధర్మనిత్య నిలుప గోరినవాడు గనుక నే మరల దానిని యధాస్థానము నుంచినాడు. ఈతని యిట్టి ధర్మదీక్షను జూచి యింద్రుడు విస్మయమునై స్వేచ్ఛాతుడగుట సమచితము. గరుడుని తల్లియైన కనిపట్టినవాడు గనుక నే దేవతలెల్లరు తన్ను గరుడునకేమైన వరంబిచ్చునపుడు 'మన వరంబునకు నాసపడియెడి కొలంది వాడుకొ' డని సమాధానము చెప్పినాడు. ఆహా! అంత పరాక్రమము, అంతధర్మ నిరూఢబుద్ధి, అంత నిగూఢ కోపము, అంతదయ, కలిగిన పాత్రగా గరుడుని చిత్రించిన తిక్కన గారు మహాశిల్పి గదా! నిరాధారమైన యాకాశముపై గారడి మనలే సోధము నిర్మించినట్లుగా సోమయాజిగారు మాముక కథలలోని పాత్రల నే బహుభావసమన్వితములుగ సృష్టించును. వానిని సవతములు గావించును! మన కండ ఎదుర నిలుపును? శ్రీ నాథాదులుగూడ నిందుచేతనే గాబోలు 'అక్కందన గర్భతుల్యుని కఖండిత భక్తి ననుస్మరింపవలసినవా' రైనారు! అమృతము వారల కప్పగించి, వారి ప్రశంసలను గాని బహుమానములను గాని ఆశింపక, 'కేవలము ధర్మమునందే ఆరూఢమైన బుద్ధికలవాడై గరుడుడు 'తల్లి దాస్యంబు తన దాస తప్పకుండ బాపి యాసుధ మరల యపానక

వాసనునకు దయనిచ్చి' మగిడిసనియెనట! యిట్లు 'పాక తాసను' గూడ దయజూడదగిన మహాబలపరాక్రమాది గుణగణోభితుండైన గరుడుడు ఆత్మభ్రామనమును గాని గర్వమును గాని పొందక ఉదాత్తుడైనాడు. స్వీకోదాత్తతనట్లు ప్రత్యక్షముగ కన్నట్లజేసిన తిక్కన గారు మహాశిల్పి! "అన్యక్షరముల న న ల్ప గ ర చ న" చేయుట, 'రసాన్యచిత బంధముగ' పలుకుట, స్వయం సమగ్రములుగ కథలను తీర్చి దిద్దుట—వీనికి తిక్కనగారే శక్తిగలవారు. గరుడునిలో నాయకునకు కావలసిన కులినత—మహాభాగ్యము—ఉజ్జ్వలం—జౌహర్యము—మహా విశాలత—ధార్మికత్యము—నైదిగ్యము—కోలక్షణముల నెంత చక్కగ గుడిరించెనో! 'లోకోత్తరమ కాశ్యపు స్థేయాన్యాయత్న ఉత్సాహః' అని చెప్పబడిన ఉత్సాహ లక్షణమును గరుడుని యందెంత సహజముగా వర్తించెను? 'శిలా ద్వలంఘనం నామ ధైర్య మిత్యభి ధ్యాయతే'యని చెప్పబడిన ధైర్యమును, గరుడునియందెంత చిత్రముగ రూపించెను? ఒక్క గరుడపాత్రమును చిత్రించుటలోనే తిక్కన గారు శ్రద్ధ వహింపలేదు. కద్రువ, వినతలపాత్రలను గూడ నీయన చక్కగ పోషించెను. వినతి స్వభావ మామెపేరునందే ఉన్నది. వినత శబ్దమునకు ఎదురింపలేనిది అనిగాని లొంగిపోవునది అని గాని అర్థము చెప్పవచ్చును. ఎవరే న ద బాంధవం చిన వో సమాధానము చెప్పజాలనిది. అట్టిదాగావు ననే కద్రువ వేపురను పేడుకొనగా వినత యదృఢ సేతులను పేడుకొన్నది. వేగిరపాటు, చావల్యము వినతియందున్న లోపములు. ఈలోపములవలన నే ఆమె సవతికి దాస్యము చేయవలసివచ్చుట. భావములను లోపల దామకొనజాలని భేల కద్రువ యిట్లుగాదు. ఆమె మాత్సర్యాది గుణములను కన్నడనీయరు గంభీరరాలు కవట వర్తనము నందారి తేరినది. విరువురు తిక్కగారిల్లే కథయందంతట వర్తించినారు. సవతియైన కద్రువనుగని 'వగపును మత్సరంబు గదిరెడుమదితో' వినత కడున్ వేగిరపేడి అనీతి నొక యండుమవియ నడచి'నది. మత్సరముతో తొందరపడి యిట్లు చేసినదే గాని దానివలన కలుగు ఫలము లెట్లుండునో యూహించుకొన్నది గాదు. ఆయండుము నుండి "పులుగొక్కడు పూర్వాంగము గలిగి" జనించినది. వినత 'కన్నుల నశ్రుజలంబులు పెల్లెలుకగ శోకమున ములుగు నుల్లముతో' నెవ్వెఱపడినది. తిక్కన గా రామె తెలి వి తిక్కువ దనమునెట్లు చెప్పినారో గమనింపుడు? అనూరుడు కలిగినాడు. "మహాబలస్ఫురణము కలిగి ఇరువురు పుట్టలనెన

వారము ఇరువురకు నీమా చేయవలసినవారము. అట్లు కానియక సవతితై మాత్సర్యముతో నిట్లుచేసినావు గనుక తత్ఫలముగా ఆసవతికే దానివిక" మృని శపించినారు. అప్పుడు వినత "నాయనా నన్ను శపింతువలరా యనలేదు. ఎలనెలదాటుదు, వనకుదు, అటుకుదు, అగూరుని మోము జూగుదున్నది. ఎంత తేల ! ఎంత అమాయకరాలు తిక్కనగారిద్వలనే యామె శీలమును మనకు నాంతము చెప్పినై చినారు. అపాయములను గుర్తించి తిప్పకొనగలుగు తెలివితేటలను కలిగి యుండుని యిషిచ్చి వినతకు ఎప్పుడో యొకప్పుడు కుటిలారాక్ష సవతి పన్నాగములలో బహిష్కరణదను భావము పాకకునికిఁ గలుగునట్లుగా తిక్కనగారు రచించి రాబోవు వినాదు వృత్తాంతమునకు పాఠకుని సిద్ధపఱచినారు. అనూదుడు శపించియు, తల్లి అమాయకత్వమును జూచి జాలివడి 'తల్లి అపలవల దిదివిధా త్రివక్త్రమై' వచ్చినన్నాడు. మరల నీయనయమేమి? అనూదుడు 'అప్పెనుపు పొందగనీయక' తల్లి యిట్లు చేకనను 'నెవ్వగ' చే శపించినాడు. ఇట 'నెవ్వగ' శబ్ద ప్రయోగము గనునార్హము. అనూదుడు వగవుల ననే శపించినాడు కనుక నే మరల రెల్లి వగవును గ్రహించినాడు. వినతకు ఇప్పుడు రెండు కష్టములు కలిగినవి. ప్రథమపుత్రుకు వికలాంగుడగుట మొదటిది పోనీ గదా యనుకొన్నను శాపము తగులుట రెండవది. అసలే అమాయక ఆపై ఈయాపదలు ! వినత నొక దెహోపమాతయగు అమాయక నైనా తిక్కనగారు చిత్రించినారు. అనూదుకు తల్లికిఁ గలిగిన ఈ దురభవనను గ్రహించి తిమ్మకు కలుగువఱకు నేచి యుండిపిదప నూర్యసారథిగా నేగినట్లు వర్ణించుట తిక్కనగారుచేసిన చమత్కారము. ఇట్టి చమత్కారముల మూలమున పాత్రులకు వైశిష్ట్యమును జేకూర్చుట తిక్కనగారి సామాన్యపద్ధతి.

ఇంతవఱకు కర్ణువను నుజించి, ఆమె వేయి మంది పుత్రులను కోరుకొనెని దప్పు, తిక్కనగారు మరేమియు చెప్పలేదు. ఉన్నెల్ల శప దర్శన ఘటమున కర్ణువ శీలము చక్కగా తెలుపఁబడినది. 'మనోజ్ఞ' సితీచ్చని నుల్లిసిల్లి నుండిర తురగోత్తమంబు'న వారు దవుదవుల గాంచిరి. వినతయే ముందుగా 'హయమంత యొప్పున' యగూన ధవళి 'ప్రభాధ్యమై' యని తన యాశ్చర్యమును వెలువఱచినది. ఆమాట ముందు కర్ణువయే యసరాదా ! కర్ణువ యనదు. ఆమె గంభీర రాలు. వినతమాట కేదురుచెప్పవలెనను కోరిక కర్ణువకు కలిగినది. అవునన్నచో 'కౌదనుటయు. అన్న

మాటను నురించి పం దెములవఱకు సాగదీయుటయు కర్ణువ స్వభావగుణములు. అందుచేత నే తోకనీలముగా నున్నదన్నది. కర్ణువకు వినతను నురించి, చాల తెలివి రక్కువనిని, తేలయనియు, తృణకార భావముంచి యుండును వినత అంతటియో పోనిచ్చినది కాను. కర్ణువను 'సప్తలకాడితో, నిజమింకునో' ? నీగు చూపులకు బోలినగంగియో' చెప్పమని ప్రశ్నించినది. అప్పుడు కర్ణువ యరసి వ కర్ణముతో ఇజ్జమి మాటః సప్తము గానట్లు నల్లవనము కన్నించుచుండగా నింతగా చెప్పవలసిన పరియే నున్నదని ఆయబద్ధమునే మరింత నేర్చుగా చెప్పినది. అబద్ధమాడుదున్నను రవంతియైన జంకంగులు లేకపోవుటయించి యిటునగవుతో జనాబుచెప్ప కర్ణువ ఎట్టిదైయుండువలెను? వినత యూరణన్నది గాదు. తానే పొరబడితి నేమో యని మరల జూచినది. గూచి నలదనము లేదని నొక్కి చెప్పినది. వినత ముంగు సారంపాటు నొప్పుకొనుట కర్ణువకు చిన్నతగునిపించి యుండు నేనా, దీనికి సమాధానముగా 'పట్టిమాటలే ? పం దెమేను' యని 'దబాయించి' నది. అట్లన్నచైన నూరకుండు నేమో యని. వినత కర్ణువ ఏకో నపులాలలకే యనుచున్న దనుకొన్న జేమా నీవే పం దెము నిద్రియింపును దానికి నేనొడబడుదునన్నది. ఈమాటతో కర్ణువ భావమున తుపాను లేగినది. ఆమెకు అనూదుకు జనించుట అతడు చెప్పినమాటలు, గరుత్మంతుని జననము జ్ఞప్తికి వచ్చి యుండును. గరుత్మంతుడు 'లోకనయన పర్వనిర్వహణకారి' బలవంతుడు. తన వేయిమంది కొడుకులు వాని ఒక్క గోరుకు పోలరు. ఈమాత్సర్యము కర్ణువను చాల కాలమునుండి బాధించుచుండవలెను. అందుచేత నే వినత వనింబును చూడ్కి నిలిపింది. వినతను తన దానిని చేసికొన్నచో నెట్లుండును? గరుడుడును తన దానుజే యగునుకదా ? నుజ్జవుతోక నలుపుచేయుట యొక లెక్కలోవిడిగాదు. అందు వలన కర్ణువ దాస్యమును పం దెముగా జెట్టినది. ఒడిస వారు గెలిచిన వారికి దాస్యముచే నెడునట్లు. వినత యప్పుడైనను 'ఈమాత్రము దానికింతి పం దెమేందుకు' 'లెమ్ము దానితోక తెలుపైన వనకేమి నలుపైన మన కేమి' అన్నది ? లేదు. 'కారణము శాపము ప్రేరే చుటయు' నామె అరుణజనిని యగుటయు. అరుణజన నము అనగానే వినత చాపల్యము తెలివితక్కువ తనము మాత్సర్యము స్ఫూరించును. అరుణజనని యగుటచేత నే కర్ణువ మాయలో జిక్కినది. గొప్ప కొన్నను 'హాయి యాగుజ్జమును చూచి వలెను ర' మ్మనలేదు. కర్ణువ పతి పరిచర్యకు కాలమయ్యెనిని

సాకుజెప్పి అప్పటికి చూపు దిప్పించినది. పతిపరిచర్య యనుసరికి వినత ఎదురాడ వీలులేకపోయినది. కద్రువ ఎంత నేర్పరియో చూడుడు! అప్పటికే వినతను లాంగ దీయు టెట్లాయని కద్రువ పన్నాగముల పన్నుచుండి యుండును. సమయము వచ్చినది.

కొడుకుల రావించి కద్రువ జరిగిన యువంత మును నాలుగు మాటలలో చెప్పి, తప్పంతయు వినత జే ననుటను స్వనించి, 'ఒడిన దాస్యవృత్తివచ్చు, సవ తికినే నెట్లు వరపుడంబు చేయదగు, తోక నల్లగా జేయరయ్య' యని యాజ్ఞాపించినది. కద్రువ గడుసరి తనమీ 'సేయదగు' నన్న మాటలో నున్నది తాను దాస్యము సేయదగదట! అనగా వినత సేయుటకు తగినదని భావము కాదా! ఎంత యహంకారము? తిక్కనగారు 'తగు' నను రెండక్షరముల మాటలో కద్రువ స్వభావము నెంతలోతుగా నూచించు చున్నారో గ్రహింపుడు. అంతేగాక 'మీయట్టికొడు కుల బహిసిన సేనామెకు దాస్యవృత్తి సేయదగను. మీరుగూడ నాలోపాటు దానులు కొవలసివస్తురు. నాకోసము కాకున్నను మీకోసమైనను మీరు సే జెప్పిన పని చేయవలయు' నని వ్యంగ్యము. దీనికి వాసుకి ప్రభృతు లంగీకరింపలేదు. కద్రువ దౌఢ్య మి చటల పరాకాష్ఠనందినది. కన్న కొడుకులను రాబోవు జన మేజయుని సర్పయాగ దహన భీకరభూరి శిఖాప్రవేశ సంజాతదురంతి తాపమున జా వ్రుడిని శపించినది. అట్టిదానికి సవతాలిపై జాలికలుగునా? తిక్కనగారి చటల కద్రువను 'భుజంగి' యని పిలిచి నారు. పాములను కన్నది గనుక కద్రువయు పామే. కొడుకులు శాపభీతులు, పోయి గుఱ్ఱపుతోకను నలుపు జేసిరి. అప్పుడు కద్రువ 'సంతోషద్యుతమతియగుచు పిలిచి సవతికి చూపినదట! తానై పిలువకొనిపోయిన దట! కవిచాతుర్యము! వినత కనుమానము కలుగలేదు. ఇది యన్యాయమునలేదు; విన తి యై నది. కద్రువ యామెనుపరిచారికా కృత్యంబుల నిత్యము నలయించు చున్నది. వినతయు రెండవ కుమారుని తలచుకొని ఆశతో గోజులు గడపుచున్నది. కొడుకుతోనైన చెప్పకొనలేదేమో! మంచిరోజులకొఱకు నిరీక్షించు చున్నదేమో! ఇంత అమాయక హృదయ ఎచటనైన నుండునా?

కద్రువ పన్నాగము గరుడని పడ విఫలమై నది గరుత్మంతుని బలగర్వములను, ఆతడు హిందు జనాభి మానమును గాంచి కద్రువ యచూచూపరమైనది. కాబ ట్టియే అమృతముం దెమ్మనుట. అమృతము తెచ్చుట అసాధ్యము. ఒకవేళ తెచ్చుటకు గరుడుడు యత్నించినను దేవతలతో యుద్ధముచేసి గెలువలేడు. ఒకవేళ గెలిచినను ఇంద్రుని వజ్రాయుధము దెబ్బతిని బ్రదుక లేడు' అని భావించియే కద్రువ అమృతము తెమ్మ నుట. కద్రువ లోప మేమనగా వినత తనకు దానియగుట తన ప్రజ్వలన సేగాని దైవమువలన కాదనుకొనుటయే. ఆమాటయే గరుడుడు దైవకృత్యమని యామెకు మొదటనే జెప్పినాడు. మాట నేర్చుచే ఎంత పనినైన చేయగల నను అహంభావముతోనున్న కద్రువను గరుడుడు మాట నేర్చుచేతనే ఒడించినాడు. ఈరీతిని చివరకు అమాయకురాలగు వినతకు దాస్యవిమోచనమును కద్రు వకు పరాభవమును జరిగినది. కద్రువ కింకను శిశుకలి గెడిదేగాని గరుత్మంతుడు తల్లియని తుమించినాడు. ఈ భావమునే యితడు గూఢముగా 'జననీ' యను సంబోధనమున దోషింపజేసినాడు. ఈ జననీ యను మాటను నాడుటవలన 'తల్లి వి గావున తుమించు చున్నాను సుమా!' యనుభావము వ్యంగ్యమై చమ త్కారకమైనది. గరుడోపాఖ్యానమున కద్రువినతల పాత్రముల నిట్లు తిక్కనగారు చిత్రించినారు. మాట నేర్చు, కాపట్యము, గాంభీర్యము, మాన్యర్యము కలది కద్రువ. వినతకు గాంభీర్య మున్నదియేలేదు. లోన కలిగిన భావముల నణచుకొనలేనిజేల. తాత్కాలిక ముగా కపటవర్తనమే జయించినను తుదకు పర్వమే నిలిచినది. పరస్పర విరుద్ధభావములను, మూలమంబు బోయి వర్ణించుటలో తిక్కనగారి దారితేరిన చేయ. ఈశక్తివలననే ఆయన వాల్మీకిను సహజముగ సజీవ ముగ, సుందరముగ చిత్రింపగలడు. జరుగుచున్న కథ యందు మనకును పాలు గలదనిపించును. శ్రీ కొరాడ రామకృష్ణయ్యగారన్నట్లు "ఇట్టి మహాపురుషుడు (తిక్కన) ఆంధ్రదేశమున మురియొకడు బయలుదేర లేదనుట తిశ్ఠియోక్తిగా నేరదు. ఆంధ్రవాఙ్మయమున నిట్టి మహనీయుని సంపన్నుడగు కవి మహాయొకడు లేడు" అనుట సాహసముగాదు. ఆంధ్రభాషాసతిని స్వస్వరూపముతో నిలిపి యుద్ధరించిన వారిలో నీత డ్రగగణ్యుడనిచెప్పవలసి యున్నది. ఈతని మూలమున నాంధ్ర వాఙ్మయము, ఆంధ్రభాష, ఆంధ్రదేశము, ఆంధ్రజనము—వేయేల, ఆంధ్రత్వమునందే ధన్యత్వ మును బొందుచున్నది.

త్వరగా నురగను తెచ్చు సన్లైట్ బాద కుండ తెల్లగాను మరియు ప్రకాశవంతముగాను ఉతు కును

మీ బట్టలను సన్లైట్ తో ఉరికినచో
మరినము ఎంత సులభముగా దొడ్డిపోతుందో
మీరే చూడండి. కొద్ది నిమిషములలో
మీ తెల్లని బట్టలన్నియు (రుమానుండి
దున్నట్లు వరకు) క్రొత్తవాటికంటె తెల్లగా
నిగును! మరియు సన్లైట్ తో ఉరుకుట
వలన మీ బట్టలు చాలవలము నిలబడును."

"దీనిని వాగా జానకముంచుకొనండి—
సన్లైట్ నబ్బు రంగు బట్టలను తళతళమని
మెరచేటంత ప్రకాశవంతముగా నుడికేటట్లు
మరేదియు నుతుకదు. సన్లైట్ నబ్బునుండి
త్వరగావచ్చు నురగ బట్టలను వాడకుండగనే
వాటిలోని మరినమును తరిమివేసి వాటి అపలు
రంగును రిరిగి తెచ్చుటను మీరే చూడండి."

సన్లైట్ సబ్బు

బట్టలను కాచాదును • శ్రమను తగ్గించును • ఖర్చును తగ్గించును

దాగిలిమూతలు

బుచ్చిబాబు

అనంతా అనుకోకుండా అక్కాత్తుగా జరిగింది. మధ్యాహ్నం నిద్రనుండి లేచి, ఆవులిస్తూ చెల్లి గోడనున్న అద్దం లో ముఖం చూసుకున్నాడాయన. నుదుటిమీద సన్నటి గీతలు, నల్లచెండ్రుకల మధ్యలో తెల్లని, కళ్ళికింద కాకిపాదం అకారంగీటు—నిజంగా కనబడినంత మురితినం, తనలో వుందా అని ఆశ్చర్యపడ్డాడు. ఉపాధ్యాయ వృత్తిలో వారు వృద్ధులుగా కనపడతారంటారు. ఆ వుదయమే రామదాసు మాధురీ పుష్పాగానికి రాజీనామా యిచ్చాడు. ఇందుకు వో విధంగా యోగిని మరమ్మత్తు చెయ్యాలన్న ఉబలాటమే కారణం. స్కూలు నిర్వాహకవర్గంవారు, పాఠశాల అభివృద్ధికి బోగుచేయబడ్డ విరాళాలను తమ స్వంతానికి వాడుకుంటున్నారన్న సంగతి బైట చెబితానని బెదిరించాడు. అందుకు సమాధానంగా నాసికత్వం, స్వేచ్ఛాప్రేమ బోధించి పిల్లల్ని పాసుచేస్తున్నాడన్న మిషన్ యాయన్ని పుష్పాగం నుండి తొలగించడానికి, నిర్వాహకవర్గంవారు సమకట్టారు. ఈతని దగ్గర తన ఫిర్యాదు రుజువుచేయగల బలమైన నిదర్శనా లేవితేవు. ఇదివరకే తన వింత భావాలపైనా ఆభిప్రాయాలపైనా వాఖ్యానాలున్నాయి. ఇప్పుడు ఇరిపాడుగా చెప్పగంటున్నారు. ఏ కొదిమంది విద్యార్థులలో తప్ప, తన వాదాన్ని బలపరిచేవారు లేరు. రామదాసుకి రాజీనామా యివ్వక తప్పింది కాదు. వయస్సు నలభైనిమిది కావచ్చు కాని యింక స్కూలు మాస్టర్ని మాత్రం కాను, అమ్మయ్య, అనుకుంటూ అద్దంలో బింబాన్ని వెక్కిరించాడు.

గది మూలనున్న పాత కర్ర పెట్టి అద్దంలో కనిపించింది. చెల్లి ఆ పెట్టితెరచి అందులో వాసువుల్ని పరిశీలించసాగాడు. వివాహమైన కొత్తలో తను కల్యాణికి ప్రాసిన పుత్రురాలు కొన్ని చూశాడు ఒకదాన్ని తీసి చదివాడు. ఆనా ఉతినిలోవున్న శృంగారకల్పలు, రసికత్వం ఆశ్చర్యం కలుగచేశాయి. అనంతా వృధా, కల్యాణిలో ప్రేమోద్రేకం కూర్చుంది. తనకేమీ పట్టనట్లు, అక్కలేనట్లు,

యితనివద్దనుండి విరో కొంత దాచినట్లు, వుండేది. నిష్కళంపై మంచకళం పడినట్లు యిలినిలో వుద్వేగం చప్పుబడి మెలమెలగా అనుమానానికి దారితీసింది, ఆరుసంవత్సరాల దాంపత్య జీవితం అనూయతో నిండిపోయింది. ఆమె సంతానం కలగకపోవడం, యితని చికాకుకి మరో కారణం. అతనిలో లోటు తెలుసుకోవాలంటే మరో పెళ్ళి చేసుకోవాలి. ఇద్దరి భార్యలతో కాపరం మాటలు కాదు. రామదాసు వయస్సు అప్పటికి ముప్పైరెండు. ఆ పీఠిలోనే మరో అమ్మయితో స్నేహం కుదిరింది. ఈ విషయం భార్యతో చెప్పివేశాడు. ఆమె తగవులాడేది. ఆమెపై అతనికున్న అధికారానికి చిహ్నం లగావుంటున్న యీ తగాదాలు అతనికి సంతోషాన్ని కలగచేసే అనాలి.

కొద్దినెలలో కల్యాణి స్వయమేనియా వ్యాధికి గురైంది. పరామర్శించడానికి వచ్చిన బంధువుల్ని సేపాతుల్ని చూసే రామదాసుకి మండిపాడేయింది. వాళ్ళల్లో ఎవరో వాకరితో ఆమెకి చెలిమి ఏర్పడి వుండాలి. ఎవరో తెలుసుకోలేక పిచ్చి తీసుకున్నాగా వుండేది. కొన్ని రోజుల్లో కల్యాణి చనిపోయింది. మళ్ళా పెళ్ళికి స్వతంత్రుడేకాని, ప్రేమించిన పిల్లకి మరొకరితో వివాహం జరిగి కాపరాని కెళ్ళిపోయింది. ఇనంతా జరిగి పదిహేను సంవత్సరాలైంది. అతను మళ్ళా ప్రేమించడం జరగలేదు. వొంటిగా ఎముకలు గడుపుతూ, వివాహంలో వొకవెర్ర ఆనందాన్ని అనుభవించుతూ, అతని వైవాహిక జీవనం భిన్నమైంది గనక వివాహంలో విసుగుతప్ప మరెమీ లేదంటాడు.

మిగతా విషయాలపై అతని ఆభిప్రాయాలు, అనుభవాన్ని అనుసరించే వున్నాయి. దేశంలో జనాభాని పెంచడమే కాకుండా, సంతానం యాతనంటాడు. పురుషులంత దగాకోర్లు, స్త్రీలంతా చెడ్డవాళ్ళు. ఈవెర్ర విపరీత పరిణామం పొందకుండా ఉపాధ్యాయవృత్తిలో నిమగ్నమై ఆంతర్యాన్ని దిగ

మింగ గలిగాడు. అపవమృతపు సిద్ధాంతాలు, అతని బోధలకి పదునిచ్చాయి.

ఈ త్రురాలు పెట్టేసి, రామదాసు, ఫాటో గ్రాఫ్ ల ఆల్బమ్ తీశాడు. అది ఎవరో యిచ్చిన పెండ్లి బహు మానస. పెళ్ళినాటి ఆపటం మానే అతనికి దిగులేస్తుంది. అప్పుడు సన్నిగా నాజుకుగా వుండేవాడు, అతనే యితనం లే ప్నే హితులు ఆశ్చర్యం ప్రకటించేవారు. గోడనుంటే చూసేవారు యిట్లాంటి వనడం, తను బాధపడటం జరుగుతుందని, దాన్ని లోపల పెట్టే రాడు. అతను, పదిహేనేళ్ళి వయస్సులో తీసుకున్న మరో ఫాటో వుంది. అమాయకంగా కనపడే పద్దె కళ్ళు అవీ—విద్యార్థి దశలో ఫాటో అది. అమాయ కత్వంతో వచ్చే ప్రకాంతత అతని మనస్సులో లేక పోవడం చిత్రంగా తోస్తుంది. తనేదో పాపం చేశా నన్ను స్మరణ పడేవదే అతన్ని ఆవహిస్తుంది. అది చాలా స్వల్పవిషయం. కల్యాణి న్యుమోనియాతో మంచాన పడినప్పుడు, వైద్యుని రిస్కం చదులలో కొనసాగి ఆలస్యమైంది. జబ్బు అల్లా పరిణమిస్తుందని అతి నవకొలేదు. ఆమె కూడా ఘరవాలేదని. దాక్టరు యీ ప్రస్తావన లేలేదు. ఆమె చనిపోయింది— అందు కతను బాధ్యుడన్న అనుమానం వోడలదు. గిట్టనివారు కొందరు భార్యపోవడం ఏర్పాటుగానే వుండన్నారు. ఈ అనుమానాన్నుండి పారిపోలేడు. ఆల్బమ్ మూసేసి, దానిపై ఏదైనా కవ్వదామని లోపల తిడుముతుంటే, నాటకం దుస్తులు బైట పడ్డాయి. చిన్ననాటి నాటకాల సరదాల్ని జ్ఞాపకం చేసే సరంబామ అదంతా. మస్సినలో కుట్టిన రాజు వేషం కోటు, మంత్రి వేషం పాగా, ముని వేషం కాషాయ జుబ్బా, గడ్డాలు—యివన్నీ మాసి, చినిగి అల్లాగే వుండిపోయాయి. పాపశాల వ్యాకోత్యవంశాడు పిల్లలు నిర్బహించే నాటకాలు అతను చూసేవాడు. అతినూ, అప్పుడప్పుడు వో వేషం ధరిస్తుండేవాడు— నారదుడు, అతని అభిమాన ప్రాత. రామదాసు తను గొప్ప నటుడైపోవాలనుకు నేవాడు. నటుడికి కావల్సిన లక్షణాల లభిసలో వున్నాయని నమ్మకం. అతని జీవిత మంతా వోక నటనగా పరిణమించింది. ఆ నటనలో వుత్తరదయాడేమో కాని, రంగస్థలంపై కాలేదు ఎందుచేతనో. భార్యపోయింది తిరస్కరిత, యోగిగా అవాలనుకునేవాడు. గైల్లో వోమారు 'యోగి' బృందంతో గొప్పి నలివాడు. పరమాత్మని సందర్శించి నప్పుడు కలిగే మహత్తర ఆనందం గురించి, వైరాగ్యం లోని ప్రకాంతతని గూర్చి, హిమాలయాలలో తపస్సు వల్ల పొందే వెలుగుని గూర్చి వారు ప్రస్తావిస్తుంటే,

అతను బుద్ధుడు, రామకృష్ణ పరమహంసనీ స్మరించి, వూహించుకున్న సంతోషంలో మునిగేవాడు. గైలు నిలబడగానే, టిక్కెట్ల లేకుండా ప్రయాణం చేసి నందుకు, గైల్స్ వుద్యోగి ఆ యోగి బృందాన్ని దింపి తీసుకుపోవడంతో అతని పగటికల కరిగిపోయింది.

అనుకోకుండానే, రామదాసు ఆ కాషాయ వస్త్రాన్ని ధరించాడు, మొహానికి గడ్డాలు తగిలించు కున్నాడు, సమాధిలో వున్నప్పుడు యోగి చేతికింద వుంచుకునే కర్రని తీసుకుని మరో గుప్త పాగానుట్టి, అద్దంలో చూసుకున్నాడు. ఆ దుస్తులు బాగా అమి రాయి. కళ్ళల్లో దీనత్వం, ముడివడిన కనుబొమ్మలు, గంభీరంగా ముడుచుకున్న పెదవులు, తెల్లవెండ్రుకల లోని పరివకృత—అన్ని విధాలా యోగిలా వున్నాడు.

నిజంగా ఇది ఇతనికి తగ్గవేషం, నిరంతర్యం కూడా యిదే. చటుక్కున రామదాసుకి వోక ఆలో చన తట్టింది. ఈ దుస్తులతో వీధులొక్కెళ్ళి, సంఘాన్ని చూస్తే ఎల్లావుంటుందో...! అదొక అపూర్వమైన మానసికానుభవం. నిజమన్నట్లుగా గడియారం మూడుకొట్టింది. పనిమనిషిలో తినింక ఆపూటకి రానక్కర్లేదని చెప్పాడు. మధ్యాహ్నం లోపల గడియ వేసి, వొడ్డివెంపు గదికి తాళంవేసి, వీధిలో అటూ యిటూ చూసి ఎవ్వరూ తనని చూడేదని తేల్చుకుని, బైటకి నడిచాడు. నాలుగడుగులు ముందుకేసి ఇంటి కేసి, అదే ఆఖరుసారి చూసినట్లుగా, పరకాయించి చూసి, తొందరగా నడవడం సాగించాడు. పెద్ది రస్తాకి చేరుకున్నాడు. వీధుమృత నడిచే వ్యక్తులకేసి చూస్తుంటే తినేదో దూరంగా ఎత్తుమీదనుండి చూస్తున్నట్లనిపించింది. పాకుతూ, మెల్లగా ఈడ్చు కుంటూ కదిలిపోతున్న దౌర్భాగ్యపు మానవులు వారందరూ—ప్రతి వ్యక్తి మనోవ్యాధి మేఘంలో మరుగుపడ్డాడు. ఇంటికి తొందరగా నడుతున్న అతను బాంకు గుమాస్తా—ఇల్లు, మరో బాంకు, భార్యకి మందం అవతల నిలబడి ఈ డబ్బు కాస్తా. దాఖలు చేసుకుంటాడు; ఆ కార్లో పై వుద్యోగం కోసం పన్నాగం పన్నుతున్న ప్రభుత్వోద్యోగి కోర్కె సిద్ధించినకొద్దీ వారి ఆశయాలు పెరిగి, చివరికి మేఘం బ్రద్దలై పొందిన ఫలితాల్ని ముంచేలివేస్తుంది.

రామదాసు పార్కుదగ్గరికి చేరుకున్నాడు. కొందరు పిల్లలాడుకుంటున్నారు, మరికొందరు వోస్తు వులు అమ్ముకుంటున్నారు. ఇద్దరు సాధులుగఱజాయి

పడుతున్నారు. వారి ఎదుట పడకుండా, చెర చెరా నడిచి కాలవకుకి చేరుకున్నారు. గట్టన నడిసెలున్నాయి, ట్రైనిషిని స్త్రీలు బుట్టలట్టుతున్నారు. తొందరగా నడిచి ఏకాంతంగా వున్నచోటుకి చేరుకున్నారు. ఎవరో అతని వెనక నడుస్తున్నట్లనిపించి తిరిగిచూశాడు. నడివయస్సులోవున్న వొక వ్యక్తి దీనంగా నమస్కరించి పలకరించాడు.

విచారంతో అతని ముఖం వాడినట్లుగా వుంది; బుజానవున్న తువ్వలుతో కళ్ళల్లో లిడిని తుడుచుకుంటున్నాడు. అతన్ని పలకరించాలేమో, రామదాసుకి చిటుక్కున తట్టింది కాదు.

“ఎవరు నాయనా ఎవ్వ—దిగులుగా వున్నటున్నావు?”

“అవును స్వామీ—నన్ను మీ వెంట తీసుకుపోండి.”

“ఎక్కడికి?”

“ఎక్కడికైనా సరే. మీరు హిమాలయాల్లో వుంటుంటారు.”

కొంచెం నిదానించి, రామదాసు “అవును” అన్నాడు.

“మిమ్మల్ని ఏదీకోరను, ఎక్కడికో దూరంగా ప్రకాంతమైన నిర్జన స్థలానికి తీసుకు వెళ్ళండి.”

“కారణం?”

“నాకు జీవితమంటే విసుగైపోయింది...” రామదాసు కారుణ్యం చూచిస్తూ నవ్వాడు.

“జీవితమంటే యింత మొహం మెత్తడానికి నీకు జీవితం గురించి ఏం తెలుసు నాయనా?” అన్నాడు రామదాసు.

“సంసారం త్యజించి, ఇంట్లోంచి శ్రేచిహ్వా లనిపించేటంతగా జీవితంగురించి తెలుసు స్వామీ— నేను తిరిగి వెళ్ళను. మీతో వచ్చేస్తాను.” అన్నాడా వ్యక్తి. ఇతన్ని కిమ్మడుగా దోషపర్యటన దృశ్యం వూహించి గగుర్పాటు చెందాడు రామదాసు. సరియైన వాక్యంకోసం యోచిస్తుండగా, ఆవ్యక్తి, తన కుడిచేతిని వెకెత్తి చూపించాడు.

“హిమాలయాలనుండి వచ్చిన స్వామిలుమీరు చెయ్యిమాసి, నా విషయం చెప్పండి...” అన్నాడు. రామదాసు చికితు డయ్యాడు. చెయ్యి మాసి చెప్పడం రాదంటే? అరచేతిని ముద్దువుగా

వొత్తి “నీకు గొప్ప భవిష్యత్తు వుంది” అన్నాడు. అట్లాగంటే ప్రమాదంలేదు.

“లేదు స్వామీ—నాకు భవిష్యత్తు లేదు. దుర్భరమైన గతం మిలింది. ధర్మనూ త్యజించి నేను మీతో వచ్చేస్తాను.” అని ఆవ్యక్తి గట్టుమీద దిగాలుపడి కూర్చుని, మొహాన్ని చెతుక్తో దాచుకున్నాడు. పక్కన కూర్చుని బుజాన్ని తట్టుకూ, రామదాసు అతన్ని వోదారుస్తున్నాడు.

“ఏమీ తెలియని పసివాడిని నాయనా నువ్వు” అన్నాడు. లభన తనవంపు చూడనవ్వగా, మాటలు సుశువుగా వోస్తున్నట్లు గ్రహించాడు.

“త్యజించవల్సిన వయస్సు నికంతా లేదు. ఈ విషయాలనుగూర్చి ఆపస్తంబే ఆలోచించకూడదు. ఇంటికి వెళ్ళి, భార్య పిల్లల్ని చూసుకుంటూ, వారి ప్రేమానురాగాలకు పాత్రుడై యథోచితంగా సమాజసేవచెయ్యి నాయనా. పారిపోవడంవల్ల సృష్టి లయని భంగం చెబున్నావు.” అన్నాడు... నిజంగా బిట్టకేమన్నా అర్థమందా అనుకుంటూ, జీవితంగూర్చి వ్యాఖ్యానించి సిద్ధాంతీకరించడంకంటే సుశుచైంది మరోటి లేదనిపించింది. అనేకమారు యీ సిద్ధాంతాలను చెప్పట ప్రస్తావించగా విన్నాడు. ఎన్నో మాగు పీకేనిగురించి చదివి యివన్నీ దిగా అనుకునేవాడు.

“అవును నాయనా—యీచికొకు, కుణికేమే. బాధ కానేపటికి ఉపశమిస్తుంది. ఈ జీవితం వొక రంగస్థలం. ఎప్పుడూ ఎవరో ఒకరు దీనిపై వుంటూనే వుంటారు. నీ పాత్ర నువ్వు నిర్వహించాలి. ఎన్నెన్నో ఘనకార్యాలు నువ్వు సాధించాలి. ఎన్నెన్నో కలలు కన్నావు, నీ పిల్లలద్యారా ఆ నవ్వులు నిజమవుతాయి. నువ్వు కొంత సాధించి విడిచి పెడతావు. అక్కడ వారందుకుంటారు. సృష్టి నిత్యమూ సిద్ధి పొందుతూనే వుంటుంది.”

ఆవ్యక్తి మొహం పైకెత్తి కాలవకేసిచూశాడు. మళ్ళా కిందికి దిచి మోకాలుమీద ఆనించాడు.

“లేదు—నాకి జీవితంలో ప్రేమలేదు.”

“చెప్ప నాయనా చెప్ప, నిదానంగా చెప్పు.”

“తెల్పుకుంటే బాధగా వుంటుంది. నే చెప్పలేను స్వామీ...”

“లేదు నాయనా ఇతరులతో పంచుకుంటే బాధ ఉపశమిస్తుంది. నిన్ను వోదార్చి మనశ్శాంతి

కలగచేస్తానేమో యత్నిస్తాను. జీవితంలో సమాధానం కుదిరేటట్లు చెయ్యగలనేమో—నీ వృత్తాంతం చెప్పవు?”

“మీరు మహానుభావులు. పవిత్రమైన మీ మనస్సుని యీ తుచ్చమైన ప్రేమగాథతో కలవరపెట్టలేను. మీ ముందు అల్పమును కాలేను.”

“కాదు నాయనా—అల్పమే కాదు. భగవంతుని దృష్టిలో అందరూ సమానులే. పరమాత్మ అన్నిటిలోనూ వున్నాడు. తుచ్చమైన ప్రేమలో కూడా—ముందు నీ గాథ వినాలని వుంది.” అన్నాడు రామదాసు.

ఆ వ్యక్తి కాలవలో చిన్న చిన్న రాళ్ళు విసురుతూ తన కథ చెప్పడం సాగించాడు. “పెద్దవారైనా చిన్నవారైనా, సాధారణమైన విహవాం మాది. పిల్లని చూశాను. నచ్చింది. నా కష్టం ఇంకా నాలుగు, ఆమెకి పవహరు. కార్యమనగానే దడుపుకోసం కాలేజీ కల్గిపోయాను. చదువు పూర్తి చేసుకుని ఎనిమిది నెలలకి తిరిగొచ్చాను. ఆమె వొక మొగళివును కన్నది. హరి అని నామకరణం చేశారు. నాకు ఉద్యోగం దొరికింది. హాయిగా కాపరం చేస్తున్నాం. బడల్లేతరాతి మా రాధ పుట్టింది. హరి ఎప్పుడూ తల్లితోనే వుండేవాడు. రాధకి నా దగ్గర చువు. రాధ అచ్చంగా నా పోలికే అన్నాడు వో స్నేహితుడు. హరికి ఎక్కడా నా పోలికలేదని అప్పుడు గుర్తించాను. అసలు మా కుటుంబంలో ఎవరినైనా చూడాలా వాడిలోలేవు. వాడు నాకు పుట్టలేదన్న వొక పెద్ద అనుమానం పట్టింది నాకు. పెండ్లయి పది నెలలైనా కాలేదు. నేను తండ్రినయ్య నన్నాడు...”

ఆ వ్యక్తి మానం దాల్చాడు.

“ఇంతేనా” నెలలకకుండానే ప్రసవించడమనేది వుంది...” అన్నాడు రామదాసు. ఎంగుకన్నా అని పెదవి కొడుక్కన్నాడు, ఆ వ్యక్తి వినిపించుకోవట్లుగా మౌనం సాగించాడు.

“కాని పోలికల మాటేమంటారు? రోజులు గడచినకొద్దీ నా అనుమానం దృఢపడసాగింది. బంధువుల్ని, స్నేహితుల్ని పోలికలకోసం గాలించసాగాను. బుజువు లేకుండా ఆమెపై నిందమోపే సాహసం నాకు లేదు. చిత్రం, నా అనుమానంతో పాటు, ఆమె ప్రేమానురాగాలు ఎక్కువవుతూ వచ్చాయి. ఇదంతా నన్ను మరిపించడంకోసం

చేస్తున్న నటన అనుకునేవాడిని. సూచనగా నీతి పాడుస్తూ నా అనుమానం బైటపెట్టేవాడిని. రాధాంతా లయ్యేది. ఇవన్నీ అన్యోన్యస్వరాగం సూచించే పోలికలనూ, ప్రమాణాలతోనూ ముగిసేవి. కాని...”

తడితో కళ్ళు బరువెక్కి అతను చెప్పలేక పారిపోయాడు. మెల్లగా లేచుకున్నాడు.

“ఈ మధ్యాహ్నం నిజం కనుక్కున్నాను.” అని నిట్టూర్చాడు.

“విపులంగా చెప్పు నాయనా...”

“నాకిక అనుమానం లేదు. హరి తండ్రి లక్షణాల పతి చిన్నప్పటినుంచీ మేమిద్దరం స్నేహితులం. ఒక పూళ్ళో కొన్ని సంవత్సరాలు పనిచేశాము. నా పేర్ని నాటికి, మేమిద్దరం వో పూళ్ళోనే వున్నాము. తరవాత కొన్నాళ్ళకి బదిలీ అయి అతను మరోచోటికి వెళ్ళిపోయాడు. ఉత్తరాలు వ్రాస్తూండేవాడు. మొన్న మమ్మల్ని చూసిపోదామనొచ్చాడు.

హరిలో అతని పోలికలున్నాయి ఉన్న రెండు రోజులూ, ఆవివేకం మాతో కలిసి సంతోషించేది. నా కర్తం కాని ఆంతరంగికం వాళ్ళ మధ్య వుండేది. మళ్ళీ మాటల్లో నాకేమీ దొంకలేదు. ఒకరికేసి వొకరూ, యిద్దరూ కలిసి నాకేసి—మానే చూపుకో నాకేదో కనిపించింది.”

రామదాసు అప్రయత్నంగా నవ్వాడు.

“నువ్వో చాంచల్యానికి, ప్రాంతికే యిది మంచి ఉదాహరణ—స్నేహితుల్ని యివించగా ఉపయోగించుకుంటున్నావా, నాయనా?” అన్నాడు.

“అంతే కాదు స్వామీ. ఈ ఉదయం లక్ష్య పతి వెళ్ళాడు. అతన్ని దిగబెట్టి నే ఇంటికొచ్చేసరికి మధ్యాహ్నమైంది. రాధ నిద్ర పోతోంది. హరి యింకా స్నానం నుంచి రాలేదు. హాల్లోంచి లోపలి కెళ్ళి పడకగది తలుపులు తెరిచాను. ఆమె అదిరి పడింది. తలంటుపోసుకుని, ఏదో చూస్తూ కూర్చుంది. నన్ను చూసి బెదిరినట్లు చివాలన లేచి చేతులతో నన్ను కాగితాన్ని గుప్పెట్లో ముడిచేసి కొంగులో చెయ్యి దాచింది. జాటు గాలికి కడులుతూ మెడమట్టా పడింది. తిరిగరానవున్న తడి చీరని కొద్దిగా పట్టుకుని వుండడంమూలన గుప్పెడు కనిపిస్తోంది.

‘ఏమింది?...నా ప్రక్కకి ఆమె వుల్కి పడింది.

‘ఏమిలేదు.’...కంకంటా దౌర్జన్యం భవించింది.

‘ఏమిటో నాకు తెలుసు’ అన్నాను.

‘అవులే నన్ను పట్టుం చ్చేసికి?’

‘నేను అనుకున్నది సరే కాదో చూద్దామని.’

‘ఏమి అనుకున్నావో ముందు చెప్పండి.’

‘చెప్పను.’

‘చెప్పటా లేదు యిదేమిటో కూడా చెప్పను.’

ఒకడుగు ముందుకేసి... ‘ఆగు చెప్పటో యిదేమిటో అని గర్జించాను.

‘నేను నివ్వను’ అని రెండుగురు చెప్పి పోయింది.

‘నేను బలవంతంగా తీసుకోగలను తెలుసా—’

‘అబ్బో...’

‘విసిగించక యిట్లా తే—’ అంటూ దగ్గర మోకాలుమీదికి జారి ఆమె చీరకొంగు పట్టుకున్నాను.

‘దురంగా వుండండి—’ అని కొంచెం దిగ్గరగా అంది.

‘ఎందుకివ్వవు?’

‘మీకీ పట్టుదలేందుకు?’

‘నాకంతా తెలుసు కాబట్టి...’

‘ఏమిటా వెర్రీ ధోరణి...మీకేం తెలుసు?’

‘నాకేం తెలుసో నీకు తెలికపోతేగా!’

‘నాకేం తెలీదు.’ అన్నదామె.

‘మొదటికి చివ్వర్లోకాని తెలిదంటారు!’ అన్నాను.

‘అహా’ అని కాస్త నెటకారంగా అని, హిస్టీరియా అనిపించే అదోరకం నవ్వుని నిలుపుకుంటోంది.

‘చివ్వర్లో తెలిస్తే చివ్వర్లో నే నవ్వులికాడు...’

అని ముగించింది. పూసకంటా వచ్చేసింది నాకు కోపం. ఆమె నోటిమీద చేస్తో వొక్కటి చరిచాను. చేతులలో వున్నదాన్ని లాక్కోడం కోసం పెనుగులాట సాగించాను. పట్టువోదలక, మంచం బట్టి పట్టుగుని నన్నొక్క తోపుతోసింది. నేను మంచంపైన కూలాను. వెర్రీ ఆకేశంలో కొట్టడానికి ఏదేనా దొరుకుతుండేమా చూస్తూ, హాల్లోకెళ్ళి పింగాణి పూతొట్టిని విసిరేశాను. అప్పుడే వచ్చి గదిలో

కెళ్ళబోతున్న హరికి అగిలింది. అమ్మయ్యో అని వాడు కూలడం, నే వెళ్ళబోతుంటే తిలుపులు లోపల గొల్లెమెయ్యడం జరిగింది. ‘హా ఇక్కడికి రాకు హా’ అని వాడు గొణగడం అస్పష్టంగా వినిపించింది. కొంచెం నిశ్చరమంది పరిసరానికి వెళ్ళింది—అఖాతం లోకి కుంగిపోతున్నట్లుగా, అన్నా నగుమకుంటూ యిట్లా చెబుకున్నాను. స్వామీ—మీరే నన్ను చూడాలి.”

ఉండ్రేకంతో ఆ వ్యవస్థ పెదవులు వొణికిపోతున్నాయి. పొరలిగొస్తున్న గుణం మొహాన్ని వికృతంగా చేసింది. రామదాసు అతని మొహాన్ని తుడుస్తూ బుజ్జగించాడు. అతని కళ్ళలోకి తీసుకురా చూశాడు.

“చూడు నాయనా, ‘నే నది చేశాను,’ ‘నే నది చేశాను’ అంటావు. ఈ ‘నేను’ ఎక్కడుంది? లేదు నాయనా. ఆకలేస్తే అన్నం కావాలంటావు, చక్కలి గింత పెడితే నవ్వుతావు. గిల్లితే ఏడుస్తావు. మిగిలిన వాళ్ళు ఎవ్వరూ నవ్వునీ, ప్రత్యేకంగా నవ్వు మాత్రం చేసేదీ, యింకా ఏదో? అహం నిమిష చిహ్నం కన్నీటికి, నవ్వుకి అతీతుడవవుతావు... అహం గురించి ఆలోచించి, దాన్ని ప్రేమించి తుదకు ద్వేషిస్తున్నావు. అందుకే నేను అహంనుండి పారిపోతున్నావు. నువ్వు నీ భార్యనీ, పిల్లవాడినీ ద్వేషించడం లేదు. నిన్ను నవ్వే ద్వేషించుకుంటున్నావు. హరి గాయపడేట్లుగా నవ్వు విసిరిన పూతొట్టి నీదైన నేను విసురుకున్నావు. గాయపడి పరుగునొచ్చేవావు” ...ఈ సందర్భంలో ఏదేనా వొణికి చదవా లనుకున్నా రామదాసు. కాని తప్పకుండా చదవడం అతనికి యిషంలేదు.

“నే నామెను ప్రేమించాలనుకున్నాను. శీలం చెడిపోయిన స్త్రీని ప్రేమించలేను స్వామీ...”

రామదాసు చిరునవ్వు నవ్వాడు.

“పిచ్చివాడవు నాయనా.... నువ్వుమెను ప్రేమించలేదు, వాంఛించావు. వయస్సు మళ్ళడంతో వాంఛ న్నశ్చితుంది. వాంఛ లేనప్పుడు సాధ్యమైన ప్రేమ—నిజమైన ప్రేమ.”

“సంతోషం లేనప్పుడు యీ ప్రేమ ఎందుకు స్వామీ?... ”

“ఈమాత్రం తెలీదా? నువ్వు అన్వేషిస్తున్నది ఆనందం కాదు. నువ్వు కోరేది కొత్త కొత్త ఇంద్రియ సుఖాలు. వయస్సుతోబాటు తారీరక సుఖాలు

పల్లుబడతాయి. హృదయం పవిత్రమైన ప్రేమతో నిండుకుంటుంది. సంసారాన్ని త్యజించడానికి నువ్వు సంసిద్ధునివ్వగా?

“ఆ. ”

“సరే ఇప్పుడు నీ హృదయంలోపల చూడు. అనాయ, ద్వేషం వున్నాయా?”

“అవును స్వారీ—నాకు తెలిసాస్తోంది. మన సులో ఆరాటం తగుతోంది ”

“నిన్ను గురించి ఆలోచించకు. నీ భార్యని గురించి, పిల్లల్ని గురించి ఆలోచించు. వారిని ప్రేమా సురాగంతో ముంచివెయ్యి. వారిని గుభాపెట్టు. నువ్వు సుభిషణతావు. ఇదే వేదాలు బోధించే రహస్యం ”

“ఇది నాకొక్క స్వార్థమే చెప్పండి?”

“ఎందుకు కాదు? నీ భార్య గుప్పెట్లో వున్న బేమిటో నువ్వు చూడలేదు. అది మామూలు కాకితం కావచ్చు. ఏనాడో నువ్వామెకి వ్రాసిన జాబు అవచ్చు. పాత జాబులు ఎంతో ఆనందాన్నిస్తాయి. ఆ జాబుని ఆమె చదువుకూ వుండొచ్చు ”

“అవుతే ఆమె నాకెందుకు చూపించదు?”

“చూకు నాయనా—ఆమెకీ నీలాకీ అహం వుంది. నీ అహాన్ని నువ్వు ప్రదర్శించావు. ఆమె తన అహాన్ని చైట పెట్టింది. నీ దౌర్జన్యం, మూఢత్వం, ఆమెలో దౌర్జన్యాన్ని, మూఢత్వాన్ని పురిగొల్పాయి. రహస్యమైన స్వార్థాల సంఘర్షణ అది. తిరిగి ఆమె దగ్గరకు వెళ్లు. నీ మూఢత్వాన్ని తెలియపరిచి, పశ్చాత్తాపపడి, ఆమె తుమాపణ చెబుకో. ఆమె హృదయ ద్వారాలు తెరుచుకుంటాయి. విశ్వాన్ని సహితం ముంచివేసే ప్రేమ నీపై కురిపిస్తుంది.”

“మరొకరికి పుట్టినవాణ్ణి నేనెట్లా ప్రేమించ గలను స్వారీ?”

“మనమందరం దేవుడిబిడ్డలం. మరొకరికిపుట్టినా సరే, నువ్వు ఆ బిడ్డని ప్రేమించగలగాలి.”

“నేనది చెయ్యలేను.”

“నువ్వు చెయ్యగలవు. పరిస్థితులకు లొంగి, ఆమె అజ్ఞానంలో, అపచారంచేసి వుండొచ్చు. ఆమె గతాన్ని తీసుకు. మంచిగా వుండేటందుకు వొక్క అవకాశమివ్వు. పుట్టినవాటినుండి, చనిపోయేవరకూ మంచిగావుండే వ్యక్తులు మనలో ఎవ్వరూ లేరు. అజ్ఞానంలో, యావనచాపల్యంలో, మనం తప్ప

టగునులు వేస్తాం. పొరపాట్లు చేస్తాం—అప్పుడప్పుడు బోర్లగిల పడతాము. లేచి స్థిరమని, మట్టా బ్రతుకు సాగిస్తాం. నాకళ్ళలోకి చూడు. ఆమె అపచారం చేసిందంటున్నావు. అట్లాంటిఅపచారం నువ్వెన్నడూ చెయ్యలేదా—నీలాకీ నువ్వు ఆ ప్రశ్న వేసుకో...”

“కాని నేను పురుషుణ్ణి...”

“ఆమె స్త్రీ—మౌగా మాతృత్వంవ్వారా పరి పూర్ణత పొందవలసిన భారం ఆమెపైనుంది.”

“స్వామిజీ మీరు చెప్పింది నిజమైతే, అసలు నీతికే తావులేదు.”

“ఇవొక వెర్రి నాయనా. చార మొక్కలే దుర్బీతికాగు. అనత్యం, దిగారోరుతనం, అన్యాయం, లంచగొండితనం, అధికారం, అనాయ, ద్వేషం, పగ, యుద్ధం—ఎన్నెన్నో వున్నాయి లోకంలో. ఇదంతా దుర్బీలే. దీనిని నువ్వు ద్వేషించి నమాజంనుండి పారి పోవడం లేదు...సాధించి భాగ్యవంతులైన వారిపట్ల వీటిని ఎందరో హుంపడమే కాకుండా ఆదర్శంగా నుతిందవలెదా? వెక్కిరింపుగా మృత్యువులో అంత మొందే యీ తుణిక జీవితంలో యివొక అపరాధమా? అనంత విశ్వంలో, ఎవరెగని సృష్టినమరంలో, ప్రేమలో పరాకుగా కన్ను మూగొక పాపమా!... నేనొక రైతుగురును.....”

ఎవో. చెప్పబోతూ రామదాసు పొరపాటు తెలుస్తుంది, చిలుక్కు న నీతిచిహ్నమౌతుంది.

“చెప్పండి స్వారీ—గొప్ప అనుభవం వున్న వారణ్ణి మాట్లాడుతున్నాను.”

“లేదు నాయనా నాకేమీ అనుభవం లేదు. కాని ప్రేమంటే నాకు తెలుసు—విశ్వమంతి గంభీరంగా, సృష్టంత శాశ్వతంగా వుండగలదు.”

రామదాసు కళ్లు తడిసి మెరుస్తున్నాయి నవ్వు లోకి దిగిపోయి, ఆ వ్యక్తిని లేవదీసి ముందుకి నడి పిస్తున్నాడు.

“నాలో రా నాయనా...”

“ఎక్కడికి స్వామిజీ?”

“వైద్యునివద్దకి. అతన్ని తీసుకుని నీ ఇంటికి, పిల్లడిని చూసుకో...”

నిశ్చలంగా నడవడం సాగించారు.

“క్షమార్పణ, జీవితంతో సమాధానవడం, ప్రేమ, విశ్వాసం యివి అర్థంలేని భవిష్యులు కావు

నాయనా..." అంటున్నాడు రామదాసు. ఇంతలో గట్టునున్న గుడిశెం దగ్గరకి చేరుకున్నారు.

"జీవితసం, అనారోగ్యం, జ్వరం, యుద్ధం— అన్నిటికంటే ముఖ్యంగా ప్రేమరాహిత్యం— యివీ నాయనా, జీవితంలో అవధులు. పిటిని తొలగించడమే మానవజీవితంయొక్క పరమార్థం. నీ ప్రేమ కోసం తపాతపాలాడుతున్న నీ భార్య బిడ్డలదగ్గరి వెళ్లు. వారికి వుపచారం చెయ్యి. అదే పరమాత్మ దర్శనం..."

ఇద్దరూ పార్కు దగ్గర కొచ్చారు. ఆ సేత్రాలు, ఉత్సాహంతో పడిపడి ముడుచుకుంటున్నాయి.

"మీరు మహానుభావులు స్వామీ— నాకు అర్థమవుతోంది. నా మనస్సు చల్లగా వుంది. ఇంక అనూయ, జ్వరమూ లేవు... నేను ఇంటికి వెళతాను. నైర్దువ్వి తీసుకెడతాను... అయ్యో, హరి గాయపడి ఎంతగా బాధపడుతున్నాడో! ఆమె పాపం... ఆమె ఎంతగా... స్వామీజీ, నేను మీ కేమివ్యగలను?"

"నేను చేసిందేమీలేదు నాయనా. ఇతరుల కోసం జీవించు— దైవం నిన్ను కాపాడతాడు."

తొందరగా నడుస్తూ ఆ వ్యక్తి పార్కు వెనక వైపు వెళ్ళిపోయాడు.

రామదాసు తనలో తాను నవ్వుకున్నాడు. జరిగిందంతా హాస్యాస్పదంగా తోచింది. వేదాంతం శ్రేణుకోశమనీ, మనిషి దిగాకోరనీ అనుకునేవాడు. ఆధ్యాత్మిక చింతనపైనా, దైవంపైనా, అతని కెప్పడూ గురి కుదరలేదు. విశ్వాసంలేని అతని పలుకులనుండి వోదాబ్బు పొంది, అతని మాటలు సమీప జీవితవిధానం మార్చి వేసుకోవడానికి సంసిద్ధుడైన వొక వ్యక్తి అతనికి తటస్థపడ్డాడు. మానవులు ఎంతటి అమాయకులు!... గొప్పగా భవించే మాటలకీ, హాస్యమైన భావాలకీ లొంగి, మోసపోతారు..... తన భాషకీ, భావాలకీ తనే ఉద్దేశపూరితుడై, హృదయంలో సంవలసకలగడం గుర్తించి రామదాసు చీకాకుపడ్డాడు. నుడుటిమీద చెమట్లు కమ్ముతున్నాయి. పాగా తీసేసి, వొకపొర తీసి దానితో మొహం తుడుచుకున్నాడు. సూర్యుడు దిగిపోతున్నాడు. పొడుగాటి నీడలు పడుతున్నాయి. చెట్లు, వీధి, పడమటి ఆకాశం— పిటి వైన సంధ్య వెలుగు ఎర్రకాలువా కప్పిపట్టింది. ఇద్దరు సాధువులు సంచీలు కట్టేసుకుని, కూసాగా కబుర్లు చెప్పకుంటూ కాలవకేసి నడిచిపోతున్నారు. వారిలో వొకడు వెనక్కిలిగి తనకేసి చూసినట్లయింది. రామ

దాసు వెంటనే పాగా తగిలించి, పార్కు అవతలవైపుకు వ్రుడు. కుశాయిదగ్గర మొహం కడుక్కుని కానీని నీర్లు తాగి ముష్టివాస్తవ్యుగా నడిచి పార్కుకి లోపలికి చేరుకున్నాడు. అలసటగా వుండి, కానీపు నేర తీర్చుకుందామనుకుని, వోమాల కర్ర బెంచీ మీద మోకాసు ముడుచుకుని కను మూసుకుని కూర్చున్నాడు. కొన్ని నిమిషాలు గడిచాయి. ప్రతిభవించే పిల్లలకేలా, నవ్వులా వినబడ్డాయి

పిల్లలలో ప్రమాదం, మరోచోటుకి దూరంగా డిలే మంచిదేమో అనుకున్నాడు. కాని వాళ్ళు ఆటల్లో లీనమైపోయారు. తనని గమనించినట్లులేదు. వారి వ్యాయాసమైన పరుగులు, ముద్దుగలి సేనవ్వలు, చూడడానికి ఆకర్షణీయంగా వున్నాయి. వారి సహజమైన సంతోషం అతన్ని సంతోష పెట్టింది. చూస్తూ కూర్చున్నాడు. ఆకాశంలో ఎరుపు కరిగి, దట్టమైన ఊదారంగు మేఘాలు కమ్ముకుంటున్నాయి. ఘోరకరీ కూత వినబడింది. పావురాలు చెట్లమీదికి ఎగురుతున్నాయి.

అతను లెక్కపెట్టాడు. ఆరుగురుపిల్లలు దాగిలి మాత్రం లాడుకుంటున్నారు. ఐదాళ్ళకుంటాయి... ఆ పిల్ల, దొంగ; కళ్ళమీద రుమాలు కట్టివుంది. మిగతా ఐదుగురూ దొరకకుండా ఆటూ యిటూ పరుగెడుతూ, మొక్కలవెనక, బెంచీలకిందా దాక్కుంటున్నారు. ఆ పిల్ల చేతులు చాచి, తనుముల్లాడుతూ తిరుగుతోంది. రామదాసుకి దగ్గరగా వచ్చింది. అతను లేవబోతుండగానే అతని బుజం పట్టుకుంది. "ఇడుగో దొంగ... దొరికాడు... అమ్మదొంగ— ఇక్కడున్నావా?" అని కేకలేస్తూ, మొహానవున్న రుమాలు లాగేసింది. మిగతా వాళ్ళందరూ నవ్వుకుంటూ ఆమె చుట్టూ మూగారు. "ఇడుగో దొంగ"... అన్నది ఆ పిల్ల. మిగతా వారందరూ, రామదాసుని ఆటూ యిటూ లాగుతున్నారు. అతని గడ్డాలు వూడి వోచ్చే స్తాయేమో నని భయపడ్డాడు. నిలబడి సగ్గుకున్నాడు. ఆ పిల్ల సిగ్గుపడి, ముసిముసిగా నవ్వుకుంటూ పరుగెత్తుకుపోయింది. మిగతవాళ్ళు ఆమె వెనకే పరుగులు సాగించారు.

రామదాసు పార్కుకేటు ముందుకి చేరుకున్నాడు. దూరంగా 'వో' జట్కాబండి నిలిచింది. అందులోంచి, ఇందాకా ఇంటి కెళ్ళిన వ్యక్తి, వోకుర్రాడు దిగి, తన వైపుకి నడిచి వస్తున్నాడు.

"స్వామీజీ మీరేక్కడుంటా రనుకున్నాను. అరుగో నా భార్య, రాధ; అరుగో ఆ బండిలో

వున్నారు. పార్కుకేసి పికారుగా బైలుడేరాము. మీరుంటారనుకున్నాము. ఆమెకి మీ దర్శనం చేసుకుని, ఆశీర్వాదం పొందాలనుంది. వీడు హరి. చిన్నగాయమే లేండి తగిలించి. నైర్దుకు బాండ్జి వేశాడు. స్వామి, మీరు చెప్పినట్లే జరిగింది స్వామి! అంతా... ఎటోచ్చి, చదువుతున్నది ప్రతీరం కాదు. నే నేళ్ళుప్రతికి మా పెళ్ళి నాటి ఫోటో చూసుకుని, జూపకాలని పూహించుకుంటోందిట. నే పరాయివాణ్ణిగా ఆ జగత్తులో ప్రవేశించానట... నేను మార్కుస్టి స్వామి... ఆమెతో అంతా చెప్పేసి ఊహణ వేశాకొన్నాను. మీరు మహానుభావులు. తులం వుండండి. వాళ్ళని లీసుకొస్తాను..." అంటూ సమాధానం చెప్పనీకుండా, అతను గబగబ బండిదగ్గరకు వెళ్ళాడు. అతని భార్య, కూతురు బండి దగ్గర చూశాడు రామదాసు. మెల్లగా నడుచుకుంటూ వొస్తున్నారు. వారికేసి చూసి, చివాలున వెనక్కి తిరిగి రామదాసు నవ్వుపం సాగించాడు. వాళ్ళు వచ్చేసరికి అతను అచక్కలేడు. వారిని అక్కడ దిగివేడిచి, ఆ వ్యక్తి పిలుస్తూ వెనకాలే నడిచివెళ్ళాడు.

"స్వామిజీ—వెళ్ళిపోతున్నారా... వాళ్ళని ఆశీర్వదించారా?"

రామదాసు అతని కళ్ళలోకి చూశాడు.

"ప్రమాతృ మిమ్మల్ని ఆశీర్వదిస్తాడు. నేను వెళ్ళాలి."

"ఎక్కడికి స్వామి?"

"ఇంటికి..."

"ఇంటికా? మీకు ఇల్లులేదన్నారుగా..."

"అవును శాయనా దేవుడే నాయులు." అని రామదాసు తొందరగా నడిచాడు. పెద్ద రస్తాకి చేరుకున్నాడు. వెనక్కి తిరిగి చూశాడు. ఆ వ్యక్తి పార్కులోకి వెళ్ళడం చూశాడు. హరిని చూడగానే అతడే 'దొంగ'ని రామదాసుకి తెలిసిపోయింది. పదిహేనేళ్ళ విద్యార్థిగా వున్నప్పటి లెన ఫోటో ఆ ముఖ్యాన్ని మే చూశాడు. హరి ఆ ఫోటోలో పిల్లా

డిలా వున్నాడు. 'దొంగ దొరికాడు' అన్న పార్కులో పిల్ల చూటలు అతని చెవులలో గింపుడు మంటున్నాయి. ఆపిల్లల నవ్వు తలుపులు మూసుకున్న అతని హృదయం పైన గుడ్డినట్లుగా వుంది తలుపులు తెరుచుకున్నాయి. వేదాంతం అంతా పోకోకో, మనిషి దగాకొరు అనుకునేవాడుగా... తను దగాకొకో; తన జీవితం వేళాకోళం; కళ్యాణిని ప్రేమించి తుమించ మనగలిగాడా తను? స్కూలు వ్యవహారాలు బైట పెడతానన్నాడు, నిర్వాహకవర్గంవారిపై ద్వేషం వల్ల కాదా? ఎవరిపై అతనికి నమ్మకం వుంది? తన మీద తనకి నమ్మకం వుందా? కళ్యాణి బబ్బులో మంచాన పడినప్పుడు, నైర్దుకుని ఎదులకు వెంట నే పిలవలేదు? చనిపోతే, తన బిడ్డని దాల్చిక ఆమెన పెండ్లి చేసుకుందామనేగా?

రామదాసు, తన యిల్లు వున్న వీధికి చేరుకున్నాడు. అడుగు నీరసంగా పడుతోంది. అస్తిపంజరం వాణుకుతోంది. కళ్ళమ్మట రుకొరుతోంది. ఆకాశంలో చందమామరూప స్పృటి వారలా తెల్లటి మేఘం పడింది నక్షత్రాలకేసి చూశాడు. చందమామ మీది మేఘం తొలిగింది. అతని మనస్సులో ఏదో లేతగా మెరిసినట్లయింది. వీధిలో జనం లేరు—మేడల కిటికీల్లోంచి, దీపాలు కదులుతున్నాయి. ఇంటికి చేరుకున్నాడు. అదిగో అతని ఇల్లు—ఇన్నామ్మ తను దాక్కున్న ఇల్లు. తనెప్పుడూ దాక్కుంటున్నా, ఇంట్లోనో, స్కూల్లోనో గడ్డాల వెనకనో; ఇప్పుడు దొరికిపోయాడు. ఇంక దాక్కొలేడు.

ఆకస్మికంగా రామదాసు వెనక్కి తిరిగి నడిచి వీధి మొగిలో కొచ్చాడు. పెద్ద రస్తాలో తొందరగా నడిచిపోతున్నాడు. పార్కు దాటి, గుడిసెలు దాటి, కాలవ గట్లమట్టాల వెడుతున్నాడు. మొహం తగిల్చిన గడ్డాలు పీకి, కాలవలో పారేశాడు. ఇంకా నడుస్తున్నా ఇంకా దూరంగా మంచుతో, మసగగా కప్పబడిన ఆ పచ్చకొండవేళుకి, దానవతులున్న వింత కేసి కదిలిపోయాడు.

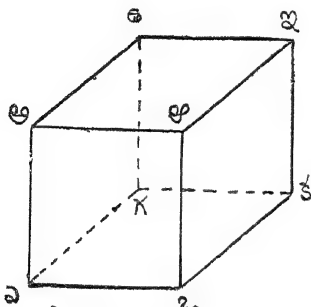
నాలుగు పరిమాణాల లోకం

శ్రీ వసంతరావు వెంకటరావు

66

అయితే, మనం జీవిస్తున్నది మూడు పరిమాణాల లోకమా? అని లావణ్య ప్రశ్నించింది

“కాదు; నాలుగు పరిమాణాల లోకమని విజ్ఞులంటారు. అందులో మూడు పరిమాణాలను, వాటి ఆన్వేషణసంబంధాన్ని, బాగా ఎరుగుదుము. అంటే, వివస్తువైనా మూడు పరిమాణాలలో గ్రహించినట్లు మనం గుర్తిస్తాము. అవి, పొడవు, వెడల్పు, ఎత్తు లేక దిశ సరి. ఆ మూడున్ను ఒకదానికొకటి లబంబంగా నుంటాయి. ఒక ఘనాన్ని రెండు పరిమాణాల ప్రదేశంలో నిరూపించినప్పుడు చిత్రం 1. లో

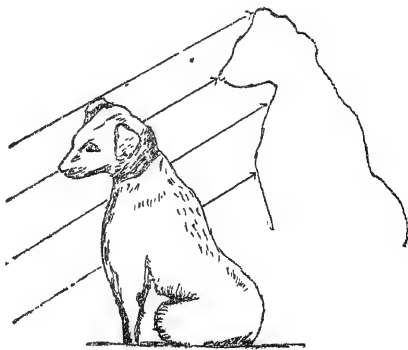
చిత్రం 1.

వలె బొమ్మను గీసాము. అందులో ‘ఆట’ దాని పొడవు, ‘ఆడ’ వెడల్పు, ‘అవి’ ఎత్తు. ఈ ఘనం ఎంతోకాల ముంటుంది. అందుచేత, అది కాల పరిమాణంలో కూడా వ్యాప్తమైయుండనీ, కాలమే నాలుగవ పరిమాణమనీ మనం భావించాలి.”

“అదెట్లాపించడమండీ?”

“అంత కష్టమైన భావం కాదది. రేఖాపట సాహాయ్యంతో దానిని సులభంగా ఊహించవచ్చును. ఈ ఘనం త్రిణమాత్రముండి మాయం కాదు. కాల వాహినిలో త్రిణక్షణం అది వ్యాపిస్తూంది. నిజానికి త్రిణమాత్రం మనికి గల వస్తువు ఊహించుకో శీలేము. అయితే ‘నాలుగు పరిమాణాల ఘనం’ ఎట్లుంటుందో ఊహించాలంటే మామూలుగా మనం అక్షలంబించే మార్గం పనికిరాదు. ఉదాహరణకి, నిప్పులు క్రక్కుతూ

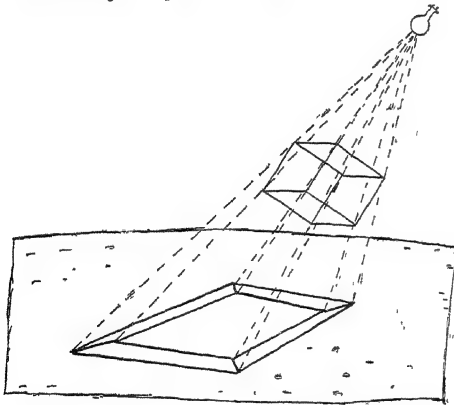
ముల్లతోకతో భయానకం గానున్న భూతాన్ని కాని, రెండు కెన్నిస్ కోట్లూ, ఈతకనువైన సరస్సు కలిగిన పెద్ద విమానాన్ని కాని, ఒక చిన్న పట్టణంవలె నున్న స్తీమగుని కాని ఊహించుకోమన్నప్పుడు, అవి మన కెదురుగా ప్రత్యక్షమైనప్పుడు ఊహించుకో అంటే చిత్రాన్ని మనసులో చిత్ర చిత్రాని కాధారమైనది మన మూడు పరిమాణాల లోకం. మనం, మన చుట్టూగల వస్తుసంచయము నివసిస్తున్నది మూడు పరిమాణాల లోకమనే మన భావన. మన ఊహ కిదే అర్థమైతే, మూడు పరిమాణాల వస్తువుని రెండు పరిమాణాలలోనికి కుద్దించడం ఎంత కష్టమో నాలుగు పరిమాణాల వస్తువుని మూడు పరిమాణాలలోనికి కుద్దించడం కూడా అంత కష్టమే. కష్టమే కాదు అసాధ్యమనిపిస్తుంది. కాని, ఒక ప్రత్యేక దృష్టిలో ఈ కష్టకార్యాన్ని సాధిస్తున్నామని గ్రహించాలి. ఒక కాగితంపై ఒక వస్తువుయొక్క బొమ్మను చిత్రించినప్పుడు దాని మూడు పరిమాణాలను రెండే పరిమాణాలలోనికి కుద్దిస్తున్నాము. ఈవిధంగా ఒక పరిమాణాన్ని తగ్గించినప్పుడు ఆ వస్తువుయొక్క దిశ సరిని పూర్తిగా నాశనం చేయడానికి ఒక యంత్రంలో పెట్టి దానిని నొక్కి వేయము; చారూరూపంలో దానిని ప్రక్షేపిస్తాము— [చిత్రం 2] కుక్క బొమ్మ వెయ్యాలంటే దాని నీడను సరిగా గీసే చాలు.

చిత్రం 2.

“ఈ విధంగానే నాలుగు పరిమాణాల వస్తువును మూడు పరిమాణాల ప్రదేశంలోనికి ప్రక్షేపించ వచ్చును. అయితే, మూడు పరిమాణాల వస్తువుల ప్రక్షేపాలు రెండు పరిమాణాలలో నున్నట్లు నాలుగు పరిమాణాల వస్తువుల ప్రక్షేపాలు మూడు పరిమాణాలలో మాత్రమే ఉంటాయి; వాటి నాలుగు పరిమాణమైన కాలం లోపిస్తుంది. ఈ విషయం చక్కగా అవగాహన చేసికోవడానికై రెండు పరిమాణాల జీవుల నూహించాలి. వారు కేవలం నీడబొమ్మలట్లుంటారు; పొడవు వెడల్పుగల ఒక తలంవీధి సందరిస్తారు. అట్టి జీవులు మూడు పరిమాణాల ఘనాన్ని వివిధంగా ఊహిస్తారో తెలిసికోవాలి. మూడు పరిమాణాల జ్ఞానమున్న మనం రెండు పరిమాణాల లోకాన్ని మీదనుండి చూడవచ్చును; ఆ సామర్థ్యం మనకుంది. చిత్రం 1. లో ఘనంయొక్క మూడు పరిమాణాలను నిరూపించేము. కాని, రెండు పరిమాణాల లోకజీవులకు మూడవ పరిమాణజ్ఞానం లేదు కాబట్టి, ఆ ఘనంయొక్క పొడవు వెడల్పులను మాత్రమే వారు గుర్తించగలరు కాని, ఎత్తును ఊహించ నేలేరు. అందుచేత, అట్టి జీవుల దృష్టిలో, మూడు పరిమాణాల ఘనంయొక్క ప్రక్షేపం చిత్రం 3. లో వలె

చిత్రం 3.

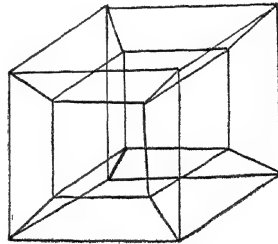
ఉంటుంది. మన అదనపు మూడవ పరిమాణమైన ఎత్తును కూడా వారి రెండు పరిమాణాలలోనికే కుదించుకోంటారు. ఇట్లు ఆ ఘనంయొక్క ప్రక్షేపాలను పరస్పరసాలలో హాచి, మాయామేయమైన ఈ ‘మూడు పరిమాణాల ఘనం’ యొక్క ఆకారాన్ని, లక్షణాలను ఊహించుకోవడానికి ప్రయత్నిస్తారు.”

“అదేమిటండీ! ఘనంయొక్క ఛాయ అద్దాల చట్రంలాగా కనిపిస్తుంది?”

“రెండు పొడవులనుకాని రెండు వెడల్పులనుకాని కలిపే ఎత్తు వారిదృష్టిలో లోపించి, అదికూడా వారిరిగిన రెండు పరిమాణాలలోనికే కుదించబడుతుంది. అందువల్ల ఆ ఛాయకు చట్రంయొక్క ఆకారం సిద్ధించింది. రెండు పరిమాణాల జీవులు వారి లోకాన్ని విడిచి పైకి రాలేరు కనుక, ఘనంయొక్క ప్రక్షేపాలను పడేపద పరిశీలించి, ఘనానికి 12 అంచులు, 8 కోణబిందువులు ఉన్నాయని నిర్ణయిస్తారు.”

“సావం, మూడవ పరిమాణమైనంతే లేకపోలే ఎంతకష్టమండీ! ఘనంకూడా బల్లపరుపుగా ఉందనే అనుకోంటారుకదా?”

“అట్టి సానుభూతి అనవధించునని నేను చెప్పేను. మన పరిమితత్వానికి నాలుగు పరిమాణాల లోక మాకు లెంత హేళన చేస్తారో నీకు తెలియదు. చిత్రం 4. చూడు. అది నాలుగు పరిమాణాల ఘనంయొక్క ప్రక్షేపం.

చిత్రం 4.

మూడు పరిమాణాల ఘనాన్ని ఊహించుకోవడానికి రెండు పరిమాణాలజీవులెంత బాధపడ్డాలో అంత బాధ మనం పడతామని 4 వ చిత్రాన్ని బోధపరచుకోవాలి. ఘనమంటే మన కొక భావముంది; అది మూడు పరిమాణాలకు మాత్రమే పరిమితమైందనుకో. అయినప్పటికీ, దానికి విరుద్ధంగా మరొక చిత్రాన్ని ఊహించుకొనడం కష్టమే. అందులో ఇంకొక చిక్కు కూడా ఉంది. నాలుగు పరిమాణాల ఘనాన్ని మూడు పరిమాణాల ప్రదేశంలో ప్రక్షేపించి, దానిని తిరిగి రెండు పరిమాణాల సమతలంలో ప్రక్షేపించగా తయారైనది చిత్రం 4.

“దానిని జాగ్రత్తగా పరిశీలించు. 3 వ చిత్రం వివిధంగా రెండు పరిమాణాల జీవులని చిక్కు పెట్టిందో, అట్లే, 4 వ చిత్రం మనలను చిక్కు పెట్టక తప్పదు. ఒక చతురస్రంలో మరొక చతురస్రముండి, ఒకదాని కోణబిందువులు రెండవదాని కోణబిందువులతో క్రమంగా కలుపబడినట్లు చిత్రం 3 లో కనిపి

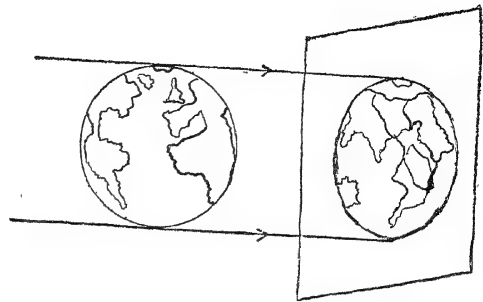
స్తూంది. అది మాడు పరిమాణాల ఘనంయొక్క ప్రక్షేపం, రెండు పరిమాణాల తలలోనికి. అయితే నాలుగు పరిమాణాల ఘనం మాడు పరిమాణాల ప్రక్షేపం లోనికి ప్రక్షేపింపబడినది కనుక, ఒక ఘనంలో గురికొక ఘనమున్నట్లు, ఆ రెండుఘనాల కోణ బిందువులు ఒకదానితో నొకటి క్రమంగా కలుపబడినట్లు మనకొ ప్రక్షేపం కనిపిస్తుంది. ఈవిధంగా ప్రక్షేపింపబడిన నాలుగు పరిమాణాల ఘనాన్ని పరిశీలిస్తే, దానికి 32 అంచులు, 16 కోణ బిందువులు, 24 ముఖాలు ఉన్నట్లు స్పష్టమౌతుంది.”

“ఇదెక్కడిఘనమండీ? అయితే, మనం మామూలుగా చూస్తున్న ఘనం, చిత్రం 4 లో చూపినట్లుంటుంది అంటారా?”

“అవును. దాని యధార్థస్వరూపమే. నాలుగు పరిమాణ జ్ఞానం లేని మనం, ఆ ఘనాన్ని చిత్రం 1 లో నున్నట్లుగా భావిస్తున్నాము. నాలుగుపరిమాణాలగోళం యధార్థంగా ఎట్లుండో ఊహిద్దాము. దానికిముందుగా, మాడు పరిమాణాలు గల గోళంయొక్క ప్రక్షేపం రెండు పరిమాణాలతలంపై ఎట్లుంటుందో ప్రయోగ పూర్వకంగా చూడవచ్చును. మన భూమిని పార దర్శకపుగాజు గోళంతో నిరూపించేరనుకొందాము. భూఖండాలను ఆ గోళంపై వార్చి ఘటో చిత్రించే రనుకొందాము. దీనిపై కాంతిమార్గంలో ఈ గోళాన్ని ఉంచి, దానినీడ నొక తెరపై ఏర్పరచినప్పుడు ఆనీడ వృత్తాకారం వహిస్తుంది. భూగోళాన్ని రెండు అర్థ గోళాలుగా భావించాలి. ప్రతి అర్థగోళం ఒక వృత్తం వలె ప్రక్షేపింపబడి తెరపై నీడలో ఒక వృత్తంపై రెండవవృత్తం పడుతుంది. ఆ ఛాయలో, నిజంగా రెండు వృత్తాలు ఒకదానినొకటి కప్పకూ ఉండి, వాటిపరిధివద్దవృత్త మే కలిసియున్నట్లు మనమాహించాలి.”

“మరి కొంచెం వివరంగా చెప్పాలండీ!”

“అంటే, కాంతికి లంబంగా గాజుగోళాన్ని మధ్యకు రెండు సమభాగాలుచేస్తే, ఒక్కొక్క అర్థ గోళంయొక్క నీడ ఒక వృత్త మట్లు తెరపై ఏర్పడుతుంది. ఈవిధంగా రెండు వృత్తా లేర్పడాలి. కాని, ఒకకాంతి ఈ రెండుగోళాలగుండావోయి తెరమీద కలిగించిన ఛాయలో కుడి అర్థగోళపు నీడమీదనే ఎడమ అర్థగోళపునీడకూడా పడుతుంది. ఆకారణంచేత తెరమీదనున్న వృత్తాకార భూమిలో న్యూయార్కు నగరానికి పీపింగు నగరం ఎంతో దగ్గరగా నున్నట్లు కనిపిస్తుంది. అది చిత్రం 5 లో స్పష్టమే కదా!”

చిత్రం 5.

“రెండు పరిమాణాలలో భూమియొక్క ఇట్టి విక్షేపాన్ని మాత్రమే అర్థం చేసికోగల రెండు పరిమాణాల జీవులు, న్యూయార్కు పీపింగు నగరాలు చాలా దగ్గరగా నున్నాయనే అనుకొంటారు. వారు తెరవైపు చూస్తూండగా గోళంపై ఒక చీమ న్యూయార్కునుండి పీపింగుకి ప్రయాణం చేస్తుందనుకో. తెరమీద వృత్తానికి మధ్యభాగంలో బయలుదేరిన చీమ నీడ అంచునైపు పోయి, తిరిగి కేంద్రముఖంగా వస్తూన్నట్లు కనిపిస్తుంది. అది చూచిన రెండు పరిమాణాల జీవులు చీమకు బుద్ధిలేదనుకొంటారు. దగ్గరగానున్న పీపింగుకి నేరుగా పోక అంచుదాకా వృధాగా పోయి తిరిగి వెనుకకు రావడంలో అర్థంలేదనుకొంటారు. కాని, యధార్థంగా న్యూయార్కు పీపింగులమధ్య సుమారు 9500 మైళ్ళ దూరముందని, ఆ రెండు నగరాలు భూగోళానికి సుమారు రెండువైపుల నున్నాయని, న్యూయార్కునుండి పీపింగుకి అంతకంటే దగ్గర త్రోవలేదని వా రూహించలేరు. వారికి మూడవ పరిమాణజ్ఞానం లోపించడమే ఈ చిక్కుకి ముఖ్యకారణం. రెండు పరిమాణాలతలంలలో మాడు పరిమాణాల గోళపు విక్షేపంయొక్క లక్షణాలు ఈ విధంగా నుంటాయి.

“దీనిని ఆధారంగా జేసికొని, మన యోచనను కొంచెం సాగదీసి నాలుగు పరిమాణాల గోళపు విక్షేపం మాడు పరిమాణాలలో ఎట్లుందో ఊహించడానికి ప్రయత్నింపవచ్చు. సామాన్య గోళంయొక్క విక్షేపం పరిధివద్ద కలిసిన రెండు వృత్తాల పరికవల కనిపిస్తుందని గమనించేము. అట్లే నాలుగు పరిమాణాల గోళంయొక్క విక్షేపం ఒకదానిలో ఒకటి ఇమిడి పోయిన రెండు గోళాల కలయికగా కనిపించవచ్చు అంతకంటే స్పష్టంగా దాని స్థితిలో ఊహించగల అవకాశం లేదు.

“అయితే, నాల్గు పరిమాణాల వస్తువుల లక్షణాలను ఉదాహరణ పూర్వకంగా బోధపరచుకోవడానికి ప్రయత్నించగలమే కాని, మనకు తెలిసిన ఆకాశంలో ‘స్వతంత్రం’గానున్న నాల్గవ పరిమాణాన్ని ఊహించుకోలేము. అయినప్పటికీ, ఏదైతే నిజంగా నాల్గవ పరిమాణమో దానిని నిత్యవ్యవహారంలో చర్చిస్తున్నేఉంటాము. అదే కాలం, ఏ సంఘటనను వర్ణించినప్పుడైనా సామాన్యంగా అది సంభవించిన సానాని, ఆ దెప్పడు వాటిల్లిందో కాలాన్ని వివరిస్తాము. ఏ పూర్వసంఘటనను జ్ఞప్తికి తెచ్చుకొన్నప్పుడైనా ఆ దెక్కడ జరిగిందో ఎప్పుడు జరిగిందో యోచిస్తాము. వాటిలో ‘ఎక్కడ’ అన్నది ఆకాశపరిమాణాన్ని, ‘ఎప్పుడు’ అన్నది కాల పరిమాణాన్ని నూచిస్తాయి. అంటే, మూడు పరిమాణాలతో నిర్వచించవలసిన ఆకాశానికి కాలపరిమాణాన్ని కూడా చేరుస్తున్నాము. కాని, ఆ క్రియలో కాలాన్ని నాల్గవ పరిమాణంగా వినియోగిస్తున్నామన జానం మనకు లేదు.

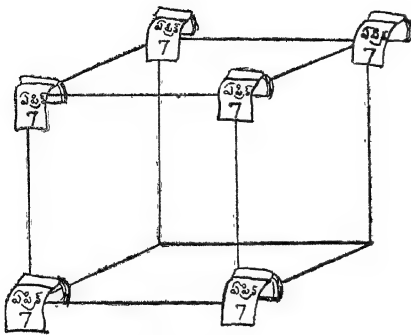
“అంతే కాదు. కొద్దిగా యోచిస్తే యే వస్తువైనా, ప్రదేశంలోనే కాక కాలంలో కూడా వ్యాపిస్తుందన్న సత్యాన్ని సులభంగా గుర్తించగలము. ఎట్లంటే: ఏ భవనానికైనా పొడవు వెడల్పు ఎత్తు మాత్రమే కాక జీవిత పరిమాణముంది. అది ఒక బడిననాటినుండి అది శిథిలమై కూలిపోయే వరకు గల కాలాన్ని దాని జీవిత పరిమాణ మంటాము. అందుచేత, ఆ భవనం ఆకాశపు మూడు పరిమాణాలలోనూ, కాలంలోనూ కూడా వ్యాప్తి చెందడమే సద్వస్తువు.”

“కాలంతో నిమిత్తంలేకుండా ఏ సంఘటనను కాని, ఏవస్తువుయొక్క మనికినికాని ఊహించుకోలేమునోండి. కాని, కాలాన్ని నాల్గవ పరిమాణంగా ఎట్లు భావించడమో అర్థం కావడం లేదం ”

“నిజమే. ఆకాశానికి కాలానికి చాల విషయాలలో వ్యత్యాసముంది. నిజానికి ఆకాశంవంటి పరిమాణం కాలం గాదు. ఆకాశపు మూడు పరిమాణాలలో దేనినైనా ఒకే కొలబద్ధం—అడుగుబద్ధ, గజంబద్ధ, మీటరుబద్ధ—తో కొలవగలం. పొడవు కొలవడానికి

కొలబద్ధను అడ్డంగా నుంచినట్లయితే ఎత్తు కొలిచేటప్పుడు దానిని నిలువుగా త్రిప్పవలెను. అట్టి చిన్న మార్పుతో ఆకాశంయొక్క మూడు పరిమాణాలను ఒక కొలబద్ధంతోనే కొలవగలము. కాని, గడియారపు డోలకుయొక్క ఊపులుగాని, వాచీయొక్క చక్రభ్రమణంగాని కాలాన్ని కొలుస్తాయి. గడియారం టికెటికమంటూంటే కాలం గతించిపోతూం దని గ్రహిస్తాము. ఆగమనంతో అహోరాత్రులు, దినాలు, వారాలు, పక్షాలు, మాసాలు, ఋతువులు, అయినాలు, సంవత్సరాలుకూడా క్రమంగా గమిస్తాయి. అంతే కాదు. ఆకాశంలో మన ఇష్టానుసారంగా ముందుకి వెనుకకు, పుడికి ఎడమకి, పైకి క్రిందికి తిరుగగలము; తిరిగి తిరిగి, కావాలంటే బయలుదేరిన స్థానాన్ని చేరుకోగలము. కాలంలో ఆసౌలభ్యం లేదు. కాలంలో వెనుకకు పోలేము. మన ఇష్టానుసారంతో సంబంధం లేకుండా, మనం గతంనుండి భవిష్యత్తులోనికి బలవత్తరంగా నెట్టబడుతున్నాము. ఒకక్షణంవద్ద బయలుదేరితే, ఆక్షణాన్ని చేరుకోలేము; అది అనారాధ్యంగా భూతకాలంలోనికి చూయం కావలసిందే. అయితే, ఆకాశానికి కాలానికి ఇంత వ్యత్యాసమున్నప్పటికీ, ఆ రెండింటిని ఒకే కొలబద్ధంతో కొలవలేనప్పటికీ, జగత్తులో భౌతికసంఘటలను వివరించడానికి కాలాన్ని నాల్గవ పరిమాణంగా ఉపయోగించగలమని గుర్తించాలి.

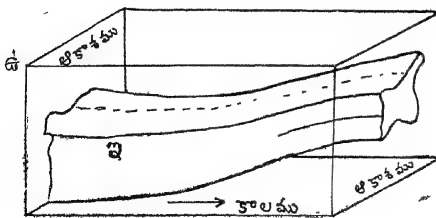
“అది సులభంగాదు. కాని, ఈ క్రొత్త దృక్పథంలో మూడు పరిమాణాల సామాన్యఘనం కాలంలో కూడా వ్యాప్తిచెయ్యున్న ఘనమాతుంది. దాని నొక ఉదాహరణ మూలంగా బోధపరచుకోవచ్చును. ఒకే పొడవు కలిగి సాపుగానున్న 12 పుడకలను కట్టి ఏప్రిల్ 1 వ తేదీని ఒక ఘనాన్ని నిర్మించేమును కొందాము, (చిత్రం 6.) ఒక్క నెలపోయిన తరువాత, మే 1 వ తేదీని పుడకలను విప్పి ఘనాన్ని నాశనం చేసేమునుకొందాము. ఘనానికిగల 8 కోణబిందువులు ఒక నెలపాటు కాలపరిమాణంలో వ్యాపిస్తాయి. అంటే, కాలదిశలో ఈ 8 కోణబిందువులు 8 గీతలను గీసినట్లు భావించాలి. ఆ వ్యాప్తి నూహించడానికి, ప్రతి కోణబిందువుకి ఒక రోజువారీ కేలండరు తిగి

చిత్రం. 6.

లించి, ఒక్కొక్క కోణ గతించగానే ఒక్కొక్క కాగితాన్ని తిప్పకున్నా మనుకోవచ్చు. ఆ విధంగా నాల్గు పరిమాణాల చిత్రం లభిస్తుంది. అదే నాల్గు పరిమాణాల ఘనం యొక్క చిత్రం. ఆ చిత్రంలో ఘనానికి 1-4-54 నాడు దాని పొడవు, వెడల్పు ఎత్తులను నిరూపించు 12 అంచులున్నాయి. ఒక నెలపోయిన పిమ్మట 12 అంచులూ ఉన్నాయి ఈ నెలపాటూ కాలంలో వ్యాపిస్తూండగా, కోణబిందువులు కాలంలో గీసిన 8 కాలపు అంచులున్నాయి. మొత్తంపై, నాల్గు పరిమాణాల ఘనంయొక్క అంచులు 32 అని లెక్కవచ్చింది. అట్లే, 1-4-54 న 8 కోణబిందువులు 1-F-54 న 8 కోణబిందువులు; మొత్తం 16 కోణ బిందువులున్నాయి.

“ఈ ప్రకారంగా ఏ వస్తువుయొక్క నాల్గు పరిమాణాల రూపాన్నైనా ఊహించవచ్చును. అయితే, దానిని మూడు పరిమాణాలలో నిరూపించాలంటే ఒక పరిమాణాన్ని త్యాగం చేయవలసివస్తుంది. చిత్రం 7 లో ‘అటా’ కాలపరిమాణాన్ని నిరూపించు అక్షమ.

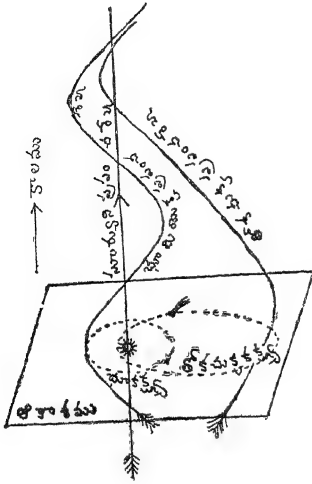

చిత్రం. 7.

ఇది, ‘అటా’లు ఆ కాశ పరిమాణాలలో రండిటిని నిరూపిస్తాయి. రెండు పరిమాణాల ఛాయాజీవియొక్క భౌతికవ్యాప్తిని ‘అ టా’ తలంలో నిరూపించవచ్చును. కాలగమనంతో ఆ జీవి కాలపరిమాణంలో వ్యాపిస్తాడు. ఆ వ్యాప్తి ‘అటా’ దిశలో జరుగుతుంది. ఛాయాజీవియొక్క జీవిత కాలంలో కొద్దిపాటి మాత్రమే చిత్రం 7 లో నిరూపితమైంది. కాని, వాని జీవితకాలం యావత్తు పెద్దదండంతలే దీర్ఘంగా నుంటుంది. అరంభంలో ఈ దండం సన్నగా నుండి, కాలగమనంతో దశసరి ఎక్కువౌతూ, జీవితాంతం నయయానికి ఒక ఉరవను పొంది, మరణానంతరం విచ్చిన్నమవుతానికి ప్రారంభిస్తుంది. నిజానికి ఈ నాల్గు పరిమాణాల దండం అనేకములైన ప్రత్యేకపు పోగులతో ఏర్పడినట్లు భావించాలి. ఛాయాజీవి శరీరంలోని ప్రతికణంవల ఒక్కొక్క పోగు తయారౌతుంది. జీవితకాలంలో ఈ పోగులు చాలవరకు కలిసి ఉంటాయి. జుత్తును, గోశ్వను కత్తిరించినప్పుడవి రాలిపోతాయి కనుక, ఛాయాజీవి కాలాక్షంలో సాగుతూన్నప్పుడు ఆ రాలిపోయిన కణాలకు సంబంధించిన పోగులు తెగిపోతాయి. జీవి మరణించిన తరువాత వాని దేహం శిథిలమైనప్పటికీ ద్రవ్యం అవినాశికనుక ఈ నాల్గు పరిమాణాల దండంలోని పోగులు చెదిరిపోతాయే కాని, నశించవు.

“ఈ నాల్గు పరిమాణాల కాలాకాశ క్షేత్రగణిత పరిభాషలో ప్రతిక్షణంయొక్క చరిత్రను ఒకరేఖ నిరూపిస్తుంది. దానిని ‘ప్రపంచరేఖ’ (World Line) అంటారు. ఒక వస్తువు అనేకకణాల సముదాయం కాబట్టి దాని చరిత్రను దాని కణముల ప్రపంచ రేఖల సమూహం నిరూపిస్తుంది. ఆ సమూహాన్ని ‘ప్రపంచ పట’ అంటారు.

“ఖగోళమూర్తుల ప్రపంచరేఖలు చిత్రం 8 లో చూపబడ్డాయి. సౌరమండలంలోనున్న నూర్యుని, గ్రహాలను, తోక చుక్కలను విశ్వప్రమాణంలో కణాలుగా భావింపవచ్చును. నిజంగా నూర్యుడు ఆకాశయానం చేస్తున్నప్పటికీ సౌరమండల విషయం యోచించినప్పుడు నూర్యుడు స్థావరంగా నున్నాడని భావింపవచ్చును. నూర్యునిచుట్టు భూమి తిరుగుతూన్న

చిత్రం.

కట్టల తలాన్ని రెండు అక్షులు గల ఆకాశతలంగా తీసికొని, దానికి లంబదిశలో కాలంయొక్క అక్షును

నిరూపించవచ్చును. అట్టి నిరూపణలో, స్థావరంగా నున్న నూర్యుని ప్రపంచరేఖ కాలాక్షానికి సమాంతరంగా నుంటుంది. నూర్యుని చుట్టు వృత్తమార్గంలో భ్రమిస్తున్న భూమియొక్క ప్రపంచరేఖ, నూర్యుని ప్రపంచరేఖను పెనవేసిన స్థితిలవలె ఉంటుంది. నూర్యుని చుట్టు దీర్ఘవృత్తాకారంలో తిరుగు తోక చుక్కయొక్క ప్రపంచరేఖ, నూర్యుని ప్రపంచరేఖచుట్టు స్థితిలంగా నున్నప్పటికి ఒకసారి నూర్యుని సమీపించి మరొకసారి దూరంగా పోయి తిరిగి సమీపిస్తుండడంచేత, ఆ ప్రపంచరేఖలో సౌష్ఠ్యం కనిపించదు. భూమియొక్క ప్రపంచరేఖ మాత్రం నూర్యుని ప్రపంచరేఖ చుట్టు సౌష్ఠ్యంగా నుంటుంది.

“ఈ విధంగా, నాలుగు పరిమాణాల కాలాకాశజ్యోతి గణితద్వైతాన్ని విశ్వచరిత్ర యావత్తు ఒక్క చిత్రంలో నిరూపింపబడుతుంది. జగదవయవాలైన అణువులు, జీవులు, నక్షత్రాలు మొదలగు వాటి ప్రపంచరేఖల సమ్మేళనంవలన ఆ చిత్రం సిద్ధిస్తుంది.”

పరిస్థితుల వారసులు

శ్రీ రాధాంబరదా

రాత్రి రాత్రి దాటింది. నిరావాసలాంటి చీకటి జలజలమని రాలతోంది దానికి తోడు మంచు గూడా దట్టంగా పట్టింది. వీధి దీపాలు కుసుకుతూ మరణకాంతిని చిమ్ముతున్నాయి. అది మార్కెట్టు ప్రాంతం. అందుచేత, కుళ్ళిపోయిన కూరలు, ఆకులు, ఆ ప్రాంతాన్ని దుర్గంధంలో ముంచెత్తుతున్నాయి. మార్కెట్టుకు మడివేపుగా ఒక ఇరుకైన సంగు ఉన్నది. పగలా ఆ వీధి బావురు మంటుంటుంది. రాత్రి వేళ ఆ వీధికున్న 'రమ్' మరి చేసి ఉండదు. పగలా "మర్నాదినులు"గా చెబుబావుతున్న గాలినుంచి, రాత్రివేళల్లో, ఈ వీధుల్లో దుర్గంధం మిస్తుంటారు. వీధి దృష్టిలో నీలికీ బొటాకు భేదం లేదు; అవసరమైనప్పుడు ఈ రెంటిని ధరిస్తారు; కానప్పుడు వొంకెసు తగిలించుతారు. కిటికీలనుండి కన్నుని సంగీతము, నవ్వులు, పరిమళాలు, బైటికి ప్రవహిస్తున్నాయి. తిలలు వంచుకొని, ముసుగులు కప్పకొని నడిచే జనం తాలూకు పదవ్యులు ఎక్కువదూరం వినిపించటంలేదు. ఆ జనంలో అన్ని మతాలవారు, అన్ని వర్గాలవారూ ఉన్నారు. అక్కడ మతి యుద్ధాలుగానీ, వర్తసంఘర్షణలుగానీ ఉండవు.

అటువంటి వీధిలోనుండి ఒక వ్యక్తి ఆ రాత్రి వేళ మార్కెట్టు ముందుకొచ్చాడు. అక్కడ నిర్మానుష్యంగా ఉన్నది. మంచు దట్టంగా కురుస్తోంది. చిలికీ అతని శరీరమంతా బిగుసుకుపోతున్నది. వేడి కోసం రెండు అరచేతులూ గబగబా రుద్దుకొన్నాడు. ఆ చెతులతో కండ్లను కాపుకొన్నాడు. అయినా చలి తగ్గలేదు. దిగ్గరగా ఉన్న చెత్త చెదారం పోగు చేశాడు. అగ్గిపెట్టి తీసి ముట్టించాడు. మంచుకు తడిసిన చెత్త 'దురయ్' మంటూ మూలిగింది. మరొక సారి ప్రయత్నించాడు. కాని లాభంలేదు. అతను మంచును, చెత్తను, తనను తిట్టుకొన్నాడు. అయినా చెత్తకు అతనిమీద జాలి కలగలేదు. అది వెలగనని ఛేదించింది. ఇంతలోకే ఎదురు ఆరుగుల మీద వీధి చుప్పడయింది. అతను కళ్ళు చికిలించి అటు వేపు చూశాడు. ఎవరో ఇటువేళే వస్తున్నారు. మొదటివ్యక్తి నడుముదిగ్గర తడుముకొన్నాడు.

కత్తి యధాస్థానంలోనే ఉన్నది. ధైర్యంలో అతని కోడం ఎదురుమాడ్కున్నాడు. అతను సమీపించిన తరువాత పకాలుమని నవ్వాడు మొదటివాడు.

"హరి! నువ్వెలా ఎదవా! నీమ్మనూని కా బయపడ్డాను. ఒకయ్యల పోలిక వాడేమో నని నానె పిరికిపడ్డాను తమ్ముడూ" అన్నాడు మొదటివాడు రెండవవ్యక్తి ముద్దేశించి.

"పోలికగాను - ప్రావీణ్యపుగునూడా రాత్రి యాదృశపుకి రాను నెల్లా? ఎవ్వరికనున్నా కాల్చి వొచ్చాడో ... .. ఒక్క గబ్బుకే తా" అన్నాడు రెండోవాడు "గా" అన్నప్పుడు చికిరిక పేసి, ఇద్దరూ నవ్వుకొన్నారు. ఇద్దరూ కలిసి మంట చెయ్యటానికి ప్రయత్నించారు. వీధిలేక చెత్త లాంగిపోయింది. "దురయ్" మంటూ, పొగలు చిమ్ముతూ మంటసాగింది చెత్త. గాలి ఆటలేదు. అందుచేత పొగ అక్కడి దక్కడనే దుబ్బవేస్తోంది. ఆ పొగకు చిట్టకట్ట మంటలే ఆ మూడుమహారు న్నాయి. ఇద్దరూ ఓడి, మంటను పెద్దది చేశారు. 'నాపారం' లోని 'నానం'లాగా మంట పెద్దది కాసాగింది క్రమక్రమంగా. చీకట్లను ముందుకు నెట్టి, మంట వెలుగు నీరసంగా, తడిసిన రోడ్డుమీద ప్రాకు తోంది. ఎర్రనిమంట కాంతికి, వాళ్ళ ముఖాలు భయంకరంగా కనిపించుతున్నాయి. వెలుగు నీడలు అలలులాగున, వాళ్ళమీద కదుల్లాడుతున్నాయి.

"అట్లావున్నా వేంభాయ్? ఇయ్యల ఎక్కడా గిట్టుబాటు కాలేదా యేదిరా? ముకం యెల్లాడే కావ్?" అన్నాడు రెండవవాడు; మొదటి వ్యక్తిని మాస్తో.

"ఎవరీ ముఖం చూశానో గానీ, ఏమీ గిట్టు బాటు లేదు తమ్ముడూ! లేకపోతే మన మిట్టా ఉంటామో ఉండమో నీకు తెలవదల్లా."

"ధన! అట్లా అనబోదు" అన్నాడు రెండవ వాడు. "ఆ మాటన్నావంటే నేను నన్నే చొప్పు కోను; యిల్లా రోకరకుమేందిరా ఎర్ర ఎదవ! నీకోస

మని—ఎవడా తలుపులు తెరుసుకొని నివరపా య్యెది? నిద్రబామ్మేముంగల అన్నీ బద్దరంగా చూస్తూని భుజిస్తాడు. మరి దొంగతనం సెయ్యట మంటే నునాకా అనుకొన్నావంట్రా తమ్ముదూ” చెప్తాడు కాస్త మంటునిగానే సేస్తో అన్నాడు.

“ముయ్యరా నోరు పెంటిముకం నాయాల. ఒకేయ్! నేను నీకంటే బుర్రగలమణిని సేరా! మొన్న నిండు బన్నులో, చపకేమని పర్చు కొట్టే శాను. ముందు స్టీప్లో ఇనిస్ చేతురు కూసానిఉన్నాడు. అడక్కడ ఉండం గానే మని తడాఖా నూపించాను. రా... నూటరూపై వైచిలుకు గిట్టినాయి అనుమంట ప్పడు నీలోటి నాయాతై, ఆకన్నీ యిరగదొక్కకు చేచ్చాను. అన్నీ కోసాలూ మనియ్ గావురా తమ్మున్నా! దాని అనుష్ఠం కిలిపిరావాల.....సత్తే గాని...ఏదీ...ఒక బీడిముక్క యిచ్చుకోమ్మా...”

“చియ్యాల నియంటికి నాయిల్లు ఎదురా... నేనే నిన్నుడుగుదా మనుకొంటుంటే”

“కొయ్యరా నా చిరా కొయ్! ఒకే..... నేను అసలు మాదర్ ఫేవర్ లండికొడుకుని. ఆవిలి నే పేగులు లెక్క పెట్టాను...తియరా ముందు బీడి!”

“అమ్మతో డన్నయ్య! ముండమాపి బీడి కోసం నే నబద్ధమాడతానంటరా! నువ్వు గామటి: పాతిక రూపాయలు రెయిలు చేపన్నో కొట్టేసి, కాపీకి పామూ డబ్బు లపిగి తేలేపన్నావుగానీ, నేనే అయితే గిరిగిరిగిరి తిప్పి మొకాస యేనేవాణ్ని తెల్పా?”

“సూరన్న కియ్యాలివ్ పద్దాలుగు యియ్యాలికి గూడా యియ్యలేదుగానీ, యిడేంవో గిరిగిరా— గిరిగిరా తిప్పి మొఖమిడ్ల విస్తాడంట! ఏందిరా నీ జొంద నువ్వేనేది?”

“ఆ లాట్లముఖం నాయాల నీతో పెళ్ళుకు నేడిశాడంటరా! అడు నాకు నాలుగుపట్లు బాక్లి ఉన్నాడు. నాయి నాకిచ్చి ఆడి డబ్బు ఆణ్ణే పట్టు కెలమను ఎవుడిక్కావాలి ఆడి ముండమాపి పద్దాలుగు?”

“అసలు మీ జూదగాళ్ళలో నే ఉందిలేరా ఈ రోగం. ఒకడికి, యింకోడికి, పడదు. ఎప్పుడూ బాక్లి మీ...నాతోరారా భాయి, బాగుపడుదువు గాని...ఏందిరా అది? అటు నూడు తమ్ముదూ! ఎవురా ఆ వొచ్చేది?”

మొదటివాడు మార్కెట్టు వేపుకు వేలు చూపిస్తూ అన్నాడు. ఇద్దరూ ఆత్రుతగా అటువేపు చూశారు. పావునిమువం లోపుగానే చురొక వ్యక్తి తూలు కొంటూ అక్కడికొచ్చాడు.

“ఓరి! నువ్వుట్రా మనిలోడా! రారా మని లోడా రా! కాసేపు నువ్వునూడా సలికామిగా” అన్నాడు రెండవవాడు.

“అదుగండుకే బాబూ వత్తావుండాను. సలి —మరి కొరక్క తింటావుంది బాబూ! నిద్రపట్టలేదు.. కడుపులో వొకటే మంట. హారేరాం! హారేరాం” అంటూ మంటకు దగ్గరగా జరిగాడు ముసలోడు. రెండు చేతులు మంటమీదచెట్టి చలి కాపుకొంటు న్నాడు.

“ఏవూరు తాతా మంకి” అన్నాడు దొంగ.

“మాది కాణాదూరం బాబూ! ఆపి చితిక లేక యిదేగి మొచ్చినాను” అన్నాడు ముసలోడు చిలికి గజగజ వొణికిపోతూ.

“ఈడ బాగా జరుగుబాటవుతుందా తాతా నీకు?” అన్నాడు దొంగ.

“ఏం పెప్పను బాబూ! పొద్దల్లా ‘హారేరాం హారేరాం’ అంటా ఆపాన అరిగితే మాపిలెలకి బొక్కడు బువ్వ చొరకటం పెలయం; నిన్నా, యియ్యాల—ఎవరి మొకం నూశానో గానీ బాబూ! ‘యిదిగోరా ముసలాడా!’ అన్న తల్లేలేదు. ఏం పెప్పను బాబూ నా గోడు...అయ్య! బాబులూ!! మునీలాణ్ణి, వక్క రవ్వ పుగాకు తుంపుంటే పారేయించండి బాబులూ! మీకు పున్నె మంటాది” అన్నాడు బిచ్చగాడు, ఇద్దరివేపు ముఖం తిప్పుతో. “పొద్దున్నించీ నీన్నెతుంపన్నా యేసుకో లేదు బాబయ్యలూ!”

“నేనూ ఇంకాకట్నించి బీడి కాల్పలేదు ముసలయ్య!” అన్నాడు దొంగ. రెండవ వాడినెపు చెయ్యి చూపిస్తూ. “వాడిదగ్గరకూడా యిల్ల. ఉంటే యిప్పించేవాణ్ణే”

“పోనే బాబూ! రాముడికి దయకలగలేదు... అయితే—నువ్వేం వేత్తావు నాయనా?” అన్నాడు ముసలాడు, ఆరిపోతున్న మంటను ఊదుతో.

దొంగ—ఒక క్షణం బిచ్చగాడి ముఖంలోకి చూసి తలదించుకొన్నాడు. తను దొంగతనం చేస్తానని అతనితో చెప్పటానికి సిగ్గుపడ్డాడు. అతనితో చెప్పినంత మాత్రాన ప్రమాద మేమిలేదని దొంగకు

తెలుసు. అయితే నేం? తను చేస్తున్న పని “నీచ”మైనది! ఏమాలనో అతని అంతరాత్మ హెచ్చరిస్తోంది గావును. దొంగ పలకలేదు. బిచ్చగాని ప్రశ్నకు జూదరి సమాధానమిచ్చాడు.

“నువ్వే నీ పనేలేతాతా! నువ్వేమో—కానీ, దమ్మిడి, బువ్వ, అడుక్కంటావు. మా తమ్ముడేమో...” అన్నాడు జూదరి, కిసుక్కున నవ్వుతూ “మా తమ్ముడేమో—మరే—రాత్రిళ్లు వొందలు, వెలు, అడక్కుండా చమయించేస్తుంటాడు. అంతే తాతా!”

“దొంగతనమా బాబూ!” అన్నాడు బిచ్చగాడు. ఆ మాట విన్నతరవాత కొంచెం వెనక్కు జరిగాడు బిచ్చగాడు.

దొంగముఖం చిన్నబోయింది. తను ‘ఫలానా’ అని జూదరి చెప్పకుండా ఉన్నట్టే బాగుండు దనుకొన్నాడు. అయినా మించిపోయింది దివ్యుడు. తనమీ చెయ

“దొంగలసం పాపం బాబూ! ఆనిక్క నీకే మయినా కోపం రానియో! ప్రేమాచకంగా చెపుతున్నాను. సచ్చిన తరవాత యమలోకంలో—ఈ పాపకరమమంతా అనబరించాలి” అన్నాడు బిచ్చగాడు, రెండుచేతులూ జోడించి భగవంతునికి నమస్కరించుచూ.

“నువ్వన్నమాట నిజమే తాతా!” అన్నాడు జూదరి మరి కొస్త చెట్లను మంటమీదికి తోస్తూ. “కల్లందిమా గుకంగా నివరబోతుంటే—సాటుగా—వాళ్ళ కష్టాంతం కాజెయ్యటం మోసమే తాతా! ఈ ఎదవనాయల నేను పెరితే యినిచ్చుకోబట్లేదు. నువ్వన్నా నెప్పు తాతా!”

ఈ మాటలో దొంగ కోపం కట్టలుతెగింది. అసలే అణిసి జూదరిమీద, ఇండాకటినుండి కోపం రేగుతోంది. అతకాశం కోసరం ఎదురుమాస్తాన్న అతనికి; జూదరి దొంగలనాన్ని ఎద్దేవాచేయటం ఆసరాగా తీసుకొన్నాడు.

“ఓరి! నోరుముయ్యరా ముండామోసి! మోసం ఉండల్లా—ఆ మాటకొస్తే జూదంలోనే ఉంది.” అన్నాడు దొంగ బిచ్చగాడివైపు తిరిగి. “జూదమాట్టం మోసంగాదా తాతా?”

“మోసమే బాబయ్యా మోసమే” అన్నాడు బిచ్చగాడు; కాదంటే ఏమి కొంప మునుగుతుందో నని.

“కాదు” అన్నాడు జూదరి బిగ్గరగా. “రాజాగా ఆదేశం, అప్పట్నుంటే గలుస్తాం. లేక పోతే వాడిపోతాం. ఇందులో ఎప్పుడి కష్టా కష్టటం లేదు. మరైతే ఇదట్లా మోసమవుద్ది?”

“అసలియ్యన్నీ లెక్కే బాబూ! కష్టపడి పని నేసుకోవాలి. దానికి సాటి యీ ప్రేమించకంలోనే లేదు.” అన్నాడు బిచ్చగాడు.

“కష్టపడి నువ్వేం యెనకేకావు తాతా?” అన్నాడు జూదరి, బిచ్చగాడి నాదాన్ని గుతరామా ఒప్పుకోక. “కష్టపడేవాడికి—నిజంగా యిది రోజులు గావు. ఆమాటకొస్తే—జూదమాట్టంగా క్షరం కష్టం గాదా తాతా? ఏం మూడవం? కష్టం గాదా?”

“హాయిగా—నీపట్టున కూకొని ఆడటం కష్టమా? కష్టమంటే నాచే చెప్పకోవాలి. ఎన్ని గొడబలు! ఎన్ని బాదలు!! గోరులు చూకాలి. కన్నా రెయ్యాలి. ఇంట్లో ఎప్పుడూ తేవకుండా నూడాలి. ఇంకే ఎదవనాయలన్నా కనిపెట్టుకొంటేమో గెయించుకుంటాది. ఇంత నేనే—ఒక్కోడి కొంపలో ఎండి పల్లమైనా ఉంటుంది. వైకినా తీరం—యమడాబుగా ఉంటారు. నాకష్టంమందు—నీదేపాటి కష్టం? ఏంతాతా నువ్వేవ్వ?” అన్నాడు దొంగ, తాత భుజాన్ని పట్టుకొని కడుపుతో. బిచ్చగాడు బీత్తరహయ్యాడు ఆ పూవుకు. అను ఏవో పోకటి చెప్పాలి. చెప్పకుండా ఉరుగునలానికి బీత్తేడు. ఎటు చెప్పటం? బిచ్చగాడు ఈతికమకతో గుంజుకులాడు తున్నాడు. అప్పట్నుకాస్తా అంతలోకే, కాళ్ళిడ్లు కొంటూ వొకస్త్రీ ఆ మంటచగ్గర కొచ్చింది. ముఖం కొంచెం అణిసిట్టున్న దాస్త్రీకి. తెల్లటివీర కట్టు కొన్నది. తల్లీ ఏవో పూలు ప్రక్కకు జారాయి. బిచ్చగాడు ఆస్త్రీనిదూసి కాండించి ఊరగాడు.

“ఇక్కడికి గూడా నువ్వొచ్చావే గుడిసేటి దానా! నీముఖంనాస్తే పంచుహాతకాలు తగుల్తాయి. హరేరామ, హరేరామ” అన్నాడు బిచ్చగాడు, మంటకు మరికొంచెం దగ్గరగా జరిగి.

“ఏంజే యియ్యాల యిట్లావొచ్చావే? ఈపూట బేరం తిగల్లా?” అన్నాడు జూదరి.

“లేదుబావా!” అన్నది స్త్రీ అతని పీపుదగ్గర కొచ్చి. “ఇప్పుడువాకా చూసిహాసి వొచ్చున్నా”

“సిగ్గా శరమా లేదంటే నీకు?” అన్నాడు బిచ్చగాడు, స్త్రీపేపు అసహ్యంగా చూస్తూ. “పో

ముందు ఇక్కణ్ణుంచి. ఊరి పోవేం?” అన్నాడు చేతికర్ర చైత్రే.

“ఈ ముసలాణ్ణి ఇక్కడి కందుకు రాని చ్చాపు బావా! వీడి పెళ్ళాం వింకొందిలి మరోడితో లేచిపోయింది. అన్నట్లుంటే వీడికి ఆదాం లేనే కోపం!... సరేగానీ... పెద్ద బావా! ఒక రూపాయ ఉంటే అప్పయ్య. నాటు పెడదాం” అన్నది శ్రీ.

దొంగ సకాలుం నవ్వాడు. నివ్వి—“నీ కంట మంది చావలే పిల్లా?” అన్నాడు. “ఇట్లా కనపడ్డోడి కల్లా కమ్మర్తి పడకపోతే ఎప్పుడో వొకాణ్ణి సేర బట్టకొని నికరంగా ఉండకపోయ్యేవంటే.”

అతనిలోని జెలసేహూలం దుర్బలంగా మూలి గింది అటూ.

“ఆ సంగతి నేనూ చెప్పాను భాయీ! ఈ తొత్తు కూతురు యిదిపిచ్చుకోలేదు” అన్నాడు జాడరి.

“అన్ గడ్డి. నువ్ జెప్పింది కానా బాగుండాది బాబూ! అట్లా సేస్తే బగమంతుడు గూడా మెచ్చు తాడు” అన్నాడు విచ్చగాడు; ఆ శ్రీ అట్లా బతి కటం అతని కిష్టం లేదు. తను రోజూ ఆవిడ చర్యలు చూస్తోనే ఉన్నాడు. ఒక్కో రాత్రికి నలుగురైన గురు మనుషులు మారటంగానూ తనకి తెలుసు. తన భార్యగూడా తన నోదిలిపల్లి యిదే వృత్తిలో ఉండే దని విన్నాడు. ఆ కత్తును ఈవిడమీద మాపుతున్నాడు విచ్చగాడు.

“అసలు మొగ్గోళ్లంతా గాడిద కొడుకులే! ఆ మూర్ఖనారాయణ నాదగ్గరే ఉంటే, నేను మరొక మగాడికి వొగ్గేదాన్నే కాను. ఉద్యోగం ఉన్నంతి కాలం ఉన్నాను నాతో. తరవాతి నెప్పకుండా పోయ్యాడు. ఇంక నేనెం చేసేది? కడుపులోకి అన్న మెట్టా వొచ్చుడికి ఆ సంగతి చెప్ప!” అన్నది శ్రీ. తను గూడా మంటదగ్గర కూచుని.

మంట మెల్లిగా మండుతోంది. ఈలోపుగా దొంగ మరికొంత తక్కు, కౌగితంముక్కలు, ఎండు అరిటాకు పీతలు, చెదారము తెచ్చి పుప్పవేశాడు.

“హరేరాం—హరేరాం. మంచి కాస్తీ చేశాడు రాముడు నీకు. కావల్సిందేలే నీకు. హరేరాం హరేరాం.”

“ఈ ముసలాడి సనుగు చేమిటికి చెడబావా!” అన్నది శ్రీ “వీడిని వెళ్లగొట్టు. ఎప్పుడూ కుక్క

లాగా వాగుతుంటాడు... స! గాని... నువ్వన్నా ఒక రూపాయంటే యియ్యి... రేపు అన్నాని లేదు. రెండు రోజుల్లో ఇస్తా మ్లా. ఏం బావా?”

“ఈటూల వీడిముక్కకు టికాజా లేదు నా దగ్గర” అన్నాడు జాడరి.

“మనంపర పనీ వొకటిగా నే ఉంది. చెయ్యి రిని పనులు చేస్తున్నాం. అయినా పొట్టి గివవట లేదు. ఛి ఛి! అసలు మన బతుకులే హాడుబతుకులు. మన జన్మమే ముదప్పపు జన్మ” అన్నది శ్రీ.

“అన్ గడ్డి! చెయ్యరానియి సెయ్యబలే రామ సెంగ్రుడు మన కీగతి రాకాడు. ఏ జలమలోనో మంచి సెనుకొన్న పాపకరముం యిది. ఇప్పు సెబగి పన్నాం —హరే రామ హరే రామ.”

మంట పూర్తిగా ఆరిపోయింది. ఎవ్వరూ తిరిగి దాన్ని రగిలించే ఉద్దేశ్యంలో లేరు. మంచు ఇంకా పడుతూనే ఉంది. నలుగురూ, కాల్లు ముణుడుమోని, చేతులు మోకాళ్ళమీద బెట్టుకొని మంకి ఆరిన కుప్ప కేసి చూస్తున్నారు. ఎవ్వరూ పలకటంలేదు. సన్నని గాలికి, కాలి మసిఅయిన కుప్ప, మెల్లిగా కదులు తున్నది. దూరంగా—పోలీసు బూట్లదవ్వను ‘అక్కా—అక్కా’ చుని వినిపించుతోంది ఎక్కడో కుక్క మొరుగుడు, టైలుకూలి. వాతావరణం గంభీరంగా ఉన్నది.

ఆ గంభీరతను ధొంగపరుస్తో, ఏదో అశాంతు దవ్వను క్రమంగా దగ్గరవసాగింది నలుగురూ అటు కేసి చూశారు. ఒక వ్యక్తి వాళ్ళవేసే చొప్పున్నాడు. మరి కాస్త చెత్తనువేసి, దొంగ; మళ్ళా మంట చేశాడు.

“బాబ్బాయి! నీకు పున్నెముంటాది. కాస్త పుగాకుముక్క నోట్లోకి యిప్పించు బాబూ!” అన్నాడు బిచ్చగాడు కొత్తగా వచ్చిన వ్యక్తిని.

దొంగ అతని వాలకాన్ని జాగ్రత్తిగా కని పెట్టుతున్నాడు. జేబును పరిశీలనగా చూస్తున్నాడు. శ్రీ అతనిని అలవాటు ననక—ఆకరించ చూస్తున్నది. అతనుమాత్రం వాళ్ళందరూ పరిశీలనగా చూస్తున్నాడు. అతని ధోరణికి వాళ్ళు కొంచెం విడియపడ్డారు. అత నెవరో అధికారమో నని వాళ్ళ అనుమానం. తిప్పుకోవటం మంచిదేమో ననుకొంటున్నారు.

ఇంతలో—

“ఎందుకు నాస్తపలా చూస్తారు?” అన్నా డాయవకుడు: “నేనూ మీలాంటిమనిషే! నే! కొంచెం నాగ్నాడా చోటివ్వండి. చలి కాచుకొంటాను”

“అయితే నువ్వు దొంగతనం చేస్తావా, జూద మాడతావాచాబూ!” అన్నాడు బిచ్చగాడు.

యువకుడు మెల్లగా నవ్వాడు.

నవ్వి—

“నేనలాంటివేమీ చెయ్యను తాతా! కానీ చేసేవాళ్ళిందరూ నాకు స్నేహితులే” అన్నాడు.

“అయితే శమాత్రాలను బట్టి నేమిందుతుంటావా బాబూ! హఠేరాను హఠేరాను. ఇయ్యాల ఎనుమంటి వోళ్ళపాలబడ్డాను!!” అన్నాడు బిచ్చగాడు.

“ఇదుగో! నామాట వినుతాతా!” అన్నాడు యువకుడు—“దొంగతనం, జూదం, మోసం... నిజంగా తప్పులు గావు. ఈ చేస్తున్నవాళ్ళందరూ, కావాలని చెయ్యటంలేను. వాళ్ళ స్థితిగతులే వాళ్ళ నట్లా తయారుచేశాయి పరిస్థితులు బాగుపడినకోజూన, చాలామందికంటే వాళ్ళి మంచిగా బ్రతుకుతారు.”

ఒక్క బిచ్చగాడు తప్ప, మిగిలిన వారందరూ ఒకరినొకరు చూసుకొన్నారు.

“ఏమోగానీ బాబూ!” బిచ్చగా డన్నాడు. “సెరిరం పదునగు బతికేదిమాత్రం—ఇక బనులులో బాగుపడదు.” స్త్రీచేపు ఊశాడు.

“పొరబాటు పడుతున్నావు తాతా!” అన్నా డాయవకుడు నవ్వుతో. “బాగుచేస్తే—ప్రపంచంలో బాగుపడనిదంటూ ఏమీ లేదు. ఈ కిటుకు చాలామందికి తెలిదు. అంతిదాకా ఎందుకు? ఇటీవలి దాకా నాకే నమృతంలేదు. కానీ ఆలోచిస్తే మొదట నేనుకొన్నది ‘తప్పు’ అని తేలింది. మా సంఘంలో అటువంటివాళ్ళను—ఎందరినీ చేర్చించాము. వాళ్ళకు తిండి, గుడ్డా, యిల్లు, ఊరికే యిచ్చాము. చేతిపనులు నేర్పించాము. ఇప్పుడు వాళ్ళు చాలామంచిగా బ్రతుకు తున్నారు. కొందరికి పెళ్ళిళ్ళు చేశాము. చిక్కగా కాపరాలు చేసుకొంటున్నారు. అంతిదూరమెంగుకు? నీసంగ తేమిటో చెప్ప. నువ్వు—ఇక్కడేంచేస్తుంటావు తాతా?”

“బిచ్చమనుకొంటాను బాబయ్యా!” అన్నాడు బిచ్చగాడు.

“నీకు తిండి, గుడ్డ, కొంప, ఉన్నయ్యనుగో. ఇంకా నువ్వు బిచ్చమెత్తుకొంటావా?”

“గూత్ ... ఈ పాడు పని ఇంకెందుకు నేస్తాను బాబయ్యా?” అన్నాడు బిచ్చగాడు “అయి లేకనేగా బాబయ్యా ఈ తిప్పలు.”

“చెయ్యవుగాదా! అట్లాగే దొంగలు, వ్యభిచారం చేసేవాళ్ళు, తాగుబోతులు, దున్ను... ఒక రేమిటి? ఈ రకాలవా ర్థంధరూ ఏమో కొన్ని లోపాలుండే ఈ వ్యభిచారి దిగాలు. ఆ లోపాలేమిటో సరిచేస్తే ఇంకా వాళ్ళెందుకా పాడుపను చేస్తారు?... ఇదిగో! నేనా పనిమీదనే ఈ స్థూరీచ్చాను. ఇంకా గెండురోజు లిక్కడ ఉంటాను. నీకు తెలిసినవా ర్నిల్లా ఇటువంటివా ర్నిక్కడన్నావుంటే నాకు చెప్ప తాతా! నేను సంఘంలోకి తీసుకొంటాను” అన్నా డాయవకుడు అందరినీ దూస్తో.

“దొంగలకు పెళ్ళాంబ్బిలుంటే—వాళ్ళకు గూడా పనులు మూపించుతారంటండి” అన్నాడు దొంగ.

యువకుడు నవ్వాడు.

“ఆ... వాళ్ళకుగూడా ఏమో ఆదురుపు మాపెడతాం. మా సంఘం చేస్తున్న పనే అది.”

“దీనివల్ల మీకేం లాభం ఉంటుందండీ!” అన్నాడు జూదరి.

“మాకు వేరే లాభా లక్కలేదు. మనిషి—మనిషిగా ఉంచటమే మాకు కావలసిందల్లా.”

“మీ రక్కడఉంటారో నేప్పండి బాబయ్యా! నేను మీపాదాలదిగ్గర బతుకుతాను. ఇంకా నేను ముస్లి అడుక్కోలేను బాబయ్యా! ఇయ్యాల పొద్దున్నించి—బొక్కెడు బువ్వ తినలేదు బాబయ్యా!” అన్నాడు బిచ్చగాడు యువకునికి నమస్కారం చేస్తో.

“నాకొక చోటనే జేమిలేదు తాతా! అనసర మయితే ఈరాత్రి నీదగ్గరే ఉండిపోతాను... మాడు తాతా! నీ చెప్పరు?” అన్నాడు ప్రక్కవారిని చూస్తో.

“అతి సుపయోగించిన గౌరవనాచకానికి దొంగ, జూదరి లిద్దరూ రిచ్చపడ్డారు. తమ జీవితాలను అతనితో చెప్పకొన్నారు. తమకీ వృత్తులంటే యిష్టం లేనేలేదన్నారు. ఇక గతిలేక చేస్తున్నా మన్నారు. ఆమాత్రం అంజధారికితే ‘నీతి’గా బ్రతుకుతామన్నారు. తమ జీవితాల్లోని నీచత్వ మతిను ఎత్తి చూపించేసరికి—వారిలో—ఏ మాటనో అణగివున్న మానవత్వం నిగ్గుపడ్చింది. తాము చేసిన పనికి పశ్చాత్తాపపడ్డారు. వాళ్ళ కతిను అధియ ప్రదానం చేశాడు.

“పే వెవరు?” అన్నాడతను స్త్రీ ముద్దేశించి.

“దాం దొక ముదనవ్వు బతుకు బాబూ! పెతి పోడికి వొల్చుగించి బతుకుతుంటిని, నూడండి. ఇరవై నాటలే దింకొ. అప్పుడే పీసు పీసు అయింది. దాన్ని గూడా తను సంగంలో నేర్చుకోండి బాబయ్యా!” అన్నాడు గొంగ.

“పాపం!” అని నిట్టూర్చాడు యువకుడు.

టూరింసుండి మూడు గంటలు, గాలిలో తేలుతూ విసిపించాయి.

“మెరుక్కి కలుసుకోన్నందుకు నా చాలా సంతోషంగా ఉంది. మీ బోటివారంతా పూర్తిగా సహాయపడితేనే కానీ, మా సంఘం మంచిస్థితికి రాదు. ఈ సంగత—ఇంకా—మిగతా వాళ్ళకు గూడా చెప్పండి. చెప్పి వాళ్ళనుగూడా మన సంఘంలో చేర్చించండి—పోతే—ఇదిగో! చరిత్ర మేముటో కనుక్కోవాలి. అందుచేత నే నీ రాత్రి వీధిబ్బడుంటాను” అన్నాడు స్త్రీని చూపుతూ యువకుడు. “ఉదయం—మీరు నన్నిక్కడ కలుసు కోండి. వెళ్ళిరండి. నమస్కారం.”

“చిత్రం - చిత్రం” అన్నా రగదరూ.

వాళ్ళిద్దరూ బయలుదేరారు.

పోవలో—

“మీ రెక్కలుంటున్నారండీ” అన్నాడా యువకుడు.

ఆమె చేతులతో ముఖాన్ని కప్పకొని క్లి సక్లి పడ్డది.

“ఏడవకండి. ఏడ్చి మీరు సాధించే జేమీలేదు. గతించినదాన్ని తిలుసుకొని మనసు చెబుతుకో కండి. న్యాయానికి, నువ్వేమి తప్పుచేశావు? దరిద్రం నిన్నా పనిలోకి నెట్టింది. నువ్వెవరినీ మోసం చెయ్యలేదు. గతిలేక నిన్ను నువ్వు అమ్మకొన్నావు. తప్పు లేదు. నీది తిప్పని దూషించే పూచి జనంలో, ఏ వొక్కడు నిన్నురుకొన్నా— నువ్వీ వృత్తిని చేసి ఉండవు.....ఇందులో నీ తప్పేమీ లేదు. నువ్వు విచారించుకోకు...చూడు...అలా ఏడవ బోకు. పరిస్థారం నేను చెబుతాను” అన్నాడు యువకుడు. “మీ రెక్కలుంటున్నారా?”

“రండి పోగాం” అన్న దావిడ ఏడుపు దిగ మింపుకొని.

ఇద్దరూ ప్రక్కబీధిలో పడారు. ఇళ్ళలో నుండి యింకొ, నవ్వులు, సంగీతాలు, వినిపించు

తూనే ఉన్నాయి. కొందరు ముసుగులు కప్పకొని చరచరా బైటికి వెళ్తున్నారు. మరికొందరు పిగుల్లో నిలబడి బేరాలాడుతున్నారు. అంతా నిశ్శబ్దంగా జరిగిపోతోంది. వీళ్లను గమనించినవారే లేరు. పోయిపోయి, బీధిచివర మరొక సందులో ప్రవేశించారు. ఆ మూలమేడమీదిగది తాళం తీసింది స్త్రీ. అగోక చిన్నపైజా గుహ. ఒక్కటే మంచం ఉన్నది. మంచం క్రింద కుండలు, టబ్బు ఉన్నాయి. గూగ్లో నూనె సీసా, దువ్వెన, అద్దం వర్తనాలున్నాయి. గోడలనిండా తమలపాకుల ఉమ్మెచ్చార లున్నాయి.

“నెలకు పదిహేండు రూపాయల అస్సెయివ్వాలండీ దీనికి. తిన్నా, తినకపోయినా రెప్పడు ఒక్కరోజు ఆలస్యమయితే మార్క్స్ కోడు. ఊళ్లో—మాబోటోళ్ళకు యిల్లివ్వరు” అన్న దావిడ.

“ఎంత ఘోరం గా బ్రతుకుతున్నావు?” అన్నాడతను భారంగా.

ఇద్దరిమధ్యా నిశ్శబ్దం. బైట ఏవో అదుగుల చివ్వడు, వాళిలిదాకావొచ్చి ఆగింది. అతిను చెవులు రిక్కించాడు. తలుపు తట్టిన చివ్వడు. ఆ పంటనే “కాఫీ ఉందా?” అన్న ప్రశ్న.

“లేదు” అన్న దావిడ కిటికీదగ్గరకొచ్చి.

“ఏమిటి?” అన్నాడతను ఇదేమిటో తెలియక.

“పోనీండి...ఇంక నానోటిమీదుగా ఏమి చెప్పిస్తారు? పాతి అలవాటు ప్రకారం వచ్చాను” అన్న దావిడ సిగ్గుపడుతో. “ఇంతకు సిద్ధపడ్డా పట్టి గవవ డండీ! ఇవ్వాలే పస్తుపడుకొన్నాను”

అతని ముఖం వికారంగా మారిపోయింది. హతా భుజులాగా దిగజారి పోయాడు. చిరుచేమటపోసింది. పావునిమిషం ఆలోచించాడు. తర్వాత ధరాలున లేచాడు.

లేచి-

“ఉండు...ఇప్పుడే వస్తాను...” అని చెప్పలు తోడుగుకోబోయాడు.

“ఎక్కడికండీ?”

“నీ కేమన్నా తినేందుకు తెస్తాను. నన్ను శృనివ్రస్స...నువ్వలా తిండిలేకుండా ఉంటే నన్ను చూస్తూ ఉరుకోమంటావా? ఇప్పుడు...పావుగంట లోగా వచ్చేస్తాను. నాదగిర బుచ్చి ఉన్నది...”

“ఈ అపరాధస్వభు ఎక్కడా కొట్టుండవు. అయినా ఇట్లా పస్తులుండటం నా కలవాటైంది.

డబ్బులేక కొడు నేను పన్నున్నది. నా దగ్గిగాఉంది డబ్బు” అన్న దామె గూఁగొడన్న డబ్బిమూత కోప దీస్తా.” ఇవిగో! చూపండి. ఇందులో పది గూపాయలున్నాయి.”

“అయితే మనెందుకు అన్నం తినలేదూ?”

వొదిలి పెట్టాలి. పదకొండు రూపాయలకుగాను, పది రూపాయలు పోసచేయను. ఇంకా ఇందులో తిండి కోసం ఖర్చుపెడితే పెటా ఇవ్వను అదే?” అన్న దామె తిరిగి డబ్బిని గూఁగొకి గిర వాటేసి.

“ఎటువంటి కష్టాలనుభవిస్తున్నావు నువ్వు.” అన్నాడతను తానె గా మంచందూడ నశించువల్పు. “రేపటితో నీ బాకాన్నీ విచ్చిపోతాయి. ఈ మురికి గదిలో, ఈ పరిస్థితులమధ్య ఉంచటానికి ఇదే ఆశురు రాత్రి. రేపటి వేళకు—చూయగా—మా సంఘం గదిలో ఉంటావు. తరవాత—ఎవరో వోక మంచివాణ్ణి చూసి పెల్లిచేస్తాము. నీ జీవితం గుంపుగా నెట్టివారిపోతుంది”

“నే నీక పెల్లి చేసుకోనండీ! పెళ్లంటే నే నాకు డోకు పుకుతోంది. నే నిలాకే—ఏదో కష్టం చేసుకొని బతుకుతాను” అన్న దామె బెడతెలు అడ్డంబొది వాలుతున్న పురుగుల్ని చూస్తా.

“ఏమిటి?” అన్నాడతను, మంచంనుండి పొంటి చేతివొది లేచి, వారకా కూచుని.

“ఒక్కరెండ్రి. ఒకసారి చేసుకొని ఏ మనుభవం చూసు గనక రెండవసారి చేసుకోమంటారు?”

“పోనీ...చాలా మంచివాడు...మాటవరసకు ...నేను చేసుకొంటా నంటా ననుకో! నన్నుగూడా కావంటావా?” అన్నాడతను ఆమెవైపు పరీక్షగా చూస్తా.

ఆమెగూడా అతనివైపు—క్షణకాలం రిచ్చపడి చూసింది.

“మీబోటి గొప్పవారికి నేను తగినదాన్ని కాదండీ! మీ పొదాల దుమ్ముమాత్రమైనా చేయను. నన్ను మీ రట్లా అనబోకండి” అని ఆమె వంగి అతని పొదాలు పట్టుకొనబోయింది. అత నామె భుజాలు పట్టుకొని లేవదీశాడు.

“అట్లా అనకు. నీవంటి అనాథలను ఉద్ధరించటంలోనే పుణ్యమున్నది. భగవంతుడు గూడా ఆశీర్వాదిస్తాడు. నీకేమీ అభ్యంతరం లేకపోతే—

మా సంఘానికి వెళ్లంగానే—చురం—పెండ్లి చేసుకొందాము. మంచిని గౌరవించటంలో అబ్బురం లేదు. చాడను మంచితీకి లేవటమే గొప్పపని. ఏమంటావు? నీ కిష్టమే గదూ?” అర నామె చూచుకొన్న గుంపుకూ అడిగాను.

ఆమె క్షణకాల మనిని గుంపులోకి చూసి ద్రుదిండుకొన్నది అత నామెను చురగా తీసుకొని ముగు పెట్టుకొన్నాడు.

ఆరాత్రి ఆమెకు సరిగ్గా నిద్రపట్టలేదు. తియ్యని ఆలోచనలలో లేచిపోయింది. ఇంతా నిజమా? స్వప్నమా? అనే సందేహంతో గిజగిజలాడింది స్వప్నమేమోనని, తిరిగి మెలకువ రాగానే, ఈ ముగరుస్వప్నం చిడికిపోతుందనీ విచారించింది. తగ్గింది దీహాన్ని పోషించి, అతన్ని చూసింది. తనప్రక్కనే అతడు నిద్రించగా నిద్రపోతున్నాడు. అతని పచ్చని గుంపింగి—చిరునామల బొసేసింది. సీపళ్ళ నెలుగురు నెలుగు చిందులు మెలమెలమంటున్నాయి. జుట్టురేగి, కొద్దిగా, కుడికంటివొద పడ్డది. చొక్కా నుండియి పోదాయి. ఎదుర్రొమ్మ వికలంగా, ఎగసిపడుతున్నది. అతని వొద అసంతోషమైన “చేమ” కలిగిందామెకు. ఇతను మానవమాత్రుడు కావనకొన్నది. అగాఢంలోనుండి తనను బైకితీసి, స్వర్గానికి పంపనున్న నవజీవనప్రదాత అనుకొన్నది...ఇంతకంటే — ఎప్పుడైతేమలుకు—కోరవలసిన దముంటుంది?

చొక్కానుండియి స్పంది. జుట్టు మెల్లగా బైకి నెట్టింది. దీహాన్ని! అనిముఖం దాపుకుతెచ్చి, తజ్జకంగా చూసింది. ఆమెకు దుఃఖం పొద్దుకొచ్చింది. తనవిడుపుకు అతను లేస్తాడేమోనని బలవంతం విడుపు దిగమింగుకొన్నది. దీహాన్ని తగ్గించింది. అతనికి వొత్తి తగలకుండా, మెత్తగా ముడ్డు పెట్టుకొంది. అతని ప్రక్కనే నిద్ర పడుకొని కళ్ళు మూసింది. కానీ ఆమెకు నిద్రరాలేదు. ఆమె అత్త సాగరం అనందంలో తెలియజేసాగింది. దివ్య దీధితులతో పెం పెసలారే మందర భవిష్యత్తు, సహస్ర హస్తాలతో తన నాహ్నినిస్తున్నట్లు భావించింది. రేపటినుండి ఆమెబాలలో ముక్కిడొంకలు, చీకరి పొదలు ఉండవు. రేపటినుండి ఆమె జీవితంలో ‘చేదు’ ఉండదు. దుర్గం ధూయిష్టమైన, నికృష్ట ఘోర జీవితాని కీరాత్రి భరతవాక్యం. నవనవోన్మేషమైన మధురజీవితాని కీరాత్రి నాందిప్రస్తావన. తిన్ను తినలాంటి వేలాది నిర్భాగ్యులను ఉద్ధరించటానికి భగ

వంతుడే ఇట్లా వచ్చిఉంటాడు. తను అతన్ని చేసు
కొంటుంది. చేసుకొని—తనలాగా నీచాతివీదంగా
గీనిస్తున్నవారిని ఉద్ధరించునుంది...

ఆ గాత్ర ఆమెకు సరిగ్గా నిద్రపట్టలేదు. జడి
నానలా చునుకుకొనే రకరకాల ఆలోచనల గాటి
కామ ఉక్కిరిబిక్కిరియింది. ఎప్పటికో గానీ—
కసింత కునుకుబట్టలేదు. తీరా లేచి చూసేసరికి భిక్షున
తెల్లవారింది. తియ్యనికలలబరువుతో వాలిన రెప్పలను
మెల్లగా విచ్చి, తన నవజీవనప్రదాతను చూసింది. కానీ
అతను ప్రక్కమీద లేడు. కళ్ళు నులుముకొని, చివా
లున లేచింది. గది నాలుగు మూలలూ చూసింది. కని
పించలేదు. బహుశః కాఫీకి వెళ్ళిఉండొచ్చు.

రాత్రి—తనేమీ తినలేదు గనుక, ఏదైనా తీసు
కొచ్చేందుకు వెళ్ళిఉండొచ్చు. లేదా తతిమ్మావారిని
కలుసుకొనేందుకు వెళ్ళాడేమో? ఇదమిత్యమని తనేమీ
నిశ్చయించలేకపోతున్నది. మరి కొంచెంసేపటికల్లా
అతనిస్తాడు. అప్పటి కేవల ఫలహారం చేసి
సిద్ధంగా ఉండాలి. అందుకోసం ఆమె గూటిదిగ్గిర
కెళ్ళింది. రాత్రి—తను పదిరూపాయలు దాచిన
డబ్బామాత్రం, ఖాళీగా—ఆమె నేపు బావురుమని
చూసింది.

“భగవంతుడా!” అన్నదామె నిలుపునా కూల
బడి.

అప్పటికి భగవంతుడింకా నిద్రలేవలేదు.

జానసాధన : ప్రాచీనుల ప్రమాణములు

(శ్రీ గరికిపాటి సత్యనారాయణ)

మానవుడు మాతృగర్భమున జనియించిన దాడి మరణించువరకు తనకు వెలిగానుండు ప్రపంచ స్వభావమునుగూర్చి తెలిసికొనవలెనను నిరంతరాభిలాష వైశవావస్థలో సంకురితమై, బాల్యవస్థలో కోరికతీతమై, యౌవనములో పల్లవితీతమై, క్రమముగా వయోపరిణామము నొందినకొలది కుసుమితమై యలరారును. అతని యభీష్టమును సిద్ధింపజేయుటకో యనునట్లు, అతని జీవాముననే తీతస్వరసము లమర్చబడి యున్నది. అవి మానవుని ఇంద్రియములు. ఇంద్రియములకు గోచరముగ వానిని ఇంద్రియాధ్యక్షులు లంఘన. శేవలము పై రెండింటికిని పరస్పర సంనికర్షణ జరిగినచో చాలదు. మానవుని ఆత్మ అతని మనస్సులో సంయోజనము నొందివలెను. మనస్సు ఇంద్రియముతోడను, ఇంద్రియము ఇంద్రియాధ్యక్షముతోడను సంయుక్తముకావలెను. ఈ ప్రక్రియ యంతయు క్రమముగా జరిగినపుడే మానవునకు, బాహిరముగానుండు జగత్తులోని వస్తువులనుగూర్చి యథార్థానుభవము జగుగును. అట్లుగానిచో ఇంద్రియాధ్యక్షునుగూర్చి సరియైన యనుభవము మానవునకు కలుగదు. అన్యాయ క్రమమన్నిచేసినచో నెడుట వేయి సంబరములు గాంచినను ఆనందింపలేడు. గంధర్వగానము వీన్నును మురిసిపోలేడు. అప్పుడే కన్యా సంస్కర్షణ కలిగినను కుఱానుభూతి నొందడు. పుష్పాపారాధనములకు పదార్థములు పాత్రములోనున్నను, తనివిదీర, చవులూర, నారగింపలేడు. పారిజాత ప్రసూనామౌదమైనను నాసారంధ్రమునకు తీర్చివీరియజాలదు. ఆత్మ మనస్సంద్యోగము జరిగినపుడే ఇంద్రియాధ్యక్షుల కనుగుణమైన అనుభూతి మానవుని ఎడలను కలుచున్నది. ఈ యథార్థానుభవమునే నైయామకల పరిభాషలో 'ప్రమాయని వ్యవహరింతురు. ఇట్టి ప్రమ కలుటకు అత్యవశ్యకములై, అనితర సాధారణములైన కారణములను ప్రమాణములని యందురు. జీవి సహాయముచేత కార్యోత్పాదనము సంపూర్ణముగనో, ఏ కారణము మిగిలిన కార్యజాతమునకు సాధారణము కాబాలదో దానినే అసాధారణ కారణమనిగాని కరణమనిగాని నైయామకలవ్యవహరింతురు. ఘటమును కార్యమునకు మృత్తు అసాధారణ కారణము. మృత్తులననే ఘటము తయారగుచున్నది. అమృత్తు లోహమున పాత్రాదికములకు మిగిలిన కార్యజాతమునకు సాధారణ కారణముకాదు. అది ఒక ఘటమునకే కారణమగుచున్నది. అట్లే మానవునకు యథార్థానుభవము కలుగుటకు అనితర

సాధారణములై, అత్యవశ్యకములైన కారణములు, ప్రమాణములు, ఇంద్రియములు.

ఇంద్రియములు రెండు విధములు. (1) కర్మేంద్రియములు (2) జ్ఞానేంద్రియములు. అందు కర్మేంద్రియములు వాక్చక్షుషీ పాదపాయూపస్థలు. కర్మేంద్రియ ద్వారమున మానవునకు సామృత్తు యథార్థానుభవము జరుగదు. వానికి జ్ఞానేంద్రియములు సహాయ మావశ్యకము. జ్ఞానేంద్రియములే మానవునకు అన్య సాధనముల యవసరము లేకయే అనుభవము నొసంగుచున్నవి.

ఇంద్రియేంద్రియార్థ సంయోగజన్య యథార్థానుభవము నాశ్రయించి ప్రమాణములు నాలుగు. అవి ప్రత్యక్షము మానేపమాన శబ్దములు. పంచజ్ఞానేంద్రియములకును ఇంద్రియాధ్యక్షులకును సన్నికర్షణమేర్పడగా సుమత్సన్నమైన జ్ఞానమును ప్రత్యక్షజ్ఞానమందురు. త్వక్చక్షుశ్శృత బిహ్వప్రమాణములే మానవుని పంచజ్ఞానేంద్రియములు. అందు త్వగింద్రియము స్పర్శానుభూతికి స్థానము. మలయానిల మమందగతి వీచునపుడు మానవుని త్వగింద్రియము వాయుచైతల్యము ననుభవించును. అట్లే ప్రచంప గ్రీష్మములోని వాయువులు మానవునకు బౌద్ధస్థాన భూతి నొసంగును. రెండవ జ్ఞానేంద్రియము కన్ను, మానవుడు నిదుర మేల్కొంచినది మొదలు కను మాయవరకు నిత్య జాగృతిమగు నింద్రియము. ఇది రూపగ్రహణమునకు నేడుగడ. ఏది కుందరమో, ఏది యకుందరమో, ఏది కృష్ణమో, ఏది రక్తమో, దీని ద్వారముననే తెలిసికొనుచున్నాము. మూడవది శ్రవణేంద్రియము. ఇది శబ్దగ్రహణమున కౌకర్యము. ధ్వనులలోనిమాధుర్యమునుగాని, అతిధ్వజమునుగాని దీని మూలమున నెరుంగుచున్నాము. మానవుని వాగ్యధిపహారమును ఈ ఇంద్రియమే సుస్పృహము చేయుచున్నది. నాల్గవది జిహ్వ. ఇది రుచ్యనుభవమునకు తావలము. ఏది కటువో, ఏది తీక్రమో దీనిమూలమున గ్రహించుచున్నాము. అయినచ యింద్రియము ప్రమాణము. ఇది వాసనను గ్రహించు ఇంద్రియము. ఈ పంచ జ్ఞానేంద్రియముల మూలమున, మానవుడు, తనకు సన్నిహితములైన వస్తువులకు సంబంధించిన జ్ఞానమును మాత్రమే బొందిగలుగుచున్నాడు. అతి సన్నిహితములైన వస్తువులనుగూర్చిగాని, అతి దూరముననున్న వస్తువులనుగూర్చిగాని తెలిసికొనుటకు అతని ఇంద్రియములకే చాలదు. అనేకకోర్కెలపై శబ్ద

దూరముననున్న గూర్వచంద్రుని గ్రహముల గతులను గమనించుటకు తమ అసాధారణ శక్తిమీ జైభవము నుపయోగించి సరికొల్పి యంత్రములను కనుగొని తద్వారమున తమ మనోరథముల నీజేర్చుకొన గలిగిరి. ఆ యంత్రములైనను మానవునకు ప్రకృతి సిద్ధములగు నింద్రియముల సహాయములేనిదే, నిరుపయోగములు. కావున వానిని పరతఃప్రమాణములుగ నంగీకరింప వలయును.

ప్రత్యక్షమును పురస్కరించుకొని ప్రత్యక్షేతర మగుదాని నూహించుట కుపయుక్తమున జ్ఞానసాధన మునే అనుమానమందురు. ప్రత్యక్షమును వస్తువునకు సిద్ధమనియు, ఊహ్యమును ప్రత్యక్షేతర వస్తువునకు సాగ్యమనియు వాడుక. సిద్ధమునకు సాగ్యమునకు నియత సాహచర్య ముండితీరవలయును. ధూమము ప్రత్యక్ష ప్రమాణ సిద్ధము. తద్వారమున వహ్నిని నూహించుట అనుమానము. ధూమమునకును వహ్నిని ఊండు సాహచర్య నియమమునుబట్టి ధూమమును గాంచగనే వహ్నినే తప్పక మన మూహింపవలయును. ఈ జగత్తంతయు కార్యము. ఇది ప్రత్యక్షము. దీనిద్వారమున ప్రత్యక్షేతరుడగు జగత్కర్త నూహించుట యనుమానము. ఘటమునకును ధూమమునకును నియతసాహచర్యమున్నట్లు, జగత్తునకును జగత్కర్తకును నియతసాహచర్యమును నిశ్చయించుకొని, ప్రత్యక్షేతరుడగు కార్యని ఊహించుట అనుమానప్రమాణమువలన సిద్ధించినది. కార్యద్వారమున కారణమును మానసికముగా అనుమించుట స్వాధ్యాయమానము. దానిని హేతుబద్ధవాక్యనివాసన రూపమున నలవలెనకు తెలియజేయుట పరార్థానుమానము.

ప్రత్యక్షాశ్రయమైన మూఢప్రమాణము ఉపమానము. మానవునకు అతిదూరస్థులగు వస్తువులను గూర్చి జిజ్ఞాసువులకు ప్రతీతి గలుగజేయుటకు ఉపమానమే మానవునకు ఆధారమయ్యెను. మానవునకు ప్రకృతిలో కాన్పించు ప్రతియదృశ్యమునూ తానే స్వయంగా చూచి యనుభూతినొందుట దుర్లభము. అందుచే పరిచితమైన వేరొకవస్తువును దాచారించి వస్తుస్వరూప వివక్షితులను సఖిప్రాయమున జిజ్ఞాసువునకు కలిగించుట మూలమున ఉపమానము చరితార్థము నొందుచున్నది. బోల్చువస్తువునకును బోల్చుచుండే వస్తువునకును అన్నివిధముల సామ్యము లుండు బనిలేదు. గెండింటిలోను ద్రవ్య ఒక ప్రసిద్ధి సాధారణ్యమును గుర్తించి తద్వారమున నొకదానితో మరియొకదానిని బోల్చుచున్నాడు. గవయ మను అపరిచితమైన జంతు

పునుగూర్చి జిజ్ఞాసువునకు ఒక అభిప్రాయము కలుగజేయవలెనన్న తత్వప్రశ్న చూచు వేరొక జంతునైన గోవు నుచూచింపవలెను. అప్పుడే గవయమన నేమో జిజ్ఞాసువునకు దొంతమైనను తెలియును. బ్రహ్మసూత్రము నిర్దిష్టమగును. వాస్తవమునకు బ్రహ్మసూత్రమున నేమో మనకు తెలియను, చిత్తప్రతియన నేమో గూఢమునలో చాలమందికి సుకరముగా గోచరించుటయ్యెను. కాని బ్రహ్మము ఆకాశమువలె నిర్దిష్టము అన్నిస్థలమున ఆకాశస్వభావము మనకు తెలియును అనుక తిర్చి భావవాయు డగు బ్రహ్మమున నేమో మన మకోచిత్తమున ప్రతిబింబింప జేసికొనుట సుకరము. ప్రభంజనములు ప్రబలముగా వీలైనను, గ్రహముల చందాతపము కావచ్చునను, సుగంధ భరితములగు కమ్యతెమ్మరలు వీలైనను, తారలు సంగ్రహించి కలుగ ప్రకృతి నానంది పునఃకల్పనలో లాడించినను, అది ఆకాశమున కెచు పునఃకల్పన. తత్పరమగత స్వరూప భావములు ఆప్రయములను ఆకాశ స్వభావములో మాన్యునొందింపజాలవు. అట్లే జీవికి కలుగు సంయోగ వియోగములు, సామాన్యములు, సుగుణభయులు, ద్వంద్వవాత్సల్యములు బ్రహ్మము నంటవు. ప్రత్యక్షముగా ఇంద్రుడు గోచరమున నాకాశము నాధారముగా జేసికొని, అతీంద్రియమైన యోగదశ్యవస్తువు గోచరమున బ్రహ్మస్వభావమును, ఆ గెండింటికిని గల ప్రసిద్ధి ర్భావమును నిర్దిష్టతచే గోచరింపజేయుటచే నిని గమనింపవలెను.

నాలిక ప్రమాణమును ఆప్రవాక్య ముండును. దీనికి మానవుని వైయక్తికమైన అనుభవము మూలము. అనగా ఆ యనభవము అందరి సాన్న్య కాని దృశ్యో అవ్యక్తితనకు గలిగిన అనుభూతిని జిజ్ఞాసువునకు కల్పకపటములు లేక ఎరింగింపజేయును. అటు ఎరింగింపవలెను ఆప్రవాక్యము—యథాక్తికర్త. ఆప్రవాక్యము ఆప్రవాక్యము. ఆప్రవాక్యమునకు విలువ జిజ్ఞాసువునకును జ్ఞాపయితకును గల పరస్పర సంబంధముపై నాధారపడియుండును. అప్పుడే ది హుపయోగించు మూలము ఆకాంక్షా యోగ్యతా సన్నిధి—ఆను సుగ్రామములలో కొంత లోపించినను, జిజ్ఞాసువు ప్రకరణమును బట్టి సమన్వయము చేసికొనగల్గును. మన భారతీయులకు వేదము ఆప్రవాక్యము. దీనిని ఆగమ మనియు తాత్ప్రయనియు వివిధరీతుల వ్యవహరించిరి. బహుకాలము శ్రీవ్రాహ్మనాదికముల వలన గలుగు క్షేత్రములను సహించి తత్త్వ దర్శనమే జీవితములో ప్రధాన లక్ష్యముగా జేసికొనిన ఋషుల యనుభవములే గ్రంథరూపమున వెలసినవి. అందుపద్ధతులగు వాక్యములు ఆప్రవాక్యములు. ఆప్రవాక్య సురువు కావచ్చును.

వీని సేగాక మరి రెండింటిని మీమాంసకులు ప్రమాణములుగా నంగీకరించిరి. అందు మొదటిది అర్థాపత్తి. రెండవది అనుపలబ్ధి. పరస్పరము అసంబద్ధములుగా కనుపించు రెండు వాక్యములకు సామంజస్యమునుగూర్చి అనుక్తమైన అర్థమును సిద్ధింపజేయు జ్ఞానసాధనమును అర్థాపత్తి యందురు. కృష్ణుడు బలిసియున్నాడు. 'కొని పవలు భోజనమే సేయడు. ఈ రెండింటిని గల అసామంజస్యమును పోగొట్టి వానికి సంగతిని కలుగజేయు నేరొక వాక్యము అనుక్తమైనను ఊహింపవలసియున్నది. కృష్ణుడు పవలు భోజనము సేయకున్నను రాత్రియన కంఠదిప్పుడుగ భుజించినాడు. కావున కృష్ణుని పీనత్వము నిరర్థకము గాక సార్థకమైనది.

రెండవ ప్రమాణము అనుపలబ్ధి; అనుపలబ్ధి యనగా ఇంద్రియములకు అనుభూతము కాకుండుట. ఇచ్చట ఘటములేదు అను ఉదాహరణములో ఘటాభావజ్ఞానము అనుపలబ్ధి ప్రమాణమువలన సిద్ధించినది.

'కాని నైరాయములు వాని స్వతింత్ర ప్రతిపత్తి సంగీకరింపక వాని ననుమాన ప్రమాణములో నంతర్భూతములు గావించిరి. కృష్ణుడు పవలు భోజనము సేయకున్నను, అతని పీనత్వము సిద్ధి. ప్రత్యక్షమైన అతని పీనత్వము నూతగాగని, అతడు రాత్రియన భోజనముసేయుటను ఊహించుచున్నాము. భోజనము సేతకును సీనత్వమునకును సాహచర్య నియమును కారణముగా గొని అట్లు భావించుట కవకాశము గలుగుచున్నది. అట్లే అనుపలబ్ధి కీయబడిన ఉదాహరణములోని ఘటాభావజ్ఞానము ఘటము ద్విగ్నోదరము కాకుండుట చే ననుమింపబడుచున్నది.

కావున నైరాయముల ప్రమాణములు ప్రత్యక్షమైన మానోపమాన శబ్దములు. ఆరణ్యకములలో 'శ్లోతి: ప్రత్యక్ష మైతిహ్యం అనుమాన శ్చేత్సయం' అని నాల్గు ప్రమాణములు ఉదహరింపబడినవి. మరుపు మొదలగు సత్త్వగ్నిస్థాపకులు సయితము ప్రత్యక్షమైన మానశబ్దములే అంగీకరించిరి. జ్ఞాదులు ప్రత్యక్షమైన మానముల సంగీకరించిరి. వేదాంతులు, మీమాంసకులు, ప్రత్యక్షము, అనుమానము, ఉపమానము, శబ్దము, అర్థాపత్తి, అనుపలబ్ధి, అను ఆరు ప్రమాణముల సంగీకరించిరి. ఏది ఎట్లున్నను నైరాయముల మొదటి నాల్గింటిని ప్రమాణములుగా సంగీకరించిరి.

లోకమున నీ నాల్గు ప్రమాణముల వినియోగముచే వ్యవహార నిర్వహణము జరుగుచున్నది. ప్రత్యక్ష ప్రమాణము లేనిచో మానవు డొక్కయడమైనను జగద్యావృత్తిపారమన పురోగమింపజాలడు. ప్రత్యక్షమే మిగిలిన ప్రమాణములకు

మూలకంబు. మానవుడు సత్యసందర్శనార్థమై విజ్ఞానపథమున గావించు గవేషణము ప్రత్యక్షముతో నాగిపోలేదు. అట్లేయగుచో మానవవిజ్ఞానము అతి సంకుచితమై యుండెడిది. ప్రత్యక్షేతిర ప్రమాణముల ప్రభావము మానవుని మనస్సుపై విశేషముగా ప్రసరించును. చిరంతనమైన సాంగత్యముచే మనమనుదినము వార్తాపత్రికలలో ప్రదురింపబడెడి వార్తలు ప్రత్యక్షముగా అనుభూతములైనను నమ్ముచున్నాము. వార్తాపత్రికలలో సత్యముపై ఆధారపడియుండు వార్తలు శబ్దప్రమాణములు. నేనింతవరకు పచ్చిక గయలులో విహరించుచువును ఎట్టి మేఘములు కనపడలేదు. లోనికేగి శియనించు కొంత తడవుకు ఉరుముల సవ్వడి వినయ్యెను. ఉరుముల సవ్వడికిని, ఆకాశము మేఘపటలముచే నావరింపబడుటకును నడుమనుండు సాహచర్య నియముజ్ఞానమునుబట్టి ఆకాశము మేఘపటల పరివృత్త మయ్యెనను ప్రతీతి అనుమానజన్యము. అనుమాన మెట్లు ప్రత్యక్షాశ్రితమో, ఉపమానమును అట్లే ప్రత్యాశ్రితము. అనుమానము సిద్ధసాధ్యములకు నడుమనుండు సాహచర్య నియముచే సిద్ధించుచున్నది. ఉపమాన ప్రతీతి, ఉపమానోపమేయముల నడుమనుండు ప్రసిద్ధ సాధర్యజ్ఞానముచే సిద్ధించుచున్నది. ఉపమాన ప్రమాణ ప్రభావము లోకమున విశేషముగ గలదు. వస్తుతః అది వాదమును సమర్థింప నశక్యమయ్యెను, కేవలము ఆత్మసంభవమును పరులకు వెల్లడించుట కుపయుక్తమగు జ్ఞానసాధనమని మాత్రమే అని విజ్ఞానులు తలచినను లోకమున దాని ప్రభావము విశేషముగ గలదు.

కవులు తమ ఆభిప్రాయములను లోకముపై హత్తుకొనజేయుటకు దీనినే సాధనముగా గైకొనిరి. శబ్దప్రమాణము తత్ప్రయోగ ఆధికార విశేషముపై నాధారపడియుండును. చిరకాల ఆజ్ఞ ప్రకరణ ప్రాబల్యమునుబట్టి యోధులు యుద్ధమునకు సిద్ధమగునట్లు చేయుచున్నది. అట్లే ఉపాధ్యాయుని యాదేశము, యోగి అనుభవము, మొదలగునవి అత్యరనిబద్ధములై శబ్దప్రమాణములో నంతర్భూతము లగుచున

వైజ్ఞానిక రంగములో పురోగతికి సయితము ఈ నాలుగు ప్రమాణములే ఆధారములు. విజ్ఞానకాస్త్ర వేత్త వృత్తిమక్రింద ఆసీనుడైయుండిగా ఫలము పడెనది. దానిని చూచుట ప్రత్యక్షము. తద్వార్తమున ఆకర్షణశక్తిని ఊహించుట అనుమానము. అది సర్వగ్రహములకు వర్తింపజేయుట ఉపమానము. దానినే వాగ్రూపమున నిబంధించి చెప్పట శబ్దము. న్యాయుని చెప్పిన ధర్మములు శబ్దప్రమాణములు.

* వెలుగు *

శ్రీ రాచకొండ విశ్వనాథశాస్త్రి

మిట్టమధ్యాహ్నం.

ఎండు తీవ్రంగా ఉంది. కాళే నేలలోంచి పొగలులేస్తున్నాయి. కాళే చలి ఉండి ఉండి పీస్తోంది. వేడిగాలికీ, ఎండువేడికి ఊరంతా ఉడికి పోతోంది. ఎక్కడ చూసినా తాపం భరించలేని వాళ్లే కనిపిస్తున్నారు. భరించడం తెప్ప ఇంకేం చేయాలో తెలియక తపించి పోతున్న వాళ్లే ఎక్కడ చూసినా కనిపిస్తున్నారు.

అతను ఊరిలోంచి వస్తున్నాడు. ఊరి వెలుపల నడుస్తున్నాడు.

“పోయి ఎక్కడైనా కూర్చోని ఆలోచించు కోవాలి.”

అతని అతను చూటిచూటికీ అస్పష్టంగా అనుకోంటోన్న మాటలు.

ఎండుకి ఊరంతా తలవంచింది. అతనుకూడా తల కొంచెం వంచి నడుస్తున్నాడు.

తల వంచినప్పటికీ అతను పొడవుగా కనిపిస్తున్నాడు. అతను సాలప్రాంతుడు; మహాభుజుడు. పెడల్పుగా ఉండిఉండేతే, దూరమంచి చూస్తే అతను బలంగా కనిపిస్తున్నాడు. కాని, దగ్గర్నుంచి చూస్తే అతని బలం బాగా తగ్గినట్టు తెలుస్తుంది. ఎలా చూసినా అతను అందంగా కనిపిస్తున్నాడు.

అతను నీరసంగా ఉన్న మృగరాజులా ఉన్నాడు.

తాపీగా ఏనుగులా నడుస్తున్నాడు.

అతని కళ్ళ విశాలంగా ఉన్నాయి; కాని, లోతుకుపోయేయి. ఎత్తుగా, పొడవుగా, నూదిగా ఉన్న అతని ముక్కు అతని ముఖానికి ఒక విభిన్నమైన వన్నె తెస్తోంది. అతని ప్రతి అవయవం అతనికి ఏదో విధంగా వన్నె తెస్తోంది. అతని నుదురు విశాలంగా, ఎత్తుగా ఉంది. అతని పెదవుల్లో కారుణ్యం, అతని చురుకులలో అసాధారణమైన పట్టుదలా కనిపిస్తున్నాయి.

అతని బాతు కొన్ని సంవత్సరాలనుంచీ ఎదుగు తోన్నట్టుగా ఉంది. అన్ని సంవత్సరాలనుంచీ ఎట్టే సంస్కారం లేక పీచుగట్టి ఉంది. ఎత్తుగా లం మృగిక ముడిపెట్టి ఉంది.

తలంతా అలా ఉన్నప్పటికీ అతని ముగ్గు మాత్రం ఎంతో నున్నగా, సుభ్రం గా అప్పటికప్పుడు గడ్డం తీయించుకొన్నట్టుగా ఉంది.

అతని ముఖంలో, కేరీరంలో, తేజస్సు ఉంది, కాని, స్పష్టంగా కనిపించడంలేదు. అతను, పల్కటి ముబ్బునక ఉండే సూర్యునిలా ఉన్నాడు. అతను, కడగలి, తగ్గకు పెట్టని, భగవంతుడి బంగారు విగ్రహంలా ఉన్నాడు. ప్రకాశించవలసిన రీతిగా అతను ప్రకాశించడంలేదు. అతను పూర్తిగా మెలకువతో ఉన్నట్టులేదు. దిక్కులు మర్చిపోయినట్టు నడుస్తున్నాడు.

అతని నొక సన్యాసి.

మధ్యమధ్య పీచే గాలికి అతను కట్టుకొన్న కామయవస్త్రం ఎరుదుతోంది. అతని ఎడం చేతిలో ఉన్న కమండలంలోని నీరు అతను నడిచేప్పుడు మధ్య మధ్య త్రుళ్ళుతోంది. కుడిచేత్తో అతను పెడల్పుతో తామరాకు పట్టుకున్నాడు. ఆకులో అన్నం ఉంది.

వేడిగా ఉండే ఎండా గారే కాకుండా అతిష్టి ఇంకా ఏదో బాగిస్తోంది.

ఆలోచిస్తున్నాడు—ఆలోచిస్తున్నాడు—

వెళ్లే వెనక్కి, పోతే ముందుకు, గమ్య స్థానం చేరగలననే ధైర్యం ఉంటేనే ముందుకి వెళ్ళడం, లేదా, బయటేరేన స్థలానికి వెనక్కిపోవడం.

ఏదో ఒకటి తేల్చుకోవాలి, ఎక్కడైనా కూర్చోని ఆలోచించుకోవాలి, ముందు ఈ ఎండాని తప్పించుకొని నీడలోకి పోవాలి.

అతను ఆగి తల ఎ తిచూసేను.

ఎదురుగా అసతిదూరంలో వే ఉంది.

ఆహ్వానిస్తోంది అతణ్ణి అందర్నీ కూడా.

ఎండలో తళతళా మెరుస్తోంది, గాలికి మెల మెల్లగా కదుల్తోంది. “నీలక్క నాకేమిటి?” అన్న ట్టుగా వడగాలి వీచినప్పుడే చిన్న గాలిపాట పాడు తోంది. విఘానంగా, గంభీరంగా, విఘాలంగా ఉంది. చల్లగా, ఇంపుగా, హాయిగా ఉంది.

ఎత్తుగా ఆకాశాన్ని తాకుతోన్నట్టుగా ఉంది. విఘాలంగా అంతటినీ ఆక్రమించేట్టుగా ఉంది. ఆకు పచ్చగా కంటికి చల్లగా ఉంది. ఎండ బారినండి అందర్నీ రక్షిస్తానని శపథం పట్టినట్టుగా ఉంది.

అది ఒక మురిచెట్టు.

ఎండలో నిల్చుని, ఎండ బారినండి అందర్నీ రక్షిస్తానని శపథం పట్టిన మురిచెట్టు ఆతపతప్తుడైన సన్యాసిని రమ్మని ఆహ్వానించింది.

అతను చెట్టుపై నడిచేడు, చెట్టునీడని చేరేడు.

మన్నగా చెక్కిన రాతిపలకలు ఎన్నో ఉన్నవి చెట్టుకింద. వాటిలో చాలా వాటివి మనుష్యులు కూర్చున్నారు; మనుష్యులు పడుకొన్నారు. కొంత మంది ఏవేవో ఆలోచించుకొంటున్నారు. కొంత మంది ఏదీ ఆలోచించకుండా నిద్రపోతున్నారు. గుంపులుగా కూర్చున్న వాళ్లు మాట్లాడుకొంటున్నారు. గంజాయి తాగేవాళ్ళూ, జూదం ఆడేవాళ్ళూ, బైరా గులూ, చిచ్చుగాళ్ళూ, రోగిష్టులూ కూడా కనిపిస్తున్నారు, ఆ చెట్టుకింద.

అక్కడ వారందరికీ, వచ్చిన కొత్తమనిషినల్లా ప్రశ్నల్లో కడికేసి విడిచిపెడితే సేగాని, నిద్రపట్టదు. చెట్టు నీడని చేరుతోన్న, చేరిన సన్యాసి, ఆ గ్రామానికి కొత్తవాడని అందరూ గ్రహించారు. దిగ్భ్రమితో చూసేరు. గుసగుసలాడుకొన్నారు. కాని, పలకరించి, ప్రశ్నించి, అతని ఆలోచనకి అంతరాయం కలిగించడానికి ఎవ్వరూ సాహసించలేదు.

తనమీద ఎన్నో కళ్ళు వాలేయని గమనించకుండానే, తిన్నగా వెళ్ళి, చెట్టుమొదల్ని ఓరాతిపలక మీద కూర్చున్నాడు, సన్యాసి.

జేనివీడా దృష్టిలేకుండా కూర్చున్నాడు.

భోజనమీద దృష్టిలేకుండా తింటున్నాడు.

భోజనం చేసేడు.

చేశాక, అతని కళ్ళల్లో ముప్పులు విడాయి. అతనికి మెలకువ వచ్చినట్లయింది.

మెలకువగా ఉన్నకళ్ళతో, ఎండనైపు, మురిచెట్టు నీడనైపు, నీడలో మనుష్యులనైపు అతను

చూసేడు. విచారరేఖల్లో మలినమయిన అతనిముఖంలో మందహాస రేఖ మెరిసింది.

అదిగో అది ఎండ! ఇదిగో ఇది నీడ!

ఆ ఎండ భరించలేక ఈ చెట్టుకిందకి వచ్చి ఈ నీడలో ఈ రాతిపలకమీద కూర్చొని ఇవ్వహ భోజనం చేసేను.

వంట్లో తేలిగ్గా, సుఖంగా ఉంది. కళ్ళకి అంతా స్పష్టంగా కనిపిస్తోంది.

మృత్యువుని అతి సమీపంగా చూసిన ఈ నా కళ్లు ఈ జీవితాన్ని తిరిగి స్పష్టంగా, స్పష్టంగా, చూడగలుగుతున్నాయి.

సంవత్సరాల తరబడి తపస్సుచేసి జీవిత పరమార్థం కనుక్కోలేకపోయాను.

నా జీవితాన్ని మాత్రం అంతిమశ్శక్తి తీసుకు వచ్చేను.

ఈదినం, ఆ పిల్ల నన్ను చూసి, నేడ తీర్చి, అన్నం పెట్టి రక్షించకపోతే ఏమయిందేది?

ఈనరికి అంతా అంతిమయిందేది.

మృత్యుగహ్వరంనుంచి నన్ను వెనక్కి లాగి రక్షించిన ఆ పిల్ల ఎవరు?

ఎవ రా పిల్ల?

కాపుల పిల్ల!

శేరు?

గుర్తు రావటంలేదు.

కాని—

ఆ పిల్లది నిజంగా మంచి పుట్టుక.

ఆ పిల్ల ధన్యురాలు నిజంగా!

ధన్యురాలు ఆ పిల్ల అవును.

ధన్యుణ్ణి నేనుమాత్రం కాను.

వడగాలి వెచ్చగా వీచింది. మురిచెట్టు గాలి పాట పాడింది. దూరంలో, ఎవరో ఎర్రటి పొడ వాటి ఆడమనిషి ఎండలో నడుచుకుపోతోంది.

“ఇతడు నిజంగా ధన్యుడు”

అని ఒకావె ఒక దినం అన్న మాటతోనే అంతా ఆరంభమయింది.

ఈనాడు ఓ కాపుపిల్ల నా ప్రాణం కాపాడి నన్ను ఈ జీవితపథాన ఇంకా ఉండేట్టు చేసింది.

ఓనాడు ఓ ఎర్రటి, పొడవాటి, అందమైన ఆడమనిషి నేను జీవితాన్ని త్యజించేట్లు చెప్పింది.

డాబావిడ నిల్చింది, అతణ్ణి చూసింది.

అన్నది “ఇతడు నిజంగా ధన్యుడు” అని.

ఆమె అరనికి దూరపు బంధువు. ఆమె అతణ్ణి దగ్గరగా తెలుసుకుంది.

ఆమెది మిగిలినవాడే యావనం. ఆమెది ఉదయకాంతివంటి సౌందర్యం.

సర్వాంకర భూషణురాలై ఆ సర్వాంగ సుందరి డాబావిడ తన స్నేహితురాలితో నిల్చింది.

ఆ దినం అతను ఎక్కణ్ణింకో వస్తున్నాడు.

అతణ్ణి చూసి, అతడికి వినిపించేట్టుగా ఆమె తన స్నేహితురాలితో అంది.

“ఇతడికి అందం, ఆరోగ్యం, నిరి, సంపద, విజ్ఞానం, వికాసం, ధైర్యం, సాహసం, అన్నీ ఉన్నాయి. ఇతడు నిజంగా ధన్యుడు. ఇతణ్ణి కన్న తలిదండ్రులు ధన్యులు.”

అన్నది, డాబావిడ ముద్దుగుమ్మ, అదే డాబావిడ ఉన్న ఇంకో ముద్దుగుమ్మతో.

చెట్టుకింద సన్యాసి ముఖంలో ఉండే విషాదం, ఆ దినం ఆమెకి, మహారాజులా ఉండే ఆ యువకుడి ముఖంలో కనిపించలేదు.

అతణ్ణి పొగడ్తతో ఆకర్షించాలనుకొంది. ఆకర్షించలేక పోయింది.

కాని, ఆమె మాట మాత్రం అతణ్ణి ఆకర్షించింది.

“ఇతడు నిజంగా ధన్యుడు.”

నేను నిజంగా ధన్యుణ్ణా?

ధన్యత్యం అంటే సౌఖ్యంకదా!

నాకు సౌఖ్యం లేదు.

నేను ధన్యుణ్ణి కాను.

నాకేకాదు; సౌఖ్యం ఎవ్వరికీ లేదు!

సౌఖ్యం ఎవరికైనా ఎలా కలుగుతుంది?

అనే జిజ్ఞాసే ఇంతవరకూ తీసుకువచ్చింది.

ఇంకా అభించలేదు సమాధానం.

ఏదిచేస్తే సౌఖ్యం వస్తుంది?

ఏది చేయకుండా ఉంటే సౌఖ్యం ఉంటుంది?

అపైశ్చర్యాలతో కులతూగే నాకు సౌఖ్యం ఉండేదికాదు.

మహావైభవంగా జీవించిన నాకే సౌఖ్యం లేనప్పుడు వాళ్ళందరికీ సౌఖ్యం ఎలా ఉంటుంది?!

వాళ్ళందరికీ లేదు కాబట్టే నాకూ ఉండేది కాదు సౌఖ్యం.

వాళ్ళందరూ ఎవరు?

మరి చెట్టు నీడని కూర్చున్న సన్యాసికి విషాద మనే మబ్బు తీరల్లోంచి వాళ్ళందరూ కనిపిస్తూనే ఉన్నారు.

వాళ్ళందరూ వాళ్ళంతా. . .

ఒకనాడు—

సాయంకాలం విహారానికి వెళ్ళేప్పుడు, రాబ విధినికాక ఇంకోమార్గాన్ని, వెళ్ళవలసి వచ్చింది.

ఆమార్గంలో—

అక్కడ, ఇక్కడ, ఎక్కడ పోనినా,

సందులు, గొందులు, కమ్మల గుడిసెలు, మృగ మనుష్యులు;

ఘోర దారిద్ర్యం, పాడుకోగం, మహా మృత్యువు!

అందరు మనుష్యులూ, మనుష్యులంతా ఇలా బాధపడి చస్తూంటే చూస్తూ ఉరుకోడం ఎలా?!

అరుగో వాళ్ళందరూ అరుగో!

అడుగో, ఒక్కొక్కడూ అడుగో!

ఒకడు,

చనిపోయేవాడు!

అడుగు తీసి అడుగు పెట్టలేకుండా ఉన్నాడు.

కట్టెలమోపు నెత్తిన పెట్టుకొని నడవలే; నడుస్తున్నాడు. వంగిన చూమలా ఉన్నాడు. ఎంతైనా కట్టెలా ఉన్నాడు. కిరీటంకో ఎనుకలూ, నెంకలూ మాత్రం కనిపిస్తున్నాయి. మాంసం రక్తవ్యంధులనా కనిపించడం లేదు. వంగిన నడుం కట్టెల బరువుకి విరిగి పోయేట్టుగా ఉంది. అతని ముఖం వాడిపోయి వాడి పోయి ఉంది; ఇంతాణ్ణి అతడి నోరు నోడూ లేదు; జీవశక్తిలేని కళ్ళు కళ్ళులా లేవు. అతను మనిషి అని పిలా లేడు. అతను తొంభైయేళ్ళ తొమ్మిది. అతను పనికిమాలిన చెత్తలా ఉన్నాడు. ఎంకిపోయిన చెట్టులా ఉన్నాడు. ఆ చెట్టుపై నీ చెట్టాకూడా చూడవైనా చూడడు. అతడికి ఎవ్వరూ సహాయం చెయ్యకు. మధ్యాహ్నంతో కట్టెలు కొలి కొలి సాయంకాలానికి కళ్ళబరాన్ని ఇంటికి పంపిస్తున్నాడు. అతను దుర్బలుడు, అసహాయుడు. అతి వృద్ధుడు.

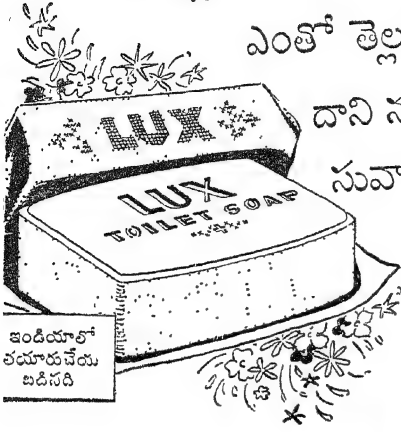
“లక్స్ టాయ్లెట్ సబ్బు

ఎంతో తెల్లనైనది, ఎంతో శుద్ధమైనది మరియు

దాని సురగ ఎంతో మెత్తగాను,

సువాసనగాను నుంటుంది”

అని నిగార్ చెప్పుచున్నది

ఇండియాలో
తయారుచేయబడినది

నిగార్ ఇంకా ఈలాగున చెప్పుచున్నది :

“శుద్ధమైనటువంటియు, తెల్లనైనటువంటియు
నైన లక్స్ టాయ్లెట్ సబ్బు నా
చర్మమునకు అద్భుతమైన మార్పును తెచ్చుటను
నేను రసగొనుచున్నాను. చురుకుగా పని
చేయునటువంటియు, చర్మ రంధ్రములలో
లోతుగా వెళ్లి శుభ్రముచేసేటటువంటియునైన
దాని సురగ నా చర్మమును నిర్దిష్టవరే
ఘృదువుగను, రోజంతా మనోహరముగను
నుంచును. మరియు అది నా ముఖమునకు
ప్రకాశత్వమును ఇచ్చును.”

“...అందువలననే నేను నా చర్మ
సౌందర్యమును లక్స్ టాయ్లెట్
సబ్బుతో రక్షించుకొంటాను!”

ని ని మా తా ర ల కు సౌ ం ద ర్య ము ని చ్చు స బ్బు ★

వేటూరి—

సుం గారి

సుందర రసము

సర్వసవామేహములకుసంజీవి.

గుణము ప్రత్యేకము

అనుభవసిద్ధము. ఇంజెక్షన్లు అవసరం లేదు. ఎటువంటి సవామేహాలనైనా కుదుర్చును.

50 మాత్రలు రు. 5.

ఆర్డరసాయనశాల, ముక్త్యాల.

పాలసుగంధిలేహ్యం

ఇది రక్తవృద్ధినిచేయు విలువ గల వస్తువులచే తయారు చేయబడినది. మేహములు, నిక్కాక నిస్సత్తువ, శుక్ల నష్టము, అతిమూత్రము మొదలగు వాటిని ఖండించి, మంచిబలమును వీర్యపటుత్వమును కలిగించుటలో అద్భుతమయినది. అనేక సర్దిఫీకెట్లు గలవు. 2 డబ్బీలు చాలును.

20 తులముల డబ్బీ రు. 2/-

పోస్టేజి ప్రత్యేకము.

పి. సి. ఏ. ఆండ్ కంపెని,

ఆయుర్వేదసహజం.
పెరి చేపి, (నెల్లూరు జిల్లా)

కుమ్మ ★ బొల్లి

వగైరా మేహ మచ్చలు, సెగ, సవాయి వ్యాధులకు గ్యారంటీ చికిత్స. క్యాటలాగు ఉచితము.

జి. వి. రెడ్డి ఆండ్ కో

(రిజిస్టర్డ్)

“భాస్కరాశ్రమము”

గోపాలపురం, తూ. గో. జిల్లా

లోకపనిదిపొందిన

పి. వి. రాజన్
ఆండ్ కంపెనివారి

శ్రేష్ఠమైన మదరాసు నశ్యం
R. S. సుగంధ ముక్కుపొడి
అన్నిటిలో సాటిలేనిది.

ధర వివరములకు వ్రాయును.
తయారు చేయువారు:—

పి. వి. రాజన్ & కంపెని,
అర్కోణం, Arkonam, N. A. Dt.

అతను నేడో లేపో చనిపోవోయేవాడు.

ఒకడు,

చనిపోవువాడు!

సాయంకాలపు ఎర్రరంగు ఆకాశం కింద, ధూళిలో నిండిన ఎర్రటివట్టి కటిక వేలవిూది, దారికి పక్కగా, అందరికీ ఎడంగా, దొడ్లుతున్నాడు రోగంతో, నొప్పితో. శక్తిలేని బారాటం చేస్తున్నాడు మృత్యుశ్రితో. ఆ కశ్యపరాన్ని ప్రాణం విడిచి పెడుతోంది. లోకం అంతా విడిచిపెట్టింది. వేలాదిగా మూగిన ఈగలు మాత్రం విడిచి పెట్టడం లేవలెట్టి. అతను ఆపదలో ఉన్నాడు. అతనికి బాంధవులు లేరు. ఉన్నారారు. అతనివైపు చూడనైనా చూడకుండా పోతున్నారు అంతా...అంతా.

అతను నేడు చనిపోవువాడు.

ఒకడు

చనిపోయినవాడు!

వేళకి కూర్చున్నాడు అప్రమిషున్నాడు. వేళ కాకుండానే అతను అప్రమించేడు. మంచంమీద అతను పడిఉన్నాడు. ఆ మంచాన్ని నలుగురు మనుష్యులు మోసుకుపోతున్నారు. అతడి తుదిప్రయాణం సాగుతోంది. అతనికోసం ఏడుస్తోన్న వాళ్ళింట్లో బాదుకొంటూ మంచం వెనక నడుస్తున్నారు. అతను ఆసమయంలో వెలిపోతున్నాడు. ఏ సమయంలోనూ మరొక తిరిగి రాడు.

అతను చనిపోయినవాడు.

అంతా దారిద్ర్యంలో రోగంతో ఉన్నారు. దుర్బలంగా అసహాయులుగా ఉన్నారు. “ఎందుకు పుట్టించేవు భగవంతుడా!” అని విడుస్తున్నారు. చివరికి చచ్చున్నారు.

చెట్టుకింద కూర్చున్న సన్యాసి తన చుట్టు పక్కల కూర్చున్న వారిందరివైపు చూసేడు.

వాళ్లంతా, ఇదిగో, ఇక్కడకూడా ఉన్నారు! ఎక్కడికి వెళ్లినా ఉంటారు.

ఆనాటినుంచి ఈనాటివరకూ అంతటా కనిపించే వీళ్లందరికీ, ఇటువంటి వాళ్ళందరికీ సౌఖ్యం లేదు, లేదు, లేనేలేదు.

వీళ్ళందరికీ సౌఖ్యం చేకూర్చడం ఎలా?

అనే ఆలోచనే ఈ వేషంలోకి దింపింది.

సన్యాసి నిట్టూర్చేడు.

సౌఖ్యం! సౌఖ్యం! అందరికీ సౌఖ్యం!

అందుకోసం అన్నిటిని విడిచిపెట్టి కాపాయ వస్త్రం ధరించి ఇలా రావడం జరిగింది.

అంతేకాని, జీవితానికి భయపడికారు.

జీవితానికి భయపడి సన్యాసం పుచ్చుకొన్న వారు లేకపోలేదు. అటువంటివారిని చాలామందిని అతను చూసేడు కూడా.

తనూ ఆ విధంగానే చేసి తనని తాను మోస పుచ్చుకొంటున్నాడేమో?

అని ఆలోచించేడు, సన్యాసించిన తొలిరోజుల్లోనే—కాని, జీవితానికి భయపడవలసిన పరిస్థితి ఏదీ తనకు జీవితంలో లేదు.

వ్యక్తిగతంగా తన విషయం చూసుకొన్నా, తన కుటుంబ విషయం చూసుకొన్నా, భయపడాల్సిన అవసరం ఏదీలేదు.

అరెనికి అన్నీ ఉండేవి, కావలసినవన్నీ గౌరవేని.

“జీవితభారాన్ని మోయలేని దుర్బల శిశువు.”

అని తనని వేలెత్తి చూపడానికి

తనకి జీవితం భారం గా ఉండేదే కాదే!

కాని, కన్న తలదండ్రులకి, కట్టుకొన్న భార్యకి, ప్రస్తుతం కొడుక్కి కూడా, తనరీతిగా చేసి నందుకు కష్టంగా, విచారంగా ఉండే ఉంటుంది.

కాని—

లోకంలో ఎందరెందరు ఎన్నిటికోసం బాధ పడలేదు? అందర్లాగానే వాళ్ళూను.

బాధనుండి అందరినీ విముక్తిచేయడం ఎలా?

అనే బాధగల్గిన వాళ్ళని విడిచిరావడం జరిగింది.

అందరికీ ముక్తిమార్గం చూపించగలిగిన యి వాళ్ళకి చూపించవచ్చు ఆదారి;

అని తనకి తాను సమాధానం చెప్పకు వస్తున్నాడు సన్యాసించి నప్పటినుంచి కూడా.

అదేరీతిగా సమాధానం చెప్పకున్నాడు మరీ చెట్టు నీడని కూర్చొని.

అందరూ ఒక్కసారిగా జైలుపడాలని సన్యాసికి తెలుసు. ఒక మనిషి బాధపడుతున్నప్పుడు, ఆ బాధనుండి అతను తప్పించుకోలేనందుకు, అతణ్ణి తప్పించలేనందుకు, మిగత అంతాకూడా బాధపడాల్సి వస్తుంది.

కుండలో నీరుంది.

అందులో ఒక్క చుక్కలో ఒక్క విషపు చుక్క కలుస్తే నీరంతా కలుషితం అవుతుంది.

కుంఠలో నీళ్ళల్లా ఉన్నారు లోకంలో మనుష్యులు.

నీటిలో కలిసిన విషాన్ని చుక్కచుక్కనుంచి పారేయాలి.

దుఃఖాన్ని మనిషి మనిషినుంచి తొలగించి వేయాలి.

అంతవరకూ నాకు విశ్రాంతి లేదు.

ఎవ్వరితోనూ సంబంధం పెట్టుకోకుండా, తమ దుఃఖాన్ని బాపుకొని తమమట్టుకు శాంతి సంపాదించుకొన్నవాళ్లు ఉన్నారు. లేకపోలేదు.

అలా తనకూడా చేయవచ్చు.

అలా చేసిన సన్యాసులుకూడా శాంతి సంపాదించడం చేత ప్రకాంతంగా గంభీరంగా ఉంటారు. నిర్విచారంగా, మృదుంగా తమ కనుకొన్న మారాన్ని ఒంటరిగా నడుపారు.

అటువంటి యితిని చూశాకే తనకూడా సన్యసిం చేశాడు.

కానీ, లాభంలేదు.

వారివల్ల, వారి అనుభూతివల్ల లోకానికి లాభం లేదు.

వాళ్ళపద్ధతులు లోకానికి తెలియవు. వాళ్ళకి లోకంతో సంబంధం లేదు.

నీరు ఆవిరయినట్టుగా వైకెగసి కూర్చున్నారు. కుంఠలో నీటిలో ఎంత విషం కలిసినా వాళ్ళకి అక్కలేదు.

అవతల ఇల్లు కాల్చిపోయింది.

కాల్చిపోతోన్న ఇంట్లోంచి, పరిగెత్త గలిగిన పెద్దమనిషి బైటకీ పరిగెత్తి వచ్చేడు.

ప్రాణం నిలుపుకున్నాడు. నిట్టార్చేడు. ప్రాణా పాయాన్ని తప్పించుకోగలిగినందుకు ఆనందంతో వణికిపోయేడు.

అంతా బాగానే ఉంది.

కానీ—

రాత్రే ఆ ఇంటిలోపల ఉయ్యాల్లో ఉండి పోయేడు ప్రాకారేనా లేని పసిపిల్లడు.

లోకంలో పసిపిల్లలు కాలిపోతున్నారు. వాళ్ళని అలానే విడిచిపెట్టి పెద్దమనుష్యులందరూ పైకి వెళ్లిపోతున్నారు.

అటువంటి పెద్దమనుష్యుల ప్రయోజనం వారికేం ఉంటుంది.

పసిపిల్లలు బైటపడే మార్గం ముందు చూడాలి.

అంచరూ బైటపడే మార్గం అందరికీ తెలియాలి.

అందుకోసమే కదా, ఒకటి, రెండు, మూడు, నాలుగు, అయిదు, ఆరు సంవత్సరాలు గాలిమాత్రం ఆధారంగా ఘోరతపస్సు చేసినది!

ఆరేళ్ల కష్టానికి ఫలితం?

శూన్యం! శూన్యం! శూన్యం!

కాదు, కాదు, కాదు,

శూన్యం కాదు, ఫలితం కనిపించింది.

అయితే—

కావలసిన ఫలితం కాదని అది అక్కరలేనిది.

ఆరేళ్ల కష్టానికి ఫలితం గా భూమి రుష్కించింది. మృత్యువు ఆసన్న మయింది.

ఆ కాపుపిల్ల కాపాడి ఉండకపోతే, కబళించి వేసేది మహామృత్యువు.

శ్మశి ముఖంలో విషాదచ్ఛాయలు దటమయ్యాయి.

మరి చెట్లు ఆవల ఎండ తీర్చుంగా ఉంది. వేడి విపరీతంగా ఉంది. కచ్చెదుట లోకమంతా కాలి పోతున్నట్టుగా ఉంది.

సన్యాసికి బాధగా బాధగా ఉంది. బాధతో కళ్ళు మూసుకొన్నాడు.

ఇహ లాభం లేదా?

వెనక్కి పోవడమేనా?

కొండ ఎక్కి ఎక్కి, ఇహ దిగజారి పోమేనా?

జయించ కేలేకే శిఖరం చూడకుండా జారి పోడమేనా?

జయం లేదా?

జయం! జయం! జయం!

జయం లేదు.

అపజయం! అపజయం! అపజయం!

అపజయం అంది

ఇతడు పలాయకుడు; ఇతడు పరాజితుడు,

అని అంతా అనడమే కాదు; నేను కూడా అనుకోవలసివస్తోంది.

లేదు! లేదు! లాభం; లేదా లేదా?

చెట్టుకింద జూదం ఆడే గుంపంతా ఒక్కసారిగా గొల్లమని నవ్వింది. ఎక్కడో ఓ మనిషి చేసిన ఆర్తనాదం ఎక్కడో వినిపించింది.

సన్యాసి తన రెండు కళ్ళనీ తెరిచేడు.

పలాయితుడు! పరాజితుడు!

అతిను పెదవులు బిగించేడు. కళ్ళని మెరిపించేడు. తల ఎత్తేడు.

నేను పలాయితుణ్ణి కాదు!

నేను పరాజితుణ్ణి కాకూడదు !!

లోకంలో ఆర్తనాదం వినిపించుకుండా చేసే వరకూ నేను వెనక్కి వెళ్ళను. అపజయాన్ని అంగీకరించను. జయం సంపాదించి తీరుతాను.

సాధించి తీరాలి!

మరిచెట్టు దగ్గర్నుంచి ఊళ్లోకి వెళ్లే బాట ఎండలో సుస్పష్టంగా కనిపిస్తోంది.

మనిషిని సౌఖ్యానికి తీసుకుపోయే మార్గం కూడా సుస్పష్టంగా కనుక్కొని తీరాలి.

వెనక్కి వెళ్ళననేది ముమ్మాటి నిశ్చయం.

కాని, ముందుకి పోయే దెలా?

అనే ప్రశ్నకి సమాధానం లభించటంలేదు.

సన్యాసి మరం వేసు కూర్చున్నాడు, మోచేతులు తొడలకి ఆస్తుకొని, చేతులు చెక్కిల్లని చేర్చుకొని.

చేతులు చెక్కిళ్ళని చేర్చుకొని ఆశ్చర్యపోయాడు.

వెంపలు ఇంత నన్నుగా ఉన్న వేల?

తల తడిమిచూసుకున్నాడు.

ఆరేళ్ళ జుత్తు అలానే ఉంది.

ఆరేళ్ళ బవిరిగెడ్డం ఎక్కడకో పోయింది.

ఎలా పోయింది?

చెక్కిల్ల మరోసారి తడుముకొంటూండగా అప్పుడు జుట్టికి వచ్చింది, అదంతా ఆ కాపుష్పిల్ల చేయించిన పనేనని.

చిలిపి పిల్ల! కాని, మంచిపిల్ల!

బైట ఎండ. వంట్లో నీరసం.

ఎండలో నీరసంగా నడుస్తున్నాడు.

కళ్ళు మండిపోతున్నాయి. తల తిరుగుతోంది.

అంతే జ్ఞాపకం.

తరువాత కళ్ళు తెరిచేసరికి కనిపించేయి రెండు నవ్వుతోన్న కళ్ళు. కళ్ళకి చల్లగా కనిపించింది ఒక నవ్వే ముఖం.

తెల్లని చల్లని ముఖంలో నల్లని చల్లని కళ్ళు.

కన్ను తెరిచి చూసేసరికి “బతికే ఉన్నాను! బతికే ఉన్నాడు” అని కేకలు వేసింది ఆ కాపుష్పిల్ల, కళ్ళతో నవ్వుతూ, చేతుల్తో చప్పట్లు కొడుతూ.

బతికే ఉన్నది త నేనని తెలుసుకున్నాడు.

“ఉండు ఉండు” అన్నది ఆమె.

తను అలానే ఉన్నాడు.

ముఖమీద చల్లటి నీరు జల్లుతూ, కమ్మటి నవ్వు నవ్వింది.

తనకి తెరలు తెరలుగా తెలివి వస్తోంది.

ఆమె తనని మజ్జిక తాగమంటోంది.

తనకి తాగలనే ఉంది, కాని, పెదవులు పూర్తిగా విడ్డంలేదు. ఇంతలో మళ్ళీ చీకట్లు క్రమస్థుకు వచ్చేయి ఒక్కసారిగా. తరువాత తెలివొచ్చినప్పటికీ చుట్టూ కొద్దిగా మనుష్యులున్నారు. నవ్వే ముఖం ఎదురుగా ఉంది.

“మళ్ళీ తెలివొచ్చిలోపున ఈపసంతా చేయించి ఉంటుంది” అనుకున్నాడు సన్యాసి, చెక్కిళ్ళు నిమురుకొంటూ, పిల్లని తలచుకొంటూ, మందహాసం చేసుకొంటూ.

“ఒక్కసారి నీ నీడ చూసుకో! ఇప్పుడెంత బావున్నావో” అని. అందుకే మాటిమాటికీ అంది తన తీసుకు వెళూ.

తెలివి వచ్చి తేచిన వెంటనేమాత్రం ఆమె ఇచ్చిన మజ్జిక పూర్తిగా తాగ గలిగేడు

అది మజ్జిక కాదు. మధువు! అది మధువు కాదు. అమృతం!

వళ్ళు చల్లగా ఉంది. వళ్ళు వేడెక్కింది. సాణం లేచివచ్చింది.

మబ్బులు విడాయి. కళ్ళు చూడగలిగేయి. ఆ పిలని చూసేయి.

పదహారేళ్ళకి మించని వయసు, కాటికతో దీదిన నల్లటి చల్లటి పెద్దకళ్ళు, లేతిగా లేతగా ఉన్న పెద

వులు. పాడవు ముక్కు, మాదిగడ్డం, కోలముఖం, చెదరిన జుతు.

ఆ పిల్ల నవ్వింది.

నవ్వునప్పుడు కనిపించినవి చంతాలనే ఆణి ముత్యాలు, నవ్వునప్పుడు రాలినవి నవ్వులనే పువ్వులు.

ముఖంలో సంతృప్తి, సంతోషం.

“నడవగలవా?” అంది.

నవ్వి చూపించడు.

“కాబాస్! కాబాస్! బలే! బలే!” అని ఆసె గంతులు వేసింది.

ఆణిముత్యాల కనిపించేయి పువ్వులు రాలేయి.

ఆమె నడచింది. గంతుతోంది. రెక్కలంటే ఎగిరిపోయిండును.

తిండ్రికి పొలంలోకి అన్నం పట్టుకువెళ్లింది. అన్నం తినేసిన తండ్రి కొంచెం ముడ్డగా మంచినీరూ మాత్రం మిగిల్చాడు.

ఇంటికి తిరిగి వస్తూంటే దాగ్లో కనిపించేడు పడిపోయిన సన్యాసి.

ఊరు దూరంగా ఉంది. దగ్గలో ఎవరూ లేరు.

“తరువాతి అంతా వచ్చేరను కో! కాని, మొట్ట మొట్ట నేను చూడకపోతే, ఆ కాస్త మంచినీర్లూ, ముడ్డగదుక్కా మిగిలి ఉండకపోతే నువ్వే మయే వాడివి?”

“ననిపోయి ఉండేవాణ్ణి.”

సన్యం విడిచిపెట్టిన సన్యాసిని స్రాణం విడిచి వెళ్లిపోయేందుకు సిద్ధపడి, దరిచిరా కొంతదూరం వెళ్లింది.

అతనితో పట్టి సంబంధం లేని ఆడపిల్ల, చక్కా పోతోన్న ప్రాణాన్ని రెక్కపట్టుకు ఆసింది.

వచ్చిన ప్రాణంతో లేచి నిలబడ సన్యాసిని ఇంటికి తీసుకువెళ్లింది. అన్నంపెట్టి తినమంది.

పెట్టిన అన్నం పట్టుకొని అతను మురిచెట్టు క్రిందికివచ్చాడు. భుజించాడు.

ఆమె పెట్టిన అన్నంతో కడుపు నిండుగా ఉంది. వంట్లో సుఖంగా ఉంది.

ఆ పిల్లకి నే చనిపోనే ఏం కావాలి? బతుకులే ఏం కావాలి?

ఓ మనిషిని బతికిస్తే తనకి ఏం లాభిస్తుందను కొంది?

నే నేమైనా ఇస్తా ననుకొందా?

సన్యసించిన వాణ్ని బూడిదకూడా ఇవ్వరని అందరూ ఎరిగిన విషయమేకదా!

సాయం చేయడం పుణ్యం అనుకొన్నదా?

పాపం, పుణ్యం, అనే మాటల తెలిసినట్లు లేదా ఏమిటి.

దేనికీ ఆశించకుండా సహాయం చేసింది.

ఓ మనిషిని బతికించగలిగిందందుకు సంతోషం పట్టలేక గంతులు వేసింది. కిలకిల కిలకలా నవ్వింది.

నేను పడిఉన్న ఆ సమయంలో ఆమె నురించి ఏ కోరికాలేదు ఆమె చునసులో. ఆమెకి వేరే ఆలోచన లేదు.

స్వార్థం మరచింది. నిష్కామంగా నడచింది, సహాయం చేసింది.

అందుకే ఆమెకి, ఆ సంతోషం! అందుకే ఆమెకి ఆ సంతృప్తి!

లోకంలో అంతటా దుఃఖం ఉంది.

దుఃఖాన్ని బాకేందుకు, స్వార్థం మరచి తమ తమ నురించిన కోరికలన్నీ విడిచిపెట్టి మానవులంతా ఒకరికోకరు సహాయం వీల చేసుకోరు?

ఆ పిల్లలా అందరూ ఎందుకు ఉండరు?

ఆ పిల్లలాగే అందరూ ఉండి తీరాలి!

సన్యాసి కళ్ళు మెరుస్తున్నాయి, అతని జుత్తుని వేడిగాలి కదల్చింది.

ఆ వేడిగాలి మురిచెట్టుని కూడా కదల్చింది.

గాలికి పాట పాడింది మురిచెట్టు.

పాటకి తలనెత్తి చూసేడు సన్యాసి.

తలదించి చూసేడు నీడని కూర్చోన్న మనులవైపు.

ఈ నోరులేనిచెట్టు అందరికీ ఇంత చల్లటి నీడని ఎందుకు ఇస్తోంది?

నీడలో హాయిగా కూర్చోన్న సేమంతా ఈ చెట్టుకు నీరయినా పోయేయే!

మా అందరి ఒక్కరినీ ఏమీ కోరకుండా, మండు పెండ్లి మగ్గలో ఆవి ఎందుకు మా అందరికీ గొడుగుపట్టింది మురిచెట్టు?

మరిచెట్టు ఇంకా పాడుతూనే ఉంది. అతను తిరిగి తలవత్తి చూసేడు.

మరిచెట్టునీడ చల్లటి నీరులా ఉంది. నీటిలో చేపల్లా మెరిసేయి సన్యాసి కళ్లు.

సవనవలాడుతోన్న ఆకుల్లో గలగల నవ్వింది మరిచెట్టు, తి సేవో ఘనకార్యం చేసినట్టు, ఎంతో సంతోషంతో, సంతృప్తితో.

ఈ మరిచెట్టుకి ఎందుకింత నవ్వు?

ఆ కాపు పిల్లకి ఎందుకంత నవ్వు?

‘నాకు ఇది కావాలి, నాకు అది కావాలి’

ఆ నేదిలేదు, దీనికి, ఆమెకి.

నీగురించి నాచేతనైన సహాయం చేస్తాను. అందు గురించి నాకేం అక్కర్లేదు నీ దగ్గర్నుంచి అని నిష్కామంగా చేసి చూపెట్టింది ఆ కాపుపిల్ల! చేసి చూపెట్టతోంది ఈ మరిచెట్టు!

కోరికల్ని చంపుకోవాలి. సహాయం చేయాలి.

నేవ చేయాలనే కోరికమాత్రం ఉండాలి.

కోరిక లేకుండా మాత్రం నేవ చేయాలి.

నేవ! నేవ! నేవ!

నిష్కామంగా, నిష్కామంగా, నిష్కామంగా...

మరిచెట్టు ఆవల ఎంత చాలా హెచ్చుగా వెలుగుతోంది.

మరిచెట్టుదగ్గర్నుంచి ఊళ్లకిపోయేదారివెంబడి ఒక తెల్లటి ఆపు ఒంటరిగా మెల్లగా నడుస్తూ వస్తోంది.

చేపలా ఉండే సన్యాసి కళ్లు మరిచెట్టు నీటి నీడలో బంగారు చేపల్లా తళతళలాడేయి; మిలమిల మెరిసేయి.

అదిగో అది వెలుగు! అదిగో అది దారి!

ఇదే ఇదే దారి! ఇదే ఇదే వెలుగు!

ఇంత స్పష్టంగా, ఎంతో స్పష్టంగా కట్టెదుట కనిపిస్తోంది. కాబట్టే ఇంతకాలం కళ్లకి కనిపించి కూడా కనిపించలేదు.

నాకీదెం నీకట్లు విడ్డాయి. వెలుగు సుస్పష్టంగా కనిపిస్తోంది.

ఆ కాపుపిల్ల, ఈ మరిచెట్టు, నిజం గాఢస్వలు!

ఈచెట్టుకి, ఆపిల్లకి నేను నిజం గా కృతజ్ఞుణ్ణి.

ఆపిల్లపేరెమిటో గురు రావటం లేదు.

“పేరేదయితేనేం? మంచిపుట్టకగలదాపిల్ల”

అనుకోన్న సన్యాసికి అప్పుడు జ్ఞప్తికి వచ్చింది ఆపిల్ల పేరు అదేనని.

“అదే అదే ఆపిల్లపేరే అది! సుబాత! సుబాత!” అనుకొంటూ అతను లేచేడు.

ఒకదినం మధ్యాహ్నం, ఒక మరిచెట్టునీడలో, ఒక కాపుపిల్లపేరు స్మరిస్తూ ఒక సన్యాసి లేచి నిల్చున్నాడు.

నీడలో నిల్చున్న ఆ సన్యాసి వెలుగుచూసేడు.

అతనికి జ్ఞానోదయమయింది. అతను బుద్ధుడయ్యాడు.

బుద్ధుడై ఆ సన్యాసి ఆ మధ్యాహ్నపు వెలుగు లోకి నడిచేడు.

ఆ సమయంలో —

మండే సూర్యుడు మంచు కురిపించేడు.

పర్షియన్ చిత్రకారుడు అబుల్ హసన్

శ్రీ వేలూరి రాధాకృష్ణ

బారతగేశ చరిత్రలో పేర్కొనబడిన విశిష్ట కళాకారులలో అబుల్ హసన్ నాదిర్ ఊన్ బహాన్ ఒకరు. ఇతడు మొగల్ చక్రవర్తుల దర్బారులోని మణిషిం.

జహంగీర్ ఆస్థానంలో విశేష గౌరవముర్యుడల నందుకొన్నవాడు. ప్రసిద్ధ పర్షియన్ కళాకారుడైన ఆఫ్ రజా వుమారుదు. ఆఫ్ రజా చరిత్ర విసుంత తెలియకపోయినా, ముల్లావీర్ ఆలీవద్ద అబుల్ హసన్ కళి నభ్యసించాడని వ్రాసిఉంది. అతనివద్ద కళాభ్యాసం చేయటంమూలాన హసన్ చిత్రరచన ప్రశంసాపాత్రమయిందని కూడా పేర్కొనబడినది. ఆఫ్ రజా ప్రసిద్ధులైన ప్రాచీన కళాకారుల చిత్రా

మహ్లా త్రిప్పి వ్రాయటంలో చతురత చూపించాడు కాని స్వకపోల కల్పితమైన రచన వివూ చేయలేదు. అబుల్ హసన్ సోదరుడైన మహమద్ అఫ్ ను గురించికూడా చరిత్రలో వ్రాసి ఉంది. ఇతడుకూడా జహంగీర్ ఆస్థానంలో పనిచేసి ప్రఖ్యాతి గడించిన కళాకారుడు. అబుల్ హసన్ ప్రతిభను, జహంగీర్ స్వయంగా ఇల్లా అభినందించాడు:

“ఈరోజున ‘నాదిర్ ఊన్ బహాన్’ బిరుదును పొందిన అబుల్ హసన్ ‘జహంగీర్ నామా’కు ముఖ పత్రం గా గీచిన చిత్రాన్ని నావద్దకు తెచ్చాడు. ఆ చిత్రం అతని కాలాన్ని వేనోళ్ళ చాటుతోంది. అతనికి సకల సౌభాగ్యం కలుగుగాక. అతడు చిత్రకళలో

“వృషభరథం” — అబుల్ హసన్ వర్ణచిత్రానికి రేఖానుకరణ.

అత్తుత్తముడు. అతని కళ్ళ ఈ కాలానికి మార్గదర్శకమై

అతనిని మించినవారు గాని లేరు. ఈగోజున సకల కళాగోవిందుడైన అబుల్ హే, బిష్టాన్, ఇస్మాయీల్ బ్రతికియున్నట్లయితే అతనికి ఎంతో సహాయపడేవారు. అతని తండ్రి, ఆఫ్ రజా, నేను ఇంకా రాకుండు డుగా ఉన్న సమయంలో మా ఆస్థానంలో పనికి చేరాడు. అబుల్ హసన్ నా ఆస్థానపు ముద్దుబిడ్డ. తండ్రికి కొడుక్కి కళాప్రావీణ్యంలో ఎక్కడా పోలిక లేదు. ఒకవిధంగా తిండినిమించిన కొడు కతడు! అతని పిన్నతనంనుంచి, ఇంతటి ప్రతిభా సంపత్తిని పొందిన ఈశుణంవరకూ గమనిస్తూ వచ్చాను. నిజంగా అతడు నాదిర్ - ఉజ్జీ - జహాన్ అనే బిరుదుకు తగినవాడు”...

కాని దురవృష్టవశాత్తూ అంత ప్రసిద్ధిగాంచిన అబుల్ హసన్ చిత్రాలు ఈ కాలానికి మిగిలినవి వేళ్ళపొద లెక్క పెట్టవచ్చును. మొఘల్ చైత్రలో రచించిన ఒక సుందరమైన ముఖచిత్రం—అబుల్ హసన్ రచించినది, పెర్షియన్లు కళా గ్రంథంలో ప్రదురింపబడింది. సవంగీ మహారాజైన జామ్ జస్సా, చిత్రం—అబుల్ హసన్ రచించినది, కస్తూర్ - గోయెడ్ రచించిన కళాగ్రంథంలో ప్రదు రింపబడింది. జహంగీర్ మాలిక్ నే చెప్పాలంటే: “జామ్ నుజరాత్ రాకుమారుల్లో గొప్పవాడు. భారతి దేశపురాజులలో ఉత్తమో ధినుడు. అతిదేవీన దేశం జలధల నంటింది. అతని సైన్యోగో పదాతులు ఐదు వేలు. తురగములు ఆరువేలు! యుద్ధ సమయంలో ఒక్కమాటుగా రణరంగునికి పన్నెండువేలసైన్యాన్ని పంప గల శక్తిగలవాడు! నేనతనిని ఒకమారు ఘన మైన రాజవేషమునిచ్చి గౌరవించాను.” ఈ జామ్ జస్సా—అతిదే జస్యంత—జామ్ నగరు నేలిన మహా రాజాధిరాజు. జామ్, రంజిత్ సింగ్ పూర్వీకుడు. ఆయన ముఖచిత్రంవీధి చిత్రకారుని బిరుదు ‘నాదిర్ - ఉజ్జీ - జహాన్’ అని వ్రాసి ఉంది. అబుల్ హసన్ రచించిన ఈ చిత్రాలకీ, అతిదే రచించిన ‘వృషభరథం’ అనే చిత్రానికి ఎంతో తారతమ్యం కనిపిస్తుంది. ‘వృషభ రథం’ అనే చిత్రంలో అతడుచూపిన, కళ్ళకి హాయి నిచ్చే, రంగులపొందికా, వృషభాలలో చూపిన ఆ చలాకీ, శక్తి, శైలిలో కనబడ్డిన, ప్రత్యేకమైన మేళ వింపూ, వర్ణింపనలవికానివి, ఇరానియన్ చిత్రశైలికొంతా, చీనా చిత్రశైలి మరి కొంతా, మిళితంచేసి, అదొక వర్ణింప నలవికాని అద్భుతమైన రీతిని అందులో అబుల్ హసన్ పొందు పర్చాడు. మొఘల్ చైత్రలో రచించిన ఏ చిత్రాల

లోనూ, ఈ చిత్రం లో నున్న సౌకుమర్యం, హృదయవ్యాసం కనిపించదు. అష్టరుకాలంలో ప్రస ర్జిల్లిన కళాశైలికూడా అతీతమైన దుని చెప్పవచ్చును. అష్టరు ఆస్థాన కళాకారులు, ఇక్బాల్-హసన్ మిశ్రమ చైత్రలో రూపొందించిన గొప్ప ఆలంకారిక చిత్రాల లో శోభిం ప్రావీణ్యం బహుస్వల్పం. కావ్యంలో ఉండిదగిన లక్షణాలు వాటిలో లేవు అందువల్లనే అబుల్ హసన్ చిత్రాలు కావ్యాలవలె నిలిచిపోయి నవి అతడు ఒక పరిణామదశలో—అనగా ఒక కళా సంస్కృతీ సంప్రదాయం ఛిన్నాభిన్నమైపోయి, మరొక గొప్ప విశిష్టసంప్రదాయం సెలకొంటున్న సమయంలో—కళాస్పృహ సాగించాడు. అందువల్లనే, అతడు చిరంజీవిగా చరిత్రపుటల్లో నిలిచిపోయాడు.

ఈ ‘వృషభరథం’ అనే చిత్రం, అందరికీ కళ్ల యెదుట దినదినమూ కానవచ్చే, గ్రామీణ దృశ్యం మామూలు మాటల్లో, చెప్పాలంటే, ఈ చిత్రం నేరు ‘ఎడ్లబండి’ అని అనవచ్చును. కాకపోతే ఈ ‘ఎడ్ల బండి’ మన దక్షిణాదిన కానరాదు. ఇది శేవలం ఉత్తర హిందూస్థానంలో నే దినదినమూ కానవచ్చే దృశ్యం. ఇది మూడు శతాబ్దాల క్రితం హసన్ రచిం చినది! ఈనాటికి ఈ ‘ఎడ్లబండి’ దృశ్యం, ఉత్తర హిందూస్థానంలో కనపడుతూనే ఉంటుంది. ఆ యెడ్లజతను చూసేగానే వృషభశాత్రులో ఉండే చలాకీ, శక్తి, మనకు దౌర్భాగ్యమనవలెతాయి. ఈ చిత్రంలో ప్రవీణ శైలికూడా ప్రస్ఫుటంగా కాన వస్తుంది. ముఖ్యంగా ఆ వృషభాలు, తలలను ఎగర వేసి శరవేగంతో వళ్ళెటానికి ఉంకించే ఉన్నతి గను నార్తం. ఆ కళ్ళుదాపుల్లోనూ, నిక్కించిన చెవుల లోనూ మహాదృష్టిమైన శక్తి స్ఫురిస్తోంది. వర్ణ సంకలనంలోనూ, రేఖా చిత్రణలోనూ చీనా శైలి పొందుపరచబడింది. అందువల్ల ఈ శైలిలో ఎక్కువ భారతీయమైన శైలిలేదని చెప్పవచ్చును. ఎందు కంటే, భారతీయ కళాకారుల్లో, ప్రకృతిని, పశు సంతానాన్నీ, ఇతర జంతువుల్నీ, మూర్ఖిభింపజేసే వాస్తవికత బహు స్వల్పం. అందులో ప్రత్యేకత చూపలేదనే సంగతి నిర్వివాదాంశం. భారతీయ కళ అంతరంగిక శక్తిలకీ, భావాలకీ ప్రాముఖ్యాన్నిచ్చింది. బాహ్యప్రపంచానికి అతి స్వల్పప్రాముఖ్యమే ఇంత వరకూ చూపబడుతుంది. అందువల్ల మనం గమనించి నట్లు చీనా చిత్రకళలోనూ, జపాన్ చిత్రకళలోనూ ప్రకృతి సౌందర్యానికి అందులో జంతు సందోహానికి ఇచ్చే ప్రాముఖ్యత ముఖ్యంగా ఎంతో కొనియాడదగింది. ఆ ప్రాముఖ్యతే, ఆ ప్రత్యేకతే, వేరే శక్తితో మరింత విశేషంగా ఈ హసన్ చిత్రంలో చూప

బడింది. హాసన్ పర్షియన్ డ్రైలిని కూడా మిశ్రమం చేశాడంటేనూ ఆశ్చర్యంలేదు. చీనా డ్రైలినికనబర్పాడంటేనూ ఆశ్చర్యంలేదు. ఎందుకంటే, పుట్టుకతో అతడు పర్షియన్ కాబట్టి, పర్షియన్ కళలో నీనా డ్రైలి మాతృకగా అనాదినుంచీ ఉండిపోయింది కాబట్టిను... ఈ చిత్రం, బహుముఖ వ్యాఖ్యానాలతో కొనియాడబడ్డది. ఇన్స్-పర్షియన్ చిత్రతైలిలో దీనితో సరిపోలిన చిత్రం మరిలేదని వ్యాఖ్యాతలు ప్రశంసించారు. భారతీయ, పర్షియన్ కళారీతులలో, ఈ చిత్రం అతి ప్రశంసనీయమైన ప్రత్యేకతను చూపెట్టిందిన్నారు!... చిత్రానికి ప్రభాగాన చిత్రకారుని శేరు పర్షియన్ భావలో వ్రాసియున్నది. 'రాకిమ్ ఆబుల్ హాసన్' అని... అతడు 'రచయిత'గా పిలుచుకున్నాడు. 'రాకిమ్' అనగా 'రచయిత' అని అర్థం. ఎందుచేతనంటే, రచయితా, కళాకారుడూ, ఇద్దరూ తమ రచనలకి ఒకే ఒక పాత్రనాన్ని అవగాళం చేసు ఉపయోగిస్తారు. ఇది మనదేశంలో లేకపోవచ్చును. ఇరాన్, చీనా, జపాన్ లలో చూమాలు వ్రాతకుకూడా కుంచె నుపయోగిస్తారు. అందులో చిహ్నమూత్రంగా చిత్రరూపకంగా ఉండే, లిపి డ్రైలిలో వ్రాత అలవాటు అయి ఇప్పటి పరిణామాన్ని పొందింది. వారి లిపిలో చిహ్నాలతో వ్రాడిన భావస్ఫురణ, ఆ తూలికా విన్యాసాలలో విడితెమాటుంది.

ఈ చిత్రంలో డ్రైలి పర్షియన్ అయినప్పటికీ, చిత్రణకు తీసికున్న భావమూత్రం, భారతీయమైనది. ఎప్లె మెసెల్లో బంగారు మువ్వలన్నవి కాళి మణికట్లవద్ద కంకణాలు అలంకరింపబడినవి కొమ్ములకొనల్ని, బంగారు తోడుగు లున్నవి. వృషభాలంకరణలో కావలసిన విశిష్ట క్షేత్రాలన్నీ హాసన్ వాటిలో రూపొందించాడు. ఎప్లెమీద కాడి బహు మందిరంగా చూపబడ్డది. బండిని అలంకరించటం విషయంలో ఎక్కువ పర్షియన్ పద్ధతిని విడితెంగా చూపించాడు. సవారికి వెళ్లిన మందిరానికి చేసిన అలంకారం అంతా పర్షియన్ పద్ధతిలోనే ఉన్నది. అందులో ఎప్లెను తోలుతూన్న బండివాడూ,

మందిరంలో కూర్చున్న వ్యక్తి, పూర్తిగా పర్షియన్లుగానే కనిపిస్తున్నారు.

బండి చక్కాలనూ, ఎక్కువనూ, చిత్రించిన రీతిలో ఒకవిధమైన ప్రత్యేకత—ఆకాలపు మొఘల్ డ్రైలిలో లేనిది—ప్రస్ఫులంగా కనిపిస్తున్నది...

బండిచుట్టూ ఉన్న ఘామి గోధుమవర్షంలో చిత్రంపబడ్డది. మొఘల్ డ్రైలికి ప్రత్యేకమైన అలంకార రీతి. అక్కడక్కడా చిన్న చిన్న పూల మొక్కలూ, గడ్డిపోదలూ, ఎంతో అందంగా చిత్రించబడినవి. ఈ ప్రకృతివర్ణనవలన, ఆనందం, గ్రామ పరిసరమని దోగ్ధతకనువుతున్నది. ఆ గ్రామ పరిసరంలో, హుషారుగా ఉన్న ఎక్కువ ఒక పరుగుకి ఉద్యుక్తమైయున్నట్లూ, బండివాడు, చిట్టాగా అడిలిస్తున్నట్లూ, మెలమిప మనకు ఆనందకరమైన భావస్ఫురణను కలగజేస్తున్నవి. ఈ చిత్రంమీదే పర్షియన్ భావలో, “కల్కా ఆస్తిర్యానంవల్ల, సాభాగ్య మందిర ద్వారము ఎప్పుడూ తెరిచియుండుగాక” అని, “సర్వ శివుడు తప్ప మరియే గైవసనూ లేడని గట్టిగా చెప్పగలను” అని వ్రాసియున్నది. చిత్రం సమకాలపు పర్షియన్ లో కవనం వ్రాయబడియున్నది. కవితన్నంతానే సంబోధించుకుంటూ, ప్రకృతిలోనూ, పానీయంలోనూ, సభి సమక్షంలోనూ ఉండే మాధుర్యాన్ని, మొఘల్ ఆస్థానంలో ఉండే విశేషాలనూ వర్ణించిన పద్యసరళి అది...

ఆబుల్ హాసన్ రచించిన ఈ 'వృషభరథం' ఇన్స్-పర్షియన్ మిశ్రమడ్రైలిలో మచ్చుకుకగా, సాటిలేని చిత్రంగా కొనియాడబడినది. అయితే, హాసన్ చిత్రడ్రైలిని మరియే చిత్రకారులూ ఆకాలంలో, అనుసరించలేదు. అందువల్లనే, అతిని ప్రత్యేకత, చిరంతనంగా నిలిచిపోయింది. కొన్ని ఆధారాల ద్వారా, ఆబుల్ హాసన్ పిన్నతనంలో భారత దేశానికి వచ్చినట్లూ, తండ్రియైన ఆఫ్ రజా కళాకాలాన్ని తన ప్రత్యేకాలంబనకు ఉపయోగించుకొని, తన విశిష్టడ్రైలిని ఏర్పాటు చేసికున్నట్లూ, మనకు తెలుసుంది.

ద్వంద్వజగత్తు

స్ఫూర్తి శ్రీ

ధరణి కాఠిన్య ధన్య సౌందర్య భరము
నతము బాధించు మమ్ముల సాదరముగ;
మస్తకము పైని కంటక మకుటమూని
కడుపునిండా ర నవ్వి ఎక్కసకెమాడు.

పీడ నిండిన సౌఖ్యంపు నీడలోన
క్రీడ పండిన భ్రామిక భేదమందు
అలసియుండియు ఆనందమందినాము
జీవశక్తి యుక్తులమయ్యు చిక్కినాము.

జగతి విలసిల్లుచుండు బాష్పములమాల
ఉడుగణము నభోషిపై నుల్లిసిల్లు
భేదమోదాల, కష్టసౌఖ్యాదికముల
నెవ్వ డెరుగంగనగు - దేనికేదికతమో?

దినకరునిజూచి సుంతనవ్వినది సుమము
హైమకణమును గిక్కిరించె నరుణమూర్తి
ద్వంద్వములదాటె మానసోత్సాహ విధము
సాటిలేనిదిప్రేమ నయ్యాట మాట.

మరణమూలరూపమ్ము జన్మంబెయాను;
మరణ మెక్కుడేయాను జన్మంబుకంటె;
జనన మరణాల మధ్య వాసంబుమాది
కన్నులే లేవపు ప్రవాసకాలమందు.

అంబరమ్మును చుంచించు నభిరాజు
అంబరమ్మున విహరించు నమృతకరుడు
నైజ కిరణాల రాత్రి క్షణక్షణమ్ము
భూనభోజలమ్ములు కాంతి పూరితములు.

కాని, పట్టపగటి కటికచీకటి కోట్లు
జనుల మనములందు నదురుకొనును;
త్రావనెత్త చెప్పుడు జీవకాంతులు మాకు
తిమిర రుచిమయంబు సమయపాత్ర.

చదలుభయద సాంద్రాంబుదాచ్ఛన్నమయ్యె
గాలివానలో జగమెల్ల కడకు తేలె,
వ్యసనమేఘాలు కరగి ప్రవాహములుగ
పారిసట్టులు తోచె నా ప్రకృతియెల్ల.

వృక్షశాఖలరోదించు విహగకులము
గూళ్లలో శాబకమ్ములు కులుకుచుండు;
మాన్య చైతన్యదాతయై మహితమూర్తి
పద్మబాంధవు డుదయించు ప్రాక్షటముర.

తెల్ల వారెను చీకట్లు తెల్ల బారె
స్పష్టసందర్శనీయ మాషసిక రేఖ;
జగము మాయ నిండినచాయ సౌరుమీర
మనసు వచ్చిన సుఖముల మలచుకొనియె.

మొగ్గ తనలోనే తానవ్వు సిగ్గులడర
ప్రసవకన్య మస్తకము కంపనమునేయు
గంధనహసూతి శతపత్ర కాంతజేరి
చిబుకమును బూనిచుంబనశ్రేయ మొనగు.

సప్తవర్ణని రంజన సంగ్రహించి
మోహకములౌ నగ లనేకములు ధరించి
సన్నజేయుచు కనుల, తుషారబాల
పొందు నేడివెలుగు వాని పొందుకలిమి.

సుమము లోకమ్ము, మరి భ్రమరములమేము
మాటికిని ద్రావుచుందుము మధుకణాలు;
ప్రభ్రీయైన లోకమ్ము నేవకుల మేము
జగము దేవత, మరి ఉపాసకులమేము.

చిరుచిర తనూశోభనశ్రీలచేత
అవనిదేవత మాకు మోహంబు గొలుపు;
నిలువబడినారము కటిబద్ధులము మేము
పెద్ద కార్యమ్ము లందీర్చ విశ్వమందు.

ఉన్నత హిమనగముకంటె నున్నతులము;
ఎపుడు లేమేము నతులమై యెచటగూడ
వారినిధి వోలె మేము గంభీరులమును
సర్వదా ధీరులమె యాచు సాగగలము.

ధరణి బీవితమ్మాను ద్వంద్వములచేత
ధరణి నేవితమ్మేను ద్వంద్వములచేత
ప్రణయమేలేక నిర్వమ్ము వంచనమ్ము
జగము ప్రణయ మాలికదాల్చి జాగృతమ్ము.

ప్రణయమే భక్తపాలి సాధనము సుమ్ము
ప్రణయమే గృహస్థులపైన ధనము సుమ్ము
భువికి దివికిని సమతను బాసగజేయు
మహితనియమమ్ము ప్రణయనామకముసుమ్ము.

రవి జగమ్మున నెపుడు దర్శనముగ నెనొ
నాడె యైనది కవిదర్శనమ్ము భువిని;
దర్శనము నర్చులకు కవి దర్శనమ్ము-
మలచి చేయును ద్వంద్వ విమర్శనమ్ము.

నిత్యమును ద్వంద్వములయందె నెగడుచుండి
వానికి నతీతుడై కవి వరలుచుండు;
నాశరహిత మద్యైత మానందఁకాను,
కవి మనము రస సరస మాకందఁకాను.

పావనమ్ము సాహిత్యైక జీవనమ్ము
అందరకు మాకు దయసేయుమయ్యజేస !
ద్వంద్వజగము పూచిన శుభప్రసవఁకాను
అర్చనావిధి నందుకోవయ్య జేస !!

పగిలిన పచ్చి కుండలు

శ్రీ నర్ల చిరంజీవి

వైష్ణవం తనకు దిగువుగా కాలవ్యాధునే రోడ్డు నాసుకుని ఇరవై ముప్పయి పాకలు వరసగా ఉన్నాయ్. పెద్ద రైలు స్టేషన్ కి పోయే ఆ రోడ్డు వస్తూ పోయే జనంతో కిటకిటలాడుతూంటుంది. ఆ పాకల్లో నొక చిన్న పాక విడిగా కాస్త ఎడంగా ఉంది. గవిల్లో “సీతాలు” చేరగిలి కూచుంది. దీపం లేని ఇబ్బంది కనిపించడం లేదు. రోడ్డు మీది ఎల్పిగ్లొడ్ల పం రెలుగుచారలు నీటవాలుగా పాకలో పడుకుంటున్నాయి. పాక వేపు చీకటి, రోడ్డు వేపు వెలుగు సీతాలని సగం సగం పంచుకున్నయ్. ఎదురుగా రోడ్డువలె నినిమాహాళ. నినిమా పాటలూ, రైలు ఇంజన్ కూతలూ రోడ్డుమీది కొలాహలం ఇవేవీ సీతాలని కనిపించడం లేదు. ఎక్కడో దూరాలకు అలిసిపోయిన కల్లెప్పగించి చేన్న వెతుకుతోంది.

ఎవరో తనను తాకినట్లనిపించింది. చప్పుర కక్కి చూసింది. పొరుగింటి పిన్ని ఆవిడ అన్నపుగిన్నె పట్టకొచ్చింది. సీతాలు మొహం వేపు పరకాయించిచూసి, గిన్నెని తడికవేపు ఉంచింది. దగ్గరగా కూచుని—“ఏ మేపిల్లా!” అని ఆప్యాయంగా పిలిచింది. ఆవిడ సీతాలని కూతురుతో సమానంగా చూసుకుంటుంది.

“ఇట్లా కూడూ నీళ్లా మానేస్తే ఏవన్నా లాభం ఉండంటే?... దీపమన్నా వెలిగించావు కావు. అయ్యె రాతా!... లే! గుప్పెడు మెతుకులు తెచ్చాను. ముందు తిను.

అని అన్నదా ఇల్లాల సీతాలని బుజ్జగిస్తో.

“అకలేయడం లేదు పిన్నీ.”

“అకలేదని నాకు చెబుతున్నావంటే? మరి ఇంత చొదవయ్యితే ఎట్లాగే పిల్లా? కడుపు మాడ్చు క్కూచుంటే గంగని పడ్డకాపరం గట్టున పడుతుం నంటే...?”

సీతాలు ఉలుకూ పలుకూ లేకుండా కూచుంది. సీతాలు మంచీ చెడ్డా పొరుగింటి పిన్నికి తెలుసు. ఎంతో చనువు, ఇష్టమూను. అందుకే అన్నం తెచ్చింది. తినమన్నది. ఏ రకంగానూ ఆవిడ సీతాలు చేత ఆ గుప్పెడన్నం తినిపించలేకపోయింది. ఇంతకు ముందు రెండురోజుల నించీ ఇంతే. పిన్ని వినుగుతో లేచి సీతాలని ఒక్క కుదుపు కుదిపి—

“ఇంత మొండైతి పోయినదానివి బ్రతికి బట్ట కడతావని నమ్మకం ఏమిటి...?”

అని అనేసి వినుగుగా వెల్లిపోయింది. పిన్ని వెల్లిపోతూ పెట్టిన శాపం విని సీతాలు కళ్ళమూసు కుంది. మనసులో ఏదో వికారం ఉబుకుతోంది. “నేను మొండిదానా..?” అని పదేపదే గొణు కున్నది. “మొండిదాన్నే అయిఉంటే ఈపాటికే నా బతుకు ఎటో ఒకటు లేలిపోయి ఉండేది,” అని సణుక్కుంటూ తనకు తానే సమాధానం చెప్పకుంది. చావు బ్రతుకుల సంధిలో రోగి ఏవో జ్ఞాపకాల్ని ప్రలాపించిన చందంగా, సీతాలు తన బ్రతుకులోయ లోని వెలుగు నీడల్ని రూపించుకుంటోంది. ఈ బస్తీ కాపరానికి రాకముందు—ఆ మారుమూల పల్లెటూళ్లో తన జీవితం ఎలా గడిచిందో తిథుక్కున మెరిసింది, మనసులో.

ఆ ఊరిబయట పాకలో తన పురిటిల్లు. చెట్లా చేమలూ, పుట్టాగట్లా తప్ప మరో ప్రపంచం రోజులవి. పైన ఆకాశం మెరిస్తే, కింద భూదేవి నవ్వితే, వాళ్ళూ పులకరించిన బ్రతు కది. బొద్దుగా పొద్దు తిరుగుడు పువ్వులే పరిమళం చెడని అచ్చం తెలుగుకన్నె తాను. పురుగు పుట్రా భయం ఎరక్కుండా, ఎండా వానా లేడా తెలికుండా ఎదిగింది. పెరి గింది. చెరుకు బోదెల్లో, వంగపాదుల్లో, తుమ్మ బీళ్లల్లో, గడ్డివాముల్లో తిరిగేది. చెట్లనీ పిట్టల్ని కవ్వించి కవ్వించి పాడేది, అడేది తాను.

అలాటి ఆ పొద్దుతిరుగుడు పువ్వేనా, ఈనాటి తాను? ఒక్క ఐదేళ్ళ బస్తీ కాపరంలో ఎంతగా మారిపోయింది? పిల్లా పీమా లేకపోయినా వాడిన పచ్చగన్నేరు పువ్వులాగా పారిపోయింది!

మొదట్లో, రాములు వెంటబడి కాపరానికి వచ్చినప్పుడు ఈ బస్తీజనం, మేషలు వాడలు చూసి విసుపోయింది. సంజవేళ కందిచేలో ఎగిరిపోయే రంగు రంగుల పిట్టలా కనిపించారీ మనుషులు. చీకటి పడే వేళ ఎల్లప్పుడూ దీపాలు వెలిగితే కళ్ళు జిగ్గెమన్నవి. తన ఊళ్ళో అయితే చీకటిరాగానే గొంగళి ముసుగెట్టి పడుకోవలసిందే! ఈ బస్తీలో రాత్రియినా పగలయినా వొకలాగానే తోచింది. కొత్తలోకంలోకి బారివచ్చినట్లయింది.

అదేదో సినిమాకి రాములు తనని తీసుకుపోయాడు. పిథిబాగోతం తప్ప ఏమీ ఎరగని తనకి— అంతమందిలో కూచోవడం, దీపాలారడం, తెరమీద మనుషులు మాటాడడం... అదంతా చూస్తుంటే గుండె గుబుగుబాడిపోయింది. తెరమీద ఒక మగాడు ఆ ఆడపిల్లని “రాణీ!” అని పిలచేవాడు. ఆ పిల్లకూడా ‘ఓ రాజా!’ అని వొయ్యారాలు కులుకుతో పిలిచేది. సినిమా అయిపోయి ఇంటికి వచ్చాక రాములు తనని దగ్గరకంటా దిగువుగా లాక్కుని “రాణీ!” అని అచ్చగా, అట్లాగే అన్నాడు. తనూ వొళ్ళు పులకలెత్తి ఆ ప్రయత్నంగానే నావరాల రాజా!” అని అనేసి, చప్పన నీగుపడింది. చిరుచెప్పని నిట్టూర్పులో ఒకరికొకరు పెట్టుకున్న ఆ క్రొత్తవేర్లని ఎన్నెన్నిసార్లు జపించారో!

ఇప్పుడీ జ్ఞాపకాలవల్ల సీతాలు కళ్ళు చెమ్మగిలినయ్యే. ఒక్కసారి కళ్ళార్పి, మర్నా జ్ఞాపకాల్లో పడింది.

రోజులు గడిచేకొద్దీ బస్తీలో జనం వొలగిపోయింది. మురుగువానలూ, కొత్త భయాలూ నోహటాహటా అనుభవంలోకి వచ్చాయి. ఎన్ని భయాలు వెంటాడితేనేం? తన ‘రాజా’ని మానుకుని అన్ని భయాల్ని మరచిపోయింది. అతనంటే తన కెంత ఇష్టమో చెప్పడానికి ఈ మాటలు చాలవు. ఒకసారి ఏమయిందో? తనని పుట్టింటికి తీసుకుపోరామని తండ్రి వచ్చాడు. తండ్రి ఎందుకు వచ్చిందీ తనకి తెలుసు. అన్నాలు తింటూంటే అల్లునితో మాటకలిపి చెప్పాడు కూడా. పుట్టింటికి వెళ్ళాలని తనకు ఎంత ఇదిగా ఉన్నా— రాముల్ని వదిలి వెళ్ళడం జరగని పనిగా తోచింది.

వదిలిఉండడం అంటే ఇద్దరికీ పిచ్చెత్తుతుంది! తప్పదు. ఒకవేళ తనను పంపుతా నంటాడేమో రాములు. మాటూరవద్దని చెబుదా మనుకుని, చప్పన గదిలోకి వెళ్ళింది. పిచ్చిరాజు, చంటిపిల్లవాడిలాగా బిక్కుమొగం వేసుకుని కూచున్నాడు. తనని చూడగానే “వెళ్ళిపోతావా?” ఇంచుమించు విన్నవించు వెట్టి అన్నాడు. తానూ వలవల ఏడ్చేసింది. పుట్టింటి ప్రయాణం లేదని అర్థమయ్యేలోగా ఇద్దరి కళ్ళూ ఉబ్బిపోయాయి. ఏవేవడానికి ఇందులో ఏయిందని అడిగితే? ఏం జవాబు ఉంది? ఉహూ! చెప్పడానికి చూపడానికి పిలుకాని జీవితపు లోతులవి. నాటికి నేటికి పుట్టింటి మొహమే చూడేదు మురి!

అలాంటి తీయని అనుభవాలు ఇప్పుడు గుర్తుకు తెచ్చుకుంటోంది సీతాలు. ఆ రోజుల్లో చక్కని ఇంట్లో కాపరం ఉండేవారు. కళికాగడిన రోజుల్ని తలుచుకున్నంతసేపూ సీతాలు కళ్ళు మిలమిలాయి. చిరుచెసుబలు పోసున్నాయి. చెప్పగా నిటూరుస్తూ ఊపిరి బిగబట్టి ‘రాణీ’ అని పిలుస్తున్నట్లు తోస్తోంది. తనకి చాలా ఇష్టమైన ఆకృతి తనని తాకినట్లు భయకలిగి వొళ్ళు పులకరిస్తోంది. ఎదురుగా ఉన్న ఎల్లప్పుడూ దీపం చల్లగా చిక్కని వెలుగువల్లగా కనిపించింది!

ఆమె భ్రమ—భ్రమ మాత్రమే కాదు; గవిటి కంఠంగా కూచున్న ఆవిణ్ణి తప్పించుకోడానికి ఎంతో ప్రయత్నించి, చివరికి నాహనించి, దూరి, పాక లోపలవున్న అన్నపుగన్నె గూళి చేసి, సీతాలు భ్రమ కరిగి చూసేసరికి తోకాడించుకుంటూ ఒక నల్లకుక్క వెళ్ళిపోతోంది; నాలిక తుడుచుకుంటూ, తృప్తిగా దీపస్థంభం కిందికి చేరుకుంది. తన జ్ఞాపకాల దొంతర కూలిపోయినందుకు సీతాలు వెలిగా నవ్వింది. కాళిగిన్నెని పాక మగ్గికి పోయి, మర్నా కల్లగోకి పోవాలని ప్రయత్నించింది. మనోరమస్సుని చీల్చి జ్ఞాపకాల్లో చెనుగులాడాలని ప్రయత్నించింది.

రాములు ఇప్పుడెక్కడున్నాడో, ఏం చేస్తుంటాడో ఊహించడం తనకి సులభమే! అతని సంగతి ప్రతీ చిన్న విషయం తెలుసు. అతనికోసం ఏం చెయ్యాల్సివచ్చినా చేస్తుంది. కాని—ఏం చేయాలో మాత్రం తనకి తెలియకూడ ఉంది. అదే తెలిస్తే ఎంత బావుంటు!..... ఆలోచనలన్నీ అగ్నిజ్వాలలై చురుకుతున్నాయి. రాములు ఇంటికివచ్చి పాలుగురోజులయింది. ఇదేం కొత్తకాదు. ఐనా, తానీసారి భరించలేకుండా ఉంది. దారిద్ర్యాన్నీ, కన్నీళ్ళనీ నిర్బంధ

లేకపోయినా, నిర్లక్ష్యం చెయ్యకలిగింది! కాని, ఈ బ్రతుకు మానసికంగా భరించలేకుండా ఉంది. తుఫానుకి చెట్టు పట్టుబారి నేలకూలే తీగలాగా ఈ దిగుళ్ళతో సీతాలు కూలిపడుతోంది. నిలబడాలని ప్రయత్నించినకొద్దీ ఎడాపెడా గాలివానా బిల్లులు మొహాన్ని ఈడ్చి కొడుతున్నాయి. లాభంలేదు. ఇహ అతిన్ని తాను కలుసుకుని తీరాలి. పీడకలవంటి ఈ బ్రతుకు మారిపోవాలి.

రాములు ఎక్కడుంటాడు?

అక్కడికి నాలుగున్నరమైళ్ళదూరంలో కాలవ కట్టమీదపాకల్లోనే ఉంటాడు. తప్పకుండా ఉండి ఉంటాడు. నడిచిపోవడంతప్ప వేరేమార్గం లేదు. గెండుగంటల నడక. ఇప్పుడే బయల్దేరితే పదింటికల్లా వెళ్ళిపోవచ్చు...అలస్యం ఎందుకు?

లేచి నిలుచుంది సీతాలు.

కొత్తిబలం పోసుకుంటున్నట్టుంది. పాలు పోసు కుంటూన్న వరిదుబ్బులాగా తోచింది. పాకల్లోకి తొంగిచూసింది. ఏముంది? విరిగిన మజ్జిగలాగా వెలుగు చీకట్లు కలిసి ఏర్పడిన పొడలు. కంచాలు మంచాలు ఏనాడో అమ్మడు పోయాయి. ఒక్కో గెండ్లో గుప్పిళ్ళ బియ్యం ఉండాలి. తనూ, తన 'రాజా' వెన్నెలతోటగా చేసుకున్న ఆ పాక నెలగు పొడలచాటున కుములుతూన్న ముసలి దానిలాగా ఉంది. తడిక విసురుగా మూసేసింది. తెల్లారి అన్నం తినలేదు. పచ్చి మంచి నీళ్ళయినా ముట్టలేదు. అస లామాటే సీతాలుకి గుర్త రావడంలేదు.

రోడ్డున పోయేందుకు ఎందుకనో మనస్కరించ లేదు. కాలవ కట్టనేపోతే దగ్గరకూడాను. పాకల వెనక్కివచ్చి, వంతెన వేపు సాగారింది. కట్టకింది నించి సరంగుల పాటలు వినిపిస్తున్నాయి. ఎగువున పడవలరేవుంది. రేవు దగ్గరవుతూన్న కొద్దీ సరంగుల పాటలు జోరవుతాయి. పాకలతిన్నగా వచ్చాక బూతుపదాలు లంకించుకుంటారు. కట్టమీద నీడల్లో పాకలతాలూకు ఆడవాళ్ళు మెనులుతారు. పడవల్లోంచి సరంగులు కాయా కట్రా వినిశరేస్తుంటారు. పడుచులు వాయ్యరంగా వాటిని వాడినీపట్టుకుని పాకల్లోకి చేరేస్తుంటారు. చీకటి ముసుగులో జరిగే గుడ్డలాటల నించి తప్పించుకుని సీతాలు వంతెన దగ్గరికి చేరే లోగా ఒకటి రెండు అటిపిచ్చి హస్తాలు దూసుకు పోయాయి. క్రమేణా పాకల్లోన పడుచుల నవ్వులూ, పడవసరంగుల పదాలు దూరమైపోయాయి.

దోసకాయ వాటంగా ఉన్న బస్తీని ఆ కాలవ నిలువుగా చీల్చుకుపోయింది. దాని కిర్రపక్కలా తెగిపడిన దోసచెక్కల్లాగా బస్తీ. బస్తీ చివరకి చేరుతూన్న సీతాలు వొకసారి వెనక్కి తిరిగి చూసింది. పాకలకదురుగా ఉన్న సినిమాహాలుమీద పెద్ద పచ్చడిపం దబ్బుపండులాగా కనిపిస్తోంది. మసక వెన్నెల్లో బూడిదగీతలాగ ఉన్న కాలవకట్ట కాల్చి బాటనే సీతాలు ముందుకు నడుస్తోంది. నీళ్ళల్లో చేపలు ఎగిరే చిప్పట్లా, తుప్పట్లా, పొదల్లో క్రిమ రాళ్ళ రొదలూ తప్ప మరే శబ్దం వినిపించడంలేదు. మానన దుప్పటి కప్పమన్నట్టు కాళ్ళపడకం! తల వొంచుకుని సీతాలు విసురుగా నడుస్తోంది. ఒకటి రెండు గులకరాళ్ళు కాల్చి తిగిలి, దొరుకునిపోయి నీళ్ళల్లో చవ్వడుచేస్తూ మునిగిపోయాయి. ఇంకా మూడుమైళ్ళ పోవాలి తాను.

మనస్సుతా పొడుబడ్డ మెంలాగా ఉంది. మగ్గమగ్గ తొలకరి మెరుపలే రాములు గుర్తొస్తున్నాడు. తాను తూలిపడిపోయేటంత బలంగా వేగంగా వోసాయి ఆ జావకాలు. అతన్ని కలుసు కోవాలనే మనోసంకల్పం మరింత బలంగా కలిగే సరికి నిలదొక్కుకుని ముందడుకేస్తుంది. ఏమైనా... అతని జ్ఞాపకాలు కడుపునొప్పిలాగా తెరలు తెరలుగా వచ్చి, వాళ్ళు తిప్పతోంది.

తాను ఇల్లాలు. ఇంత రాత్రివేళ కట్టుకున్న మగ్గకి కలుసుకునేందుకు వొంటరిగా బయల్దేరి వెళు తోంది. జీవనపటమీద విషం చిలికి నల్లబడిన మచ్చవంటి స్థితి తనది. సీతాలు యుగయుగాల సతీ త్వంతో జ్వలించే ఏ సతీమతల్లికీ తీసిపోదు. నాగరిక ప్రపంచం చూపులనించి తప్పించుకుని, తన అణు వణువులో వొడిగి మిగిలేమైపోయిన ఒక దౌర్భాగ్య వక్రికోసం వెళుతోంది. నడిచేసగిలో తగలజే కొంప నించి వెనుకాలికి లేచిన మంటలు నాలుకలుసాచి మరోకొంపను చుట్టబెడుతున్నట్టు—రాముల్ని జ్వలింప చేయ్యడానికి అగ్ని శిఖవంటి సీతాలు కాలవకట్టనపడి వెళుతోంది...

2

రాములు సీతాలుని పెళ్ళాడకముందు విదారేళ్ళ ముందునుంచి బళ్ళ కార్టానాలో కొలిమివద్ద సమ్మెట మనిషిగా పనిచేసేవాడు. భగధగమండే కొలిమిలో ఎర్రగా కాల్చి కణకణముండే ఇనపబద్దలు తీసి మేస్త్రీ దాలిమీద మోపడం తరవాయిగా—రాములు సమ్మె టను మెరుపులాగా విసిరేవాడు. చింతనిపప్పుల్లాంటి కల్లార్చి మేస్త్రీ 'వారెవ! కొడకా!... పేయ్ చెబ్బ!'

అని హుమారిస్తుంటే, రాసులు చేతిలో సమ్మెట గరిడి కర్రలాగా చక్రం తిరిగేది! ఐదు పది డబ్బుల్లో పైలు బర్గిలాంటిది కూడా మెల్లగా మెలికలు తిరిగేది. పగల ప్రవాసమూ మంటల్లో ఆడి, సంజవేళ మేస్త్రు తానూ దుకాణం దగ్గరికి పోయేవాళ్ళి. ఆదా ఎక్కడ కనక మేస్త్రు రెండు చటాకుల సారా తాగేవాడు. తానుమాత్రం ఒక్క లోటా కల్లు మాత్రం పుచ్చుకునేవాడు. కాస్త వర్షు చల్లబడేది. నీళ్ళాసుకుని కలో గంజో కడుపున పట్టించి పడుకుంటే ప్రాణా లెటో రక లుచివ్వకుని పారిపోయేవి. తెల్లకు తెల్లారిలేస్తే మళ్ళా భగభగమండే కాలివీ, ఎర్రగాకాలిన ఇనపబద్రియా, 'వారెవ! కొడకా!', సమ్మెటా తానూ తయారు...

కాలవకట్టమీది ఇనకగట్టమీద వెల్లికలా పడుకున్న రాములు లేచి కూచున్నాడు. సమ్మెటపట్టిన నాటి తిన కండెరాలు ఈనా డేమయ్యాయి? వాళ్ళు గూసుకున్నాడు. ఎవం చెయ్యి సాచి కుడి చేత్తో ఎండకింద మాంసం ఉండేమో చూశాడు. ఉత్త తోటలు తిత్తి వేగ్గాడుతోంది. రొమ్మ, ముఖం అరిచేత్తో దున్నుకుని మళ్ళా ఇనకమీద పడుకుని, ఆకాశం వేపు చూశాడు. కళ్ళు మూసుకుని పెదవులు విగనొక్కకున్నాడు. పెళ్ళిచేసుకోటం తప్పయిందా? అని అనుకుని, కాదు కావన్నట్టు తల అడ్డంగా ఊపాడు.

పెళ్ళయిన కొత్తలో కార్తానాలోని మిత్రులంతా అనవెంట దుకాణానికి వచ్చేవాళ్ళు. కాదనీ లేచనీ అనలేని మనస్సు తినది. రోజుకి పది, పన్నెండు జాలు చెల్లించవలసివచ్చేది. తను తాగుతున్నట్టూ మిత్రులకిం దూబరా ఆయిపోతున్నట్టూ సీతాలకు తెలియకుండా ఎంత ఇదయ్యేవాడు! సీతాలంటే చచ్చేటంత ముకుకారం! అనీ ఇవీ నమిలి వాసన రాకుండా చూసుకుని ఇంటికి మరీ వస్తేవాడు. ఎన్నోళ్ళు దాగింది కనక!...

'తాగుతున్నావారీ! సీతాలు తన నడిగిన జీసన ఎలా నసికాడో ఇప్పటికి మరుపు రాకుండా ఉంది..... ఆ రోజున మామూలు కల్లు మానేసి, పక్కనున్న వాళ్ళతో పంచెం వేసి రెండు చటాకులు మైగా సారా తాగాడు. దాని తగలెద్యో! ఆ మోతాదు కాస్తా తన పరువు తీసింది. దగ్గరికి పోతూంటే - సీతాలు అరిచేత్తో తననోటిని మూసి దూరంగా తోనేసింది. ఆ వేళ సీతాలు పెదవులు అందలేదు.

రాములు మళ్ళా లేచి కూచున్నాడు. ఇనక లోపల దాచిన సీసా బయటికి తీశాడు. దాన్ని ముద్దు పెట్టుకున్నాడు. దుబీ పబీ లేక పెళ్ళసరిగా ఉండి యుద్దు. బిరదాతీసి రెండుగుక్కలు తాగి సీసా మళ్ళా దాచేసి పడుకున్నాడు. గుప్పెత్తో ఇనకని పిసుకుతున్నాడు. బద్దకం గాఉన్న కళ్ళల్లో చురుకుపుట్టింది. ఆనాటి ఘట్టాలు వోహదానివెంట వోహటి ముసురుకున్నాయి. గట్టిగా నిట్టూర్చి "అట్టా కాలం గడిచి పోయినా బాగుండేద" అని గొంతుకున్నాడు.

కాలం అలా గడవలేదు. ఒకరోజున ఎక్కణ్ణించో నడమంతరంగా ఒక చిక్కిచ్చి పడింది. బస్తీలోనూ, దుట్టుపక్కలా కల్లా సారాలు తాగరాచనిరులాచ్చింది ఎక్కణ్ణించి ఎందుకీమూలాచ్చిందో ఈనాటికి గాములికి తెలియదు. పడేళ్ళ అలవాటు. కుతి పుట్టి రోడ్డెన్నీ తిరిగాడు. పాతి ప్నేహితుల్ని పలకరించాడు. చివరికి మేస్త్రుకూడా చెప్పా పట్టకుండా వెళ్ళిపోయాడు. తిరగ్గా తిరగ్గా చివరికి అతిరహస్యస్థలంలో ఒక అరగ్గానుడు అర్థనూపాయికి చొరికింది. నివా కల్పించుకుంటే సే కాని కుతి తిరలేదు.

సీతాలుకి పువ్వులు తీసుకుపోవాలి కొత్త సీనిమా చూపించాలి. అన్నిటికీ డబ్బేదీ? ఈ పాను తాగుడికి డబ్బు ఖర్చయితే ఎలాగ? 'ఇన్ని తిప్పలెందుకు' మానేద్దామని అనుకున్నాడు. ఎంతకష్టమైనా సరే నిగ్రహం మంచించుకున్నాడు... ఎంతలాభం! ఆవేళ సాయంత్రం మనసుకి కల్లంపెట్టి రాములు ఇంటికి బయల్దేరాడు. కాస్త దూరం పోయేసరికి వెనకాలే వచ్చి, మేస్త్రు చేయి పుచ్చుకున్నాడు. సెగతగిలిన వెన్నలగ వెంటసాగాడు. సరాసరి సిల్ బస్ ఎక్కి, ఇక్కడే, ఈ ఇనక గుట్టల తిన్నగా లోపలివేపు పాకలదగ్గర దిగాడు. బస్తీదుకాణాలవద్దఅలజడే వుండేదికాదు. ఇక్కడమాస్తే వందల కొద్దీ జనం. పెద్ద పెళ్ళో, సంతో జరిగినట్టుగా ఉంది. అందులో చాలమంది బస్తీనించి వచ్చిన వాళ్ళే. ఆవేళ ఖర్చంతా మేస్త్రుడే. పాదుపోయి బస్తీలో ఇంటికి చేరేసరికి తలప్రాణం తోకకపోయింది. జేబు కాశీ. సీతానికి పువ్వులులేవు. ఆరాత్రి మాటలూ లేవు. ఒకటే కన్నీళ్ళు. సగం సగం మైకంతో ఆ రాత్రి ఎట్టా గడిచిందో!

అలవాటుయిన ప్రాణం అట్టా ఇట్టాగా నేలంది. పగలు సమ్మెట మున్నూ, రాత్రిళ్ళు సీతాలు ఎదరకూచున్నా - చేతికందని కల్లా సారాల

వీడనే మనసు. ఇదివరకటిలాగా కూనిరాగాలు ఆనందం ఇవ్వడంలేదు. తనని చిన్నపిల్లజ్జీచేసి సీతాలు జోలపాడుతూంటే కళ్ళు మూతలుపడడం లేదు. చెప్పటి నిట్టూర్పులు చెంపని తాకుతూంటే మెళకువ లేదు. ఉఃహూ: అంతా మారి, మనసంతా మాయదారి సారావీడే అతుక్కుంది.

తరవాత తరవాత చాలా మార్పులు వచ్చాయి. ఎన్నిసార్లు తలచుకుంటే ఏం లభిం? మెట్టమించి జారిన చెంబు, మెట్టన్నీదాటి నేలమీదకూడా మరింత దూరం దొర్లుతుంది. తనూ అంతే. నిషా, నిషా కావాలి. తీసికట్లు చాలదు. నీళ్ళసారా పనికిరాదు. అడ్డమైన గడ్డివేసి ఫులుపెక్కింది కావాలి. వాళ్ళూ మనసూ లెమ్మిరెక్కాలి. రాత్రిళ్ళు ఇంటికి చాటుగా వచ్చి ముసుగుతన్నేవాడు. ఏ అపరాధో సీతాలు కుమిలి కుమిలి ఏడుస్తూంటే—తనూ చేచి ఏడ్చేవాడు. కళ్ళూ, చవసలు తోనుకుపోయి వికారంగా తయారయ్యాయి.

“ఎందుకీలా తాగుతావ్? నన్ను చూసయినా మానవు?” అనేది సీతాలు. పాపం! ఎంత బిక్కి మొగం చేసుకుని అడిగేది! తను నిస్సహాయంగా కళ్ళప్పు గించి తల వేలాడేసేవాడు. పిచ్చి సీతాలు ఇంకేం అడుగుతుంది?

ఏమయితేనేం, దొంగ సారాకోసం తనబ్రతుకు చిచ్చునపడింది. కొన్నాళ్ళు గైలమీద చిట్టడపుల్లోకి పోయి అక్కడ ముక్కుగా తాగివోచ్చేవాడు. బస్తీలోనే రకరకాలుగా దొంగసారా దొరికేది. తాగుడు జోరయనకొద్దీ పనిపాటలు తగి ఆగాతగింది. నిషాకోసం స్పిరిట్ తాగేవాడు. చాకగా దొరికేదదే. కడుపులో నొప్పి, కళ్ళు తిప్పు వచ్చినా స్పిరిట్ సారా దుచి తగిలింది. రాసురాసు అది దొరకలేదు.

నమెట్ట ఎత్తే వోషికతగింది. దగ్గు...పొడిదగ్గు పుట్టింది. బొమికలు బైటపడ్డాయి. ఏ నెలకో ఒకసారి గుక్కెడు మంచి సారా, రెండు చీసులా దొరికితే ఆరోజు పెద్దపండగ! తతిమ్మారోజుల్లో తను తాగు తున్నది తెల్లకిర్రనాలులూ, కుంకుడు రసం కలిసిన ములేదో పానీయం...బంగారంవంటి సంతారంలో ఇలా చిచ్చురేగింది!

ఇనకగుట్టమించి రాములు లేచాడు. అన్ని జ్ఞాపకాలతో కళ్ళు తడిసిపోయాయి. ముక్కుకోళ్ళలో చేస్తున్నారు. “సీతాలూ! సీరాజాచచ్చిపోయాడే!”

అని గొణిగాడు. ఆకాశంలో తెల్ల చుక్కలు వొక టూకటి మాయమవుతున్నాయి. పడమటగా బు మెరుపు మెరిసింది. రాములు కన్నార్పాడు. ఆలోచన లన్నీ తెగిపోయాయి. “!” అని అనకున్నాడు. చక్కగా లేనిపోని గాంధీర్థ్యం తెచ్చుకుని గుట్టినాడ కూచున్నాడు. సిసా ఇనకలోంచి లాగాడు. తాగ బోతూంటే ఆవార సాయంత్రం అనుకున్న ఆలోచ నేవో రటాలన మెరిసింది.

నాలుగురోజులుగా బస్తీఅంతా చెత తిరిగాడు. ఇంటికి వెళ్ళడం లేదు. ఉత్తించేతుల్లో వెళ్ళుటలను కోనూలేదు. తిరిగినచోటు మర్గా చూడకుండా తిరి గాడు. చివరికి ఏమీ లోపక గైలుస్తేషన్ కి పూర్తిగా. తింటానికి ఏమీ దొరక్క ప్లాట్ ఫారం అంతా తిరిగి చూశాడు. అనుక్కడానికి అభినానం అర్జునిలింది. ఏదన్నా కూలిపనిచెయ్యడానికి పోవక లేదు. ఇగతల పుల్ల అవతల వెయ్యడానికి అలుపొస్తుంది! చివరికి పంపువద్ద ముఖం కదుక్కుని, కంపునిండా నీళ్ళు తాగి ఒక బెంచీమీద కూచున్నాడు. కానీపటికొ ఒకనిండుపాటి ప్రయాణికుడొకాయనవచ్చి అదేబెంచీ మీద కూచున్నాడు. లాల్చీ జేబులోంచి పప్పు బయ టికి పాడుచుకోస్తోంది. ఆ విషయం ఆయన గమ నించనేలేదు. అటూ ఇటూ మెసిలి కూచోడంతో ఆ పప్పు కాస్తా జారి బెంచీమీద పడింది. ఇంబిలో బండి రావడమూ, ఆయన అడావుడిగాలేచిపోవడమూ జరిగింది. రాములు ఇదంతా చూస్తూనే ఉన్నాడు. చప్పన పప్పుతీసి దాచి, చకచకానడిచి రోడ్డూ, పార్కు, కాలవా అన్నీ దాటి వచ్చాడు. ఒంట రిగా కూచుని పప్పుతీసి చూశాడు. రెండోదిల రూపాయలు! అబ్బా ఎంత డబ్బు!

చప్పన సీతాలూ, సంతారమూ గుర్తుకొచ్చింది. పాపం ఎంతబాధ పడుతోందో! ఏడుస్తోందో! ఈ డబ్బు ఇంటికి తీసుకుపోతే, నాలుగు నెలపాటు పోయిగా జరిగిపోతుందికదా.....కానీ, రాములికి డబ్బుని, చూడగానే నాలిక విరగలాక్కుపోయి నట్టయింది. మంచి, కమ్మని సారా తాగి చాలా రోజులయింది. ఈరాత్రి ఆఖరుసారిగా ముక్కుగా తాగి, తెల్లారేసరికి ఇంటో ఉంటే చాలా, చాలా బావుంటుంది.

తన మనస్సులో సీతాలూ, సారా సీసా డబ్బు లాడుకోడం రాములికి స్పష్టంగా తెలుస్తూనే వుంది. సీతాలుని నెట్టి సారాసీసా మనస్సుని ఆక్రమించింది. మంచి సారా! బస్తీలో కన్నా—పల్లెకివెళ్ళి తాగి

తేనే మంచిది హాయిగా ఉంటుంది...ఇంకేం - పతి వేపు పరిగెత్తాడు.

సరే, తర్వాత మామూలే...ఇదే గుర్తు వచ్చింది. రెండుసుక్కలు తాగి ఈరాత్రే ఇంటికి పోవాలనుకున్నాడు. జేబు తడిచాడు. నిండుగా ఉంది. సగానికి మిగిలిఉన్న సీసాని చూశాడు. రెప్పలు బరువెక్కుతున్నాయి. కళ్ళనించి నీస్సు బారు తున్నాయి. ఎందుకో తెలీదు...హుమారు దిగజారు తున్నట్టు తోచింది. అదే జరిగిందా ఏడ్చు కన్నీళ్ళూ...

లేచి, బస్తీవేపు బయల్దేరాడు. పూర్తిగా చీకటి. సమద్రం వేపునించి నల్లని చిక్కనిమబ్బులు వొచ్చి ఆకాశాన్ని ఆక్రమించుకున్నాయి. మబ్బుల చాటున నక్షత్రాలు పగిలిపోతున్న బుడగలాగా తోస్తున్నాయి. సలిగాలి వీస్తోంది తాచుపూలలాగా కాలవ పరుగుతీస్తోంది. ఎంతచెప్తో చొక్కా కాలరు దిగించి మెలివేశాడు. మగ్గిమగ్గి సీసాలోంచి ఒక్కో గుక్క తాగుతున్నాడు. తాగుతున్న కొద్దీ సరసరాల్లో జ్వాలలు రేగుతున్నై. ఎన్నడూ లేనిది ఎదో ఆరాటం వెలికి దూకుతోంది. మంచి నిమె కాబోలనుకున్నాడు. వొట్టె ఉబుకుతోంది. బట్టలు బిగుతుగా చిరాగ్గా ఉన్నాయ్. ఊడ తీసేస్తేనే బావుండును! కళ్ళు మెరుస్తున్నాయి వోహ్! చాలా కాలానికి నిఖార్సయిన 'మందు' గొంతులో పడింది. నెత్తురు అల్లరి పెడుతోంది. చురుగ్గా మందుకు సడుస్తున్నాడు.

అంత నడిచినా తరిగినట్లే లేదు. 'వెనక్కి నడుస్తున్నానా? లేదే! అదే బస్తీలైట్లు కనిపిస్తుంటేనూ!' అని అనుకున్నాడు. ఎక్కడో వానకురుస్తున్నట్టుంది. తడి సిన మట్టివాసన. చీకట్లో కాలిబాట కనిపించి కనిపించనట్టుంది. మనస్సేమీ పనిచేయడంలేదు. పాద రసంలాగా నెత్తురు ప్రతి సరంలాకీ పరుగిత్తి పొంగుతోంది. ప్రతి నెత్తురుచుక్కా, కండా చలించినట్టుంది. విరిగిపడేముందు ఉన్నతంగా పైకెగిరిన కడలి తరంగంలాగా లోలో పలి కోరిక ఏదో ముఖం లోకి పొంగి చెక్కిళ్ళూ, నడురూ పెళ్ళిసెక్కాయి. చాలాకాలం గా నిద్రపోతున్న యావనం ఏదో మనస్సుని పట్టుకుంది. అట గుర్రంలాగా కదవ తొక్కుతోంది. నిఖార్సయిన మందు మహత్వం కాబోలు! అంత చలగాలిలోనూ మండుతున్న కాష్టంలాగా ఉంది నొట్టి!

మెరుపులు, మెరుపులు, ఒకదాని వెంట ఒకటి, బస్తీవేపు మబ్బుల్లేరని తోచింది. బాట వేపు చూశాడు. మెరుపు తిళుక్కుమంది. ఎవరో నీడలాగా కనిపించారు. తనలాగే ఎవరో. మమ్మా మెరుపు మెరిస్తే బావుండును. తనకేం, మహారాజా. డబ్బుంది. అందులోనూ ఆకలిగొన్న సింహంలాగా ఉంది తన పని. ఐనా, ఆ వచ్చేది ఎవరో చూడ కలిగితే...అడదే అయితే... మెరుపొచ్చినప్పుడు మబ్బు చీలిస్తే మెదడు చీలిపోయింది...తటాలన మెరుపు మెరిసింది...ఇరవై గజాల్లో చీరె...బస్తీనించి వాస్తోంది.

రాములు నిలిచిపోయాడు. ఆఖరుకుక్క తానే కాదు. నెత్తురు దూకుతోంది. ఒకసారి ఆపాద మ స్తకం వణికింది. భయమా? కాదు—త్వష్ట. మంకి పడుతూన్న జ్వాల. కిందిపెదవి కొరికాడు. చిట్టి నెత్తురు చెమర్చింది. నాలికమీద నెత్తురు రుచి... సీసా కాలవలోకి విసిరేశాడు. ఇంతసేపూ ఉన్న ఆరాటం ఏమిటో అర్థమయింది...

బస్తీ 'ఛప్' చున్న చప్పడికి సీతాలు ఉలిక్కిపడింది. నీరసంగా ఒక కల కంటోంది. అది కాస్తా చెదిరిపోయింది. తనకో బిడ్డ ఉండిఉంటే, ఎలా ఉండేదా అని ఆ కల! ఆ బిడ్డ నే సర్వస్వంగా చూసుకుంటూ బ్రతికేది. లెచు బతుకు ఇంత పాడయ్యేది కాదుకదా! సడనలేక సడనలేక ఈడ్చుకుంటూ నడుస్తోంది. తలెత్తకుండా నడుస్తోంది. ఆఖరిసారిగా కురుస్తున్న కన్నీటిని కూడా తుడుచుకోలేకుండా ఉంది. ఆ పుకోనూ లేదు...ఎవరో తనని నొక్కేస్తున్నారు... మొదట ఏదో తగిలింది. కొండచిలువ చుట్టేసినట్టు చుట్టేస్తున్నారు. చెడుకంపు. సారాకంపు. ఇంత సేపూ ఊహిస్తువొచ్చిన బిడ్డకూడా గిలగిల లాగుతున్నట్టుతోస్తోంది. బొమికెలు పెట పెటమంటున్నాయి. అమ్మ బాబో...ఎవరో...తనని చెరిచే ప్రయత్నం చేస్తున్నారు. 'కె'మని అరిచింది. ఆ అరుపుతోనే గుండె ఆగిపోయింది...

రాములు గిలగిలాడే చేపని వొడిసి పట్టినట్టు చేతులు బిగిస్తున్నాడు. రొమ్ముకి నొక్కుకున్నాడు. తాచుబాము బుసలాగా చేతుల మగ్గనించి బుస వినిపించి సన్న గిలుతోంది. రాములకు తాను తూలిపోతూ న్నట్టు తోచింది. పట్టు వదలేదు. కింది పెదవి కొరికి

సెత్తురు చవి చూశాడు. కాగూ చుట్టులు మెలిక లేశాడు.

నీతాలు పొడుగాటి జుట్టు రాములు మెడకి చుట్టుకుని బిగుసుకుపోయింది!...

‘కెవ్’ మన్న కేక ఎక్కణ్ణించో నూలిలోంచి వినపడ్డట్లుగా ఉంది. ఆ గొంతు ఎక్కడో వినపడే ఉంది. ఒక రాయి వచ్చి నవరగంతను తొట్టివట్టా, ఆ ‘కెవ్’ మన్న స్వరం ఎవరిదో గుర్తు వచ్చింది.

గుకే ఒక నిమిషం!

కాలవలో ఒకసారి ‘బుడుంగు’ మని చప్పుడయింది. అంతే. పాతికేళ్లన్నా నిండని ఆ దంపతుల జీవితాల్ని మింగి కప్పనితిన్న పాములే కాలవ, కాలు నల్లని ఆకాశంకింద గంభీరంగా పోవోంది. కట్టమీద కంకరరాళ్లమీద చిందిన సెత్తురు మడుగు మాత్రం మన అందరికోసం ఇంకా పచ్చిపచ్చిగా మెరుస్తోనే ఉంది!!

‘ఆం’ అని మాత్రమే నీరసంగా అనకలిగాడు. రాములు చేతుల్లో నీతాలు మంచుముద్దయింది. మెలికలుపడ్డ కాగూ చుట్టుల్ని వొదిలించుకోడానికి అవకాశం లేదు. ఎక్కడో ఎత్తయిన పర్వతాగ్రం నించి లోయలోకి దొర్లినట్లు తనకి తోచింది. ఆ దొర్లడం లో

మన

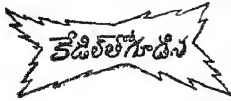
శ్రీ ఉప్పల రాజగోపాలరావు

ఆట వెలదులతోడ నీవూ
సూటిగా హృదయాలు కదిపీ
నాటకము లాడించినావూ
తేటమాటలతో

ఆశవాశములెల్లఁ ద్రెంచి
దేశమంతటఁ ద్రిమ్మరించి
ఆశువున వివరించినావూ
ఆశయము లెల్లన్

తెలుగు జలిబిలి పలుకుతేనెల
చిలుకఁ జేసితి కవితలోపల
తెలుఁగునతి నీనాల్క వైనను
నిలిచి నాట్యము నేయగా.

దినదినమునకు ఇంక స్వచ్ఛమైనటువంటియు,
ఇంక మనోహరమైనటువంటియునైన చర్మము

రెక్సోనాతో ఈ అ మైన

మార్పును మీరు తెచ్చుకొంటారు

రెక్సోనా యొక్క కేడిల్ తో గూడుకొన్న నుర
గను మీ చర్మము మీద మెల్లగా రుద్ది తరువాత
కడిగివేయండి. మీ చర్మము దినదినమునకు
ఇంక స్వచ్ఛమైనదిగాను, ఇంక మెత్తగాను
అగుటను మీరు చూస్తారు. మరియు మీరు
క్రాంతి అకర్షకను తెచ్చుకొంటారు.

రెక్సోనా
ఇది ఒక్కటే కేడిల్ తో గూడిన సజ్జ

* చర్మమును పోషించేటటువంటియు, చర్మమును
మెత్తగా చేయునటువంటియునైన నూనెల ఒక
ప్రత్యేక మిశ్రమమునకు రిజిస్టర్డ్ చేరు.

బ్రౌనుదొర జీవిత విశేషములు

నిఘంటు నిర్మాణము

శ్రీ కొత్తవల్లి వీరభద్రరావు

బ్రౌనుదొర రచనలలో ఆంగ్ల పండిత లోకమును విశేషముగ ఆకర్షించినవి ఆతని నిఘంటువులు. అతనికి సైఫంటికునిగ వచ్చినంత పేరు ఇంక దేనివలనను రాలేదు. ఆతడు వ్రాసిన వాచకములు, వ్యాకరణము ఆంగ్ల పండితలోకమున అంత ప్రశస్తి సంపాదించలేదు. అవి, ఆంగ్ల భాష నభ్యసించువారే పాఠ్యాత్మ్యులకును, ఆంగ్లము నభ్యసించువారే దేశీయులకును ఉపయోగపడుటకై వ్రాసినవేగాని, ఆంగ్ల పండితుల కొరకుగాదు. ఈ గ్రంథములకు నిఘంటువులకు వచ్చినంత పేరు రాకుండుట కిదియే ముఖ్యకారణము.

ఈతని నిఘంటువులు పండిత పాఠకుల రంజకములు. అకారాదిగా తెలుగునకు నిఘంటువును కూర్చుటలో ఆతడు మొదటివాడు కాకపోయినను, ఆతని నిఘంటువులు నాటికి నేటికి కూడా నైశిష్ఠ్యమును కలిగియున్నవే. కొన్ని విషయములలో మార్గదర్శకములే. అవి వ్యావహారిక భాషావాదులకును, గ్రాంథిక భాషావాదులకును గూడ కావలసినవే. బ్రౌనుదొర నిఘంటువులకు ముందే సుప్రసిద్ధముగనున్న నిఘంటువు, 1821 లో 'కాంబెల్' (Campbell) దొర ప్రచురించినది. అక్షరక్రమముగ నున్న నిఘంటువులలో ఇది ప్రథమ నిఘంటువని శ్రీ జయంతి రామయ్య పంతులుగారి అభిప్రాయము. 1.

బ్రౌనుదొర నిఘంటువుల కన్న ముందే యున్న నిఘంటువులలో, జె. సి. మారిస్ (J. C. Morris) దొర కూర్చిన దొకటి. దీనిని కాలేజీ బోధనకు 1885—1889 సంవత్సరముల నడుమ ప్రచురించిరి. ఇది ఉత్తమ శ్రేణికి చెందినదైనను, బ్రౌనుదొర దీని నెందులకో పేర్కొనలేదు. బ్రౌనుదొరకు ముఖ్యముగా సాయపడిన నిఘంటువులు రెండట. మొదటిది

'కాంబెల్ దొర' నిఘంటువు. రెండవది 'విల్సన్' (Wilson) దొర ప్రకటించిన సంస్కృత నిఘంటువు. నిఘంటు నిర్మాణవిషయమున రెండవది బాగుగ తోడ్పడినదట.

బ్రౌనుదొర పేర్కొనిన తెలుగు నిఘంటువులలో ముఖ్యమైనది, మచిలీపట్టణమునకు చెందిన మామిడి వెంకయ్యగొంతుకొండ ఆంగ్లదీపిక. ఇది 1816లో పూర్తిచేయబడినదట. 1848 లో మద్రాసులో ఒక ముద్రణము జరిగినది. తెలుగు కావ్యములలో ఉపయోగింపబడిన పదములు మాత్రమే ఇందు కలవనియు, వ్యావహారికభాష జోలికి ఇది పోలేదనియు బ్రౌనుదొర వ్రాసెను. 2

ఆంగ్ల భాషార్థము, మరియు దానివంటివే పద్యములలోనున్న విదు నిఘంటువులను, అకారాదిగా కూర్చి, బ్రౌనుదొర ఉపయోగించుకొనెను. కాని ఈ నిఘంటువులలోని పదజాలమునందు క్రియల కంటే ప్రాముఖ్యము లేదనియు, క్రియలే ఏ భాషకైనను ప్రాణమువంటివనియు బ్రౌనుదొర అభిప్రాయము.

1. ఆంగ్లసాహిత్య పరిచిత్పత్రిక— ధావి; మార్గశీర్షము.

2. "The Dipica, ఆంగ్లదీపిక. A Dictionary of Telugu explained in Telugu written by మామిడి వెంకయ్య at Masulipatam. It was completed in the year 1816. A duodecimo edition of this book was printed at Madras in 1848; but is far from faithful. The Dipica gives a mere selection of the words used in Telugu poetry. The ordinary Telugu of common life is but slightly noticed." (C. P. Brown's Telugu - English Dictionary; Page VIII; 1852 Edition.)

యము పడెను.³ ఇవికొక, ఆంధ్రభాషాభూషణము⁴, ఆంధ్రనామసంగ్రహము⁵, కర్కంబాడి నిఘంటువు⁶, ఒరంగల్లు పదజాలము⁷—ఆతనికి బాగుగ ఉపయోగించినవి. ఈ కర్కంబాడి నిఘంటువు అనే కములగు నిఘంటువుల చేరికవలన ఏర్పడినది. దీని యందు; ఆంధ్రనామ సంగ్రహము, ఆంధ్రనామ శేషము, వేంకటేశ నిఘంటువు, సాంబ నిఘంటువు, విష్ణు ఆంధ్రము⁸ మొదలగునానిలోగల పదజాల మంతయు కలపట. దీనిని బ్రాహ్మదొరయే సిద్ధము చేయించెను. ఇంక, ఒరంగల్లుపదజాలము (ఒరంగల్లు దేయ తెలుగులు) అనునది మామిడి వెంకన్నయొక్క ఆంధ్రదీపికకు పరిశిష్ట భాగము కొవచ్చుననియు, దానికర్త పేరు తెలియుట లేదు గాని, వెంకన్నయే దానినికూడ చేసియుండవచ్చు ననియు బ్రాహ్మదొర వ్రాసెను.

ఇవిగాక కన్నడ, 9 10 చంగ, 11 సంస్కృత 12 భాషల నిఘంటువులనుగూడ పరి

క్షించి, తనకు పనికి వచ్చునంతగరకు బ్రాహ్మదొర వానినిగూడ వినియోగించుకొనెను. వృక్షశాస్త్రము మొదలగు శాస్త్రములకు సంబంధించిన పదముల అర్థములను వ్రాయుటకు, ఆయాశాస్త్రములకు సంబంధించిన ఆంగ్ల, సంస్కృత నిఘంటువులను సరికి లించెను. ఉదాహరణముగ మనము 'కౌష్ఠ శాస్త్రము'¹³ అను వృక్షశాస్త్ర సంబంధమైన పదములుగల 'పదజాలము'ను గ్రహింపవచ్చును. ఇట్టి శాస్త్రములకు సంబంధించిన పదములు, దేయ సంకేతులలో కూడ కొంచెనికి తెలియవని బ్రాహ్మదొర వ్రాసెను.¹⁴ నిఘంటువు సామ్రాజ్యమొంతవరకు సంపూర్ణముగా నుండవలెనను అని పట్టుదలయే ఈ కృషి మూలము.

ఈవిధముగ వివిధభాషల నిఘంటువులనుండి, శాస్త్రములనుండి, అంతకు పూర్వమున్న ఆంధ్రభాషా నిఘంటువులనుండి పదములను కృత్జ్ఞతీతో గ్రహించుటయే గాక, తాను స్వయముగ మహాపండితుల

is దేయ తెలుగులు, that is, local words, or dialects. But it explains many expressions used in the leading poems." (Ibidem; Page XI)

8. "Vishnu Andhrum. A glossary" included in the Karkambadi Nighant: (Ibidem; Page XIV)

9. "Kannadi English Dictionary by Reeve. (Ibidem. Page X)

10. Rottler's Dictionary, Tamil and English (Ibidem, Page XII)

11. Haughton's Bengali and English Dictionary (Ibidem. Page IX)

12. శిష్టకల్పద్రుమ by Radha Kanta Deva (చంగలిపి) (Ibidem. Page XII)

13. "The కౌష్ఠశాస్త్రం A Botanical Vocabulary in Sanscrit with Telugu synonyms" (Ibidem, Page XIII)

14. "Some Telugu words which I have copied from the glossaries marked ABA, (ఆంధ్రభాషార్థము) or Kark: (కర్కంబాడి) or Q (కౌష్ఠశాస్త్రం) are unknown to learned natives." (Ibidem, Page XIII)

3. "The Andhra Bhash Arnavam, a vocabulary of synonymes, in verse. This and five more similar works have been rearranged alphabetically at my desire. All the native vocabularies are deficient in verbs whereas verbs are the most delicate and peculiar parts of the language."

(Ibidem; Page VII)

4. "Andhra Bhasha Bhushanam ఆంధ్రభాషాభూషణము a vocabulary of Synonymes, in verse." (Ibidem; Page VII)

5. "A vocabulary written in verse"

(Ibidem; Page VII)

6. "The కర్కంబాడి నిఘంటు an alphabetical glossary, framed at my desire: it contains all the words found in the ఆంధ్రనామసంగ్రహం, in the ఆంధ్రనామశేషము, in the వేంకటేశ నిఘంటు and in the సాంబ నిఘంటు". (Ibidem; Page X)

7. "The ఒరంగల్లు Orangallu Glossary: this is alphabetically arranged, and is a supplement to Mamidi Vencanna's Andhra Dipika: it is anonymous: and probably is the work of the same author. The only title

సాయముతో తెలుగులోని ఉద్గ్రంథములను చదివి, వానిలోని వివిధ పదముల నన్నింటిని ఎత్తి వ్రాసి కొని, తన నిఘంటు నిర్మాణమునకు సామగ్రిని కూర్చుకొనెను. ఈ సందర్భమున వ్రాయుచు, విశేషముగ పరిశ్రమ జరుగని భావకు నిఘంటువును నిర్మించునపుడు, సులభముగ తప్పదారి త్రొక్కుట జరుగునని వ్రాసెను.¹⁵ ఇటు, బ్రానుదొరకు 1826 లో భారతము చదువుచున్నప్పుడు కల్గిన ఒక అనుభవమును గూర్చి తెల్పుట అప్రస్తుతము కాదు. ఆతనికి భారతము చదువుటయందు తోడ్పడిన విద్యార్థుడు, కష్టమైన పదములకు వ్యాసహరికాండ్ర మందుగాని, సంస్కృతములోగాని, హిందీలోగాని అర్థము చెప్పెడివాడట.¹⁶ ఆ పదమునకు ఆ యర్థము బ్రానుదొర వ్రాసికొనెడివాడు. ఆ పవమే గ్రంథ మందు మరల మరల రాగా, ఆ పండితుడు దానికి సందర్భానుసారముగా అర్థము చెప్పదు వచ్చెడివాడట. కొంతసేపటికి, ఒకే పదమునకు పరస్పర విరోధముగల అర్థములు రాగా, బ్రానుదొర ఆతనిని “నిమిటి వింతకి” అని ప్రశ్నించెను! అంగులకా పండితుడు, “అయ్యా, మీ రిలా నేను చెప్పినదంతా వ్రాసుకొంటూ, చివరికి నన్నిలా నిలదీసి అనుకుంటే నే నేమి చేస్తాను. ఒకవేళ మీ రడిగిన మాటకు నాకు అప్పు డర్థం తెలియకపోవచ్చు. లేదా సమాచారక పదం ఏదీ అప్పటి కప్పుడు తిట్టకపోవచ్చు,” అన్నాడట! అప్పుడు బ్రానుదొర నర్సి, “మరి, మీ రిలా నన్ను తప్పదారి తోక్కించడం భావ్యమా” అన్నాకొని, ఈ క్రింది వాక్యము ఆ పండితుని గురించియే బ్రానుదొర అన్నది—ఆతని యొక్క సహృదయతకు తార్కాణము. “The pandit was a sound scholar but not accustomed to construing.”

ఈ కార్యమున తనకు సాయముచేసిన పండితులను గురించి బ్రానుదొర “వారికి సంస్కృత వ్యాకరణము పరిచితము. కాని, వారి మాతృభాషకు సంబంధించిన ప్రశ్నలకు సమాధానము చెప్పటకు వారి కంత సంసిద్ధతలేదు,” అని వ్రాసెను 17 ఈ దుర వృత్తు కారణము, “సంస్కృతంవచ్చే, తెలుగు వచ్చిన శ్లేష,” అను దురభిప్రాయము పండితులలో, కొందరి యందు ప్రబలియుండుటయే! ఇది ఇప్పుడైనను పూర్తిగా పోయినదా? ఈ అభిప్రాయము ప్రబలుటకు ముఖ్యకారణము, తెలుగు తత్త్వసమదబహుళ మగుట.

అట్లు ఆ శేకములగు వ్యయప్రయాసలతోర్చి, బ్రానుదొర తన నిఘంటువులను సిద్ధముచేసెను. ఇంగ్లీషు—తెలుగు నిఘంటువునకు సంబంధించిన ప్రకాశిక 1832 లోనే సిద్ధమయినను, అచ్చు నేయుట ప్రారంభించునప్పటికి, అంతయు మరల వ్రాయవలసి వచ్చెనట¹⁸ ‘షేక్స్పియరు’ మొదలైన ఆంగ్ల ఉద్గ్రంథములను డ్యుడ్లముగ అంతకు పూర్వమే చదివి యుండుటచే, తానా పనికి సిద్ధముగ నే యుంటినిని ఆతను వ్రాసెను 19 తనతోటి పనివారుకూడ, తనకు ఆంగ్ల సాహిత్యమునందున్న పాండిత్యమునకు పెచ్చుకొని, తనకు ‘తైలులు’, ‘షేక్స్పియరు’, ‘మిస్సెసులు; నోటికి వచ్చినట్లున్నదిని పలికడివారని కూడ బ్రానుదొర వ్రాసెను. 20 ఈ ఇంగ్లీషు—తెలుగు నిఘంటువును కూర్చుటలో ఆతని ముఖ్యోద్దేశము, ఆంగ్ల సాహిత్యము మనవారికి అందుబాటులోనికి రావలె ననునది 21 ఇట్టి సదుద్దేశముతో శ్రమించి, ఉద్దేశ సాఫల్యమును పొందెను.

15. “He who writes a Dictionary of an unexplored language is often misled.”

16. “My learned assistant gave the meaning in colloquial Telugu, or Sanscrit or Hindi.”

17. “These instructors were familiar with Sanscrit Grammar, but were less ready to solve questions as to the syntax of their mother-tongue.”

18. “...Completed the rough sketch of the English - Telugu Dictionary in 1832.... This seemed to be ready, yet in printing it I caused the whole to be rewritten...”

19. “I had been prepared by my previous study of Shakespeare and other English Classics.”

20. “My fellow labourers the Brahmans, remarked that I seemed to have the Bible, Shakespeare, and Milton by heart.”

21. “This work may render English literature accessible to all the Hindus who fill the Indian Peninsula.” (తెనుగువారికి పరివ్యాపకముగ ‘హిందు’ పదమును బ్రానుదొర చాలచోట్ల వాడెను.)

ఈ ఇంగ్లీషు—తెలుగు నిఘంటువు ప్రథమ సుదణము, ఫ్రబవరి 1845 లో ప్రారంభింపబడి మార్చి 1853 లో పూర్తి అయినదట! దీని ముఖ ప్రతిము లిట్లున్నవి, 23

[పుట I]

బ్రాణ్య ఇంగ్లీషు నిఘంటువు
ENGLISH - TELUGU
DICTIONARY

MADRAS

Printed at the Christian Knowledge
Society's Press, Church Street, Vepery.
1853

[పుట II]

WORKS PUBLISHED BY
MR. BROWN.²⁴

[పుట III]

A DICTIONARY,
ENGLISH AND TELUGU
Explaining

The English Idioms And Phrases
In Telugu,

With the Pronunciation of
English Words.

Prepared By

CHARLES PHILIP BROWN,

of The Madras Civil Service,

Telugu Translator To Government,

Senior Member of the College Board, Etc.

MADRAS:

Printed At The Christian Knowledge
Society's Press, Church Street, Vepery.

1852

ఈ నిఘంటువు బ్రానుదొరయొక్క తక్కిన నిఘంటువులవలెనే విశేష ప్రఖ్యాతిని ఆర్జించినది. దీని సాయముతో ఎందరో—బ్రానుదొర ఆశించిన వారు—ఆంగ్లభాష నభ్యసించి ఆ సాహిత్యమును చవిజూచియున్నారు. దీని ఉపయోగముకాని, విశిష్టతకాని నేటికిని అగ్నిపాలెదు. వ్యావహారిక భాష స్రావ్యమును గొందిన ఈ దినములలో, వ్యావహారిక భాషాపదిములు విశేషముగనున్న బ్రానుదొర నిఘంటువులు, మన కింకను మిక్కిలి ఉపయోగకారులు, ఉపాదేయులు. పందొమ్మిదవ శతాబ్దంలోని వ్యావహారిక తెలుగు పదములను గుర్తించుట కిదియొక ఘంటాపథము.

ఈ నిఘంటువుయొక్క ద్వితీయ సుదణము 1895 లో ఒరిగినది. బ్రానుదొర క్రిశ్చియన్ (1884) తరువాత పదునొకండువ సంవత్సరమున ముద్రించబడిన దీనిని, పెని డెన్స్ కాలేజీలో ఇంగ్లీషునకు అనిస్టంటు ప్రొఫెసరయిన ఎమ్. వెంకటరత్నం, డి. ఏ. గారు సంస్కరించి, విపులీకరించి ప్రచురించిరి. ఏనియందు 'బ్రానుదొర సాహిత్య జీవితము' (*Literary life*) ముద్రించబడినది. ఈ వ్యాసమును ముద్రాల ప్రాంత్యహములన, తాను ఇంటిదొంగు విడిచి (1855 లో) బొంబాయివారు, బ్రానుదొరయే బ్రానునట. కాని, దీనిని ప్రచురించు అప్పు జేయలేదు గనుక, ఈ వ్యాసములోని విషయములు బహిరంగ పరుపక 'కాలేజీబోర్డు' వారును బాగాగూకర వహించిరి. 25 ఆతరు చనిపోయిన తరువాత అప్పు జేసిన, ఈ

22. "I began printing it in Feb. 1845 and it was Completed and published (one Volume. Royal Octavo, in 1300 pages) in March 1853."

23. బ్రానుదొర ప్రచురించిన గ్రంథములను (అవి అన్ని గ్రంథాలయములలోను లభింపవు) చాల మందికి దూచుటకు అవకాశము లేదు గనుక, ముగి ప్రతిరచనయైనను, ఇట్లున్నవి అనుకొనుటకుకలుగా, చూపుటయైనది.

24. ప్రేక్షిక్రొంద ఒక పుస్తకముల సభ్యక ఈయబడినది. వీనిలో కొన్ని, ఆరు ప్రచురించినవి, కొన్ని ప్రచురించునన్నవి.

25. "On the eve of leaving India, their late learned colleague was induced by his friends to compile some details of his own literary life. But as this narrative was not Printed for publication, the Board do not deem it proper to make free with its contents"—D. F. Carmichael, secretary, Board of Examiners' office, March 23rd, 1858. (Preface to a Catalogue Raisonnee of Oriental Manuscripts in The Library of The College, 1857; Page XXIII)

నిఘంటువు ద్వితీయ సుద్రమున, దీనినికూడ ప్రచురించిరి. ప్రాసుదాన సాహిత్య జీవితముపై ప్రాముఖ్యము ఇది అమూల్యమైన వ్యాసము. ఈ వ్యాసమునకులయే, ఈ సుద్రములయొక్క ప్రతిబద్ధము.

తెలుగు — ఇంగ్లీషు నిఘంటువుకూడ, దానితోబాటువగు ఇంగ్లీషు — తెలుగు నిఘంటువుతో సమానమైన ప్రాముఖ్యముగలది. దీనిని ప్రాసుదాన తాను తెలుగు నేర్పుకొనుచున్న దినములలో తనకు సాయము లిచ్చు నిఘంటువు చేసికొనినట్లు 26 దీనిని అచ్చు చేయవలెనను నూదన 1844 వ సంవత్సర ప్రారంభమున నే, వచ్చెనట్లు. ఆ సంవత్సరము వ్యర్థభాగమున అచ్చుపని ప్రారంభింపబడెను. ఎన్నో చూపులు, దిద్దుబాట్లుకూడ చేయవలసి వచ్చెనట్లు. నూటికంటె ఎక్కువ మంది తెలుగుగ్రంథకర్తలందుకాదాహరింపవలసి. ప్రతి ఉదాహరణమును పరిశీలించి, నిర్ణీతస్థానములో ఉంచెనానికా. 27 ప్రాసుదాన వ్రాయసగాండ్రను పెట్టి, తన పుస్తకవేక్షకులు క్రింద పనినంతయు పూర్తిచేసెను. ఉదాహరించిన భాగము లేయే గ్రంథములందలివియోధరిగా పరిశీలించి, నిఘంటువున నిలిపెను. నిరాధారములగు వ వేవియు నందులేవు. ఇట్టి ఋజుత్వము, నిష్కర్ష లేనిదో పరిశోధకుని పనికి గౌరవముగాని, ఆతిని కృషివలన మిగిలిన పరిశోధకులకు లాభముగాని ఉండదు. అందుచేతనే ఈ తమ పరిశోధకుడిగు ప్రాసుదాన తన వ్రాతలకు గుఱువులను చూపించుచు వచ్చెను 28 నిఘంటువులో చేసే ఒక్కంటికి పది మొదలు ఇరువదివరకు తెలుగు కవుల రచనలనుండియు ఉదాహరణములు కలవనియు, వాని నన్నింటిని తానే స్వయముగ గ్రహించితి ననియు, తన యొద్ద నున్న పండితులు, వానిని అచ్చునకు సిద్ధముచేసి రనియు ఆతిడు వ్రాసెను. 29 దీనిని బట్టియే, ఆతినికి ఆంగ్లభాషలో గల పాండిత్యము, ఆంగ్లసాహిత్యముతో గల పరిచయము స్వయం వ్యక్తమునచున్నది గదా! ఈ నిఘంటువు ముఖపత్రిమునకును, ఇంగ్లీషు — తెలుగు నిఘంటువున కున్న ముఖపత్రిమునకును భేద మంతగా లేదు. 30

ఈ రెండు నిఘంటువులును జోడుగా పెరిగినవి. రెండును ఇంచుమించుగ ఒకేసారి అచ్చుత్తింపబడినవి. ఒక నిఘంటువునకై ఎత్తి వ్రాసికొనినవి, కొన్ని ఉదాహరణలు, రెండవదానికిని ఉపయోగించెడివట, ఈ విధముగా రెండింటిని సమకాలీనముగ ప్రాసుదాన పెంచుచువచ్చెను. 31 వ్రాయసగాండ్రను పెట్టి, కంపోజిటర్లు కూర్చు గలిగినంత వేగముగను తాను వారికి పని చెప్పదుండెడి వాడట. 32

తెలుగు — ఇంగ్లీషు నిఘంటువులలో ప్రాసుదాన చేసిన ముఖ్యమైన మార్పు — హాల్బుతో ప్రారంభించు పదములయొక్క స్థానమునకు సంబంధించినది. వేరు మనకున్న అకౌరాది నిఘంటువులలో, 'క' మొదలైన అను వర్గక్రమమున వరుసలన్నియు నుంచుటయు, ప్రతి వర్గమునకు ఆద్యర్థక్రమము అప్పకుండుటయు, ప్రతి అక్షరమునకును సుగంధము అచ్చుల క్రమమున వచ్చుచుండుటయు, మనకు తెలిసినది. ప్రాసుదాన

26. "The present Dictionary was written to assist myself in learning the Telugu Language," (Telugu - English Dictionary, 1852; Page IV)

27. "In the begining of 1844 I recieved a proposal to print my Telugu and English Dictionary. The printing commenced in the middle of the year but I soon found that the work required revision and correction. More than one hundred Telugu authors were quoted, every quotation was to be verifieu, transcribed and inserted"

28. "In this, as in my Grammar I have endeavoured to adduce proofs of every statement."

29. "There are from ten to twenty quotations from Telugu authors, in each page. This part of the work was executed by my own pen; my learned and laborious assistants transcribed them for the press, but seldom supplied one from their own reading."

30. A Dictionary, Telugu And English, explaining, The Colloquial Style Used in Business, And the Poetical Dialect, with Explanation In English And in Telugu, 1852. ఇదికొక మిగిలిన భాగముంతయు రెండింటికిని సమానమే.

31. "Some quotations selected for one Dictionary will also fit for the other, and whenever I met with suitable phrases I noted them in each, thus building up both at the same time."

32. "I employed Brahman copyists, and supplied work as fast as the compositors could set it up."

నిఘంటువున ఈ క్రమము పాటించబడలేదు. ఒక వర్గములోని వివిధాక్షరములతో—అనునానికాక్షరమును విడిచి—ప్రారంభించు పదములనునంతయు, అకారాది అచ్చుల క్రమమున ఒకచోటనే ఇచ్చుట; ప్రానుదొర చేసిన ముఖ్యమైన మార్పు 33 ఇట్లు చేయుటవలన, నిఘంటువు సుపయోగించుకొనుట సులభమునని ప్రానుదొర ఊహ. ‘య ర ల వ’ లు వేరువేరుగ నే కలవు. మరల ‘శ, ష, స’ లను కలిపినాడు. ఈ ఏర్పాటువలన—కొత్త, గోత్రము, ఘోష—మొదలగు పదములు ఒకదానితరువాత ఒకటి ఒకే రీతిక (కో, ఖో, గో, ఘో) క్రింద వచ్చినవి.³⁴ అటులే—జిగి, చిగురు, జిఘంకుడు—మొదలగు పదములును³⁵, శాత్రువు, హాడబము, సాతాని మొదలగు పదములును³⁶ వచ్చినవి. ఇతరపదములను ఇట్లులే.³⁷

ఈ విషయమును పురస్కరించుకొని, ప్రానుదొర తన తెలుగు—ఇంగ్లీషు నిఘంటువు ‘ఉపాధ్యాయున, సుదీర్ఘముగ వ్రాసినదాని కిది అనువాదము. “ముప్పది సంవత్సరముల క్రిందట నేను తెలుగు వ్యయము చదువుచున్నప్పుడు, ‘గ’ తో ప్రారంభించిన పదములు (గోతుంటిని) చాలసార్లు రాగా, మా గురువుగారు నన్ను ‘ఆంధ్రదీపిక’లో ఆ పదమునకై ‘కోరు’ క్రింద చూడుమని చెప్పించుండిరి. ‘ఓ’ మొదటి అక్షరముగ (జెలంగు) కల పదములు ‘ఓ’ క్రింద కనబడుచుండెడివి. ‘ఓ’తో ప్రారంభించు పదములు, వాని చిత్తమువచ్చినట్లు, ‘త’ తో ప్రారంభించెడివి. దోవ, తోవ³⁸ లెండును ‘కోర్క’నను పదములే. ‘పులి’ అనగా పులి గదా! కాని సనాసములలో ‘ప’ అను అక్షరము ‘ప’ గా మారి ‘బెబ్బలి’ అను రూపము వచ్చుచున్నది. ‘శ’ తో ప్రారంభించు కొన్ని పదములు ‘స’ తో కూడ వ్రాయవచ్చును గదా. ఈ సంశయమునుండి నన్ను పెద్దలు కూడ విముక్తిని చేయలేదు. నేను వారి నడిగినప్పుడు, “రెండు విషయములను వ్రాయవచ్చును” అనుచుండిరి. చివరకు, నిఘంటువు రిమార్కులు సగమువరకు పూర్తి అయిన తరువాత, మార్పును అంగీకరించు ప్రథమాక్షరములు గల పదములను కలిపివేసి, మరల నిఘంటువును వ్రాసి, ఈ సంశయమును తొలగించి వేసితిని.”

“ఇక్కడ ఒక ఉదాహరణను ఇచ్చెదను. ‘దీపిక’లో ‘దువాలించు’³⁹ అను క్రియ ఒకటి కలదు. కొందరు కవులు దీనిని ‘త’ తో ప్రారంభింపగా, కొందరు ‘ప’ తో ప్రారంభించిరి. కనుక, ఈ క్రియ నిఘంటువులో మూడుచోట్ల కనబడవలసి వచ్చును

కాని, ప్రథమాక్షరములను కలుపుటవలన, శ్రమ లేకుండ అవి కనబడును. ముందుముందు, కీనిని వివేచిని చూపవలెనని ఎవరైనను అనుకొనినను అవి అంత కష్టముకారు. కాని, అట్లు చేయుటవలన ధౌడను చేర్చుకొను ప్రారంభమనకు కష్టమును తెలుగులో కొంత కృషిచేసినవారి కందరమను, నేను చేసిన మార్పులోని విలువ తెలియాలను. పూర్వపద్ధతిలో పండితులకే సంశయము కలిగెడిది. ఇప్పుడు మార్గము సుగమమైనది.”⁴⁰

ఈ పద్ధతి దేశీయులైన పండితుల ఆదరాభిమానములను అంత మార్గనష్టములలేదు ప్రానుదొర కాలమునను పండితులందరును ఆదరించి నట్లులేదని, ఆతని ఈ క్రింది క్రియలే తెలియజేయుచున్నవి. “ఈ నిఘంటువు విషయమున నాకు నా పండితుల సమ్మతి ఉన్నది, కాని కొందరు పండితులు (శాస్త్రులు) నా వర్గక్రమ పనుతిని అంగీకరింపలేదు.”⁴¹

ప్రానుదొర తరువాత, నైఘంటికులు ఈ పద్ధతిని అంతగా ఆదరింపలేదు. నిఘంటువులో ఆతరువాత వ్యాసహారిక పదములను ఉచ్చరించెడి రీతిగానే—చేర్చుట పండితులకు నచ్చినట్లులేదు. అరువాతి

33. ఖగళు, కాళాగానూ, కిశిగిసే మొదలనవి.

34. Telugu - English Dictionary, 1852 - Page ; 287.

35. Telugu - English Dictionary, 1852 - Page ; 330.

36. Telugu - English Dictionary, 1852 - Page ; 1050.

37. “I have made an improved arrangement of the consecutive initial consonants: writing such as in Telugu are commutable.” (Ibidem, Page IV)

38. తోవ, త్రోవ, దోవ N. S. Way Road, Way or Means. (Ibidem; Page 465)

39. తువాళించుట, ధువాళించుట V. N. To leap, To dance. (Ibidem; Page 432)

40. Ibidem; Preface; Page IV.

41. “...In composing this work I have had the approbation of many learned assistants. But some (Sastris) scholars have disapproved the spelling here exhibited.” (Ibidem; Page V)

వైఘంటికలలో బ్రానుదొరను తీవ్రముగ విమర్శించిన వాడు శ్రీ శంకరనారాయణ. ఆతడు తన ఇంగ్లీషు — తెలుగు నిఘంటువులో, 42 'on the contrasts between English and the Indian vernaculars and a common Alphabet for the different languages of India' అను పుస్తక ప్రేరణ వ్రాయుచు; బ్రానుదొరను తెలుగు సంధి నూత్రములు బాగుగా తెలియవు అనుట మొదలుకొని, ఆతడు వ్యావహారిక పదములకు తన నిఘంటువులో స్థానమిచ్చి, తెలుగును పాడుచేసి నా దన్నంతవరకు; విమర్శించెను. ఇటుల విమర్శించినను, బ్రానుదొర నిఘంటువులను ఉపయోగించుకొను విషయములో శ్రీ శంకరనారాయణ వెనుకాడినట్లులేదు. ఈ తీవ్ర విమర్శకు కారణము, బ్రానుదొర వ్యావహారిక భాషకు తన నిఘంటువున అతి ప్రముఖ స్థానమిచ్చుటయే కావచ్చును. శంకరనారాయణకు ఈ కారణమైన వ్యావహారిక పదములలో కొన్ని ఈ క్రింద నిచ్చుచున్నాను—అరవయ్యో (Sixtieth) చంద్రుని, చొప్పకోవడము, పన్నులుగ, అడిచేను.

విడి ఎట్టున్నను, తన నిఘంటువు పండిత పాఠుల జనోపయోగము కలదిగా నుండువలెనని ఆత డాశించెనుగాని వేరుకాదు. కేవలము ఛాందసులైన పండితుల మెప్పుచొందవలెనని ఆత డెన్నడును కృషి చేయులేదు. అతడు విదేశస్థుడగుట ఇట్టి సందర్భములలో ఆతనికి ఉపకారకమయ్యెను. దేశీయ పండితులలో కొందరు పట్టి బంధించి బాధించు సంప్రదాయ శృంఖలములు ఆతని నంటలేదు. కనుకనే ఆతడు పాఠులను, వారి భాషను ఈసడించలేదు. విశాలదృష్టిగల విజ్ఞాని గనుక, పండితుల ప్రతిభను గుర్తించి, వారి నెన్నడును తూలనాడలేదు. ఈ తటస్థదృష్టి, ఆతనికి కలుగుటకును; దానిని నిలుపుకొన గలుగుటకును, ఆతడు విదేశస్థుడగుట మిక్కిలి అక్కరకు వచ్చినది.

పిలుస్తూచోటులందెల్ల ఆతడు ప్రజలభాషకు ప్రాముఖ్య మిచ్చుచు నేయుండెను. నిజమైన విద్యాంసులు, సాహిత్యప్రియులు, తన ఉద్యమములో బాసలుగా తనకు నిల్పిరని ఆతడే వ్రాసెను. సాధారణ ముగా పద్యకావ్యములలోను, వ్యవహారమునందును ఉపయోగింపబడు పదములుకొక, వారు మూలపదములను వాడుచు, అందులకు గర్వింపుచు విజృంభించు నాతడు గౌరవింపలేదు. 43 వారివలన నుపయోగములేదని ఆత డెరుంగును.

తన నిఘంటువులు, సాధ్యమైనంతవరకు పూర్తముగ (జీవచ్ఛాపకు పరిపూర్ణ నిఘంటువు అనునది ఉంచవని ఆతనికిని తెలియును) నుండుటకు చేయవలసిన కృషినందను బ్రానుదొర చేసెను. కొన్ని కొన్ని పదములకు అర్థవివరణ కుడిచుట చేయించియు, వాగు దూరశబ్దాలను ఉద్దేశములద్వారా సమాధానములు తెప్పించుకొనియు, వారి నిర్ణయములను సంపాదించి తన నిఘంటువునందు కూర్చుకొనెను. ఈ సందర్భమున ఒకటి, రెండు, ఉదాహరణలను పరిక్షింపవచ్చును.

ఆ రోజులలో మదరాసులో సుప్రసిద్ధులగు ఆంగ్లులలో వినుగుల వీరాస్వామయ్యగారి కొకడు (1780 ప్రాంతమున పిరి జననము. 8-10-1836, మృతి) పేరు నెన్ను పట్టణములో, ఇప్పటి మైకోడునకు పూర్వమున్న సుప్రీమ్ కోర్టులో—తెలుగు, అరబ్బు, ఇంగ్లీషు భాషలలో 'దుబాసి'. పేరు బ్రానుదొరకు స్నేహితులు. పేరు 1830-31 సంవత్సరముల నడుమ (18-5-1830 నుండి 3-9-1831 వరకు) కాశీయాత్ర చేసిరి. ఆ చరిత్ర చక్కని వ్యావహారిక భాషలో లేఖలయాపమున తమ మిత్రులను కొనుతేకర్తరపురం శ్రీనివాసపెట్లగారిక వ్రాసె. ఇది 'కాశీయాత్ర చరిత్ర' అను పేర ఇప్పటికి మూసాదలు ముద్రింప

42. An English-Telugu Dictionary By P. Sankaranarayana Published by V. Ramaswamy Sastrulu & Sons, 1928. ఈ ముద్రణమునకు డాక్టరు. జి. వి. సితాపతిగారు సంపాదకులు. సంపాదకులు Preface లో, "This edition of Sankaranarayana's English - Telugu Dictionary is the first edition published after the lamented death of the author..." అని వ్రాసిరి. దీనియందు; శ్రీశంకరనారాయణ మూలగ్రంథమునుండి, పై పుస్తకముల వ్యాసమును తీసి పునర్ముద్రించె.

43. "Instead of that found in poems and used in ordinary life they (Sastris) wish us to practice a pedantic style: which is admired because conceited and far from clear. Such refinements are disregarded by men of real learning, who are therefore considered vulgar by some who are inferior in sound scholarship." (Preface: Page V - Telugu - English Dictionary, 1852)

బడినది.44 ఈ విషయము గా గ్రంథకర్త గాకూడ పేరు
కొందిన పిరాస్వామయ్యగారిని, బ్రాహ్మణుల తన
తెలుగు—ఇంగ్లీషు నిఘంటువులో ఇండ్రాజి, పట
వర, మొదలగు పదముల అర్థ వివరణమునకు ప్రమాణ
ముగ గ్రహించిరి.

“ఇండ్రాజి—Name of the wife of Indra;
A sort of bracelet, Orangallu Glossary;
'Dowager' a Bramin; widow, Enugula.
28th July 1830”45

“పలకర—The name of a certain tree
much cultivated in the neighbourhood of
Hyderabad for its fruit. పలకర కాయలు its
leaves, are used to manure land. See des-
cription in the Kusi Yatra, date 7th
September 1830”. 46

విక్రమార్కుని కథలు (1619) సంకలనత్రయము
(1884) తెలుగు వ్యాకరణము (1886) మొదలగు
గ్రంథములను వ్రాసిన, “చెన్నపట్టణ పాఠశాలలో
ఆంధ్రభాషకు మొదటి యుపాధ్యాయుడైన”47
శ్రీ రావిపాటి గురుమూర్తిశాస్త్రిగారు (1770-
1886) బ్రాహ్మణులకు గురుతుల్యులు. ఆయన
బ్రాహ్మణులకు కొన్ని పదముల అర్థ వివరణము
చేసి, గూరమున నున్నచో, బాబుమూలముగ
కూడ పంపుచున్నట్లు తెలియజేయు లేఖ నొకదానిని,
ఉదాహరణగా ఇచ్చుచున్నాను.

(1827 నవంబరు 22 తేదీని శ్రీ రావిపాటి
గురుమూర్తి శాస్త్రిగారు బ్రాహ్మణులకు వ్రాసిన
లేఖకు నకలు)48.

“మహారాజ రాజస్రీ శా. శి. బ్రాహ్మణులవారి
సమక్షానకు—ఆశీర్వాదము రావిపాటి గురుమూర్తి
శాస్త్రి అనేకములైన సలాములుచేసి వ్రాసుకొన్ని
విజ్ఞాపన పత్రిక—

తమరు అలంకక—డాబాలు అనే శబ్దములకు
అర్థము వ్రాసి పంపించుమని వ్రాయించినారు. అల
నొక శబ్దమునకు స్వేచ్ఛ—అనిచ్ఛ—అప్రయత్నము
—అశ్రమము—కారణము—అని నానా అర్థములు
వున్నవి. అయా శబ్దములకు తగినట్లుగా చెప్పకొ
రబడినది.

డాబాలు అనేది డాబా అనేదానికి బహువచ
నాంతము. డాబా అనగా వెండితోగాని బంగారు
తోగాని చేసిన మొలత్రాడుయొక్క బిళ్ల. ఉత్తర
దేశములో బంగారుతోగాని వెండితోగాని చేసిన

మొలత్రాడు నాలుగైదు వరుసలుగా చుట్టి అతికించి
గిల్లు చేసి మొలను సరించుకొను కట్టు. అటువంటి
త్రాడు డాబా మొలత్రాడు అని చెప్పవచ్చును.

కాలేజీవారు కోరిన 500 యాసాంబులు చుట్ట
కములనైనను నాకు లొంగుట క్రమమున్ను లేదనెను.
చిత్రిగించవలెను. ఇదిగాక తమరు హంస గింజెలతోని
కొన్ని పద్యాలకు స్తోత్రమున్నూ తాత్పర్యమున్నూ
వ్రాసి పంపించుమని వ్రాయించినారు. అట్టి
మట్టుకు వ్రాసి యందులో విధాయించి కనుగొనకు
పంపించినాను. చిత్రిగించవలెను. నేను నకుదుకో
గలందులకు ఆహ్లాపత్రిక దియించేయించవలెను. ఇది
అనేకములైన విజ్ఞాపనములు.

చెన్నపట్నం }
1827 నవంబరు 22 శి. } రా. గురుమూర్తిశాస్త్రి.

ఈ విషయముగ లేఖల చూడగాను పదవ కాలము
నీన శబ్దములకు అర్థవివరణము చేప్పించుకొనియు,
విద్వాంసులైన తన మిత్రుల గ్రంథములనుగ్రహణ
గములను గ్రహించియు, బ్రాహ్మణులైన నిఘంటు
వున కొక చైత్యాల్యమును కల్పించుకొనెను. సమ
కాలికులకు పండితుల ప్రయోగములను గౌరవించి,
వానికి తన నిఘంటువున స్థానమిచ్చి, సమకాలము
వారి రచనలను గౌరవించుటలో దోషముజేపను సంప్ర
దాయము నొకదానిని నెలకొల్పెను. ఈ కల్పనప్ర
దాయమును, నవీన నైఘంటికులందరూ సవరణం
బించుట మంచిది.

44. కాకినాడ దరిపట్ర. ప్రథమ ముద్రణము
1838 లో ప్రిన్సిపానపిత్తగారి బాస్కరతన జరిగినది.
ద్వితీయ ముద్రణము 1869 లో ‘గవ్వ మెంటు వారి
ఉత్తరువు’చే జరిగినది. తృతీయ ముద్రణము 1941 లో
జరిగెను. తృతీయ ముద్రణభారమును ప్రిన్సిపాల్
వేంకట శివరావుగారు వహించిరి.

45. Telugu - English Dictionary;
Page 80.

46. Telugu - English Dictionary;
Page 564.

47. శ్రీ రావిపాటి గురుమూర్తిశాస్త్రిగారి
‘తెలుగు వ్యాకరణము’ ప్రథమ ముద్రణము
(1886) పీఠికలోని వాక్యము. ఈ వ్యాకరణము
A. D. Campbell దొరకు అంకిత మీయబడినది.

48. శ్రీ రావిపాటి గురుమూర్తి శాస్త్రిగారి
‘తెలుగు వ్యాకరణము’నకు 1951 వ సంవత్సరములో
జరిగిన ముద్రణము పీఠికలో ఈ లేఖ ముద్రింపబడినది.

1855 లో తాను మనదేశమును విడిచి ఇంగ్లండు వెళ్లిపోయినాడు. బ్రాహ్మదోర ఈ రెండు నిఘంటువులను మరచిపోలేదు. తనకు ఆరోగ్యము సరిగ్గా లేకున్నను, వయస్సు మిగిలిన తన కృషిని మానలేదు. వీలుచిక్కినప్పుడెల్ల, వానిని సవరించుచునే యుండెను. క్రొత్త క్రొత్త పదములను చేర్చుచునే యుండెను. తీవద్భాషకు శాశ్వతమైన నిఘంటువను నది ఉండజాలదనియు, భాషతోబాటు నిఘంటువును, వ్యాకరణమును మార్పులను పొందుచుంటే వలెనను పరమసత్యము ఆతనికి తెలియనిదికాదు. లండనులో తనకు తీరిక దొరికినప్పుడెల్ల తన నిఘంటువులకును, వ్యాకరణమునకును ఆతడు చేర్పులు, మార్పులు చేయుచునే యుండెను. దీనివలన అవి మొదటి కంటే పెరిగిపు పెరిగినవని ఆతడు వ్రాసెను. 49

బ్రాహ్మదోరకు, నిఘంటువులకు క్రొత్తపదములను అందిస్తుంటాడు ఒక శ్లోచి—తెలుగు నిఘంటువు, నిక్కిలి ఉపయోగించెనట. దాని నాతడు 1855 లో ఇంగ్లండు పోవువరకు పరిశీలించుటయే జరుగలేదు! 1700 ప్రాంతమున మనదేశమున కృషి చేసిన మిషనరీలు తమిళ—శ్లోచి; తెలుగు—శ్లోచి నిఘంటువులను కూర్చిరట. ఆ నిఘంటువులలో తెలుగు—శ్లోచి నిఘంటువునకు *Dictionaire Telongou ou Badaga* అని పేరట. దీనిలో వ్యావహారిక భాషాపదములే విశేషముగ కలవని బ్రాహ్మదోర వ్రాసెను. ఈ నిఘంటువును నిర్దిష్టరచిన మిషనరీలు తమ పేరులను ఇయ్యలేదు. దీనినుండి బ్రాహ్మదోర వేయవరకు పదజంపములను గ్రహించెనట. 50

ఇంగ్లీషు—తెలుగు; తెలుగు—ఇంగ్లీషు నిఘంటువులను కూర్చుంటూ బ్రాహ్మదోర మహా ప్రతిభను చూపుటయేగాక; దూర్భుషిని, హృదయవైకల్యమును గూడ ప్రకటించెను. తన రచనలు, “ముఖ్యముగ తెలుగు నేర్చుకొనువారికి” ఉపయోగపడవలెనను ఉద్దేశముతో వ్రాసినను; వానికి విశేషవాగ్ధి, తెలుగువారిలోకూడ వచ్చుటకు ముఖ్యకారణము, వాని పొండిత్య ప్రాధిమ్యము.

దేశభాషలలో కృషిచేయు విదేశీయులు, ఆయా భాషల సహజ ప్రకృతులను అర్థముచేసికొని కృషి చేయవలసేగాని, ఆ భాషల ప్రకృతులనే మార్చవలెనని కృషిచేయుట వ్యర్థమని కూడా ఆతడు గ్రహించినాడు. ఏ భాషనైనను మార్చులగినవారు, సూత్రపదజాలమును సృష్టించగలవారు ఆ భాషాభాషీయు

తన ప్రజలేగాని అన్యులకారకు చరిత్ర సత్యమును బ్రాహ్మదోర ఎప్పుడు మరచలేదు. తెలుగులో తా నెంత కృషిచేసినా, ఎంత సాంక్షిప్త్యమును సంపాదించినను, ఎన్ని గ్రంథములు రచించినను; ఈ భాష విషయమున ‘తూడిదాబు’ తెలుగు ప్రజలచే అనుపరమ సత్యమును గుర్తించియు బ్రాహ్మదోర తన కృషిని చేసెను. తన కృషి ఫలితములైన, ఆతి ఉపయోగపడవలను స్వీకరించెను. చందీతుల భాషను నామరూప భాషను సమానముగ గుర్తించి ఆపరిచెను. అహంకారమును దిడిచి ప్రజల యొద్దనుండి వారి అభిప్రాయములను గ్రహించి వానిని మన్నించెను. తన నిఘంటువులలో, తెలుగు ప్రజలకు సులభముగా అర్థమకాని, సూత్ర సమములు—అనావశ్యకమైన వును, కేవల చాండిత్య ప్రకృత—సృష్టించలేదు. తన ‘నల్లలు’ తాను గుర్తించి కృషిచేసినాడు గనుకనే బ్రాహ్మదోర కృషిలో విశేషము 51

49. “I resumed Telugu reading, merely carrying on the work when I happened to be in London and at leisure. I daily made additions in the Dictionaries, and the Grammar, which are now more than doubled.”

50. The French Missionaries who laboured about A. D 1700 wrote a French - Tamil Dictionary and another lexicon Telugu and French...The authors have not given their names: I observe that they were indefatigable in recording Colloquial dialect alone. I never saw this work until I returned to England in 1855. It supplied more than a thousand phrases.”

51. “...But I have avoided all fabricated words and meanings: I have never admitted a new Telugu phrase without duly warning the reader. To coin a new phrase is easy: but no foreigner has the power to give it currency. I am not one of those who fancy that we can alter or improve the languages used in India.”

(English - Telugu Dictionary - Preface; Page - 5)

నిఘంటువులలో ఆంగ్లము నభ్యసేంపగోరు తెలుగువారికి వీలునట్లు, మార్పుల నెన్నింటినో చేసెను. కొన్ని కొన్ని ఇంగ్లీషు పదములకు తెలుగులో అర్థమును వ్రాయుదు; అర్థము బాగుగా అగుటకు, తెలుగువారికి బాగుగా తెలిసెడి, వారి సాహిత్యము నుండియే ఉదాహరణ లిచ్చి, నిఘంటువు విశేషముగ నుపయోగకారి యగునట్లు చేసెను. 52 చేసిన కృషివలన ఎంత ఎక్కువమంది ఉపయోగమును పొందుదుర, అని అనుచుంచి ప్రానుదొర గ్రంథములను రచించెనుగాని, స్వీయపాండిత్య ప్రకటనకై కాదు. ఇంగ్లీషు—తెలుగు నిఘంటువు పీఠికను చూచు చూడరాకతితో పరిక్షించెనుచుండల, ప్రానుదొరకు తెలుగుభాషలో ఎంతటి నిశితమైన పాండిత్యము కలదో స్వయం వ్యక్తమగును. ఆంగ్లభాషా సంపర్కమువలన తెలుగుభాష మారుచున్నదనియు, ఈ మార్పు సహజమేయనియు; అంతకు పూర్వము ముస్లిము ప్రభుత్వకాలమునగూడ తెలుగుభాష, పాఠకుల భాషనుబట్టి మార్పులను జెందినదియు వ్రాసి తన చరిత్రవృత్తిని చూపెను. ఈ ఆంగ్లభాషా సంపర్కమువలన ఎన్నియో పదములు తెలుగులోనికి వచ్చి చేరుచున్నవనియు, పండితులు ఆంగ్లపదములను బల్లక, తల్లిను పదములను సృష్టించి వాడుచున్నను,

52. "Writing particularly to assist Hindus, I have given some minute explanations which Englishmen may deem superfluous. But to the Hindu they are advantageous. Elsewhere (as under the word Humour) I have alluded to such Telugu authors and phrases as seemed useful."

(English-Telugu Dictionary - Preface: Page-5).

53. "Under the Musulman rule, Telugu, Kannadi and Tamil were filled with Arabic words. At present these are retained and many English expressions are added.....I am aware that the Hindus prefer using the English word without any translation. They have lately fabricated a few words from Sanskrit. Thus they speak of a President as Agrasunadhipati, and of a Secretary as Caryadarsi. At present the Telugu used in conversation and business is

ప్రజలు మాత్రము ఆంగ్లపదములనే ఉపయోగించుచున్నారనియు ప్రానుదొర వ్రాసెను. 53 దీనినిబట్టి, ప్రానుదొర నాటికి, వ్యావహారికాంగ్లమును ఆంగ్లపదములు బాగుగ స్థిరపడినట్లైందవచ్చును.

"ఆంగ్లభాషాపఠనము హిందువుల మనోవికాసమునకు మార్గము కాగలదు" అని వ్రాసిన ప్రానుదొర, తన కృషికిగల చరిత్రలోని స్థానమును ప్రార్థముగ గ్రహించినాడనియే చెప్పవలెను. తన కృషి సార్థకమగునగాని వ్యర్థము కాదని గ్రహింపగలిగిన చూరనిట్టి ఆతనిది.

ప్రానుదొరయొక్క నిఘంటువులను ఎవరెక్కి విమర్శించినను, ఆతని నిష్కాపట్యమును, సత్యనిష్ఠను తెలికించువారుండరు. ఒక యుగసంస్థలో ఆతడు కృషి చేసి, దాని ఫలితముగ ఒక సమన్వయ ప్రధానమైన దృక్పథమును పండిత పాదులలో ప్రచారమునకు తెచ్చెను. తరువాతి నైఘంటికులు—అంగీకరించినను, అంగీకరింపకున్నను—ప్రానుదొరకు, ఆతని నిఘంటువులకు ఎంతయో, ఋణపడియున్నారు. 54 కాని మన వారికి ఋణమగుట తెలిసినట్లు, కృతజ్ఞతను తెలియజేయుట అంతగా తెలియదు గనుక, తరువాతి నైఘంటికులలో అనేకులు ప్రానుదొరను 'ఉపయో

becoming more and more thickly sprinkled with English words." (Ibidem, Preface. Page-5).

54. "శిబిరత్నాకరమునకు ప్రాణ్య నిఘంటువే ఆధారము"—కళాప్రపూర్ణ శ్రీ గిడుగు రామమూర్తి పంతులుగారు (శ్రీ సూర్యారాయాంధ్ర నిఘంటువు—విమర్శనము—12-7-1989) ఈ వ్యాసము శ్రీవారి స్మారకసంచికయందు (ప్రతిభ, సంపుటి ౪) ప్రకటింపబడినది కూడ. అందు, పై వాక్యము 41 వ పేజీలో గలదు.

55. "...was written at the request of the Society for Promoting Christian Knowledge and is printed at their expense" (Telugu-English Dictionary; Preface - Page V)

56. "ఈ నిఘంటు నిర్మాతలు (సూర్యారాయాంధ్ర నిఘంటువు) ప్రాణ్య నిఘంటువు ప్రమాణముగా స్వీకరించినారు. అందుకు నేను చాలాసంతోషిస్తున్నాను." శ్రీ గిడుగు రామమూర్తి పంతులుగారు (శ్రీ సూర్యారాయాంధ్ర నిఘంటువు—విమర్శనము—ప్రతిభ, సంపుటి-4—20 వ పేజీ.)

గింతుకొని, మాటాడక మిన్నకుండిరి. ఏది ఎట్లే నను, ప్రాణ్య నిఘంటువుల 55 తరువాత బయలుదేరిన నిఘంటువులలో, ప్రాణ్యము సుపరమాగింతుకొననిది 56 లేదని చెప్పిన సత్యధారము కాదు.

జగత్ప్రసిద్ధములైన ఈ రెండు నిఘంటువుల తరువాత యెప్పకొనవలసిన నిఘంటువుల నింకను కొన్నింటిని ప్రాచీనాదార కూర్చెను. కృషి విషయము నను, పాండిత్య విషయమునను మైవాని కేమాత్రమును ఇవి తీసిపోవు. వీనిలో 'మిత్రభాషా నిఘంటువు' ఒకటి, ప్రాచీనాదార ప్రతిభితు తార్కాణముగనున్నది. ఇట్టి నిఘంటువు నొకదానిని కూర్చుండెను భాషము కలుగుటలోనే ఆతని ప్రతిభిత్తమును, భాషమును క్రియగా ప్రవర్తించు జేయుటలోనే ఆతని ప్రతిభా తార్కాణ్యమును కానవచ్చును. దీనిలో తెనుగు, పర్షియను, ఇంగ్లీషు లిపులు మాడును వాడబడినవి; తెనుగు లిపిలో పదము, దానికి పర్షియను లిపిలో వ్రాత, ఆంగ్ల లిపిలో పర్షియను ఉచ్చారణ, ఇంగ్లీషులో అర్థము—ఇవి గాక తెలుగులో ఆ పదమునకు అర్థవివరణము. "తెనుగుభాషనుండి కాలక్రమమున ఈ అన్యభాషా పదములు తొలగించుటకు వీలుగా, ప్రతి పదమునకును పర్యాయపదముగ తెలుగుపదమును ఇచ్చితిని" 57 అని వ్రాసిన ప్రాచీనాదార తెలుగుభాషాభిమానమును ఏమని కొలియాడుదుము.

ఈ మిత్రభాషా నిఘంటువు (*A Dictionary of the Mixed Dialects and Foreign words used in Telugu*) 1854 లో ముద్రింప బడినది 58 పీఠిక తరువాతి, దీనిలో 'ఆంధ్రాక్షరము' లను గూర్చిన దీర్ఘచాస మొకటి కలదు. ఆంధ్రవాక్య రణమునకు ఇది ప్రథమవాదకుగ గ్రహింపవచ్చునని ప్రాచీనాదార వ్రాసెను. ఆతిడు వ్రాసిన తెలుగు వ్యాకరణము రెండవ ముద్రణమునుండి ఇది కొలిది వార్పులతో గ్రహింపబడినదట. 59 ఈ భాగమును చదువుచున్నప్పుడు; ప్రాచీనాదారకుగల తెలుగుభాషా పాండిత్యమే గాక, ఆతని సమర్థతయధిష్ఠి, మన సంఘ సంప్రదాయములనుగూర్చి ఆతనికిగల విజ్ఞానము మన లను ఆశ్చర్యదగితులనుగ చేయుమానదు. మన ఆచార వ్యవహారములలో, మంచి చెడ్డలతో ఆతనికిగల సానుభూతి మనల నాతనిని గౌరవించునట్లు చేయును. 60

ఈ నిఘంటువును కూర్చుటలో ఆతని ముఖ్య ప్రణాళి; ముస్లిముల పరిపాలనవలన, తెనుగుభాషలోనికి వచ్చిచేరిన అన్యచేశ్యములను అర్థవివరణముతో చూపుటయే. అరబ్బీ, పారసీక, ఉర్దూ భాషలోని పదములనే గాక, ఇతర భాషలనుండికూడా తెనుగు

లోనికి వచ్చిచేరిన పదములనుగూడ ఆతడు గ్రహించెను. తెనుగుభాషలోనున్న అన్యచేశ్యము (*Foreign words or loan words*) లనుగూర్చి పరిశోధన చేయువారికి ఈ నిఘంటువు రక్షాకరము.

ప్రాచీనాదార.—వ్యాఖ్యనానములలోను, వాణిజ్య కేంద్రములలోను విరివిగా వాడబడు ఈ 'మిత్ర భాష'ను; లా-లాటిన్ (*Law-Latin*) తోను, లా-ఫ్రెంచి (*Law-French*) తోను పోల్చి; వాక్య నిర్మాణ విషయములలోను, కారకమునందును ఈ భాషకును 'తెనుగు'నకు పోలిక చాల తక్కువ అని చెప్పుచు—ఈ క్రింది ఉదాహరణను ఇచ్చెను. "ఈ నంబరులో దిగింపబడు ముచ్చును మంచి నైను (*or దప్పత్*) చేసి వాయిదా చొప్పును కోర్కలో హాజరు అయి ఆన్ నరు యియ్యకపోయినందున యిందులో యొక్కపార్టీ దిర్యాత్మ చేయవలెనని యేంటిఫ్ ఫీడరు మోశేను చేసినాడు గనుక ఆ మోశేను రికోర్డులో దాఖలు (*or ఫయలు*) చేసి అందులో దర్జాస్తు చేసిన చొప్పున నడిపించెలగున ప్రాసీడింగులలో ఆర్డరు యెంటరు చేయడం అయినది." 61

57. "To each word in this vocabulary I have appended a Telugu synonyme. This will aid those who wish to get rid of these foreign words." (*Dictionary of Mixed Telugu, 1854—Preface; Page IV*).

58. "This Dictionary is printed at the expense of the Society for Promoting Christian knowledge." (*Ibidem : Preface, Page IV*).

59. "These remarks are reprinted with some emendations, from the second Edition of the Telugu Grammar."

(*Ibidem—Page XXVIII*)

60. "The native tutors also complain that English pupils touch their mouths with their hand : and then defile books with hands thus dirtied. Hindus hold spittle in abomination. We should respect their prejudices, and treat them kindly."

(*Ibidem - Page X - Foot Notes*).

61. *Ibidem—Preface; Page III* (ఇది మంచిదట్టణము 'కోర్టు జర్నలు' నుండి ఆంగ్లగ్రహింప బడినది).

ఈ నిఘంటువు తన తెలుగు-ఇంగ్లీషు నిఘంటువునకు పరిశీలన భాగమునంటి దనియు, సాధారణముగా ప్రజలు వాడుచున్న పదములే గాని, వాడుకలో లేని 'అస్సభేశ్వరు' లిందు లేవనియు (బ్రానుదొర, ఈ నిఘంటు పీఠికలో 62 వ్రాసెను. అవసరము లేనప్పుడు మాటలలో గాని, వ్రాతలలో గాని ఈ 'బుక్లెభాష' నుపయోగించుట మంచిది కాదనియు, సాఫ్ట్ మైనంత వరకు దీనిని పరిహరింపవలెననియు 63 వ్రాసిన బ్రానుదొరయొక్క ఆంగ్లభాషాభివృద్ధిని గూర్చి వేరుగా చెప్పవలెనా!

ఈ నిఘంటు నిర్మాణములో ఆతనికి బాగుగా తోడ్పడ్డ (i) ఆతిథి ఎనిమిది వాల్కర్లులలో నేకరించియుంచిన బాబులు; (ii) అరువది నెండు వాల్కర్లులలో నున్న 'సానిక చరిత్రలు' 64. వీని సాయముతోను, తాను కోర్టు వ్యవహారములలో నున్నప్పుడు నేకరించిన 'రికార్డులతో'ను, ఈ నిఘంటువును బ్రానుదొర చక్కగ కూర్చెను.

ఈ పెద్ద నిఘంటువులేగాక, తాను వ్రాసిన వాదకాదులందు; చిన్న నిఘంటువులను, 'పదజాలము'ను ఎన్నింటినో బ్రానుదొర తెలుగు సేర్పకొన గోరువారికి పలుగనుండుటకై ముద్రించెను. తెలుగు భాషలో కృషిచేయు నెంచువారికి వికట్టమును— తనకు మొదల కలిగినట్లు—కలుగకుండుటకై ఎంతవరకు సైమంపవచ్చునో అంతవరకును శూచిను కష్టపడి పనిచేసెను. ఆ పని, ఈ త్రిమ గ్రంథముల రూపమును పొందినది.

ఇవిగాక, బిల్లులలో జరుగు కార్యకలాపములకు సంబంధించిన పదజాలముగల, జిల్లా నిఘంటువు (1852) నొకదానిని బ్రానుదొర ప్రకటించెను. ఆతడు చైసే పనులలో ఇది అత్యల్పమైనదైనను, దీని మీది విమర్శనాత్మక కఠినముగ వచ్చినది. తరువాత ఇది విల్కొ దొరయొక్క 'కోర్టు-రెవెన్యూ పదముల పట్టిక'లో 1855 లో విలీనమైనదట. 65

బ్రానుదొర ఆంగ్ల నిఘంటువునకు గూడ ఒక అనుబంధమును కూర్చెను. డాక్టరు బాన్సన్ యొక్క నిఘంటువును తీసికొని, అచ్చుకాగితముల నడుమ తెల్ల కాగితములు వేయించి సిద్ధముచేసిన ప్రతిలో, ఎన్నో క్రొత్త ప్రయోగములను—టాడ్, వెబ్స్టర్, క్రైగ్ మొదలగువారు చూపక విడిచిన వానిని—నేకరించి వ్రాసియుంచెనట. 66 దీనినిబట్టి ఆతనికి స్వభాషయైన ఆంగ్లమున ఎంతటి పొండిత్యము కలదో వ్యక్తమగుచున్నది. ఆతడు మనదేశమునకే రాకయుండిన, స్వభాషకే నేవచేసి, ఆంగ్ల సాహిత్యమున శాశ్వతకీర్తి

నార్జించియుండెడివాడు. ఆతని కీర్తికి ఎక్కడైనను అడ్డుములేదు. కాని, ఆతడిచ్చటకు రాకున్నచో మన భాషాసాహిత్యములకు, ఆతని ప్రతిభతో గూడిన నేవలభించెడిది కాదు.

ఇంతేకాక 'స్టెమింగ్', 'టిబ్బిన్'లు కూర్చిన ఫ్రెంచి నిఘంటువునకు కూడ నూటికంటె ఎక్కువగ పదములను చేర్చెనట. 67 చిన్న వాటనే ఆతడు నేర్చిన

62. ".... forms a requisite supplement to a Dictionary of the Telugu language: and it contains only those phrases which are current among the natives."

(Ibidem - Preface; Page III)

63. "...But in talking and writing Telugu we ought to avoid this mixed dialect." (Ibidem - Preface; Page IV).

64. Ibidem - Preface; Page IV.

65. "I added a fourth volume called the Zillah Dictionary giving in the English Character all the words that occur in 'Zillah business' in India. I regretted this thing. It was the funniest of my works, and the only volume which was peevishly criticised. It was afterwards Merged in Wilson's Glossary of Judicial and Revenue Terms, 1855 .."

66. "At leisure, I also prepared an appendix to the English Dictionary. Taking a quarto copy of Samuel Johnson's work interleaved, I collected a series of quotations, both ancient and modern, which even Todd, Webster, and Craig had overlooked." (ఈ వ్రాతప్రతి తనకు లభింపలేదని, 'ఇంగ్లీషు-తెలుగునిఘంటువు' ద్వితీయ ముద్రణమును సంస్కరించిన ఎమ్. వెంకటరత్నం గారు వ్రాసిరి)

67. "I further made some hundred additions to Fleming's and Tibbin's quarto French Dictionary."

‘గ్రేంచిభాష’, ఆతని కవిదయమునను, ‘తెలుగు-గ్రేంచి నిఘంటువు’ గుప్తయోగిందుకొను విదయమునను, వాడుగా ప్రోద్బుధునిది.

ఈవిఘ్నముగా బ్రాహ్మదొర సర్వతోముఖ ప్రజ్ఞానుడనై, కృషి చేసెను గనుకనే, ఆతిథుల దైర్ఘ్యముగ, “నేను ఒక్కరికొరకే శ్రమించలేదు” గనె అని వ్రాయగలిగెను. వ్రాసినది సార్థికమునుగూడ.

భారత దేశములోని సమస్త భాషలలోను —

68. “I did not labour for one tribe alone.”

69. Distinguished by his attainments in nearly every other language of India, whether vernacular or classical, Mr. Brown particularly attached himself to the study of Telugu’—D F. Carmichael Secretary, Board of Examiners’ Office,

ఇంచుమించుగ—పరిచయమున్న బ్రాహ్మదొర 69, తెనుగుభాషను తన అభిమాన భాషగ నీవ్వకరించి కృషి చేయుట మన భాషకు జరిగిన మహోన్నతకారము. ఇట్టి మహానుభావుని కృషిలో, కొన్ని లోపములున్నవి అనువాదులు లేకపోలేదు. దోషములును, లోపములును అందరకును గలవు గాని, ఇంత కృషిచేసిన ఘనత మాత్రము అందరకును లేదు. “ఎకోహి దోషో గణ సన్నిపాతే నిమజ్జతి.” :

March 23rd, 1858. (Preface to a Catalogue Raisonnee of Oriental Manuscripts in the Library of the College, 1857.)

: దీనిలో ఉదాహృతములైన ఇంగ్లీషు భాగములు (పేరుగా చెప్పనివి) బ్రాహ్మదొర స్వయముగ వ్రాసిన వ్యాసములోనివి.

* వ స ం తః *

మూలము :

అనువాదము :

శ్రీ రవీంద్రనాథ ఠాకూర్

శ్రీ ఉడాలి సుబ్బరామశాస్త్రి

సాహస్రం సమతీత మద్యశరదా మాద్యాన్మథో! ఫాల్గునాత్ *
 యత్రత్వం మదకౌతుకీ ప్రథమతః స్వల్లోక కేళీవనే
 ద్వారం దాక్షిణ ముద్విఘాట్య దివనే కస్మిన్ భవం ప్రాప్తవాన్?
 ఆసీః మర్త్యకుటీర చత్వ రతలేకస్మాచ్చ పీతాంబరః,

ఉత్తిష్టాదుత్తరీయా త్క్రీరసి సుమతతిం కల్పవల్లీ నికుంజాత్
 వాతే చాతి ప్రకామం యువభిరనుగతం యశావతం ద్వారభూమిమ్
 ఉద్ఘాట్యైవయాత్ గృహీత్వాకరతలయుగళే వేణువీణం మదాంధం
 సృత్యత్యున్మాదభంగా ప్రపతిత సుమనో రేణుభిస్తాడ్యమానమ్.

మిత్ర! త్వం ప్రథమే వసంతదివనే ప్రత్యగ్ర కల్పోదయే
 కాలే చాతి చిరంతనే వసుమతిం సవ్యా మనైషీః కిల
 పుష్పాణి ప్రవికాస్య తప్తకిరణ స్తోమే నిషిచ్ఛ్యాధికం
 మద్యే స్వర్ణమయే మనోహరగుణే, మత్తద్విరేఘాకులే.

ప్రత్యబ్దోదయమాన యస్యవిరతం వాసంత పుష్పప్రజాన్
 నిత్యానంత మనోహరప్రతినవ ప్రస్నిగ్ధ గంధాన్ముహూః
 యైస్త్యం సమ్యగలంచకర్థ మహితప్రేక్ష్యః పరాం పీఠికాం
 యత్పుష్పేషు జగత్ప్రియస్య లిఖితాః ప్రాగ్విస్మృతాభ్యాయికాః.

తద్గంధేషు జగత్ప్రియస్యమధుర స్నిగ్ధత్వ ముజ్జ్వంభతే
 క్లాంతస్యాపి నవాపగచ్ఛతి నిజా మాధుర్య సంపత్స్థిరా
 తస్మా దద్య నికుంజమంజులవనాత్ వ్యాకోచభావంగతాత్
 నిశ్వాసై ర్భహిరావిరాసు రధునా యూనాం మనోవేదనాః!

---

* వంగదేశమందు ఫాల్గుణమాసమునుండియే వసంతప్రారంభము. కావున ఫాల్గుణ చైత్రములు వసంత ముతువు.

లతాహృత్పరయామినీషు కలితా శ్చిత్రతాశ్చ చిత్తవ్యధాః
గానాశ్రుస్మితహానభావమిళితాః శ్వాపైః స్సనాధీకృతాః
మాలా యా గ్రధితా త్వదర్పణధియా తస్యాః ప్రసూనావధౌ
బాహ్యైః కామకథాః పృథగ్విరచితాః తన్నాయికా నాంగతాః.

పత్రేషు స్థలపద్మినీసుమతతేః సిక్తేషు బిందూత్కరైః
ప్రాలేయస్య నవచ్యుతై రనుదినం ప్రాపుఃకథాః సుస్థితిం
గాభాః యాఃకిల చుంబనైరగణితైః కంఞ్చైస్తథా విఘ్నైః
ఉద్వేగైర్నితరాం విలాసమధురై రర్థై స్సనాధీకృతాః.

వాసంతోజ్వల యామినీషు మమ యే భావా స్సమున్నిద్రితాః
ఉల్లుప్త్యోర్ధ్వతలం ప్రసస్మ రథతాన్ త్వత్పుష్పరాజి ర్మథో!
గూఢార్థా నన యత్కృదేశ మితియన్ వైవాద్య విజ్ఞాయతే
సాక్షిత్వం సమవాపురత్రకతిచిత్ వల్లీ ప్రసూనాశయః.

సాజాతీ వకుళాచ చంపకలతా చంచచ్చలత్పల్లవా
తా మందస్మిత శుభ్రకాంతివదనా స్సామోదపుష్పప్రజాః
ఉద్యత్కృతుక లక్ష్మితా చ తరుణీ సా మాధవీ మంజుల
మత్తారుణ్య కవిత్వమంజులకథా గానం వితేనుర్మథా.

పార్శ్వే పార్శ్వేనివీయ ప్రతతితతిరభూ న్నాదమాకర్ణయన్తీ
వేణోస్తద్రాగపూర్ణాత్ మధురమిధునహృన్నిర్మితా నిస్సరస్తమ్
యాతాస్తే చ ప్రకాశం విఫలిత జనతా జీవితోత్కృష్టభాగాః
వర్షేవర్షే మధోతే కుసుమ సురభిషు త్మో జలాకాశమధ్యే

చాంపేమైర్వక్తులైశ్చ భావనివహః స్రోతాస్సరస్త్యన్యహం
కాలీ చాతి చిరంతినీ బహుయుగే కుంజేషు కుంజేషుతే
పుష్పన్యాకులతాంగతాః పికరుతైః కాలేవనస్తాద్యతే
శ్వానే చామర వేదనా స్తరుణతారుణ్యంచ సాంధ్యాంబరే.

కరణము—[శ్రీయతులు జెజవాడ గోపాలరెడ్డిగారి సౌజన్యముతో వారి యాంధ్రానువాదమునకు సంస్కృతీ
“హార్యశి” నుండి]

ఆశ్వాసాంతం

శ్రీ మంథా వెంకట రమణారావు

ఈ సంఘటన ఏదేళంలో జరిగిందో లదేశానికి నిర్నయించి ఒక చేరులేదు. యుద్ధ సమయంలో, శతృవు అధీనంలో వుండే ఒకానొక దేశం అనుకుంటే సరిపోతుంది. ఇందరి పాత్రలు చేవలం కల్పితములు. సౌకర్యార్థం విదేశీయ పాత్రలు, వాతావరణం సృష్టించబడినై.

: పాత్రలు :

రివరెండ్ జార్జి ఫెడరిక్ సన్ - పార్సన్
(చర్చిలో మత బోధకుడు)

మేరీ ఫెడరిక్ సన్ — ఫెడరిక్ సన్ భార్య.

మేజర్ ఫ్రాంకో — శతృ సైన్యాధికారి.

ఏన్ — పని మనిషి.

రంగము 1:

[రివరెండ్ జార్జి ఫెడరిక్ సన్ ఇంట్లో బిశాల్ మెసగది — దూలం నుండి వేలాడే చాండిలియర్ లో క్రొవ్వొత్తులు వెలుగుతూ ఉంటాయి. ఎలక్ట్రిక్ లైనింగు, స్విచ్ బోర్డు కానవస్తూ ఉంటాయి కాని వాటి అవసరం ఇవ్వబడలేదు. వీధి వైపునున్న ద్వారపుతలుపులు మూసి గడవేసి ఉంటాయి. కిటికీలకున్న సిల్క్ తెరలు దగ్గరగా లాగి ఉంటాయి. గుండ్రని బల్బుచూ మిలమిలలాడే దీపపుకాంతిలో మెరుస్తూ, పాలిష్ చేయబడ్డ మహాగనీ కుర్చీలు; టేబిలుమీద లేసులతో అల్లిన తెల్లటిగుడ్డ. మధ్యన చీనావేసులో కోటన్న గుత్తి.

[పక్కనన్న గదిలోనికి ద్వారం తెరుచుకొని ఉంటుంది. కాని వేలాడుతూ ఉన్న తెర మరుగుపరుస్తూ దాగదీని. ఆ ద్వారంవైపున్న గోడమూల ఒక పియానో — దానిమీద 'నైఎన్ లెన్ స్టీలు' ఫ్రేములో 'ఫెడరిక్ సన్' ఫోటో ఉంటుంది.

మేరీ ఒక కుర్చీలో కూర్చొని లేసు అల్లుకుంటూ ఉంటుంది. పనిమీద శ్రద్ధ ఉన్నట్టుగా అగుపించదు, అల్లే రీతినిబట్టి. కాలం గడచిపోవడానికి, మనస్సుని మరల్చుకోడానికి పనిచేస్తున్నట్టుంటుంది. ఒంటిమీద సాధారణమైన దుస్తులు క్రొవ్వొత్తుల కాంతిలో ఆమె ముఖం ప్రకాశవంతంగా కానరాకపోయినా, చూడగానే ఆమె సాందర్యవతి అని ఒప్పుకుంటారు ఎవరైనా — పాతికేళ్లకు ఎక్కువ ఉండదు వయస్సు. తల క్రిందకి వంగి ఉండడంవల్ల మాటిమాటికి కన్నులలో పడే ముంపుగులను ఎగదోసుకుంటూ ఉంటుంది. [ఏన్ ప్రవేశిస్తుంది.]

ఏన్: అమ్మా! బాబుగారింకా రాలేదు — ఏమన్నా ఆలస్యం అవుతుందా?

మేరీ: (తలఎత్తి, ఏన్ ముఖంలోకి దూసి తల దిందుకుని) ఏమో! వెళ్ళేటప్పుడు ఏమీ చెప్పలేదు.

(గోడకున్న గడియారాన్ని చూచి) ఎనిమిది కూడా కావస్తోంది!

ఏ: ఊళ్లో ఏదన్నా పనుడికాని...

మే: ఎంతపనున్నా ఈ వేళకల్లా వచ్చేయ వలసింది.

ఏ: ఆ కొంపల్లోకాని బోధచేస్తూ కూర్చున్నా రేమో!

మే: (కుట్టుపని ప్రక్కనిపెట్టి లేచి వాచి వేపు చూస్తూ) ఇంత రాత్రివరకూనా!

ఏ: ఆయన మనస్సు తేనెమూ! వాళ్ల కలా బోధచేస్తూ అందులో తీసమెపోతారు. కిందటి ఆది వారం నేను చూశానుగా. నిజంగా మాట్లాడుతూ మాట్లాడుతూ మనిషి మైమరచి పోయేరు!

మే: (కుర్చీలో కూర్చుంటూ) అయితే ఆయన బోధల్ని విన్నే, మీరంతా ఉండిపోయేరా? ఏమే?

ఏ: (తల దించుకుంటుంది)

మే: ఏమే—మాట్లాడవ? నిజంగా ఆయన బోధలు విన్నే మీరంతా ప్రాణాల్ని గౌరవాన్నీ లక్ష్యంచెయ్యకుండా ఉండిపోయేరా?

ఏ: ఔనమ్మా!

మే: అబద్ధం చెప్పకు! మీ కెవరికి కదల దానికి ధైర్యం చాల్లేదు. నిజమేనా?

ఏ: తమించండిమ్మా అది కానేకాదు.

మే: నిజంగానా?

ఏ: ఔనమ్మా! మొదట ఈ ఊరూ, వాడూ, వదిలి వెళ్లిపోవాలనుకున్నాం. కాని బాబుగారి బోధలు విన్నాక మరి వెళ్లాలనిపించలేదు. ఆయన చెప్పింది నిజమేనమ్మా. ఈ ఇల్లా వాకిలి వదులుకుని ఎక్కడికి వెళ్తాం! ఇంతకన్న పెద్ద ఆపద మరో చోటా ఉంటుంది.

మే: అలా అని, ఇక్కడ ఇలా, కత్తువు ఆక మించిన దేశంలో, జరిగే అత్యాచారాల మధ్యన, వాటికి బలి ఔతూ ఊరుకుంటాంటే? ఎదురుకో దానికి నీలుకొకపోతే తిప్పించుకో నన్నా కూడదా?

ఏ: (హాసం)

మే: ఎన్ని కుటుంబాలు అంతా?

ఏ: సగం మంది వెళ్లిపోయేరు. వందకిపైగా ఉంటా రిప్పడు.

మే: వందకి వెగానా!

ఏ: ఔను. ఎంతవెప్పినా వినకుండా మామామ వా యనమమేడు.

మే: మీమామా? ఎక్కడికి?

ఏ: ఎక్కడికో వాడికే తెలీదు. నేనూ మా నాన్నా ఎంతో చెప్పేం.

మే: ఎల్లలు పెళ్లికూడు వాళ్ళేనా?

ఏ: (తల ఊపుతుంది, ఔనన్నట్టు)

మే: ఏన్! ఒక్కమాట చెప్తా వింటావా? బాబుగారిబోధల్ని నేను లక్ష్యపెట్టనని అనుకోకు—కాని ఆ సమయంవస్తే సాధారణ మనస్తత్వం కలవాళ్లు ఆబోధలను ఆచరణలో పెట్టడం కష్టం. నువ్వు, నీ తండ్రి కలిసి మీ మామని అనుసరించాల్సింది!

ఏ: అమ్మా!

మే: ఔను ఏన్! నీ ప్రియండు డేవిడ్ గతి ఏమయింది?

ఏ: (కన్నులు ఒత్తుకుంటుంది)

మే: నువ్వు యావనవతిలి! జీవితం ఇంకా చాలాఉంది నీముందు. రేపు ఉదయం ఇద్దరు సిపాయిలచేతులలో నువ్వు పడ్డావంటే నీ జీవితం నాశనం అవుతుంది. నీ ఒక్కరికికాదు—అందరికీ నే చెప్పే దిజీ—నీలైనంతవరకు అవమానంనుంచీ ప్రాణా పాయంనుంచి తిప్పించుకోవడం అవసరం.

ఏ: (అనుమానంగా) మరి...

మే: ఔను! నామాట—అందరికీ కలిగే ఆపదలు నాకూ దూరంగాలేవు. ఒక వందమంది సంసారాలను బోధచేసి నిలిపి ఉంచగలిగిన మనిషి నామాటల్ని లక్ష్యపెట్టి ఈఊరు వదిలిపెడతారాఏన్!

ఏ: అక్కడికి వెళ్లి చూసిరానాఅమ్మా?

మే: వద్దు! వద్దు! ఆ పనిమాత్రం చెయ్యకు. తలుపుతీసి ఈ రాత్రివేళ అవతలికి వెళ్లకు. నువ్వీ రాత్రి ఇక్కడే పడుకో.

ఏ: అనవసరంగా బెంగపడకండి! బాబుగారి కేధయం లేదు.

మే: ఆచ్చే! అచ్చే! నా కే బెంగాలేదు.

ఏ: (అలోచిస్తూ మెల్లగా) నే నెక్కడో పడుకోవడం కాదమ్మా!

మే: (ఉల్కిపడి) కాదు? ఎందుక్కాదు?

వి: మాకు తెలిసి చేయించుకొన్నా - మా నాన్న వంట్లో బాగులేదు. పైగా నే నెళ్ళికపోతే ఇంట్లో వంటకాదు అయినా.

మే: బోనాను. నాకు మతిలేదు. బనా యింత రాత్రయిపోయింది. ఆయనరానీ—నాయం ఒస్తారు.

వి: వచ్చుకొని! మీమాటేచాల! (ప్రక్కనున్న గదిలోకి వెళ్ళి తిరిగి వస్తుంది చేతిలో ఒకపాస్టెంట్)

మే: ఎప్పుటివి?

వి: నిన్నటివచ్చు.

మే: నిన్నటివా? బయ్యమనిషికి నిన్నటి రొట్టెలు పెడతావా? నీకేమన్నా మతుందిలే?

వి: (స్గంపగుతూ) ఇవారే చెయ్యలేదమ్మా. బంగాళీ దుంపలు వేపుడు, మాసంకూర, చేపనూపు అయింది. అవికాక కక్రాలెట్టు, గుడ్లు ఉన్నాయి.

మే: అన్నెందుకు? ఎవడు తివను! సరే! వెళ్లు. జాగ్రత్త. (అశ్రుర్యంగా) ఇంత రాత్రయిపోయింది ఒంటిగా.....!

వి: సెలవు.

[తలుపు తీసుకొని వెళ్ళి తిరిగి తలుపు దగ్గరగా వేస్తుంది? బయటినుంచి వివగంతు—గడియ పెట్టు కోండమ్మా!—మేరీ గడియ పెట్టదు. తలుపువేపు ఆలోచనగామానీ దృష్టి మరలప్పుకొని గదిలో పచారు చేస్తూ ఉంటుంది. కొన్ని నిమిషాలలా తిరిగి, కుర్చీలో కూర్చోని అలిన లేసుని చూస్తూ ఉండిపోతుంది. తరువాత లేచి పియానోదగ్గరకి వెళ్ళి ఆలోచనగా నిల్చుని, ముగ్ధ 'సి' మీద ప్రేమతో కొడుతుంది. పియానోస్వరం గిదినిండి, రానురాను తగ్గిపోతుంది; తలుపు తెరుచుకుంటుంది. మేరీ ఉల్కిపడి వెనక్కు తిరుగుతుంది. రివరెండ్ జాక్ట్ ఫెడరిక్ సన్ ప్రవేశిస్తాడు. ముప్పైనిల్ల అందమైన యువకుడు. కోల ముఖం. కళ్ళు లోతుగా ఉంటాయి. వాటిలో చురుకు దనం అంతగా కనుపించదు. కాని ధైర్యం, ఓర్పు ప్రతిబింబిస్తూ ఉంటాయి—ఎవడు నైపుకు తీయబడి కళ్ళలోకి పగుతున్న పాపిడి. మనిషి పాడుగు విడుగు గుల్లనిమిడింగుకొలుంటుంది]

మే: (బరువు తగ్గిపట్టి నిట్టార్చి) ఓ! మీరా!

ఫె: (గది ముగ్ధకు వచ్చి మెనున్న కోటు విప్పతూ) అలస్యం అయిందివా?—కారణం చెప్తే, నీ కంటిగా నచ్చుదేమో?

మే: (ముందుకు వెళ్ళి కోటు అందుకుంటూ) నచ్చకపోవడానికేముంది—కొత్తవిషయాలవల్లనా చెరి ఉంటారు. అంతేగా? బోధలు చేస్తూ ఉండిపోయింటారు. అంతమాత్రానికి నేనెందుకు ఇవవాటి?

ఫె: (కుర్చీలో కూర్చుంటూ) అదేమీ కాదు. ఒక స్నేహితుణ్ణి భోజనానికి పిలిచేను.

మే: (అశ్రుర్యం గాముఖం పెట్టి) భోజనానికా! ఇవారా?

ఫె: "ను. ఇవాళే—తొమ్మిదిగంటల దగ్గరా డాను.

మే: నాకు ముందుగా తెలియనియ్యకుండా ఎలా పిలిచారు. కళ్ళు మూసుకుంటే అన్నీ లయరయిపోతాయనుకున్నారా యేం?

ఫె: ఏమంటే అదే తింటాడు.

మే: ఇది మరీబావుంది. స్నేహితుకొకాయన్ని భోజనానికి పిలిచి చేసే మర్యాద!

[ప్రక్కగదిలోనికి వెళ్ళింది కోటు పెట్టడానికి. ఫెడరిక్ సన్ కాలుమీద కాలు వేసుకుని కుర్చీకి చేరబడి వాచినిచూస్తూ తల రాసుకుంటాడు]

: ఇలారా. ఇంకా ఉంది విను.

మే: (గదిలోనుంచినప్పు) వినడానికేముంది గంటయినా టయిమువ్వండి. ఇప్పుడు ఏనతో అన్నాను. బంగాళీదుంపల వేపుడు, చేపలనూపు, గుడ్లు, మాసం ఇవన్నీ చేసానంటే ఎందుకని. పోనీండి. మంచిపనే అయింది.

ఫె: (వికసించినముఖంతో) నిజంగా! అయితే ఒక్క కాఫీచేస్తే సరిపోతుంది. అది విడునిముసాల పని. మరి నీకు గంట ఎందుకు? కూచో. మరి ఆ స్నేహితుడిగురించి ఇంకా వివాలని లేదాని?

మే: (చిరునవ్వుతో) ప్రక్కనున్న కుర్చీలో కూర్చుంటూ వినడానికేముంది—ఇంకో గంటకల్లా ఏ హెన్రీయో, ఏ విలియమో పరిచయంఅవుతాడుగా.

ఫె: వ్వు! అలాటిది కావేకాదు.

మే: మరి?

ఫె: ఇప్పుడు డిక్టేటింగ్ రాబోయేది మేజర్ ఫ్రాంకో.

మే: (తృప్తిపడిలేచి) మేజర్ ఫ్రాంకో! శత్రు వైవాధిపతి!

ఫె: బోను ఆతమే.

మే: జార్జ్! మీకు పిచ్చికాని ఎత్తిందా?

ఫె: (లేచి ఆమెను చేతులతో తీసుకుని కూర్చోపెడుతూ) ఎందుకలా వణికిపోతావ్. ఇప్పుడు వచ్చిన భయమేంలేదు. అతనికి నాకూ పరిచయం నిన్ననే అయింది.

మే: (మెల్లగా) శతృవుతో పరిచయం చేసుకోదానికి మీకేం అవసరమైంది?

ఫె: నిన్ననే ఆయన్ను కలుసుకోవడం సంభవించింది. నిన్నరాత్రి ఇంటికి తిరిగి వస్తూఉంటే దారిలో తటస్థపడ్డాడు. నన్ను ఎలానో తెలుసుకున్నాడు. “హర్ సన్ సెడరిక్ మిర్రా” అని అడిగేడు. “జోస”న్నాను. పిక్కారుకుని బయల్పేరేడుట. నేను ఈపించుకున్నంత మూర్ఖుడుగా లేదు మనిషి. మర్యాదనిస్తూ మాట్లాడడం నాకాశ్చర్యమనిపించింది. అతని పెండ్లికొద్దీ ‘టే’ తాగేదాగా ఒప్పుకోలేదు.

మే: నిన్న ఇంత జరిగినా ఒక ముక్కన్నా నాతో చెప్పలేదే? అతడి పరిచయాన్ని వృద్ధి పొందించుకోవడం నా కేమాత్రం ఇష్టంలేదు.

ఫె: నాకుమాత్రం ఇష్టం అంటావా? ఒక మనిషి మర్యాదనిచ్చి, పరిచయాన్ని కోరుతుంటే ఎలా కాదనడం? యుద్ధంగురించికాని, ప్రజల కష్ట నిమిషాలగురించి కాని ఇద్దరం ఏమీ మాట్లాడుకోలేదు. అంతా ఏదో తనగురించి చెప్పడమే చేశారు.

మే: దీనివెనుక తప్పకుండా ఏదో ఉద్దేశం ఉండుండాలి. ఈ పల్లెలో మిగిలిన ప్రజలకంటే మీరు బోధ చేస్తున్నారని వా తెలుసు — ప్రేగా...

ఫె: తెలుస్తే నాకేం? నేనేం తప్పవని చెయ్యలేదే? నాకేది సరైనదని తోచిందో అది చేస్తున్నాను.

మే: మీకు సరైనది వాళ్ళ కలా సరిపోతుందా? ఇది మీకు తెలుసునా? ఎన్ ప్రియుడు జేవిడ్ న నడి రోగుమీద కాల్చించింది ఇతనే!

ఫె: (ఆశ్చర్యపోకుండా) తెలుసు. నిన్ను తెలుసు. అయినా ఓర్చాలి. నువ్వే ఆలోచించు. ఇల్లూ వాకిలీ, భూమి బుట్లా అన్నీ వదులుకొని, ఇక్కడొక శతృవున్నాడని పోయి ఎక్కడుంటారు? ఈ శతృవు అక్కడలేదా? ఇవాళ కాకపోవడే చెపు ఆక్రమిస్తాడా ప్రజలకాని. అప్పుడు ఏ ఆధారం లేకుండా అక్కడ ఉండడం మంచిదా? ఏదో తల మీద ఒక టంబూ ఉన్నా ఇక్కడుండడం మంచిదా?

మే: జోస. నే నది ఒప్పుకుంటాను. కాని అది సాధ్యం కానిపని. చావన్నది ఎప్పటికన్నా ఉన్నా, దానినుంచి తప్పించుకుందామని, దాని నీడలకి దూరంగా ఉందామని ఉంటుంది ప్రతిఒక్కడికి. అదొక్కటే కాక గౌరవంకూడా కాపాడుకోవాలని ఉంటుంది. ఈ ఇల్లూ వాకిలీ గుర్తెలా ఉంటాయి?

ఫె: అదే ముందాలోచన లేకపోవడం. అయినా నేనేమీ బలవంతం చెయ్యలేదు. నే చెప్పేది విన్నాక, ఇంకా ఎవరికన్నా బలవంతాలని ఉంటే చెల్లిపోవచ్చు కదూ?

మే: (మౌనంగా ఆలోచిస్తూ ఉంటుంది)

ఫె: నిన్న ‘టే’ తాగివచ్చేను. ఇవాళ మళ్ళా ఇంటికి వచ్చేస్తూ ఉంటే ఎదురుపడ్డాడు. ఏవేవో లోకాభిరామాదులు మొదలు పెట్టి ఒక గంటవరకు అలా రోడ్డుమీద నే నిలబెట్టేస్తేడు. ఇంక విడిపోతామనగా అతడే అన్నాడు. ‘మీ ఇంట్లో ఓసారి భోజనం చెయ్యాలని ఉంది. ఇవాళయితే బావుంటుంది’ అని.

మే: అతనే అన్నాడా!!

ఫె: జోస

మే: చాలా వింతగా ఉంది.

ఫె: ప్రత్యేకంగా ఏమీ విర్పాట్లు చెయ్యటని కూడా చెప్పేడు.

మే: (లేస్తూ చిరాకుగా ముఖం పెట్టి) నిజంగా జార్జ్! ఇది ఆలోచించనల్సిన విషయమే! నాకేం దుకో దిగులుగా ఉంది భయంగాకూడా ఉంది!

ఫె: ఏనీ లేదా?

మే: లేదు. ఇప్పుడే పట్టింది. దాని తండ్రికి బండ్ల బాగా లేదుట.

ఫె: జోస — సాయంత్రం అక్కడికి వెళ్ళు.

మే: ఎలా ఉంది?

ఫె: బండ్ల సత్తువ లేదు. దానికితోడు జ్వరం. ఇవాళ కాస్త మెరుగుపడింది. నువ్వే వడ్డన చెయ్యాలా?

మే: నేనేం జంకుతాననుకున్నారా? ఆధరవా ఏమీలేదు... ఇక్కడెంత వైద్యం ఉంటుంది?

ఫె: ఈపల్లె ఒక కేంద్రం. ఇక్కడెండు బెటాలియన్లు. దానికి ఫ్రాంకో అధిపతి. స్వాధీన పరచుకున్నచోట మరి ఆక్రమణకి వైద్యం ఉండా

లిగా. ఇవాళ మరొక ముప్పైమైళ్ళు ముందుకు వెళ్లే రని వార.

మే: (నిట్టూరుస్తూ) నాకు చాలా అడైర్వం గానూ అయోమయంగానూ ఉంది. మనం మళ్ళీ స్వేచ్ఛగా ఉండేదోజాలు ఎప్పుడొస్తాయో అని దిగులు గా వుంది.

ఫె: అంటి పెట్టుకుని ఉండాలి మనం. అంటి పెట్టుకుని ఉండాలి! అక్కడ మన సైన్యాలు మాత్రం ఏం చేస్తాయి. మనం ఉన్నచోటకుంటే సగం బలం; మనని ఖాయిదాలో ఉంచడాని కిక్కడ చాలాబలం ఉంచాలిస్తుంది. అలా ప్రతిపక్ష, ప్రతిగ్రామం లోనూ మనం ఎక్కడివాళ్ళ మక్కడే ఉంటే మన శతృవులకి ఎంతభారం!

మే: భారం అని తోస్తే వరసపెట్టి కాల్చేస్తారు. దానితో ఆ ఆటంకం తొలగిపోతుంది.

ఫె: వాళ్ళు మనుష్యులే మేరీ! ఎండర్నూలా కాల్చేస్తారు. అందరినీ కాల్చేసేక ఎవరిమీద చెలాయితూ రధికారం? మొదట కొన్ని కాలాలు చావులు ఉంటాయి కాని అది అట్టే కాలం సాగదు. యుద్ధం లోని ముఖ్యోద్దేశం ప్రజల్ని చంపడం కాదు. రాజ్యాన్ని సేకరించడం. మనుష్యులనంతా తమ గుప్పిటలో ఇసుడ్చుకోవటం, వాళ్ళిమీద అధికారం చెలాయించడం. అంతేగా! మనం అంటి పెట్టుకోవాలి.

మే: నన్ను తుమించండి. మీ బోధలన్నీ ఎవో దూరపుకొండల్లా ఉంటాయి నాకు. ఇప్పుడు పడే బాగులు ఆలోచించరేం? ప్రాణానికి గౌరవానికి ఏమాత్రం భద్రత ఉందిక్కడ?

[తలుపు తట్టినదప్పుడు. మేరీ ఉలిక్కిపడు తుంది. ఆమె ముఖం వివర్ణమౌతుంది.]

ఫె: (భయంలేదని ఆమెకు సన్నచేస్తూ) రావచ్చు!

[తలుపు తెరుచుకుంటుంది. మేజర్ ఫ్రాంకో ప్రవేశిస్తాడు యూనిఫారంలో. మనిషి పొడుగరి. ఆ పొడుగుమీద శరీరదారుధ్యం చూడగానే సరీగా అగుపించదు. ఫెడరిక్ సన వయస్సి ఉంటుంది. నూది ముక్కు. ఆకర్షణీయమైన ముఖం. గదిలోకి ప్రవేశిస్తూ తలమీద బోఫీటిని దగ్గరగావున్న పేబిలు మీద నిర్లక్ష్యంగా విసిరేస్తాడు. పొడుగాటి నల్లని వెండుకలు అల్లిబిల్లిగా కళ్ళలోకి పడుతూఉంటాయి. —ఫెడరిక్ సన్, మేరీ లేచి నిల్చుంటారు]

ఫ్రాంకో: కొంచెం ముందుగా వచ్చేను. మీ కంతరాయం కలిగించలేదనుకుంటాను.

[మేరీ వింతగా అతణ్ణి చూస్తుంది]

ఫె: అలా అనుకోకండి—(కరస్పర్శచేస్తూ) మేరీ! వారు మేజర్ ఫ్రాంకో. ఈమె నా భార్య మేరీ!

ఫ్రాం: (గౌరవ సూచకంగా వంగి) మీ పరిచయం కలిగినందుకు చాలా సంతోషం.

మే: (చిరాకుగా) నాకూ సంతోషంగా ఉంది!

ఫె: (కుర్చీ చూపిస్తూ) కూర్చోండి!

ఫ్రాం: (కూర్చుంటూ) థాంక్ యూ! (ఫ్రాంకోకి ఎదురుగా పేబిలుకి అవతల ప్రక్కని మేరీ, ఫెడరిక్ సన్ కూర్చుంటారు.

[ముగ్గురూ ఒక నిమిషం మానం వహిస్తారు]

ఫె: మంట పెట్టనా చలికాదుకోదానికి.

ఫ్రాం: థాంక్స్! అక్కర్లేదు. చలి ఇవాళ అంతగాలేదు. చలికాలం మొదలయి నెలార్చియినా మా దేశంలో ఉన్న చలి ఇక్కడలేదు. నిజానికి నేను కప్పకోటం లేదనే చెప్పాల్సి.

ఫె: ఎక్కువదలికి అలవాటు పడడంవల్ల మీ కలా అనిపిస్తుంది. ఇవాళ కొద్దిగా తగిందేకాని నిన్న చలి భరించరానిదిగా ఉంది. ఏం పేరీ?

[మేరీ ఔనన్నట్టు తల ఊపుతుంది]

ఫ్రాం: (మేరీవేపు ఆమోదంగాచూస్తూ) చుట్ట కాల్పుకోవచ్చా?

మే: (తీతరపాటుతో) నాకేం అభ్యంతరం లేదు.

ఫ్రాం: (కోటు జేబులోనుండి పొడుగాటి రెండుచుట్టలుతీసి ఒకటి ఫెడరిక్ సన్ కి ఇవ్వబోతాడు)

ఫె: తుమించాలి! నేనుకాల్చను.

ఫ్రాం: (మాటి బిగించి, రెప్పులెగలేసి, ఒక చుట్ట జేబులోపెట్టి రెండవది పెదవులమధ్య పెట్టుకుంటూ) మీరు పరమశూరుడనూ ఉన్నారే.

ఫె: చాందసాని కేముంది తెండి; అందులో నాకట్టే ఆనందంలేదు. నేనూ ఒకప్పుడు బాగా కాల్చిన వాడినే!

[ఛాం: (మేరీచైత్ర తిరిగి చిరునవ్వు నవ్వి తిరిగి ఛెడరికొసని చూస్తూ) ఔనాను! నిజమే! ఆనందం మునుష్యులనిబట్టి మాకుతూఉంటుంది. ఒక మహానుభావునన్నాడు—ఆనందం వ్యసనంకో ఉంటుందని. మీరేమన్నా ఆనంది, ఆమాటలు తూచిన నిజాల్లా ఉంటాయి మరి. (నిగర్ లైటరుతీసి చుట్టచుట్టిస్తూ) మిసెస్ ఛెడరికొసని! ఈచుట్టలుకాల్పనలో ఆనందం వెంటనే తెలీదు. నీవన్నా నిలకడిమీదకొని తేలదు. ఇది మొదటిరకం వర్ణినియా పొగాకు. స్పెషల్ శైండు (పొగ జోరుగా లాగి గాలిలోకి వదుల్తాడు. పొగ మేరీచైత్ర వెళ్తుంది. ఆమె కొద్దిగా దిగుతుంది) తుమిం చండి. పొగ మీకు పడనులా ఉంది. ఇంత ముక్తి కట్టుకునే ధర్మవల్ల వచ్చే అనర్థకాతే ఇవి! (నవ్వు తాడు)

[మేరీ ముఖం కండుగ్గలే చేసుకుంటుంది. సెడరికొసని కొద్దిగా ముఖం చిన్నది చేసుకుని దృష్టి మార్చుకుంటాడు]

కడుం కలిగిస్తే తుమించండి. గుల్ల ఆరేస్తాను పానీ!

మే: అబ్బేబ్బే! మీ ఆనందాని కాటంకం రాయకండి!

సె: అబ్బేబ్బే! కాల్పుకోండి. కాల్పుకోండి!

[మేరీ లేవబోతుంది]

[ఛాం: డిన్నర్ కి ఇంకా సమయముంది. తొందరలేదు కూర్చోండి. పిచ్చాపాట్లీ మాట్లాడుకుంటే ఎంతో కులాసాగా కాలం వెళ్లిపోతుంది.

[నాతాళద్రు: మేరీ తిరిగి కుర్చీలో కూర్చుంటుంది]

అన్నట్టు అడగడం మరిచాను. రెవరెండ్ సెడరికొసని! మీకేమన్నా పిల్లలా?

[ఆశ్చర్యంతో మేరీ వెనుకకు తగ్గుతుంది]

సె: (తొణకకుండా) దయతో అడిగినందుకు కృతజ్ఞుణ్ణి ఆ భారాన్ని భగవంతుడు మా కింకా కలిగించలేదు.

[ఛాం: (చకచకనవ్వి) మతబోధకులు మీరే అలా అంటున్నారా? పిల్లలే మీకు భావమయ్యారా? ఏం మిసెస్ సెడరికొసని! భావిలో దేశరక్షకులు, విరాధి పిరులు అయ్యే కొడుకులుంటే ఎంత గర్వకారణం. శత్రువుల్ని చెండాడేందుకు తోడ్పడి ఉండురే?

మే: (అందులోని వ్యంగ్యాన్ని అర్థం చేసుకుని ధైర్యంగా) అంత పేరాజు నాకులేదు మేజర్! కాస్టెంటైనున్ క్యాంపుల్లో వుండడానికి, రోడ్ల మీద కాల్పింపబడడానికి, మీ అత్యుచారాలకి నర అయ్యెందుకు కొడుకులు నా కవసరం లేదు.

[ఛాంకో నవ్వుపోతుంది. కొద్దిగా ముఖం చికాకుపరచుకుంటాడు]

సె: (చిన్ననవ్వు నవ్వి) మేరీకి ఉపన్యాసాలివ్వడం అంటే సరదామేజర్!

మే: జాక్!

[ఛాం: (నవ్వు తెచ్చుకుని) పోనీయండి ఆ సంగతులు మరెత్తొద్దు. (పియానో వేపుచూస్తూ) చాలా గురీచైన పియానో మిసెస్ సెడరికొసని! మీ అందం లానే మీవాద్యంకూడా సరసంగా, హాయిగాఉంటుందనుకుంటాను. అది విశేభాగ్యం కలిగినారా?

మే: (కోపగించుకోకుండా సెడరికొసనిచైత్ర చూస్తూ చిగనవ్వుతో) ఆ భాగ్యం నాకు లేదు!

[ఛాం: (సెడరికొసనిచైత్ర చూస్తూ) ఎంత ఆకాభంగం! నిజంగా! మీరు వాయిస్తారా సెడరికొసని! నేను కలలోనన్నా నమ్మలేను!

[సెడరికొసని మేరీనిచూస్తూ నవ్వుతాడు]

మే: ఆయనవాద్యం విన్నాక ఆభయం మీకుండదని హామీ ఇస్తున్నాను.

[ఛాం: మీ సతీమణి మాటల్ని వృథా పోనీవ్వకండి.

సె: ఎంతమాత్రం నిలబెట్టుకోగలనో అనుమానమే.

[లేచి పియానోవద్దకు వెళ్తాడు. మేరీకూడా లేస్తుంది గదిలోకి వెళ్లడానికి—ఛాంకో ప్రశ్నార్థకంగా ముఖం చెడతాడు]

మే: డిన్నర్ టయియిందిగా?

[ఛాం: మీ గడియారం ముందుకు నడుస్తోంది. సరైనకాలంకన్న ముందుకి బోవాలని చూస్తున్నాయి మీ గడియారాలు! వాగడియారం కచ్చితంగా నడుస్తుంది. ఇంకా తొమ్మిది కాలేదు.

మే: (తల తిప్పుకుని గదిలోనికి వెళ్తూ) మా గడియారాలు ముందున్నా సరిగాలేకున్నా, వెనుక మాత్రం పడలేదు. నేను నిశ్చయంగా చెప్తున్నాను మీ గడియారం వెనుకపడి నడుస్తోంది.

[ఫ్రాంకో అయిష్టంగా ముఖం పెట్టి పియానో నైపు తిరిగిఉన్న ఫెడెరికో సనని చూస్తాడు. అతడి కన్నులు మేరీ వెళ్ళిన ద్వారంపైపుకు ఆత్రంగా ఉండుండి కుబ్జుకూ ఉంటాయి]

ఫె: (పియానోమందు కుర్చీలో కూర్చుని) ఏట్యాన్ దృష్టం మీకు?

[ఫ్రాం: (ఉలికిపడి) ఆ...? ఏదైనా సన, మీకు భాగా నచ్చినది.

[ఫెడెరికో సన మారుమాటలేకుండా వాద్యం మొదలెడతాడు. పియానో స్వరం గంభీరంగా గదంతా నిండుతుంది. మొదట పియానో స్వరాలకి శ్రద్ధమాపకుండా ద్వారంపైపు మాన్డా ఉంటాడు ఫ్రాంకో. రాను రాను ఆ స్వరాలు అతనిని ఆకర్షిస్తాయి. ఆఖరికి వాటిని వింటూ ద్వారంపైపు చూడడం మరిచిపోతాడు. కట్టుబడిపోయిన వాటిలో కల్పిపోయి. అర్థవినిపాలిత సేత్రాలతో వింటూ ఉంటాడు. ఈమధ్య మేరీ పింగాణీ గిన్నెలలో డిన్నర్ తెచ్చి ముగ్గురుకి దడిలేకుండా సర్దుతూ ఉంటుండి. కళ్లు పూర్తిగా మూసి వింటున్న ఫ్రాంకో దీనిని గమనించడు, ఆఖరి స్వరపు మీటనాక్కి పియానోమందునుండి లేస్తాడు ఫెడెరికో సన—ఒక్క నిట్టూర్పు వదిలి కన్నులు విప్పతాడు ఫ్రాంకో—మూడు ప్లేట్లలో గ్రుడ్లు పెట్టుకొనివస్తూ మేరీ కనువిసుం బెదురుగా—ఇదివరకు తను కూర్చున్న కుర్చీలో నే కూర్చుంటాడు ఫెడెరికో సన]

మే: (ప్లేట్లు పేబులుమీద ఉంచుతూ) నిమిచే నేను నువ్వే మీ కిక్కడ దొరకవు, తుమించాలి.

[ఫెడెరికో సన పకపక నవ్వుతాడు]

[ఫ్రాం: (చిన్న నవ్వు నవ్వి) మీరు పొరబడుతున్నారు. త్రాగుడుకన్నా నిమిచేపుంటూఉంటే!

[మేరీ తృప్తిపడుతుంది. ఫెడెరికో సన పెదవులు నొక్కుకుంటాడు]

మాట వరసకి ఫెడెరికో సన వాద్యం!...

[మేరీ బరువు తగ్గినట్లు నిట్టూర్చుంది]

ధ్వని తరంగాలలో ములిగి నాబట్టే నేను మరిచిపోయానంటే ఎన్ని పైంట సారాయం అంతపని చేయగలదు నామీద!

(మేరీ కళ్ళలోకిదూసి నవ్వుతాడు. మేరీకళ్లు తిప్పుకుంటుంది)

ఫె: కాఫీకూడా తెచ్చి పెట్టేయ్ మేరీ! అందరం ఒక్కసారే కూర్చుందాం.

(గదిలోనికి వెళ్తుంది మేరీ)

ఏన్ నేను వచ్చేయించే ఇంటికి పోయింది.

[ఫ్రాం: ఏన్?

ఫె: పనిమనిషి. దానితండ్రికి ఒంగుట్ల స్వస్థతగాలేదు.

[ఫ్రాం: మీకందరికీ అనవసరపు శ్రమ నిస్తున్నా నేమో,

ఫె: అనవసరమైన దేముంది. అంతా ఆవసరమే. మీ రావిచారాన్ని వెలియచ్చనక్కర్లేదు. ఈ ప్రపంచంలో మనం ఇంకొకటికి పరిశ్రమ కలిగించకుండా ఎలా బ్రతకగలం? మాకు మీరు కలిగించిన శ్రమ అంత లెక్కలోకి తీసుకోవక్కర్లేదు. మామూ మెళ్ళు నవ్వని రావటంలో మీరు శ్రమ తీసుకోలేదు?

[ఫ్రాం: శ్రమతీసుకున్నందుకు ఫలితం ఆలోచించారా?

ఫె: అదే నేనూ అనేది. ఒక అతిథిని సత్కరించడంలో అంత ఆనందమూ ఉంది. పడిన శ్రమకి అది దక్కటం.

[మేరీ కాఫీ త్రేతో ప్రవేశిస్తుంది. (తే, బల్ల మీదవుంచి ఫెడెరికో ప్రక్కని కూర్చుంటుందామె. అందరూ తినడం ప్రారంభిస్తారు. మొదటి భయం, బెదురు మేరీ ముఖంలోనుండి పోయేయి. ఆమె ధైర్యంగానూ నూటిగానూ తనపని తాను చేసుకపోతోంది. అంతా మానంగా ఉంటారు. కొన్ని నిమిషాలు గడిచాక]

డిన్నర్ విషయం తెలుస్తే మేరీ పనిమనిషిని పంపి ఉండకపోను—మనకు అనవసరంగా శ్రమ కలిగించానని మేజర్ అంటున్నారు.

మే: (చిరునవ్వుతో) శ్రమనిస్తూ అనవసరంగా కలిగించా మనటంలో అర్థంలేదు. ఆవి కనుచుడుపు మాటలు.

[ఫ్రాం: పనిమనిషి ఉండవని తెలుస్తే ఈశ్రమే కలిగించకపోదును.

మే: మీరు వస్తున్నారని తెలిసినా ఏనని ఉంచకపోదును.

ఫె: (ఆశ్చర్యంగా మేరీవంక చూస్తాడు)

[ఫాం: (దెబ్బతిన్నట్టవుతాడు)

మే: దాని తండ్రికి బాగాలేదు, మన ఆనందాని కని ఒకరి కష్టపెట్టడం భావ్యంకాదు కూడా!

[ఫాం: (ముఖం ముడుచుకుని ప్రహర్షకంగా చూస్తాడు)

[మేరీ తృప్తిగా చిరునవ్వు నవ్వుకుంటుంది. మరి కొన్ని నిమిషాలు నిశ్శబ్దంగా గడుస్తాయి. 'పేటిన్నీ' ఖాశీబొతాయి. ఎవరి కాఫీ వాళ్లు కలుపు కంటూ ఉంటారు]

మే: మేజర్ [ఫాంకో! అతిథి ఎవరో ఏనకి తెలుస్తే, ఈ ప్రపంచమంతా ఇచ్చినా ఆమె ఉండదు తెలుసా?

[ఫెడరికోసన్ ఆ సంభాషణ వద్దన్నట్టుగా ముఖం పెడతాడు]

[ఫాం: ఔను, నాకు తెలుసు,

మే: మీరు పూర్తిగా తెలీదు. అతిథి ఎవరైనా నేచెపీలే బహుకుంటుంది ఏన్. కాని మీరు ఆమెకు తీరని ఒకలాంటిను, అవచారాన్నీ చేసేరని ఆమె ఉడ్డేశం.

[ఫాం: (ఆశ్చర్యపోతూ) ఆమెకా!! ఆమె పేరు నే నివ్వజే వినడం.

మే: ఆమె ప్రియుడు జేవిడ్ని మీరొకనాడు నడిగోడ్డుమీద కాల్చించేరు.

[ఫాం: (ముఖం నల్లబారుతుంది కోపంతో) ఆసంగతు లివ్వకు అనవసరం.

మే: పేరే వినలేదంటే చెప్తున్నాను. ఆపనికి జబాబుదారీ మీమీదంది!

'ఫె: (చికాకుగా) మేరీ! ఆసంగతులన్నీ ఇవ్వు డెండుకు?

మే: ఆ సంగతులనుగరించి చర్చించడం నాకూ యిష్టంలేదు. మాట వచ్చింది కాబట్టి ఉన్నమాట చెప్పేను.

[ఫాం: ఇవాళకాదు, మరోనాడు నేను మీ కిస్తాను జబాబు.

(కాఫీకప్పు పేవీలుమీద పెట్టిలేచేస్తాడు)

ఫె: మేజర్! అప్పజే!

మే: మేజర్!

[ఫాం: (గడియారంచూసుకొని) ఔను, టయి మయింది! మీ ఆదిరణి చాలా కృతజ్ఞుణ్ణి, గుడ్ నైట్!

[మేరీ కళ్ళలోకి వింతగా చూసి, 'సెడరిక్' సన్తోకరస్పర్శచేసి, నీలిగా గది వదుల్చాడు మేజర్ [ఫాంకో—మేరీ, 'సెడరిక్' సన్ ఒకరి ముఖం ఒకరు కొద్దిసేపు చూసుకుంటారు. మేరీ చిరునవ్వు నవ్వు తుంది. 'సెడరిక్' సన్ అలాచిస్తూ ఉంటాడు]

రంగము: II

[మొదటి రంగంలానే ఉంటుందంతా—కాని ఇప్పుడు పగలు—గడియారం సుధ్యాహ్నం రెండు గంటలు నూచిస్తూ ఉంటుంది—మేరీ అల్లుకుంటూ ఉంటుంది—తలుపు తెరుచుకుంటుంది ఒక్క ఊపున—మేజర్ [ఫాంకో (ప్రవేశిస్తాడు—మేరీ వెనుదిరిగి చూసి, చివాల్ను లేచి, భయంతో 'కేక వెయ్యబోయిన దిగ్లా' సంభాళించుకుని ఆశ్చర్యంగా]

మే: మేజర్ [ఫాంకో!

[ఫాం: (ముందుకువచ్చా) ఔను, రివరెండ్ 'సెడరిక్' సన్ ఇంట్లో లేరని మీరు చెప్పనవరంలేదు, ఆయనలేరని తెలిసే నేనొచ్చాను.

మే: (మరింత ఆశ్చర్యపోయి భయంతో) మేజర్!

[ఫాం: (గది మధ్యకువచ్చి 'టేబులుకు చేర బడి) మీరు మొన్న నడిగిన ప్రశ్నకి జవాబివ్వడాని కొచ్చాను నేను.

మే: (స్వరకొని మూలనున్న పియానోవద్దకు వెళ్ళా) ఓ! జాక్స్ కూడా ఉంటే బావుంటుంది.

[ఫాం: నాకు తెలుసు ఆయన అనవసరంలేదని. అందుకే ఆయన లేనినయం చూసుకువచ్చాను.

మే: మీ జవాబు వినడానికి ఆయనకీ సమాన మైన హక్కుంది. ఆయన లేనప్పుడు నేను వినలేను. తుమించండి!

[ఫాం: (సవ్వి) నేను లత్యు పెడుతున్నది ఆయన్నుకాదు. మొన్న నేను విందుకువచ్చింది, ఆయన చెలిమిని పెంపొందించుకోడానికే ననుకున్నారా!

మే: (భయంతో ముఖం తెల్లగా అవగా) మేజర్! ఆ సంగతులన్నీ ఇవ్వుడు మాట్లాడకండి దయ ఉంచి ఇక్కడనుంచి బయటికి వెళ్ళిపోండి!

(ఫ్రాం: (అమెను సమీపిస్తూ) మీరే అడిగేరు కదూ సంజాయిషీ?

మే: డాను! కాని ఇప్పుడు సమయంకాదు. జయఉంచి.

(ఫ్రాం: వద్దు! వద్దు! అంతప్రాధేయ పడకండి. (గొంతు తగ్గించి) మొన్న సెందుకువచ్చానో తెలుసునా విందుకి. మిమ్మల్ని చూసేందుకే.

మే: (కేక వెయ్యబోయినదానూ, మేజర్, ఫ్రాంకో ముఖంలోనికి చూసి భయంతో వణుకుతూ వెనుకకు తగ్గుతుంది)

(ఫ్రాం: మీగురించి విన్నాను ఇదివరకు. పరిశయం కలిగించుకున్నాను మొన్న!

మే: (అంత భయంలోనూ ఏదో తెలిసినట్టు ముఖం పెట్టి) అందుకే మీ అంతటికి మీరు ఆహ్వానింప చేసుకున్నారు!

(ఫ్రాం: తప్పకుండా! దానికి వేరే కారణం మేముంది!

మే: (ఏ జవాబు ఇవ్వడానికి తోచదు. ఆఖరికి దైర్యం చిక్కబట్టి) నేను మీకు భయపడతాననుకొని నన్ను వెదికించలేదు! నాకు జాగ్రత్తగర్వతప్ప ఎవరి దగ్గర భయంలేదు.

(ఫ్రాం: అదే నాక్కొవల్సింది! జాగ్రత్తమే మీ కంత్రచేమా?

మే: అనవసరంగా మాట్లాడుతున్నారు!

(ఫ్రాం: మీ ఆయనే మొన్న నన్నారు. అనవసరమైనదంటూ లేదని!

మే: (ప్రాధేయతగా ముఖం పెట్టి) మిమ్మల్ని బ్రతిమిలాడుకుంటున్నాను. ఇప్పుటి కిక్కడ్నించి వెళ్ళండి!

(ఫ్రాం: డేవిడ్ చావుకి జవాబుదారీ నామీద ఉందన్నారు! (చేతులు కట్టుకొని తిన్నగా నిలబడుతూ) డేవిడ్నే కాదు; పార్సన్ ఫెడరిక్ సన్నికూడా రేపు నడికొడ్డుమీద కార్పించగలను.

మే: (పిచ్చిదానిలా) మేజర్!

(ఫ్రాం: డేవిడ్ కి ఒక ప్రియురాలుగని మాకు తెలుసుకోనవసరం లేదు. ఆ ప్రియురాలు అతనికోసం ప్రాణానన్నా త్యాగం చెయ్యగలదనికాని, అతని చావు వల్ల ఆమెజీవితానికి తీరనిలోటు కలుగుతుందని కాని మా కవసరంలేదు. మా దొకటే గురి. ఒకటే

ఆశయం. దాని కడ్డోచ్చిన వారల్లా పురుషుల్లా కాలి పోతారు. యుద్ధమంటే వివిధో తెలుసునా మీకు.

మే: (నోరు తెరుచుకుని వింతగా చూస్తూ ఉంటుంది (ఫ్రాంకోని)

(ఫ్రాం: మా పైనికులున్నారు. నేనున్నాను. ఈ యుద్ధంలో నేను చచ్చిపోతే తెక్కచేసేవారిక్కడలేరు. ఒక పైనికుడు పోతాడు. ఒక మరపనికి రాకుండా పోతుంది. కాని, కొన్ని వందలమైళ్ళ దూరంలో వాళ్ళోసం కొందరు కన్నీళ్ళు కారుస్తారని ఎవ్వరూ గుర్తించరు అవసరంలేదు కూడా. ఇది మీకు తెలుసునా? ఫెడరిక్ సన్ మాకు వ్యతిరేకంగా ప్రచారం చేస్తున్నాడు. అది నాకు తెలుసు. రేపు నాలుగు రోడ్డుమధ్యా మనిచేయగలను అతిష్టి!

మే: (చెవులు రెండు మాసుకొని వెలిగి అరుస్తుంది)

(ఫ్రాం: అప్పుడు ఫెడరిక్ సన్ ఒక ప్రవాహానికి అడ్డుగా ఉన్న ఒక పురుగు— ఊడుపుపోతాడు. ప్రాణంగా అతిష్టి (సేమించే ఒక అందిమైన భార్య ఉందని, ఆమెకి తీవ్రమైన బాధని కలిగిస్తున్నామని అనుకోం—కొందరు జీవులకి కలిగే బాధని తెక్కలోకి తీసుకుని ఒక ఆశయాన్ని త్యజించలేం. అది నా జవాబుదారీ.

మే: (భయపడుతూ) అంతేనా? ఇంకన్నట్లే. నన్నొంటిగా ఉండవలసియింది. మీకు పుణ్యమంటుంది!

(ఫ్రాం: (దగ్గరగా వెళ్తూ) మేరీ!

[మేరీ తృప్తిపడి వెలిదాన్లా చూస్తుంది మేజర్ (ఫ్రాంకోనీ, ఆ సంతోషాని ఎలా ఎరుగొక్కడమో తెలియక తికమక పడుతుంది]

ఇంక మరోలా పిలవడం నా కిష్టంలేదు. (గొంతు తగ్గించి) ఒకే ఒకమాట అడుగుతున్నాను నూటిగా. ఇలాటి విషయాల్లో ఇంకోలా మాట్లాడే రీతి నాకు తెలిదు నీ అందానికి నేను లొంగిపోయాను.

మే: ఇదేమిటిదంతా! ఓరిడేమిదా! ఏన్! ఏన్!

(గదివైపు పరుగెత్తబోతుంది. కాని, (ఫ్రాంకో అడ్డంగా ఉంటాడు)

(ఫ్రాం: మనసు పొడుచేసుకోవద్దు. బలవంతం ఏమీలేదు. స్థిమితంగా విన.

మే: (వెలిదాన్లా) ఏన్! ఏన్!

ప్రాం : ఏన్ ఉన్నప్పుడు వచ్చేటంత తెలివి అక్కరపని చేస్తాననుకున్నావా?

మే : ఏన్ లేదా? ఓరి భగవంతుడా! ఏం చెయ్యడమిప్పుడు?

ప్రాం : నాకిక వ్యవధిలేదు. వెళ్ళాలి. స్థిమితంగా నిను. రెండేమటలు. నేను నీకు వశువుతున్నాను. తృణీకరిస్తావా?

మే : (వణుగుతూ పియానోపైపు ముఖంపెట్టి) ఇలాటి పరిస్థితి వస్తుందని ఎప్పుడూ అనుకోలేదు. ప్రాణాలని పోగొట్టుకుంటాను కాని ఈ అవమానాన్ని భరించలేను!

ప్రాం : (చిన్న నవ్వుతో) అడంత్స్ గొప్ప సంగతికాదు—పురుగుల్లా ఎగిరిపోతారు, ఏనుగుల లాటి వాళ్ళు యుద్ధంలో—[అతడవ మేకవ్వం అని విన్నంది నాకు. (ఊరుకొని) ఈసంగతి అతి రహస్యంగా ఉంటుంది. అందుకే ఏన్ లేని...

మే : నీవుదా! డ్రోహీ!

ప్రాం : నడిరోడ్డుమీద స్వర్గాని కెగిరిపోయే రెవరెండ్ ఫెడరిక్ సన్ జీవితానికి జబాబుదాని నీమీద ఉంటుంది ఇంక.

మే : (కళ్ళు పెద్దవిచేసి) ఆ! జార్జ్ జీవితమా!!

ప్రాం : (ఆమెను సమీపిస్తూ మెల్లిగా) ఔను!

[మేరీ ప్రతిమలా నిలబడి తూస్యంగా చూస్తూ ఉంటుంది. ప్రాంకో ఆమెను సమీపించి ఆమె చేతి వేళ్ళను పట్టుకొని వాటిని ముద్దు పెట్టుకుంటాడు. మేరీ ఇది గమనించనట్లే ఉండిపోతుంది. ప్రాంకో వెనుకకి నడిచి, వంగి, చిరునవ్వు నవ్వి గది వరుల్తాడు. మేరీ కళ్ళవెంబడి నీరు ధారలుకట్టి పారుతూ ఉంటుంది, రెవరెండ్ జార్జ్ ఫెడరిక్ సన్ ప్రవేశిస్తాడు—చిరునవ్వుతో ప్రవేశించిన వాడల్లా మేరీని చూసి ఆశ్చర్యపోతాడు—భర్తని చూసి మేరీ కంకారుగా కళ్ళు తుడుచుకుంటుంది.]

ఫె : (మేరీని సమీపిస్తూ) మేరీ! కళ్ళంట నీళ్లే నిటి? అలా నిల్చుండి పోయేవేం?

మే : (నవ్వుడానికి ప్రయత్నిస్తూ) ఎంలేదు! ఏన్ తలపుకొచ్చినపుడల్లా వెర్రిదాస్టా అయిపోతాను దాని ప్రియుడు, జేవిడ్!

ః ఓ! అవన్నీ అప్రమానం ఎందుకు మనసు లోకి తెచ్చుకుంటావ్. అవన్నీ జరిగిపోయాయి.

(ఆమెను దగ్గరగా తీసుకుని కన్నీరు తుడుస్తూ) అవును పాపం! విచారకరమైన సంగతే. నాకూ ఒక్కొక్కప్పుడు ఆవేశం పొంగి పారుతుంది. కాని ఓర్పాటి! ఓర్పాటి!

మే : (వింతగా భర్తముఖంలోకి చూసి నెంటునే తలదించుకొని) ఓర్పు!

ఫె : ఔను మేరీ! ఓర్పు!

[ఇద్దరూ కొద్దిక్షణాలూ మానంగా ఉంటారు. మేరీ ఫెడరిక్ సన్ భుజానికి తలనానుస్తుంది. ఫెడరిక్ సన్ పియానోకి చేరబడతాడు.]

మేరీ : నీకిక్కడుండండి ఇష్టంలేదుకదూ?

మే : ఇష్టంలేకపోవడమా?—మీరు లేకుండా నేనేక్కడుండగలను?

ఫె : నేనుకూడావస్తే వెళ్ళిపోవాలని ఉంది—ఏం?

మే : ఎందుకలా అడుగుతారు, అది జరిగేపనా జార్జ్!

ఫె : కాదు మేరీ! కాదు! ఈఊరు వదలడానికి నేనాఖరువాడిని. ఒక శత్రుసైనికుడన్నా ఉన్నంత కాలం నేనిక్కడ ఉండవల్సిందే. తిరువాత సంగతి జేము డెరుగును.

మే : (నిట్టూరుస్తుంది)

ఫె : (ఆమె తల నిమిరుతూ మెల్లిగా) మేరీ! ఇష్టంలేనివాళ్ళని ఉంపెనుటం నా మతం కాదు. సంగతులు బోధపరుస్తాను. అంతే నా ఖూబీ!

మే : (ఊరుకొని ఆలోచిస్తూ ఉంటుంది)

ఫె : నేనొకమాట ఇప్తాను. నీకీ వాతావరణంలో ఉండడం ఇష్టంలేదని నాకు తెలుసు. ఒక్క పని ఇయ్యరాదు. మీ పినతల్లిదగ్గరికి వెళ్ళి—మార్పు కోసం—అదెంతా ఆక్రమణక్రిందకి రాలేదు. రెండు వందలమైళ్ళే అనుకో. ఈ సరిహద్దుదాటి పోయావంటే గైడ్లు, మామూలు ప్రయాణీకులూనా! అంతా మామూలే!

మే : నేను మిమ్మల్ని వదిలి వెళ్ళను! అడప్పటికి జరగదు!!

దారిలో నీకేభయంలేకుండా మేజర్ ప్రాంకో సహాయపడతాడు.

మే : (తృప్తిపడి) మేజర్ ప్రాంకో!

ఫె: ధౌను. శత్రుపక్షంవాడైనా ప్రాంతో నెమ్మదైన మనిషి. డేవిడ్ ని కాల్పించినవాడు అతడు కాదుట అసలు. ఏదో పొరపాటు జరిగిందంటున్నారు.

మే: (పరిశీలనగా ఫెడరిక్ సనని చూసి, 'తెబులునైపు నడుస్తుంది తల దించుకొని').

ఫె: నీకు మనసు బాగాలేదులా ఉంది. అనవసరమైనవాటిని గురించి ఆలోచిస్తూ ఎందుకు మనసు క్రంగదీసుకుంటావో టీ తాగుదాం ఉండు. కొంత శాంతి దొరకొచ్చు నీకు.

మే: (తెబులుముందు ఒక కుర్చీలో కూలబడి) నాకోమీ ఒడ్డు, ఏమీ తీసుకోవాలని లేదు.

ఫె: నామాట విను. నాకోసం!

మే: ఒడ్డు! బలవంత పెట్టకండి.

ఫె: (వెళ్లి ఆమె ప్రక్క కుర్చీలో కూర్చుంటాడు. మానంగా ఇద్దరూ ఆలోచిస్తూ ఉంటారు. గడియారం అరిగంట కొడుతుంది మూడున్నర గంటలు సూచిస్తూ. ఏన్ వీధిలోనుండి ప్రవేశిస్తుంది. మేరీ తల ఎత్తి ఏమీ ప్రశ్నించవోతుంది. కాని ఫెడరిక్ సన ఆమెకన్న ముందు ప్రశ్నిస్తాడు.)

ఏన్! ఇప్పుడేలా ఉంది?

ఏ: నిద్రపోయాడు బాబూ! అరగంటకింద నిజంగా భయం వేసింది. ఊపిరికోస్తూ కొట్టుక పోయాడు.

ఫె: ఘరవాలేదులే ఇంక. మీ తండ్రి ఆరోగ్యం కోసం ప్రార్థిస్తాను!

ఏ: తమ బుణం తీర్చుకోలేను బాబూ!

[ఆ మాటలంటూ ఆమె ప్రక్క గదిలోని వెళ్తుంది.]

మే: జార్! నాకోక సందేహం ఉంది.

ఫె: తప్పకుండా నెప్ప మేరీ. నివారించడానికి ప్రయత్నిస్తాను.

మే: అబ్బే! అంత గొప్పసందేహం ఏమీ కాదులేండి!

ఫె: గొప్పదయినా కాకపోయినా సందేహంంటూ మనస్సులో ఉంటే చీకపురుగులా మనిషిని తినేస్తుంది.

మే: (తెబులు మీద గోటితో గీస్తూ తలవంచుకొని) జార్! ఒక ప్రియమైన వస్తువుని కాపాడు

కోసేందుకు...కాదు, అలాకాదు ఒక నిస్సహాయుడైనా నిర్దోషిని అనుకోండి, కాపాడేందుకు ఒక పాపం చేస్తే ఏమన్నా తప్పందా? (ఆమె ముఖం ఎర్రబారుతుంది. ఆఖరి పదాలు నీరసంగా వలవడతాయి) పాపం అంటే ఒకరికి హింసఉండదు. ఏం జార్?

[ఫెడరిక్ సన ఆలోచిస్తూ ఉంటాడు]

ఒడ్డులెండి! ఇప్పుడు చెప్పనక్కరలేదు. ఉత్తినే అడిగేను. విచ్చిసందేహం. అక్కరలేదు. అంతగా ఆలోచించకండి.

ఫె: నాకు శ్రమనిస్తున్నానని బాగపడవో! నువ్వెంత ఒడ్డున్నా నీకు జవాబుకావాలని నాకు తెలుసు.

మే: (మానం వహిస్తుంది)

ఫె: సంఘనియమాలకి విరుద్ధమైన పనులు పాపకార్యాలని, అనునన్యంగా ఉన్నవి పుణ్యకార్యాలని అంటారు. సంఘం అంటే మానవ సమాజం. ఒకరికి సహాయపడనికైనా సరే నువ్వు పాపంచేస్తే, అది తప్పకరించే ఒడ్డుంది. ఎందుకంటే ఆ వ్యక్తికి మెలుచేసి నువ్వు సంపాదించే పుణ్యం కన్న నీ పాపమే సంఘదృష్టిని ఆకర్షిస్తుంది. పాప పుణ్యాలు డేదాన్ని బట్టి, ఆచారాల్ని బట్టి మారుతూ ఉంటాయి. కాని, మేరీ! ఎంత ఆలోచించినా ఆలాటిపని తప్ప అని నా మనస్సు ఒప్పకోలేకుండా ఉంది!

మే: (కొద్దిగా ముఖం వికసించగా) నిజమే జార్!

[దౌనస్సుట్టు తల ఊపుతాడు ఫెడరిక్ సన మేరీ గాతికి ఎగిరే కిటికీ కర్రెన్సుండా దూరంగా కానవస్తున్న కొండల్ని చూస్తూ ఉంటుంది]

రంగము: III

[అంతా మొదటి రంగంలానే ఉంటుంది. రాత్రి 8-80 గం|| సమయం. గదిలో ఫెడరిక్ సన, మేజర్ ప్రాంతో, మేరీ ఉంటారు—మేజర్ ప్రాంతోకి, ఫెడరిక్ సనకి మధ్యని మేరీ కూర్చుంటుంది. ఆమె మనస్సు స్థిమితంగా లేదని ముఖం చూటుతోంది—డిన్నర్ అప్పుడే పూర్తయిందని కాఫీ ప్లేట్లు చూటుతున్నాయి—కాఫీ కలుపుకుంటూ ఉంటారు ముగ్గురూ]

[ప్రాం: ఈరాత్రే నేను నా బెటాలియన్లతో ఈడోరు వదలాలి!]

ఫె: ఈరాత్రే! రేపా ఎప్పుడో అనుకుంటున్నాను. ఈ రాత్రప్పడు!

ప్రాం: బ్రిగేడియర్ ఫాక్స్ కి ఇక్కడి అధికారం పూర్తిగా అప్పచెప్పాను. వందమైళ్ళూ ఈ రాత్రే సర్పొలి. అక్కడ నాబోంట్లు రేపు ఉపయోగపడుతుంది.

ఫె: నాలుగు నెలలయిందీకదా?

ప్రాం: నేనీ ఊరువచ్చి? ఔను.

ఫె: కొద్దికాలంలోనే వెళ్లిపోతున్నారు. (ఆలోచించగా) మీ సైన్యాలు వెనకకి తగ్గుతున్నాయనుకుంటాను!

ప్రాం: (ఆశ్చర్యపడి, చికానుసు మరుగుపరుస్తూ) అది పొరపాటు! ఒక్క సైనికుడి బొందెలో ప్రాణం ఉన్నా అలా జరగదు, ముందుకి! ఇంకా ముందుకి! అదే మా

ఫె: దేశభక్తి మీ ప్రతి రక్తకణంలోనూ ఉంది మేజర్!

ప్రాం: ఎగతాళి చెయ్యనక్కరలేదు. నిజంగా ఉంది!

ఫె: ఎగతాళి అని ఎందు కనుకుంటారు? నే నెవరినీ ఎగతాళి చెయ్యను. సాధ్యమైనంతవరకు ఒకరికి కష్టం కలిగించను. నిజానికి మీరుంటే నాకోక విధమైన ఆదరణ ఉంది. శతృపక్షంలోనివారైనా, మీ పట్టుదల, కార్యదీక్ష, మంచితనం, నన్నాకర్షించాయి.

[ప్రాంరో, ముఖం ఎర్రబడగా తలదించుకుంటాడు — మేరీ, భర్తముఖంలోనికి ఆశ్చర్యంగా చూస్తుంది.]

ప్రాం: అంత ప్రశంస అనవసరం కాని, ఏ దెలాఉన్నా నా పనిలో మాత్రం సన్నెవరూ వేరే త్రిచూపించలేరు.

ఫె: నిజం మేజర్ నిజం! కాని ఇన్నాళ్ళకి కొన్ని మాటలు మీతో ముఖాముఖి మాట్లాడడానికి బుద్ధిపూరించింది. మీరు వెనకకి తగ్గుతున్నారని నాకు తెలుసు! నామాటలు వినండి. మేమంతా పట్టుపట్టి ఇక్కడ ఉన్నాం! ఉంటున్నాం! కనీసం ఒక వంద కుటుంబాలైనా ఉంచగలిగాను! ఓర్పు! ఉన్న చోటే ఉండటం! మీ బలిమి తగ్గేవరకు.

[ప్రాం: (తనని తాను లొంగదీసుకుంటూ) మీ ఊహలు చాలా వున్నాయి. వాటిలో నిజం కొంత లేకపోలేదు. కాని మేం తగ్గడం నున్నా. మీ వంద కుటుంబాలూ మాకేం నష్టం చెయ్యలేవు. ఇక్కడి కొచ్చే ప్రతిమేబరు, బ్రిగేడియరు, ఒక్కొక్క ప్రాంకో!

[మేరీ టిఫిరాగినట్లయి అలబడిని మరుగు పరుస్తుంది]

ఫె: పోనీయండి. సంగతి మార్చేద్దాం. మిత్రులుగా విడిపోదాం.

ప్రాం: (అయిష్టంగా) తప్పకుండా!

: మేరీ, మాట్లాడకుండా అలా కూర్చున్నావేం? రోజూ, పిచ్చాపాటి చెప్పకోడానికి, ఇక్కడ కళ్ళగా ఉండడానికి సహాయపడే ఒక మనిషి నల్లి పోతున్నా. —మీలో ఆఖరి సైనికుడుకూడా వే! పోవడమే నాఉద్దేశమేనా నాకందుకో విచారంగానే ఉంది మేజర్ —మేరీ!

మేరీ: (నీరసంగా) ఔను బాబ్!

ప్రాం: మీ సాహదర్యం పోగొట్టుకోవడం, నాకూ విచారంగానే ఉంది. (మేరీవేపు క్రిగంట దూస్తాడు) ఇది తప్పనిసరి. కాని ఫాక్స్ కూడా నాలాటివాడే. నే నెలా ఉండేవాడినో అతడూ అలానే ఉంటాడు. రేపట్నించి, నాకుబదులు అతను మీకు సన్నిహితుడుగా ఉంటాడు.

ఫె: స్నేహం కుదరడం కష్టం! కుదిరాక విడిపోవడం కష్టం. మాదేశానికి మిత్రానికి సంధి జరిగినప్పుడు, దేముడు మేలుచేస్తే అది త్వరలోనే జరుగుతుంది, మన స్నేహం మరింత బలపడుతుంది!

ప్రాం: (మేరీవేపు తిరిగి చిరునవ్వు తెచ్చుకున్నా పెడరిక్ సన్, బ్రిగేడియర్ ఫాక్స్ ని మీ భర్తకి ప్రార్థుట పరిచయం చేశాను. రేపు మిమ్మల్ని కలుసుకుంటాడు.

[మేరీ ముఖంలో రక్తంలేకుండా పోతుంది]

ఫె: మనిషి నెమ్మదయినవాడులానే కనుపించాడు. అతణ్ణి రేపు డిన్నర్ కి ఆహ్వానించాను ఏం మేరీ?

మే: (లేరుకొని) ఉం-

(ఫాం: (గడియారం చూసుకొని ఒక్కసారిగా లేస్తాడు)

ఫే: అప్పడే!

(ఫాం: డౌను. టయిమయింది. వందమైళ్ళు వెళ్ళాలి. ఉదయం ఆరుగంటలకి చార్జి తీసుకోవాలి. దారి బాగాలేదు. లారీలు అక్కడక్కడ లోయ్యాలి కూడా!

[ఫెడరికోసన్, మేరీ లేస్తారు]

ఫే: ఉండండి! కోటువేసుక వస్తాను, మీ క్యాంపువరకు మీతో.

(ఫాం: ఎందుకవసరపు శ్రమ మీకు!

ఫే: శ్రమ అంటే నేనొప్పుకోను. ఒకరికొకరు కష్టపెట్టకుండా ఉండలేరని మీకోసారి చెప్పేను. ఏనానా ఇచ్చమీద నేనొస్తున్నాను.

(ఫాం: (నవ్వుతూ) నా ఇష్టంకూడా ఉండా లిగా.

[ఫెడరికోసన్ వినిపించుకోకుండా ప్రక్క గది లోనికి వెళ్ళాడు. (ఫాంకో మేరీని సమాపించి ఆమెను కాగిట ఇముడ్చుకోబోతాడు. మేరీ వెనుకకు తగ్గుతుంది. (ఫాంకో తెల్లబోతాడు]

(ఫాం: ఇదేమిటి? మేరీ! ఆఖరి ముద్దు!!

మే: (మాటల్ని నొక్కుతూ) ఎంత తెలివితేలిని దాన్నయినా—మరొక (ఫాంకో! మరొక పనువు!

[(ఫాంకో ముఖం నల్లబడుతుంది. ఆశ్చర్యంగా ఆమెను చూస్తూ ఉంటాడు.)

రేపు ఫాక్స్! ఎళ్ళుండి ఫుల్స్! ప్రతివాడూ ఒక్కొక్క (ఫాంకో! ఒక్కొక్క పనువు!

(ఫాం: (మెల్లగా) మేరీ! విమలా మాటలు!

మే: ఓర్మి! జార్జ్ చెప్పేరు! ఓర్మి! (నిరసనగా నవ్వి) ఎంత ఉంది నాలో!!

[కోటు వేసుకుని ఫెడరికోసన్ తిరిగి వస్తాడు. (ఫాంకో స్వల్పసేవ వెనుకకి అడుగులు వేస్తాడు.)

(ఫాం: మీ భార్యవద్ద వెళ్ళు తీసుకుంటున్నాను. ఆవిడ చాలా విచారిస్తున్నారు.

ఫే: (చిన్న నవ్వునవ్వి) ఒక స్నేహితుణ్ణి పొగొట్టుకున్నాక మేరీ కొన్ని నాళ్ళవరకు స్థిమితపడలేదు.

(ఫాం: సుడ్ బై మీ సెన్ ఫెడరికోసన్!

[గిరుక్కున తిరిగి, ఫెడరికోసన్తో కలిసి గది వదిలితాడు.]

* * * *

గదంతా చీకటయి, తిరిగి వెలుగవుతుంది, ఒక అరగంట గడిచిపోయినట్లు సూచనగా—

[మేరీ బేబులుమీద తల ఆన్చి, చేతులు దాని మీదనే ఆన్చి కుర్చీలో కూర్చొని, నిద్రపోయినట్లు ఉంటుంది. ఆమె కొక గజం దూరాన్న కాఫీ కప్పు క్రింద మూసిఉన్న ఒక కవరుంటుంది. ఏన ప్రవేశిస్తుంది వీధిలోనుంచి]

బీహాట్రదేమిటామాట!

సంతానం కుళ్ళి కృషిస్తూ ఉంటే

తల్లికి క్రోభకాదూ?

భారతీ-భారతాంబ తన

కుష్టు,బొల్లి సంతానం

కోసంఎంతని దిచారిస్తుఉందో?

ఇదుగోమా 34 సంవత్సరముల
అనుభవంతో ఇస్తూఉన్న అభయం

మాకు నేడే వాయింది

రెడ్డి అండ్ కో
గోపాలపురం. (ప్ర.గో.జి)

ఎన్: (మేరీ దగ్గరకు వెళ్ళి) అమ్మగారూ! (ఆమె ముఖం ఆశురతను వెల్లడించుతుంది. మేరీ బంటి మీద చెయ్యి వేసి సున్నితంగా ఆమెను కుదుపుతూ) అమ్మగారూ, అమ్మగారూ!! (మేరీలో విమాత్రం చలనం లేదు. ఎన్ ముఖం భయంతో నల్ల బడుతుంది. ఈసారి గట్టిగా కుదుపుతూ) అమ్మగారూ! అమ్మగారూ!!

[మేరీ మాట్లాడుదు. ఎన్ భయంతో వీధి ద్వారం వైపు పరుగుడుతుంది—ఫేడరిక్ సన్ అప్పడే తలుపుతో నుకొని ప్రవేశిస్తాడు; ఎన్ దిగ్గరగా]

దాబూ! అమ్మగారు మాట్లాడుటం లేదు. ఎంత లేవినా కదలటం లేదు!

ఫే: ఆ!!

[మారు మాటలేకుండా, పరుగున మేరీని సమీపించి ఆమెను కుదుపుతాడు]

మేరీ! మేరీ!

[భయం ఆవహించగా, సెక్రివేడిలా ఆమెను కుదుపుతాడు]

మేరీ, డియర్!

[ఆమె చెయ్యి అందుకొని నాడిమాని అలా సేకుర్చిలో కూలబడతాడు]

ఎన్! ఎన్! అయిపోయింది. అయిపోయిందా!

ఎన్: అలా అనకండి బాబూ. అలా అనకండి వినుయింది. సరీగా చెప్పండి.

ఫే: ఇంకేమిటా! ఎన్! మేరీ ఇంక లేదు—ఇంక మేరీ నాకు లేదు. ఏమిటిదంతా! ఇప్పుడిప్పుడు మాట్లాడింది. ఇప్పటికిప్పుడు తిరిగి బచ్చేలోపల ఓరి భగవంతుడా!

[కప్పక్రిందనున్న కవరుమీద అతని దృష్టి పడుతుంది. వెంటనే దాన్ని చివాల్చుతీసి చింపి, నాలుగు పుటల ఉత్తరం బయటికి తీస్తాడు. పుటలయినాతి పుట తిరిగి పోతాయి. అతని ముఖం ఆశ్చర్యం, కోపం, విచారం, అలా ఎన్నో మార్పులు పొందుతుంది—ఆఖరికి ఉత్తరం టేబిలుమీద పడేసి నిర్జీవ ప్రతిమలా ఉండి పోతాడు. ఎన్ ఫేడరిక్ సన్ తీరుదాని భయపడుతుంది.]

ఏ: బాబూ! బాబుగారూ!!

ఫే: (నీరసంగా) బ్రతికేఉన్నాను. భయపడకు ఎన్! నాకు చావు ఎంత దూరానాకూడా కనబడదు. భయపడకు!

ఏ: ఏమిటి బాబూ మీరూ ఉన్నారు! అమ్మగారు!

ఫే: (ఒక్కసారి లేచి పెద్దగొంతుతో) ఎన్!

ఏ: (తృప్తిపడి) బాబూ!

ఫే: ఇంక వెళ్లు ఇక్కడించి. ఇప్పుడే వెళ్లు నామాటలు వినకండి. ఇక చెవిని పెట్టకండి. మతిలేని వాణ్ణి నేను. వెళ్లు. వెళ్ళండి! అంతా వెళ్ళండి! పెళ్లాం పిల్లల్ని వెంటపెట్టుకుని. ఊరూ వాడూ వదిలి వెళ్ళండి! ఓర్చుకండి! నా మాటలు వినకండి. నేను సెక్రివాడ్ని. వెళ్ళండి.

ఏ: బాబు!

ఫే: (గట్టిగా) వెళ్ళవేం? వెళ్లు. ఎన్! నెహ్రూ! (గర్జిస్తాడు. ఎన్ భయపడి వీధిలోనికి పరుగుడుతుంది.

[దూరంగా మిలటరీ బ్యాండు శబ్దం వినవస్తూ ఉంటుంది. మేరీ జేహాన్ని చూస్తూ ఫేడరిక్ సన్ అలా నిల్చుండిపోతాడు, అతడి కన్నులు నీటితో నిండిఉంటాయి.]

కలగూరగ ప

లిన్ యూటాంగ్

“ఆదర్శ పూరుషుడు” అంటే ఏ దోష లేకమా లేని స్వచ్ఛుడతా సంపూర్ణుడనికాదు అర్థం. యుక్తాయుక్త వివేచన చేయగల సహృదయుడని మాత్రమే అవగతం చేసుకోవాలి—ఇది ఆదర్శ పూరుషుడు అనే పదానికి లిన్ యూటాంగ్ చేసిన నిర్వచనం. ఈ నిర్వచనం అక్షరశః ఆయనకే వర్తించుతుంది. “గొప్పతనం” అంటే సాంఘిక జీవితంలో పైపైకి ఎగబ్రాకటమేనని అర్థం చెప్పకుంటే ఈ విషయంలో ఆయన కేవలం తెలివిమాలిన అమాయకుడనవలసి వస్తుంది. గొప్పవాడుగా గుర్తించబడాలనే తాపత్రయం ఆయనకు యేకాగ్రాస లేదు. ఏదో ఒక కార్యాన్ని సాధించి దాన్ని మనీ మునిసిఫోకుంటూ, నిద్రమత్తు జీవితంలో మునిసిఫోవలమంటే ఆయనకు హడలు; జీవితంలో ఏ మార్పు లేకుండా యంత్రాతిక ప్రవర్తనలోకి దిగజారిపోవలమంటే, అంతకంటే చిరాకు; ఆయన అభిప్రాయంలో “నాగరకత” అంటే, అద్భుత విషయాలను కనుగొనటంగాదు. అట్టి విషయాలను కనుగొన్నావని మానవునిలోవుండే ఆవేశాన్నే ఆయన నాగరకతగా పరిగణించాడు.

మనసువిప్పి పకపకా నవ్వగలగటం నీచులైన వారికి సాధ్యమయ్యేదిగాదు. ఇది క్షమాగుణానికి, మానవత్వానికి, నిరాడంబర సౌఖ్యానికి చిహ్నమైన గుణం. ఇది లిన్ యూటాంగ్ కు తండ్రిమంచి సంక్రమించిన వారసత్వం. ఆయన పకపకా నవ్వుతూవుంటే ఏవో మధురాతి మధురములైన వసంత సౌరభాలు వీచుకున్నట్లు చుట్టూ వున్నవారి హృదయాలు ఆనందమయము లౌతాయి. ‘మానవమాత్రుడుగా సహజంగా బ్రతకటం అది నా పాలిటి స్వర్గం’ అన్నాడు.

లిన్ యూటాంగ్ పశ్చిమచైనా సూగియన్ రాష్ట్రంలోని ఒక అందమైన నగరంలో జన్మించాడు. తన తల్లిదండ్రులను గురించి ముత్తవత్తిలిని గురించి ఇలా వ్రాశాడు.

‘మాది గైతువంశం. మా నాయనమ్మ కష్టజీవి; సహజంగా దేహదార్శన్యంగల స్త్రీ. ఏ వెదురువాసమో చేతికి దొరికిందంటే దణునుమంది మగాళ్ళను పాలి మేర దాటేవరకూ తరిమి వేసే సత్తాగలది. మా నాన్న కొంతకాలం, మిరాయి పరుకులు బాబాన వేసుకుని ఊరూరా తిరిగి విక్రయించేవాడు. భుజ స్కంధాలమీద భాగం నూయటం ఆయనకు సాగా అనుభవం. చిట్టలను చుట్టూ కూర్చోబెట్టుకుని వారిలో ఉదారతను వికసింపజేయటానికి దయారహితుడైన యజమానివద్ద తాను బద్ద పన్నుములను కట్టల కట్టలుగా వర్తించి చెబుతూ వుండేవాడు. మా తల్లి చాలా అమాయకురాలు; కేవలం ఒక చిన్న మతబోధకుని భార్య అయివున్నామీదా ఆమెను గ్రామంలో వున్న పెద్దా చిన్నా చాలా గౌరవంగా చూసేవారు.’

లిన్ తండ్రి ఒక ప్రిన్సిపేరియస్ మతబోధకుడు. చాలా దూరదృష్టిగలవాడు. ఆయనలో అసంతమైన విజ్ఞానత్వపు వుండేది. దేశదేశాలనుంచి అనేక గ్రంథాలను తెప్పించి చదువుతూ వుండేవాడు. అలా చదువుతూవుంటే నవనవోజ్వలమైన ఒక నూత్న జగత్తు ఆయనకు దృగ్గోచరమైంది. ఆ దివ్యదర్శనాన్ని తన సంతానానికి కూడా కలుగజేయటానికి ఆయన తనకుగల సర్వస్వాన్ని వెచ్చించాడు. స్వల్పమైన తన జీవితంలో మిగల్చు గలిగిన ప్రతి దమ్మిడీ హిందూ విశ్వవిద్యాలయంలో చదువుతున్న తన కుమారునికి పంపుతూ వుండేవాడు.

లిన్ హిందూలో డిగ్రీ సంపాదించి కొంత కాలం, టిప్పింగ్ వహా విశ్వవిద్యాలయంలో అంగ్ల భాషా బోధకుడుగా పనిచేశాడు. 1919 లో వివాహం జరిగింది. అనంతరం, ఉన్నత విద్యాభ్యాసంకోసం,

భార్యలో సహా అమెరికా వెళ్లాడు. 1920 నాటికి హార్వర్డ్ విశ్వవిద్యాలయంలో యం. ఏ. డిగ్రీ సంపాదించాడు. మరుసవత్సరం చీనా దేశములైన కార్యకలకు వ్రాయనూ చదువనూ నేర్చుతూ ప్రాన్స్ లో గడిపాడు. అనంతరం చైనాకు తిరిగి వచ్చి పెకింగ్ విశ్వవిద్యాలయంలో ఆంగ్లభాషా శాఖలో ప్రొఫెసరుగా పనిచేశాడు. ఈ విశ్వవిద్యాలయంలో మూడు సంవత్సరాలు ఉజ్జ్వలమైన జీవితాన్ని గడిపాడు. 1926 వచ్చేసరికి మేఘాలు ఆవరించిస్తే. లిన్ యూటాంగ్ డేరు దేశప్రాంతాల బాపిలలోకి యెక్కేసింది. నగరంనుంచి పరారీ అయి కొంతకాలం అజ్ఞాతి జీవితా బ్రతికాడు. ఆరోజుల్లో జరిగిన కొట్లాటలలో గుండాల ఆయన్ను ముక్కు బుద్ధులకొట్టారు. ఆ ముక్కు రాజకీయ గుండాల చేతుల్లో ఆయన అనుభవించిన బాధలకు ఒక శాశ్వత చిహ్నంగా అలా వుండిపోయింది

ఈ అజ్ఞాతపథంనుంచి లిన్, హానాయ్ విశ్వ విద్యాలయంలో ప్రభునాచార్యుడు (డీన్) గా తేడాడు. ఈ ఉద్యోగానంతరిం కొద్దికాలంపాటు హాంకౌ ప్రభుత్వ విదేశాంగశాఖలో రాజకీయోద్యోగ జీవితాన్ని కూడా చవిచూచాడు. అది ఆయన అభిరుచికి యోమాత్రం సచ్చితేదు. హాంఘెలో మకాం తెట్టి నిరంతర రచనా కార్యక్రమంలో జీవితం గడపటానికి కృతనిశ్చయమై 1927 లో హాంఘెకి మకాం మార్చాడు. ఎత్తినకలం దింపకుండా ఎనిమిది సంవత్సరాలు వాఙ్మయ వ్యాసంగంలో గడిపాడు. 'హోటా విమర్శకుడు' అనే పేరుతో 'చైనా క్రిటిక్' అనే ఆంగ్ల వారపత్రికలో ప్రత్యేక శీర్షికను నిర్వహించేవాడు. ఈ విమర్శలతో ఆంగ్ల రచయితగా ఆయన పేరు విఖ్యాతికి వచ్చింది. తానే స్వయంగా మరి మూడు పత్రికలను స్థాపించి సంపాదకత్వ బాధ్యతను నిర్వహించుతూ వుండేవాడు. అనతికాలంలో ఈ మూడు పత్రికలూ కూడా మంచి పలుకుబడిని సంపాదించుకున్నయ్. 'ఎనలేట్టు' అనేది హాస్యరస ప్రధానమైన పక్షపత్రిక. రెండవది ఎడిసన్ 'స్పెక్టేటరు' బాటింది. మూడవది విజ్ఞాన పత్రికంజే. సామాన్య పౌరుడికి ఎక్కువ ఉపయోగకారిగా వుండే పత్రిక. "హోటా విమర్శకుడు" శీర్షికలో వచ్చిన రచనలలో ఒకదానిలో లిన్ తిన్నగురించి తాను ఇలా వ్రాశాడు:

సైరికాదికాలలో, నేనూ నలుగురితోపాటు సద్బుద్ధి గలవాణ్ణి; జేవుడికి, నాథుడికి నాపట్ల ప్రస్తుతేమలో సగం ప్రేమవున్నా, నన్ను నరకానికి

పంపడు. నాకే స్వర్గానికి పోయే ఆస్కారం లేకపోతే, ఈ జగత్తుకు అధోగతే.

1935 లో లిన్ "నా దేశం నా ప్రజా" అనే ఉద్బంధాన్ని ప్రచురించాడు. ఆ గ్రంథాన్ని అంత నిర్మోగ మాటమైన ధోరణిలో రచించినందుకు ఆయన్ను చాలామంది విమర్శించారు.

1936లో ఆయన అమెరికా వెళ్లాడు. అక్కడవుండి 'బ్రతుకు ప్రాధాన్యం' అనే గ్రంథాన్ని రచించాడు. ఆ గ్రంథంతో ఆయనకు అంతర్జాతీయ విఖ్యాతి లభించింది. ఫెరల్ బక్ ఈ గ్రంథాన్ని ప్రశంసించుతూ 'లిన్ యూటాంగ్ చీనా వేదాంత సంపదనం'గా కాచి సారం పిండి అందించాడు' అన్నది. లిన్ 1938 వరకూ అమెరికాలో వున్నాడు. అనంతరం ఒక సంవత్సరం ప్రాన్స్ లో గడిపాడు. 1939 లో తిరిగి అమెరికాకు వచ్చాడు. వచ్చి రావటమే 'మెమెంట్ ఇన్ పెకింగ్' అనే రచనను ప్రకటించాడు. ఈ నవలలో లిన్ యూటాంగ్ రచనానైభవం పరాకాష్ఠ నందుకున్నది. ఈ నవలనూ, వెనువెంటనే ప్రకటింపబడిన 'లిన్ ఇన్ ది స్టారమ్' అనే నవలనూ రెండింటినీ చదివితే, మానవవృద్ధియం

శ్రీ మ దాంధ్ర
మహాభారతము
ఉ ద్యోగ పర్వము
వెల ఒకరూపాయి

శ్రీ మ ద్భగవద్గీత
(కా. నాగేశ్వరరావుపంతులుగారు)
వెల 4-0-0

ఆంధ్రవాఙ్మయచరి
వెల 2-0-0

ఆంధ్రగ్రంథమాల

నిర్మలమై కరుణావిలమాతుంది. ఇది 'టూల్ స్టాయ్' రచించిన 'వార్ అండ్ ఓన్' అనే నవలతో తులనాగల మహానిర్మాణమని అబ్బర్వో ప్రతీక అభిమతించింది. 1940 లో కొద్దికాలం చైనాలోవుండి తిరిగి అమెరికావచ్చాడు. అనంతరం వరసని 'విట్నిస్ టియర్స్ అండ్ లాఫ్టర్' 'విత్ లా అండ్ ఐరన్' అనే గ్రంథాలు ప్రకటించబడినై. ఈ రెండుగ్రంథం చదివితే లిన్ "వాస్తవ దృక్పథంగల ఆవర్యవాదిగా మనకు కనుపించుతాడు. తాను చైనాలో చూచి వచ్చిన విషయాలను 'విజిల్ ఆఫ్ ఏ నేషన్' అనే గ్రంథంలో వివరించాడు.

1944 లో లిన్ భారతదేశానికి వచ్చాడు. ఆయనకు భారతదేశంలో అనేకమంది పెద్దల పరిచయం కలిగింది. కాని మిత్ర అందరికంటే, డాక్టర్ రాధాకృష్ణన్ ఆయనకు మహాపురుషుడుగా గోచరించాడు. తన వ్యక్తిత్వానికి శ్రీ రాధాకృష్ణన్ వ్యక్తిత్వానికి అత్యంత సన్నిహితమైన సామీప్యత యుద్ధపున్నట్లు ఆయనకు తోచింది. డాక్టర్ లిన్ ఐక్యరాజ్యసమితి విజ్ఞానమండలిలో చేరిన తరువాత, ఆయనకు రాధాకృష్ణన్ తో మరింత సన్నిహితత్వం యేర్పడి ఆయనపట్లవున్న గౌరవం మరింత ఇనుమడించింది. ఆయన ఐక్యరాజ్యసమితిలో సంవత్సరం కంటే ఎక్కువకాలం పనిచేయలేదు. అనంతర దశలో లిన్ తన కాలాన్నంతా గ్రంథరచనలోనే గడిపాడు. 'చైనా విజ్ఞానం,' 'భారతీయ విజ్ఞానం,' 'అమెరికా విజ్ఞానం,' 'కన్ఫు-సియస్ విజ్ఞానం,' 'లో-ఘేన్ విజ్ఞానం' ఇత్యాదయః అనేక గ్రంథాలు రచించాడు. భారతీయ విజ్ఞానం అనే గ్రంథంలో లిన్ 'సీతా మహాసాధ్వీకి' జోహారు లిప్పించాడు.

'అమెరికా విజ్ఞానం' అనే గ్రంథంలో లిన్ ఇలా వ్రాశాడు.

'ప్రత్యేకంగా ఏ సిద్ధాంతమన్నా వాకు విశ్వవేమిమీలేదు. సిద్ధాంతాల మొండి బాణీతత్వం అంటే నాకు అసహ్యం. మతానికి దేనికైనా సిద్ధాంతాలే ప్రాణమని స్రవించేవారూ చెబుతారు. అంటే 'మతం' అనగానే నీవేదనకు శత్రువని మనం అనుకోవలసి వస్తుంది. సృష్టిలోవుండే పరమసత్యాన్నింటా పొట్లం గట్టి దాచివుంచామనీ, వ్యక్తిగతంగా దాని యుక్తాయుక్తతను పరీక్షించుకోవలసిన అవసరం యేప్రాణికి

లేదనీ అంటారు. మతాలు సిద్ధాంతాలను ఉడుం పట్టుపట్టి కూర్చున్నయ్యే... ఇందులో రాజీ అవసరం."

[అర్యన్ పాత్ ప్రతికరు కృతజ్ఞత]

గృహరాజసాధము

శ్రీబ్రహ్మరేల భారతి ప్రతికలో ప్రాచీన రాజసౌసయులనుగురించిన వ్యాస మొకటి శ్రీ తిమ్మవర్మల కోడంకరామయ్యగారు వ్రాసినది చదివితినీ. గృహరాజసౌస నిర్మాణమునుగురించి యింతవరకు కొంపే వీటికైస్తేతు, దండకనలలనుబట్టి సాధారణముగా పండితులందరు నది చెడకోమటే వేమారెడ్డి కాలములోనే గట్టించబడినట్లు విశ్వసించుచు శ్రీ నాగని గాగను గూడ నిజమనియే తలచుట ఆచారమైపోయినది. కాని యిటీవల వెలువడిన కొమరగిరిరెడ్డి భూపాలుని కొమరగిరివరం శాసనమునుబట్టి యది కొమరగిరిరెడ్డియే గట్టించినట్లు నిశ్చితమైనది. ఈ శాసన మిది వరలో రాజమండ్రి ఆంధ్రేతిహాస పరిశోధకమండలి వారి ఆంధ్ర త్రైమాసిక ప్రతిక సంపుటము XI. 3 & 4 సంచికలో ప్రచురితమైనది.

"కొండపేడు రితిఖ్యాతా
పురస్థిత్యా కులాగతే
కుమరగిరి భూపాయం

చిరమ్ భూమి మపాలయన్ 11—17.

లింగాగృహం కనకరత్న చయై రనే కాకా

ప్రాసాదమున్నత శిఖర గృహరాజ సంజ్ఞానై
క్రీడాసరాం సిచ

విధాయ వసంతరాయ

కేళీరధాసని సహ రమత్రయియాభిః 11—18

ఈ తామ్ర శాసనము శాలివాహన శకము 1830 సం॥లో లిఖించబడినది. కావున చైత్రశోకము లనుబట్టి కొమరగిరిరెడ్డి భూపాలుడే గృహరాజ సౌధము నిర్మించెననియు, కొండపేడుకైస్తయ, దండక విలేలలోని విషయాలు ప్రమాణములు కావనియు తెలియుచున్నది—చెడకోమటే వేమారెడ్డి కాలములో గూడ నది ప్రఖ్యాతిగానుండి వాడుకలో నుండి యుండును.

శ్రీ కొత్త భావయ్య చౌదరి.

ప్రభుమర్మనము

నా గొడవ

[ఖండకావ్య సంపుటి]

కాళోజీ నారాయణరావు. ప్రతులకు: జేకో
ద్వారకు గ్రంథమాల. సర్వోదయ ప్రెస్. మహాకాళి
పీఠి, సికింద్రాబాదు. వెల: రూపాయన్నర.

ఈ కవి రచనలో అంతటా ఒక విశిష్టమైన
ప్రత్యేక వ్యక్తిత్వం సుస్పష్టంగా కనిపిస్తున్నది.
భాషలోను, పలుకుబడిలోను, భావాల్లోను నలుగురూ
పోయే దారిలోపోయే కవులీనాడు చాలామంది కని
పిస్తారు. కాని కాళోజీ దారి వేరు. ఈయన వ్రాసిన
'నా గొడవ' పరిచినప్పుడు మన మొక వినూత్నమైన
అనుభూతి ప్రపంచంలోకి వెళ్ళిపోతాము.

ఈ కవి సత్యాన్వేషకుడు. తనకు తోచిన
సత్యం నూటిగా గుండెలకు దూసుకుపోయేటట్లు
చెప్పగల నిజాయితీ ఈయనలో అడుగుడుగునా
ప్రత్యక్షమౌతుంటుంది. అయితే ఆ సత్యప్రకటనలో
ఉండే తపాతిహా ఒక్కొక్కప్పుడు అతిగా వెళ్ళి
పోయి, ఈయన కవిత కొన్నికొన్ని చోట్ల కాపీ
పుస్తకాల ఒకనడుల ధోరణిలోకి దిగజారిపోతుం
టుంది. వ్యత్యాసాలు అనే ఖండకావ్యంలో ఈ
ధోరణి చూడవచ్చును.

"అన్నపురాసులు ఒకచోట
ఆకలి మంటలు ఒకచోట
హంసతూలిక లోకచోట
అలసిన దేహ లోకచోట
సంపదలన్నీ ఒకచోట
గంపెడు బలగం బొకచోట
వాసన నూనియ లోకచోట
మాసిన తల లిం కొకచోట"

అని ఈ కావ్యం ఇలాగే సాగిపోతుంది.

కాని కొన్ని కొన్ని ఖండకృతుల్లోను, ఘట్టా
ల్లోను మనకి కవిసూక్తులు ఒక ద్రష్టనూకొల్పా వినిపి
స్తాయి. ఈ 'మహామహా మేధావులు' అనే ఖండకృతి
ద్వీనికి తార్కాణం గా తీసుకోవచ్చును!

"స్వార్థామృత సిద్ధికిరకు
ప్రపంచ సముద్రం మధ్య

ప్రబామందరం చుట్టు
పథకాల పాముచుట్టి
మహామహా మేధావులు
ముగసం జెయుచునుదురు—
ఒకే ఒక ప్రపంచ నినాదం
ఒక్కొక్కని చొక్కాక ప్రపంచం
'సర్వజ్ఞా న్ముఖినోభవంతు' లక్ష్యం
స్వార్థం! స్వర్థ! ఈర్ష్యలు ప్రత్యక్షం!"

ఈ 'అలజడి కొన్నాళ్ళు' అనే ఖండకృతిలోని
ఈ క్రింది వాక్యాలకూడా ఇలాంటివే! పిటిలో
సున్నితమైన అపహాస్యము, నిశితమైన సత్యదృష్టి
ప్రత్యేకంగా గమనించ తగినవి:

దున్నే వానిదే భూమి
అన్నవాడే పురోగామి
ఉండేవానిదే ఇల్లు
అంటే నే మాట చెల్లు
అమృతవానిదే సరుకు!
అనంద సాగదు బ్రదుకు!
తోలేవానిదే బండి!
ఇదికూడ నిజము సుమండి!
కోసినవానిదే సంబం
అనకుంటే రాదా తంట!
లేవినవానిదే మూట
అంటే మాత్రము చేటా!
ఈ అలజడి కొన్నాళ్ళు
కొత్తదేవర తిరునాళ్ళు!
మళ్ళీ అదే పాతకథ!
కాళోజీ కల వెలి!"

ఇలాగ వ్యంగ్యధోరణిలో అనునాతన రాజ
కీయ నినాదాలు వెక్కిరించే ధోరణిలోపాటు నేటి
సంఘంలో అన్యాయాలు తూర్పారబట్టే నిశితమైన
సాంఘిక ధర్మ దృక్పథంకూడా ఈయన కవితలో
ఎక్కువ!

ఈయనలోగల సత్యాన్వేషణ దృష్టి, సంకుచిత
మైన రాజకీయ నినాదాలకు, తాత్కాలికమైన అల
జడులకు అతీతమై కాలావధులు దాటిన సూక్తి
ధోరణిలో వినజడుతుంటుంది.

కాశోజీ ఒకవిధంగా వేమనకవి ధోరణికి చెందిన వాడని అనవచ్చును. వేమనలోని సుతాలు, దోషాలు కూడా ఈయనలో కనిపిస్తాయి.

ఈవిలో ఉజ్జ్వలమైన భావనగాని, వేమన కవి కన్నంత ప్రవక్త గణించగలిగిన లెక్కవచ్చును.

కాని ఈ కవిలోగల నిజాయితీ, స్వతంత్ర ఘటితి, పలుకుబడిలోనూ, భావవ్యక్తికరణలోనూ గల ప్రత్యేకత పరిశీలిస్తే ఈయన అగునాణ్యులలో తిప్పకుండా జ్ఞాపకం ఉంచుకోవలసిన కవేసుమా అనిపిస్తుంది.

కాశోజీ 'నా గొడవ' నేటికాలపు కవితా పరిణతి అవగాహన చేసుకోవలసిన భావుకులందరు తప్పకుండా దివ్యపలనీన ఖండికావ్య సంపుటి.

ప రి శో ధ న

సారస్వత ద్వైమానపత్రిక: సంపాదకులు శ్రీ తిరుమల రామచంద్ర: ప్రాస్థానం: భాషాసేవక సమితి, 2/588 పై కాఫ్ఫెన్స్ గాడ్, తిరువళ్ళేక్కణి మద్రాసు - 5. నెల పన్నెండు ఆకాలు.

ఇది సాహిత్యరంగంలో సమగ్రమైన పరిశోధన జరగాలనే పరమ ప్రయోజనాన్ని దృష్టిలో వుంచుకొని సారంభింపబడిన పత్రిక. ఈ కృషిలో నిర్వాహకులు కృతికృత్యులు కాగలరని ఆశించుకున్నాం. సంపాదకులు తమ 'మనవి మాటల'లో తొలివాక్యంగా, 'సాహిత్యమే ఛాందసంగా కనిపించే రోజుల్లో, పరిశోధన పరమ ఛాందసంగా కనుపించవచ్చును' అని నెలవిచ్చారు. సాహిత్యం ఛాందసంగా కనిపించటమేగాదు, పరమ ఛాందస ధోరణిలో నడుస్తోంది. సృజనాత్మకములైన రచనల విషయమేగాదు నేటి పరిశోధనాకార్యక్రమం కూడా చాలా వరకు అదే ధోరణిలో వున్నది. ఈ విషయాన్ని గుర్తించగల రచి ఆశించుకున్నాం. సాహిత్యం ఛాందసంగా వున్నదని ఎవరైనా అంటే వారిని నిందించి లాభం లేదు. ఛాందస ధోరణులనుంచి మరల్చి సాహిత్యాన్ని, పరిశోధనా కార్యక్రమాన్ని కూడా ఋణమూర్ధానికేమలచవలసిన బాధ్యతను సాహిత్యరంగానికి బాధ్యతను మహించుతున్న వారు గుర్తించవలసి వుంటుంది. సాహిత్యరంగానికి ప్రజాదృష్టి లేక పోవటం ఈ అస్థులన్నిటికీ మూలకారణం. ప్రజాజ్ఞ

మం సరమప్రయోజనంగా 'పరిశోధన' సాగితే దానికి నిస్సందేహంగా ప్రజాదరణ లభించి తీరుతుంది. ఇందుకు సంపాదకులు 'మనవి మాటల'లో పెల్లడించిన రీతి భయం అక్కరలేదు. సాహసో సేతులై మాట్చి దృక్పథంతో ముందుకు సాగవచ్చు. ఈ ప్రక్రియ సంపుటిలో ప్రముఖులైన సాహిత్యకారులు వ్రాసిన అమూల్యములైన వ్యాసాలు కొన్ని వున్నయ్యే. ముఖ్యంగా శ్రీ కోరాడ రామకృష్ణయ్యగారి 'ఉంఘ్ర భాష; పక్షిజాపధ సంస్కృత' అన్న వ్యాసం కనువిప్పు కలిగింది. 'పరిశోధన' దిగ్విజయంగా నానాగి తెలుగుజాతికి ఇతిధోధకమైన సేవ చేయగలవని ఆశించుచున్నాం.

మాలికా రామాయణం

మట్టపై ప్రణీతిము; రచయితలు: ప్రియుతులు ఆకుండి వెంకటకాశ్రయ, శ్రీ పంతుల లక్ష్మీనారాయణ కాశ్రయ, దేవగుప్తాపు వెంకటరమణ కవిగారి, శ్రీ చింతలపూడి నవ్యానిరాల, శ్రీ గూలా పేరన్నకవి, శ్రీ ఉపాధ్యక్ష నారాయణమూర్తిగారు. కామిడి పరిషత్ ప్రయరణ: ప్రాస్థానం: బ్రహ్మశ్రీ ఉపాధ్యక్ష నారాయణమూర్తిగారు, వకీలు, పార్వతీపురం శ్రీకృతుశం జిగ్గా; నెల రెండురూపాయలు.

పై రచయిత లాక్ష్యరూ ఆరుకొండులు ఘటించి నారు. బాలకొండ యావత్ నంపకవారు; అయోధ్యాకొండ శాస్తాలమాలిక; అర్యకొండ శాస్తాలమాలిక; కిష్కింధాకొండ ఉత్పలమాల; సుందరకొండ ఉత్పలమాల; యుద్ధకొండ మల్లేఖ మాల. ఈ రచనలో ఇంతమంది రచయితలు పాల్గొని ననగా ఆ మూలాగ్రము ఒక ప్రవాహమువలె మున్నది. యుద్ధకొండములో శ్రీ ఆకుండి నారాయణమూర్తి గారు ఒక విలక్షణమైన నూతనపూర్వ నవలంబించిరి. మోహర్షయై, పరాశక్తి స్వరూపిణియైన సీతామహా దేవిని సన్నిధియందుకుకొని పరమాత్మ స్వరూపుడగు రామచంద్రుని సాధించుటకు రావణుడు చేసిన మహాయోగమే రామరావణగ్రామము యొక్క పరమార్థమును భావమును గ్వనిరూపమున అంతర్వాహినిగా ప్రతిపాదించుచూ కథను నడిపినారు. ఈ కారణమున ఈ మహాకావ్యమునకు మరింత పవిత్రత సిద్ధించినది. ఈ గ్రంథము ఆంధ్రప్రజల ఆదరాభిమానముల నందుకొనగలవని ఆశించుచున్నాము.

సి ధ్ధ ము గా ను న్న ది.

మనిషిలో మనిషి

DR. JEKYLL AND MR. HYDE
R-L-STEVENSON

మూ లం:

రా బర్ట్ లూ యీ స్టీ వెన్నన్

అనువాదం:

దాసు వామనరావు

డాక్టర్ జెకిల్ ఎండ్ మిస్టర్ హైడ్ (Dr Jekyll And Mr Hyde)

“మనిషిలో మనిషి” గ్రంథరూపంలో వెలువడినది

ప్రతులు కావలసినవారు తెప్పించుకొనుడు.

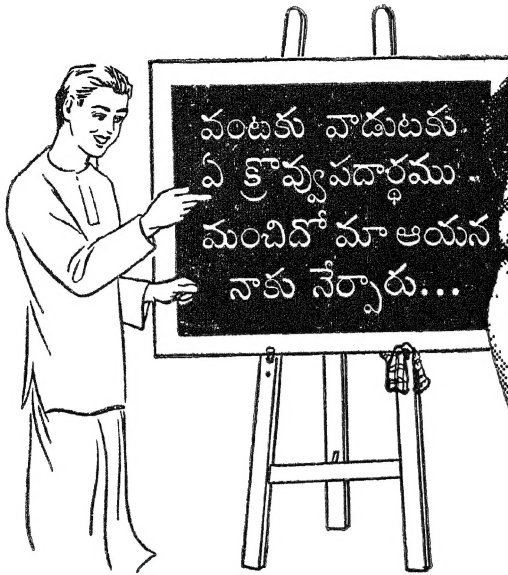
ప్రతి వెల రూ. 1-4-0

ఆంధ్ర గంధ మాళ

తంజుచెట్టి వీధి,

: :

మద్రాసు 1.

వంటకు వాడుటకు
ఏ క్రొవ్వపదార్థము
మంచిదో మా ఆయన
నాకు నేర్పారు...

ధరలంతయు ఎక్కువగానున్న ఈ రోజులలో ఎక్కడక్కడ మిగల్గులనో అడ్డదక్కడ మిగల్గుదానికి చూస్తుంటాను. మొన్న మా ఆయన ఈలా అన్నారు: “నేను ఈవాళ ఇంటి సామానులను కొనుక్కొని వస్తాను.” నేను సరే అన్నాను. ఆయన బజారునుండి ఒక 10 పౌనుల డాల్టా వనస్పతి డబ్బాను కొనుక్కొని వచ్చుటను చూడగానే నాకు కోపము వచ్చింది. నేను డబ్బు ఎక్కువ ఖర్చుకాకుండానుండేటందుకై మూతలు తెరువబడిన డబ్బాలోనుండు క్రొవ్వపదార్థమును కొనుక్కొని వచ్చేదాన్ని. మా ఆయన ఒకేసారి 10 పౌనుల డాల్టా వనస్పతి డబ్బాను తెచ్చారు.

అయితే ఆయన చేసింది సరియే. ఆయన ఈలా అన్నారు: “మనకు ప్రపంచములో అన్నిటికంటే ముఖ్యమైన దేమిటంటే మన పిల్లల ఆరోగ్యమును జాగ్రత్తతో కాపాడుటయే. మూతలు తెరువబడిన డబ్బాలో అమ్మబడినచో మిక్కిలి ఖరీదైనటువంటియు, ఉన్నతమైనటువంటియునైన క్రొవ్వపదార్థములుకూడ కల్గి జేయబడవచ్చును. మరియు అవి మరిన ముత్యగూడిన చేతులతో ముట్టకొనబడుటవలననే లేక ఈగలు వలననే చెడిపోయి యుండును. ఈ ప్రమాదములు రాకుండా నుండుటకై సురక్షింపైన మార్గమేదంటే సీలుచేయబడిన డబ్బాలోనుండు క్రొవ్వపదార్థమును కొనుటయే.”

ఎన్నో క్రొవ్వపదార్థములున్నాయి. డాల్టా వనస్పతిని మాత్రమే కొనడానికి కారణమేమని నేను అడుగగా దానికి ఆయనవద్ద బవాబు సిద్ధముగా నుండినది.

“డాల్టా వనస్పతితో వాడబడు పదార్థములన్నియు పరీక్షచేయ బడి అత్యుత్తమమైనవిగా నుండును. డాల్టా వనస్పతితో ఇవ్వడు విటమినులు ఏ, డి కూడయున్నవి. అది 10 పౌనులు, 5 పౌనులు, 2 పౌనులు మరియు 1 పౌను డబ్బాలలో అమ్మ బడును. ఈ డబ్బాలు గాలికూడ చొరుటకు పీలులేకుండా సీలు చేయబడియుండును. మరియు అది ఎల్లప్పుడు శుద్ధముగాను, క్రొత్తగాను నుండును. అది అన్నివిధ వంటలకు దివ్యమైనది.”

“మనము భుజించేవాటినింతటిని జాగ్రత్తతో ఎన్నుకొనాలిగా” అని ఆయన ముగించారు. ఎంత నిజమో! అప్పటినుండి సీలుచేయబడిన డబ్బాలోనుండు డాల్టా వనస్పతిని మాత్రమే నేను కొనుచున్నాను. మీరుకూడ ఆలాగునే చేయండి:

మీ ప్రతిదిన ఆహారముతో క్రొవ్వపదార్థముంచాలా? ఉచిత సలహాకు ఈవేళే క్రింది అధ్రనుకు వ్రాయండి:

ది డాల్టా అధ్ నైసరీ
పోస్టాక్స్ నంబరు 353,
హిందాయి 1

చెట్టలోనున్న
డబ్బాకై చూడండి

డాల్టా వనస్ప

వంటకు దివ్యమైనది—ఖర్చు తక్కువ

